

מערכות

4 צונחים עברים שנפלו חלל
5 הגנת המזרח התיכון
11 מעמד סעודיה בעולם הערבי
24 הנשק-החם כסדינה המסלוכית
32 ממערכות המהפכה האירית
44 ללקח סלחם ההתנגדות באירופה
50 סחיי-חייל לחיי-אזרח
57 עוללות מ-חזית החייל-המשומר:
58 חכנית הומרים בקודה ובארה"ב
"סלחם השיכון"

המסים לקרב

59 צבא סומס, תכליתו ותעודותיו
66 דרכה של הדיב, המוססת הששית
71 התנפלות-פתע על נשרים בנורמנדיה
72 הקפיצה אל מעבר לריין
78 כלי נשק חדשים למקסיקה החדשה
81 עם-המאקיי — (מספר זכרונות)
94 רשימות מדיניות: המזרח התיכון — לאן?
97 רשימות כלכליות: כוח-האדם וכושר-הסן בבריטניה
רשימות קצרות:

אותות-הצטיינות לאנשי "מאקיי" יהודיים / כיצד נוהגים אנשים בשעות
מבחן / המפה הצבאית — בסולם העליה / מצוות זהירות בהלכות משה /
המפה — כלי בידי טוראי / חיילים בריטיים במזרח התיכון — על שום
מה? / מטוס שאיגו-נצרך-לאוירודרום

101 מהעתונות הצבאית: מבנה וארגון / סקטיקה / בעלי-חי בקרב
105 כיצד מתגלים פרקי שיתוף יהודי-כרים במלחמה
110 צרור ידיעות סן המזרח התיכון
112 מי ומה בחוברת
119

המפות שבחוברת: חציהאי ערב — עמ' 12; "הפשפש האחורי" של
ים-סוף — עמ' 18; "הגשר-החיץ" ההאשימי — עמ' 19; מדינת
אירלנד ואולסטר — עמ' 35; ראש-החוף הנורמנדי — עמ' 67;
מנחתי החיל-המוטס בחזית גורמנדיה — עמ' 69; מסע התנופה
של הארמיה השנייה; מבקע החיל המוטס — עמ' 74.

ירחון
לשאלות
מדיניות
כלכליות
וצבאיות

לא-לב

אדר ב' תש"ו
מרץ 1946

מפעלי חיפה להנדסה

קירשטין - גרינשפין

בתי מלאכה ובתי יציקה

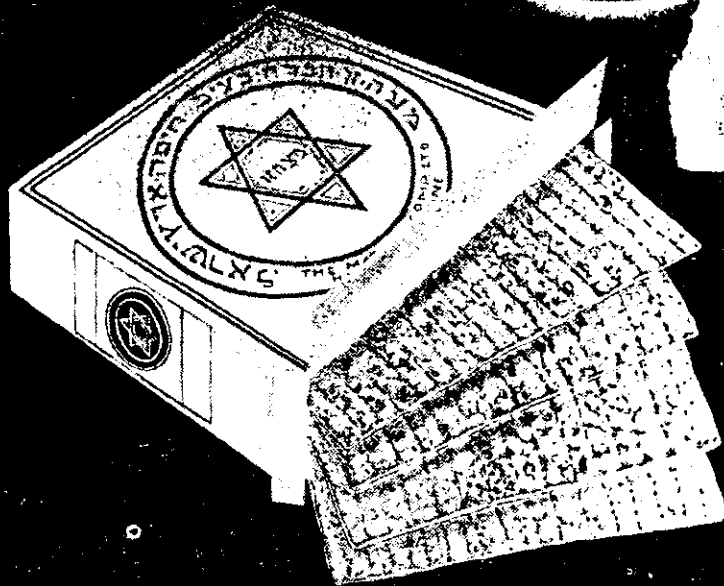
תיקון אניות

חיפה - המפרץ

טלפון 7186

מצהזן שאנו אוכלים

אברהם בן ציון

בסמל הזה
מצהזן

על קברם של

עמידם בלינקוב

ידידיה אהרן

אריה קסלמן

שרגא הר

שנפלו חלל

עומדים דום כל חבריהם

ירחוק לשאלות מדיניות
בלב ליות וצבאיות

אדר-ב' תש"ו

/ כרך שמיני /

חוברת ב'-ג' (ל"א-ל"ב)

בשליחות העם

»בנודאי את חושבת לפעמים על אבא המוֹר הזה, אשר תמיד הוא נוסע ונמצא בין אנשים, והוא קצת שונה מן האנשים אשר אתם אתם נפגשת יום-יום בביתך. ואולי אני סעיתי בזה, שלא נסיתי אף פעם לתת לך לך להבין מה הוא מקור נפשי ופעלתי. בשתגדלי — ואולי אני לא אהיה יותר אתך — תביני פעם מדוע אבא שלך נסע כל כך הרבה והיה נמצא תמיד בין אנשים זרים, עד שהוא לא מצא לפעמים זמן להיות ולדבר אתכם! כשליח עם צני ומדבא שאף אחד אינו אוהבו, עם נרדף בקל העולם, הולך אבא שלך, ממקום למקום, ומנסה לרפא את פצעי עמו, לחפש עזרה ומשען, כדי שנוכל לבנות לנו מולדת חדשה».

(מתוך מקהב של אנצו סירני לבתו)

חביבה מרסינוביץ-רייך

חנה סנש

רפאל רייס

חיים אנצו סירני

צבי בן-יעקב

פרץ גולדשטיין

אבא ברדיצ'בר

צנחנים עברים שנפלו בשליחות העם

מסיבות שאינן חלויות במערכת, נעדרים בחוברת דברי ש. מאירוב, לסיכום של מפעל הצנחנות העברית, שנאמרו במסיבת-אזכרה לשבעת השליחים הצנחנים.

הגנת המזרח-התיכון

המאמר, שהגנו מביאים בזה לתשומת לב קוראינו, מביע רק דעה בריטית אחת — אחת מן ההערכות הרבות הרווחות בבריטניה; והלא יודעים אנו, כי אין זו כעת הדעה הרשמית המקובלת.

עם זאת ראוי לנו שנכיר גם את הדעות המתהלכות בעניינים, שהם כה חיוניים בשכילנו, בקרב הציבור הבריטי הער לשאלות מדיניות-החוץ ולבעיות המזרח התיכון. צירופי-מצבים שונים עלולים להעלות הערכות חדשות ולמגר השקפות מקובלות.

השקפתו של בעל-המאמר היא, כעדות עצמו, בראש וראשונה בריטית קיסרותית. ייתכן שטובה גישת-מעוניינים גלויה מהתחסדות מטעה. על כל פנים, השיקולים והעניינים הבריטיים-בלבד ודאי שאינם מחייבים כל מאומה לא את הישוב העברי בארץ בכלל, ולא את אלה הרואים שדה ותעודה לשיתוף פעולה בתפקידי מגן בין בריטניה ועם ישראל המכה שורש בארצו; אך טובה ידיעת העניינים והבנת השיקולים.

לדמותה של הבמה, אכסניית המאמר, עיין „מי ומה“ בחוברת זו.

אין לך ספר לימוד מקצועי חדש שאינו פוסק הלכה כי ההגנה הקיסרותית פירושה הגנה על קוי התחבורה הקיסרותיים. הבטחת קוי תחבורה היא הבסיס להבטחת הקיסרות והיא היסוד לעמידה במלחמה בכלל, לפי שבלעדי כך לא יוכלו צרכי אוכל נפש להגיע אל אינו אלה, ותנועתם המהירה של גייסות נעשית בלתי-אפשרית. עד לתקופה מאוחרת למדי, כל זמן שהיתה אפשרות של הגנה על ידי העצמה הימית, כמעט שהיה יתרון באריכותם של קוי-התחבורה לפי שתמיד יכולנו לרכז את כוחותינו באיזור מסוים חיש-מהר יותר מאויבינו; כל זמן שציר המלחמה הבריטי „משל על גאות הים“ היה הכל שפיר ואפשר שעוד זכור הדבר, כי הבטחון הזה, שהנחילה לנו עליונותנו הציית, הוא שמנע — ובדרך יעילה — ברית מעצמות זרות לשם התערבות נגדנו במלחמת דרום-אפריקה בראשית המאה הזאת; כשהשליטה בימים היתה יסוד-מוסד במערכת התחבורה הקיסרותית, היתה ההגנה קלה במידה יחסית; מעולם לא הגענו למצב של חירום, חוץ מבמימי המיצרים של „התעלה האנגלית“, שבה היה כוח האויב מושגת על הקרקע — או בשעה שהיינו מבודדים בידוד מדיני, כגון במלחמה שבאה בעקבות מרידתן של מושבותינו האמריקאיות.

בכל מלחמותינו, עד שנת 1914 — עם היוצא-מן הכלל היחיד הנ"ל — לא נותקו מעולם קוי-התחבורה הימיים שלנו. והבסיסים היבשתיים המעטים, העומדים לארכם של הקוים הללו, לא נסתכנו מעולם סכנה רצינית⁽¹⁾. ב-18-1914 נעשו קוי התחבורה שלנו אפופי סכנות ביותר, אך בסיסינו היו שרויים בבטחון גמור⁽²⁾. לעומת זאת, קוי התחבורה הימיים של האויב נותקו כמעט לחלוטין, ובסיסייהם

⁽¹⁾ המחבר, כפי הנראה, מתעלם כאן מן המצור הידוע על גיברלטר ב-1779 ובשנות 1782-84 — אולי משום שהדבר אירע באותה מלחמה ואומללה שבאה בעקבות המהפכה האמריקאית ונראתה לו כיוצאת מן הכלל מחמת המצב הפוליטי המבודד שאנגליה היתה שרויה בו בעת ההיא. — המער.

⁽²⁾ המחבר השמיט כאן כנראה את מצבה של סואץ בשנות 1915-16, (אעפ"י שבהמשך דבריו הוא מציין את העניין), כשעוד מעט ונסיגונותיהם של התורכים, בהדרכת הגרמנים וסיועם, הצליחו, במסעם מא"י, להשתלט על התעלה או לפחות לסתמה (עיין „מסע לסואץ“, לגי

שמעבר לימים נפלו, מאין תקוה לישע. נמצא שהעצמה הימית, בהסתייעה בדיפלומטיה — אם דיפלומטיה טובה שלנו ואם דיפלומטיה רעה של האויב, — עשתה במשך מאות בשנים לנמנעת או למשוללת סיכויי הצלחה את ההתקפה היבשתית, — זו הדרך הבטוחה היחידה לשלול מאתנו את בסיסנו.

אבל העצמה הימית הוצגה בסימן שאלה חמור מאד ע"י השלבים האחרונים בהתפתחות הטכנית: הצוללת (היעילה בעיקר על פני נתיבי ההספקה, והיא גופה עלולה להפגע), והאווירון. אריכותם של קוי התחבורה הקנתה, בתנאי הזמן החדיש, למעצמות שהיבשת היא יסודן, את היכולת לתקוף את קוי התחבורה שלנו, בלי שיצטרכו להתמודד עם עצמתנו הימית אלא התמודדות שבעקיפין³). ב-1939-45 שותקה לעתים קרובות פעולתם של בסיסנו, ולעתים גם נלכדו הבסיסים גופם, בשל עצמתם של כלי הזין החדישים, כשלונן של בריתות ושגיאות מימי-השלום. עצמת-אוויר ועצמת-ים אויבות מנעו מאתנו, בצירופן, את נתיבת הים-התיכון בתקופה הרת-הכרעה; שיתקו לגמרי את פעולתה של מלטה, שללו מאתנו את הונג-קונג ואת סינגפור — שני הבסיסים המזרחיים האלה נכבשו מעבר היבשה — וכן, (וזהי הגדולה בכל הסכנות) איימו על החוליה החיונית של תעלת סואץ, עד כדי אפשרות שנפסידה.

פיזור הכוחות על פני שטחי הקיסרות

כתום המלחמה נתגלתה לפנינו תמונה של הגנת קוי תחבורה שמושגיה שזנו תכלית שינוי. בשעה שעצמת הים והאוויר, אם הן גדולות בשיעור מספיק, עשויות לשמור את נתיבי-הים שלנו מגיתוק, שמירה המקנה להם חירות יחסית, בה בשעה אין עוד בכוחן להבטיח את בעלותנו לגבי אותם בסיסים יבשתיים שהתפתחותה של עצמת האוויר מבליטה יותר ויותר את הכרחותם, כשקוי התחבורה הימיים כה ארוכים כשלנו. רדיוס תנועתו של צי הוא בלתי מוגבל להלכה, לפי שעל כל צרה שלא תבוא אפשר להמציא לו את אספקתו גם בהיותו בלב ים; ואלו רדיוס הטיסה מוגבל ע"י ה"טוח" של מטוסי המלחמה, המוכרחים לנחות לשם חידוש הדלק והציוד לעתים קרובות הרבה יותר מכפי שסבורים רבים. אי-אפשר איפוא להוסיף ולהפקיד את ההגנה על קוי התחבורה בידי עצמת הים ועצמת האוויר בלבד; היא נצרכת למתקני הגנה יבשתיים: גורלה של סינגפור, בצירוף המסיבות שנתגלה אז, היה חתוך מראש (וכל הימנעות משגיאות בשדות הקרב של מאלאיה לא יכלה להושיעה) לפי שלא היתה לסינגפור כל מערכת-הגנה יבשתית. במקום להיות מבצר, היתה בסיס-צי בלבד, שבוצר — וגם לא ביצור של משופרא-דשופרא — כנגד התקפה ציית. נראה שהטעות היסודית בבניית היתה טעות מדינית, כלומר: השגיא שבהנחה, כי מצבו הגיאוגרפי עושה אותו למקום-מבטחים. אפשר לסלוח טעות זו לאחראים לה, לפי שבוני הבסיס הזה הוצרכו להיות לא רק רואי-הנולד במידה בלתי מצויה אלא גם מחוננים בכושר שיכנוע למעלה ממידת אנוש, כדי להצליח בסניגוריה ובהשגת אישור לענין זה, הכרוך בהוצאה עצומה: — מתן מערכת-מגן יבשתית לסינגפור, שהיה בה כדי לעצור אויב בעל ציוד חדיש ועדיף-כוח. אך אין לסלוח שגיאות כאלה לעתיד לבוא.

אם גם נניח לה, לפצצה האטומית, (אשר כוחה ההרסני אינו מוטל בספק,

קרא פון קרסנשטיין בקובץ "מלחמה במדבר" וכן "סיורים ופשיטות בסיני 1915-16" מאת אותו מחבר באותו קובץ, ו"הקרבות האחרונים במדבר סיני" מאת הנ"ל ב"מחנות". — המערכת.

³ דהיינו לאו דווקא צי ומול צי, כי אם ע"י כלי טיס (או צוללות וכלי "יתוש" ימיים קטנים), שבסיסם בחופים הסמוכים, יחסית, אל אורחות-הים הבריטיות. — המערכת.

(אך עדיין לא בכל המסיבות בטוח כושר פעולתה הצבאי) הרי בעיית ההגנה על הבסיסים כרוכה בקושי עצום. קשה, למשל, היה להפוך את הונג-קונג למבצר המסוגל להתגונן בפני התקפה יבשתית ע"י סין העומדת על תילת ובעלת צבא חדיש, ואפילו סינגפור, אם כי על-ידי ציוד מתאים אפשר להבטיחה מפני התנפלות-פתע, הרי לערוב להחזקתנו בה לא נוכל אלא ע"י תוספת פיזורים⁴) של כוחות המגן שלנו המקויימים בעתות-שלום.

שאלת הפיזור הזה היא אולי החמורה מכל השאלות המתיצבות בפני הקהיליה הבריטית, שכן רק על בסיס קיסרותי משותף אפשר לערוך פיזור-כוחות כזה בדרך תכליתי, ואף על פי שהכל מודים כי הגנה קיסרותית היא אחדות שאינה ניתנת להיפרד בעתות מלחמה, מכל מקום עדיין רחוקים האנשים מרחק רב מן ההכרה השלימה בעובדה, שהיותה של הקיסרות, "חטיבה אחת" בעתות מלחמה עושה אותה לחטיבה אחת גם בעתות שלום. זוהי בעיה גדולה מכדי שנטפל בה כאן, אך יש לזכרה בהתמדה אגב נסיון זה לחקור את בעיית ההגנה על החוליה שכיום אין כמוה חיונית בשבילנו: — תעלת סואץ; אכן מידת חיוניותה זאת לגבנו אינה צריכה עוד שום ראיה, לאחר נסיונו של שתי מלחמות-העולם, אשר בזו וגם בזו נאלצנו להקצות כוחות-צבא גדולים ושפעת אמצעים להבטחתה, — הבטחה שיכלה להיכשל ב-16—1914, וכפסע היה בינה לבין הכשלון ב-43—1939.

תעלת סואץ וההגנה עליה

אם עשתה הגיאוגרפיה את החזקת העמדה הזאת של סואץ להכרח חיוני לנו, הרי הגיאוגרפיה (בצירוף ההתפתחות הטכנית החדשה) היא גם שעשתה את ההגנה עליה לקשה יותר. את הנתיבה הים-תיכונית המובילה אליה, אפשר לנתק בכל נקודה מנקודות אורכה, על ידי כוחות שבסיסם ביבשה, באם המדינות האוגפות את הנתיבה הזאת הן אויבות ובעלות עצמה ימית ואוירית. אמנם, גם את נתיבת ים-סוף אליה אפשר לנתק, אבל לא במצב הדברים הנוכחי; לא ייתכן לנתק נתיבה זו אלא אם כן תהיה ערב נתונה לשליטתה של מעצמה חזקה, המתבססת על השטח של ארם-נהרים—סוריה או אם כן יהיו תודו ודרום-אפריקה גם חזקות מבחינה צבאית וגם שוטמות אותנו משטמה מדינית.

עמדת סואץ זו עלולה להיות מותקפת בנקל בדרך היבשה, ממזרח וגם ממערב. לארכו של ה"פרוודור" הסורי-ארצישראלי ("פרוודור" — מפני היותו נתון בין ים למדבר, — המערכת) חלו רוב הפלישות למצרים במרוצת דברי הימים. ומלוב באה ההתקפה המסוכנת של 1940/42. הגנתה של עמדה זו, שהכרח הוא לתכננה ולהכינה מראש בעתות שלום, איננה, איפוא, מן הדברים הקלים; אבל עליה להיות מתוכננת ומוכנת, לפי שהפסדה של עמדה זו פירושו נטילת נשמתו של מאמץ-המלחמה הקיסרותי. נדרש מחקר ממצה של הגורמים המדיניים, הגיאוגרפיים והצבאיים בשתי הזירות הנ"ל (המזרחית והמערבית), ואין בידנו לתת כאן אלא ראשי-פרקים מצומצמים ביותר של מגמות-מחשבה בלבד.

מבחינה מדינית הרי סכנת ההתקפה היבשתית, הקרובה יותר מבחינת הסיכוי (והיא-היא צורת ההתקפה שיש בה כדי להכותנו בחומש) היא הסכנה מן המזרח; את אפשרויות ההתקפה ממערב אפשר לחקור חקר של "אילו". אין עוד צורך לחקרה הלכה למעשה, לפי שרק לאחר תמורה מופלגת במצבה של אירופה

⁴ הכוונה כאן היא לכך, שאם תיהפך סינגפור גם למבצר יבשתי בעל תחום-מגן מספיק ויאלצו להציב בה לשם הגנתה חלק ניכר מכוחות הצבא והאוויר המוגבלים, אשר לבריטניה בעתות שלום, — כלומר: להוסיף עוד מרכז על המרכזים שבבריטניה, בהודו ובמזרח-התיכון — ולהרבות בפיזור. — המערכת.

המערבית כולה, יכול להיוצר כאן מצב של מלחמה וסוגית הגנה. ברגע הנוכחי תלויה הבטחת ההגנה מן העבר הזה: (א) בברית יציבה, שכעת היא בגדר הכרח צבאי, עם צרפת (אכן רק לאחר נפילתה של צרפת, ב-1940, נתאפשרה התקפה ע"י ברית רבת-כוח של מעצמות מיבשת אירופה גם על הנתיבה היס-תיכונית וגם על עמדת סואץ — התקפה שנתמכה ע"י עצמתים, שהיתה חלשה מבחינה יחסית, אבל נודע לה כוח רב בזכות העצמה האוירית בצירוף הנסיבות הפוליטיות). ברית אשר תתבסס על שותפות-גורל כמעט במידה שהציע מר צ'רצ'יל כמוצא אחרון מן המיצר בשנת 1940; (ב) במניעת הפרתו של שיווי-המשקל הקיים, הפרה העלולה לבוא אם תורכיה או יון תמשכנה למעגל של איזון ברית עוינת. יש לומר ששתי המדינות הללו הנן כעת נקודות-המגן החיצוניות ביותר של חולית סואץ; ושום קו מדיניות המתעלם במסקנותיו ממצב דברים זה אין בו כדי שמירה אמיתית על קיום הקיסרות. בתכנוננו כעת רשאים אנו להזניח, על כל פנים הזנחה חלקית, את המערב ולרכז את תשומת לבנו במזרח. ב-16-1915 היה באותו דבר שאפשר לכנותו בשם "מחסום-סיני" משום מעצור פיזי אדיר; ואלו במסיבות החדישות אין בו מעצור כלל, כפי שהיינו נוכחים לדעת אילו הנחנו לו להיטלר לכבוש תחילה את חלקו הצפוני של המזרח התיכון. ברור איפוא שחיל-מצב באיזור התעלה, ואפילו חזק מאוד, — במושגים של "חיל מצב" — אין בו כדי לשים תריס בפני צבא חדיש; ואלו מבחינה פוליטית צפויה לחיל-מצב זה הסכנה להיות נתון במצוקה: ודרישת מצרים להוציא את צבאותינו מגבוליה היא עדות חותכת לכך. משמע שאנוסים נהיה לקיים בכוח חיל-מצב על התעלה; ואם תקרה מלחמה חדשה, אפשר שהפעם נוכרח להביא בחשבון מצרים עוינת.

הסכנות שבחולשה הערבית

איבה-שבכוח זו — ולאמיתו של הדבר לאו דווקא "בכוח" — הנה גורם צבאי בעל חשיבות מרובה, כל שכן באשר היא משקפת את האיבה הכללית שרוחש העולם, הקרוי "ערבי", לקיסרות הבריטית, זו המעצמה הנוצרית היחידה שאולי תהיה במידת מה מעצור לשאיפות הגדולה שלו. בעלי פניות שקדו הרבה להפריז בענין כוחו של העולם "הערבי"; צל-הרפאים של 30.000.000 מזוינים, המתעוררים למלחמת-קודש, אין לו כל שחר, לפי שהיסודות הלוחמים אשר בעולם "ערבי" זה הנם מועטים כל כך שספק הוא אם ימצאו בו 500.000 אנשי-קרב ממדרגה ראשונה שאפשר להוציאם לשדה-מלחמה — ומספרם של אנשי-צבא חדישים (להבדיל מסתם לוחמים אמיצים) קטן לאין ערוך מזה. מצדדיה המושבעים של ערב מרבים להפגין ולהעלות תמונות מרהיבות-עין של כוח "ערבי". אך מסוכנת הרבה יותר החולשה ה"ערבית". כי האמת לאמיתה (עובדה המגבירה בדרך פרדוקס, את האיבה ה"ערבית") היא, שרק נוכחותה המיטיבה והידידותית של הקיסרות הבריטית כאן היא המאפשרת ל"ערבים" לפחות לשאוף לעצמאות. אילו נתפרקה קיסרות זו, או אילו נחצתה ליד סואץ, ואפילו נחלשה חולשה יתירה, — לא היתה עצמאות "ערבית" מתקיימת אפילו יום אחד. בלעדיה היה העולם הערבי נחלת הגרמנים כיום; בלעדיה היה הוא עלול להיות על נקלה מחר נחלתו של מישהו אחר. אילו היה מצוי משהו מעין "מעצמה ממש" "ערבית", או אילו קמה לתחיה בצורה חדשה הקיסרות העות'מאנית מימים עברו, — כי עתה יתכן שהדברים היו שונים מזה: כי עתה היה לנו עסק ומגע בין בעל-כוח (בריטניה — המערכת) לבין איזה בעל-כוח אחר. אבל מפני החולשה "הערבית" הבולטת כל כך, אין אפשרות להגנה פוליטית (כלומר: ע"י שותפות עם בעל-ברית הולם — המערכת) ישירה על אזורי הגישה של סואץ מן המזרח — מעין זו שישנה מן המערב —

וישנו רק קושי גדול יותר בביצועה של מערכת ההגנה. ואם נחשוב על הגנה צבאית ישירה של אזורי הגישה — הלא הם נקודת המבחן במלחמה החדשה — נחשוב עליה בהכרח כאנוסה להתנהל בקרב אוכלוסיה עוינת, נוחה לגירוי ולהסתה, ועל כן מסופקת-בכוח — אוכלוסיה שהיתה משמשת בהכנעה אויב-שבועתי ממש באותה הדבקות שעשו זאת המופתי הירושלמי או רשיד-עלי במלחמה האחרונה.

ארץ-ישראל והגנת סואץ

בריטניה לא תוכל להשמיט מידה את ההגנה על סואץ, ותאמר מצרים את אשר תאמר; אך אפשר להשתית הגנה זו גם מחוץ לתחומי מצרים. מבחינה פוליטית יתכן שנצטרך לעשות את הג'סטא כאילו השלמנו עם כך שמצרים היא שתקיים את המשמר על התעלה; ויש לשער, כי פתרון זה טוב יותר מחיל-מצב שיתנהל, אם הורשה לומר כך, על יסודות של „ממשל משותף“. אך לאור המימרה הלטינית „מי ישמור על השומרים?“, עלינו להיות נכונים לשוב וליטול במשך 24 שעות את הפיקוח לידינו. המקום היחיד שממנו נוכל לעשות דבר זה במועד הנכון הוא הנגב של ארץ-ישראל; לפי שנחיתות מן האויר במצרים עוינת מצריכות זמן רב מדי. והנה, אין אנו יכולים להכריז על סיפוחה של ארץ-ישראל לקיסרות ולהפכה למין צירוף של בית-הגשק שבולוויטש⁵ ושל מישור סולסבורי⁶. וכן אין אנו יכולים לקיים בא"י חיל-מצב שיש בו גם כדי להגן הגנה מספקת על ארץ-ישראל וגם כדי לערוב להבטחה מלאה של אזור סואץ; ובמסיבות החדשות אין משום פתרון בכך בלבד שחיל-מצב שבארץ-ישראל ייהפך, לכשיידרש, לחיל-המצב שבסואץ. כי את ההגנה על בסיס מרוחק, העלול להפגע מן היבשה, אין לממש בדרך זו. סינגפור הוכיחה בעליל, כי הדרך היחידה שבה אפשר היה למנוע את העליות בחופים ואת ההסתננויות היפניות, היתה מצריכה את אירגונו הטרומ-מלחמתי להגנה של חצי-האי המלאי כולו. וההגנה הבלתי אמצעית על סואץ מתחילה בארץ-ישראל, שאורגנה מבעוד זמן; כי התאחזותו של צבא-אויב חדיש בארץ זו בלא מאבק היתה עושה את הגנת סואץ למפוקפקת, כהגנת סינגפור. בטחון לסואץ — פירושו: הגנה בשעור הולם על פני כל האיזור שבינו לבין עמק יזרעאל. מהי משמעות ארגון כזה? תעודתה של עמדת-מגן היא לתת למותקף את האפשרות לאסור קרב של השהיה, בו בזמן שהוא מרכז את כוחותיו בעורף — או כדי לערוך את המערכה שם, בעורף, או להביא את תגבורתו לאיזור-המגן ולערוך בו את המערכה המכרעת. מעמדה הפוליטי של ארץ-ישראל כיום עושה אירגון מעין זה כמעט לבלתי אפשרי, וכמעט באותה מידה עצמה אין לשער, שנוכל לבדנו להחזיק בתוכה או בקרבתה חיל שיהא הולם תעודה זו. אילו היתה ארץ-ישראל חלק מאורגן בתוך הקיסרות, המסוגל למודרניזציה ובו אוכלוסיה שאפשר לחייל מתוכה חיל-מגן, לקיימו ולציידו, כי עתה היו פני הדברים אחרים. אך לו גם היו הערבים רוחשים לנו ידידות, הרי אין הם מסוגלים כעת, וגם זמן רב להבא, ליטול על עצמם את ההגנה על ארץ-ישראל במלחמה חדישה.

כוחה של א"י עברית

אכן, עוד ישנם שם היהודים. עוד תתכן שם מדינה יהודית שאפשר היה לכוונה על ידי הגירה מתוכנת והסדר נאות עם ה„ערבים“, והיא יכולה היתה לספק תוך זמן המתקבל על הדעת את ההגנה הנדרשת. ארץ-ישראל כשהיא מיושבת כיאות, מפותחת בחלקה כארץ חרושתית וכוללת את אשר בגבולותיה ההיסטוריים, יכולה

⁵ אוצרי-הגשק ובית-החרושת הארטילרי העתיקים המפורסמים שבבריטניה. — המערכות.
⁶ המישור הגדול בדרום-מערבה של אנגליה, המשמש זה עשרות בשנים ככיכר-תרגול-ותמרון מרכזית לצבא הבריטי. (וביחוד לחיל-הפרשים ולחיל-השריון). — תמזכרת.

היתה (בלי לקפח אפילו ערבי אחד מתושבי הארץ המקוריים שאיננו מהגר שבא מבחוץ בשנים האחרונות שבאחרונות) לכלכל אוכלוסיה הגדולה הרבה יותר מזו שיש בארץ עכשיו. אילו היתה אוכלוסיה זו, הגדולה בהרבה מכפי שהיא עכשיו, יהודית בעיקרה — כי עתה נקל היה לכוון מערכת מגן ראויה. היהודי היה תמיד איש מלחמה טוב; וכיון שיש לו החוש המוכני של העולם החדש והיכולת לא רק להשתמש במכונות אלא גם לעשותן, הרי שהיה יכול, — כנתינה של מדינה ארצישראלית, הנחשב לא למהגר אלא לאזרח לכל דבר, — להיות גם איש צבא חדיש ממדרגה ראשונה.

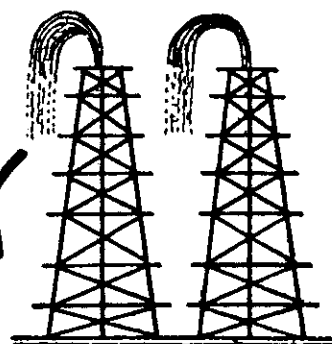
אין שום סיבה שתמנע בעד כך שהיהודים יקיימו בא"י חיל-מצב מאומן ומסוגל להתרחבות מהירה, אשר בזכות רמת מיכונן הגבוהה, אימונו התכליתי וניידותו המופלגת, היה בדיוק אותו סוג החיל העשוי לערוך את קרבות-ההשהייה ההכרחיים, כדי לאפשר לתגבורות להגיע לעמדת סואץ, למנוע את הסכנות שבהגנה סטטית ולמצוא את הערובה לבטחון סואץ במסע מהיר של התקפת-נגד. ולא זו בלבד, אלא כיון שחוש-החרושת טבוע בדמם נקל יהיה להקים — שמא ביום מן הימים עוד ישתמשו לשם כך בכוח האטומי? — תעשייה לא גדולה יחסית, אך מטופחת היטב, שהיתה יכולה לא רק לספק את צרכי ההגנה בעתות-שלום, אלא גם לעבור חיש מהר אל הפסים של עבודת-מלחמה. וכי מה לא היינו נותנים ב-1940/42 ובלבד ותהי לנו תעשיית-מלחמה משגשגת בתחום מאה מיל מן החזיתות המכריעות? יתכן, כי היהודי הארצישראלי כבר הגיע לקצה גבול סבלנותו ביחסו לארץ הזאת (הכוונה לבריטניה — המערכת), — והקיצוניים שבהם מבליטים את הדבר בלי הפוגות ובלי תבונה — אך מיטיב הוא לדעת, כי תקותו היחידה להמשך קיומו נשענת עליה. שום מעצמה אחרת לא תוכל לקיים את מעמדו, ואף אם ירבה מספרו בארץ ככל אשר ירבה קשור גורלו קשר בלתי ניתק בגורלה של בריטניה; ומדינה יהודית, ויהיו נטיותיה כאשר יהיו, תוכרח להגן על עמדתנו שבסואץ, כי בנפול זו נופלת המדינה היהודית. ביום שאפשר יהיה לקיים, כדי שיעור עצמת-התקן, שש דיביזיות יהודיות (וקיראו להן ארצישראליות לכשתרצו), חדישות בין עמק-יזרעאל לבאר-שבע, יכול נוכל להשקיף לעבר סואץ ולנשום לרוחה. מה שלא כן עתה.

*

אין אלה דמיונות בלבד. על אף פני הדברים — הדבר הזה ניתן בפירוש לביצוע. אך בתנאי שהפוליטיקאים שבכאן יחדלו מראות את ארץ-ישראל כבעיה שנועדה להפגנת משהו המכונה צדק לגבי שני צדדים מתנצחים, אשר לנו אין בהם עניין קיסרותי ממשי. אין שום "צדק" שאפשר לעשותו בארץ-ישראל בלי "אי-צדק" חמור מאידך גיסא. הנדרש כאן הוא פתרון מציאותי, במקום קדחת של בהלה מחמת איבה "ערבית" והשפעתה על הודו וכל כיוצא בזה (דברים, אשר כנגדם י" לנו נשק, שאין מזכירים אותו לעולם) או במקום מנוד-הראש של ה"הגנה" מחמת ההגבות של "ההון" היהודי (דבר אשר גם כנגדו יש לנו "הגנה"). ההשתדלות לעשות מעשה-שופטים הצודק צדק עליון במשפט שני של המושבעים של התביעות (ואפילו "הזכויות") של שני הצדדים, — המקום, מוטב היה אילו הלכנו בדרך הראיה האנוכית יותר: דרך הראיה, וההשקפה הקיסרותית היא: או שהננו מחזיקים את ארץ-ישראל ב"ידינו" או שנבטיח ביטחה מוחלטת שא"י תמצא בידים שגם ידידותן ודאיתן וגם יעילותן להתגנן הגנה עצמית. השיקול היחידי בעניין ארץ-ישראל צריך להיות השיקול הקיסרותי, ואם מסתבבים הדברים כך, והשיקול הזה עולה בד בבד עם השיקול הציוני, הרי זה מזל של הציונות, אבל אין זה הופך את השיקול הקיסרותי ל"הגנה" פחות בעניין קיסרותי או ראוי פחות לעיון של שימת-לב.

מעמדה של ערב-הסאציא בעולם הערבי

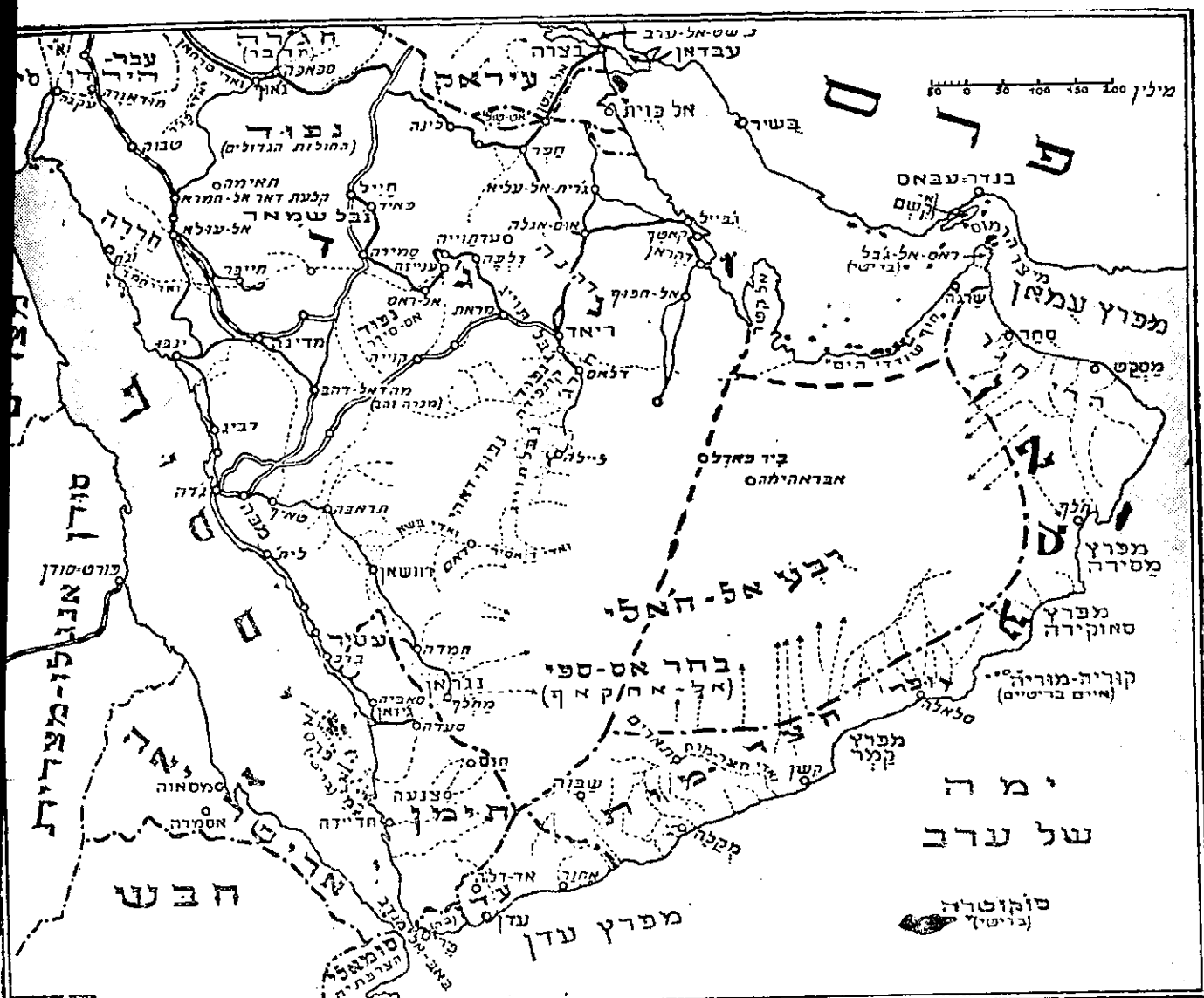

המפה הפוליטית המשתנה של קדמת אסיה הערבית בימים אלה הנה חזיון מדיני שאין לו תקדים ועל כן — גם לא דרכי התפתחות סלולות ונראות מראש. המעורפל מרובה בה על הברור, והנטוע מבחוץ — על היונק, בגזרת חוקי היסטוריה אורגניים, ממקורות התפתחות טבעיים ומוכרחים. וככל שתשקוד לחקור כדי להבהיר את דרכי ההתפתחות הצפויים לחלק עולם זה — הנסיון לבדו הוא אשר יסכם את המסקנות לגבי פרק מסובך זה בתולדות המזרח-התיכון. אבל, גם בתוך שלל הצבעים הסותרים של המוזאיקה המדינית הערבית בתקופתנו, מתבלט כבר כיום חזיון, הנראה כתמוה במיוחד, והנחשב ונראה לעתים כמעין „ספינקס“ של העולם הערבי על פרשת דרכיו.

החזיון הזה הוא „ממלכת ערב-הסעודית“, ומקומה במשפחת הארצות הערביות — כלומר: מקום ההשפעה המיוחדת דווקא למדינה הפרימית טיבית-הפטריארכלית ביותר בתוך מעגל של ארצות ומדינות, שבזמננו הוא נתון כולו לתהליך התגברות השפעתו של עולם החיצון, והמתחרה, לכאורה, בצעידה בשבילי המודרניזציה וה„התערבות“. אכן, נראה הדבר כפרדוקסלי, ואף על פי כן השפעה מיוחדת זו היא עובדה. „ערב-הסעודית“ זוכה למשקל מיוחד בכל הכרעות פנים-ערביות. וגדולה מזו: גם כלפי חוץ מופיעה היא כעין סמל ודובר-בשער של העולם הערבי, אפילו במגעו עם המעצמות האדירות ביותר שבעולם. כך הוא, הדבר — להלכה — בענייני ערב בכללם; וביתר יחוד — בכל אותו תחום-יחסים, רב הדאבה והרגישות, הנוגע למעמדו של מפעל ההתחדשות העברית בארץ-ישראל ומגעו עם העולם הערבי. ובמידה שהמדובר הוא בסמליהם של עניינים ערביים-כלליים, הרי דוקא בתחום זה, — יותר מבענייני נפט ובסיסים, — מתגלה ערב-הסעודית כשליחתה של התקיפות הערבית ושל הפטריוטיות המשותפת-כביכול. עוד משנותיה הראשונות של מלחמת-העולם הזאת זכורות העצות שיצאו מן החלונות הגבוהים ביותר של הקיסרות הבריטית: „להבטיח את הענין היהודי ע“י מציאת דרך להסכם עם אבן-סעוד“. ובשנת 1945 לא רק חברים וחברות של הקונגרס האמריקאי שביקרו בסעודיה התרשמו הרבה מכוחו של השליט הסעודי, אלא אף הנשיא רוזבלט, לאחר שהציץ הצצה קצרה לתוך עולמו של זה, התרשם והפליט מה שהפליט.

מנין איפוא לארץ מפגרת זו עצמה כזאת של השפעה בקרב חבל-עולם המבקש לעלות על פסי ההתקדמות נוסח המאה-העשרים? שתיים הן הקבוצות העיקריות של מקורות ההשפעה הזאת. האחת היא: מקורות ערביים-מקומיים, והשניה — מקורות היניקה דווקא מן העולם החיצון.

חצי - האי ערב

הקו האלכסוני השבור, החוצה במפה זו את חצי-האי ערב, מחצי-האי אל-קטר שבצפון-מזרח אל גבולות עדן שבדרום-מערב מסמן את התחום של השפעה בריטית ישירה.

השטחים שמדרום-מזרח לתחום זה מעוטם מושבות בריטיות (העיקרית — עדן-מו-שבה) או שטחי-חסות (החשובים שבהם — עדן — שטח-החסות, וכן חלקי חצרמות), ומהם עומדים עם בריטניה ביחסי אמנה בלבד, והנם עצמאיים להלכה, כגון ארץ עומאן (השולטניות של מסקט).

כן יש לשים לב לאיים הפזורים סביב דרום ערב, ורבים מהם נתונים לשלטון ישיר או אמצעי של בריטניה (החשובים מבחינה איסטרטגית: האי פרים, בתוך מיצר באב-אל-מנדב, וסוקוטרה). בין איים אלה יש אחדים הנמצאים מול חופים שאינם נתונים לשלטון בריטי, כגון איי כמראן, שמול חוף תימן.

חשיבות מיוחדת נודעת לאיי בחריין שבלשון-הים של המפרץ הפרסי, (בין חצי-האי אל-קטר ודהראן) הנתונים לאמנה בריטית, ובהם זמיות נפט לאמריקאים.

אפשר לומר כי גורם "ערבי-מקומי" אחד לכך היה קיים ועומד ממילא. זהו גורם הארץ ואוכלוסייתה. אמנם מרחביה המדבריים של "ערב-הסעודית" (מונה גיאוגרפי שלא נתחדש אלא לפני תריסר שנים) שוממים הם, ואוכלוסיתם דלה ופרימיטיבית; אך דווקא משום כך, — ומפני שהיא נוגעת בתחומי רוב ארצות ערב — היו תמיד המרחבים השוממים הללו, על אוכלוסיתם, פצע פתוח, — ישובי, בטחוני ומדיני — לגבי רובו של העולם הערבי; וממילא העניק הדבר לשליט על המרחבים הללו, — במידה שהופיע שליט מרכזי כזה, — יכולת רבה גם להרע ולהרגיז, וגם לימנע רעה ורוגז. ודווקא אופים המדברי של אוכלוסי חצי-האי, הגברי והתקיף יותר, ושלפי שעה הוא פחות נתון להשחתה הציבורית והפיסית, שפגעה לעתים קרובות כל כך באורגניזמים העירוניים של העולם הערבי — דווקא אופיה זה הוא שהנחיל להם יתרון-מה — אמנם רק במסיבות מסויימות — לגבי תושביהן של בגדד ובצרה, למשל, או של ערי הלבנט. ועוד זאת: ארץ-השממה מכילה בה את הערים הקדושות של האסלאם והיא עוטרת בקרני הוד וקדושה-למחצה גם את השליט עליהן. הוא מרכז בידיו את השמירה על האינטרסים המשותפים של העולם המוסלמי, במידה שיש לאלה התגלמות מוחשית כלשהי: דהיינו, בעניני העליה-לרגל למקומות הקודש. והלא בתפקיד זה, של שמירה וניצוח על העליה לרגל, כרוכה גם טובת הנאה בלתי-מבוטלת (שחשיבותה לשווי-המשקל הכללי של הכלכלה, התשושה במקצת, של ארץ חגי'אז היתה גדולה ביותר בטרם נוספו מקורות הנפט, אך אין לזלזל בה גם כיום); וגם — ואולי עוד יותר מזה — יכולת השפעה על הציבורים המוסלמיים שברחבי העולם: כיון שנציגיהם לרבבותיהם מתכנסים אל ה"פעבה", מאזינים לדברי ההטפה של השליט על ארץ-הקודש, עורכים ועידות והתיעוציות ומתמלאים רוח מוסלמית לחממת — ורובם, הבאים מארצות ערב, גם תגבורת של פטריוטיזם גזעי-ערבי קנאי. עד כאן גורמי ההשפעה, ששרשם בארץ ובאוכלוסייתה.

אך על גורמים "נתונים" אלה נוספו אחרים, שהתקופה גרמתם. הלא הם: אישיות השליט, ודבר, שהוא בחלקו תולדה ממנה — מעמדו בפני העולם החיצון.

השליט הסעודי

דמותו של "איבן-סעוד" (המלך עבד-אל-עזיז אס-סעוד" בפי הערבים) היא פרי סביבתו וגורל-חיו המיוחד. מסביבתו באו תכונותיו המובהקות של הבדוי, באותו לב-ערב, במרכז המדבר שהשפעות-חוץ נגעו בו פחות מבכל מקום אחר. את חיו החל כנער-גולה, והוא עצמו אשר שבר את מסלולם "התקין", בפרצו, בראש חבורת ידידים, אל מקום העיר מורשת אבותיו ריאד הבירה, הנתונה לשלטון אויב משפחתו האמיר אבן-רשיד משולשת נסיכי שמר. בכוח-זרועו ובעוזו החזיר אז לעצמו את נחלת אבותיו, "בני-סעוד" שריד אחרון של ממלכת הוהאבים, אשר מאה שנים קודם לכן (סוף המאה הי"ח וראשית המאה הי"ט) הקיפה את מרבית ערב, לרבות ערי הקודש. בשנות המאבק הבריטי נגד התורכים לא נמשך אל חוג פעולתם הבלתי-אמצעי ולא היה משותפיו-חניכיו של לוחם; אף לא "פונק",

כדוגמת בני הבית ההאשימי, השריפים של מכה, לא ע"י חינוך בחצר-המלכות העותומנית שבקושטא ולא ע"י מגע קרוב עם המערב ונציגיו הבריטיים. עם זאת ידע כבר אז גם ליהנות מתמיכתם של הללו, בכסף ובנשק. ההכרעה השניה בדרך חייו חלה ב-25—1924 כשהתנגש בגלוי במלכות ההאשימית וכבש מידי המלך חוסיין הזקן את מכה, וכעבור שנה, מבנו-יורשו, עלי, — את משענתו החיג'אזית האחרונה, את ג'ידה; וגם היא הוסיפה לעצב את דמותו — על שלמות הפנימית, וגם על כפילותה — וכן את רישומו בעיני העולם הערבי. כמסלקם של ההאשימיים, שנודעו כמשתפי-פעולה מובהקים עם הבריטים, נתפרסם כסמל העצמאות וכמחדש איתנותה של ארץ-המכורה של בני-ערב. עם זאת — אז זה כבר בעשר שנים שטופח כוחו⁽¹⁾ ע"י ענף חשוב בממשלת בריטניה — המיניסטריון לענייני הודו. וליצני הדור הפוליטיים אמרו כי בשהכריע אבן-סעוד את ההאשימיים ניצח משרד-הודו את משרד-החיצון, בהתנגש שני ה"קוים" שלהם, בדמות שני מלכי ערב שאנשי-צבאם של שניהם נשאו נשק בריטי. אך היו גם אחרים שהוסיפו ואמרו, כי התמיכה הבריטית בחוסיין פקעה למעשה זה כשנה לפני כן, מיום שהחל להתנשא יתר מדי וטען לתואר החליפות, לשררה בעולם הערבי ולעצמאיות-יתר בעמידתו כלפי חוץ. יתכן שהפריזו אלה שראו במאורעות 1924—25 בערב רק, "נצחון בריטניה על בריטניה לטובת בריטניה"; ואין ספק שבשנים שלאחר-כך ידע אבן-סעוד לא פעם למעשה לנהוג ביתר עצמאות מקודמו (ההאשימי⁽²⁾). אך עם זאת הלא יסוד הכפילות שהוזכר לעיל הוסיף ומוסיף לציין את הופעתו המדינית, שפנים לה כלפי פנים ופנים כלפי חוץ.

גמישות זו, המהולה באופי שיסודו התקיפות, — תכונת-השררה כלפי שבטי ממלכתו, ויהירות-מה כלפי המדינות השכנות, יחד עם מידה רבה של חוש מעשי נבון — כל תכונות-האופי המעורבות הללו הן המבארות לא מעט את מעמדו המיוחד של "המונרך הסעודי" (ככנויו בפי העתונות הערבית) בתוך עולמות ערב והאסלאם. והתכונות הללו עצמן, הנן, כאמור, ילידות עברו המגוון, עתיר ההרפתקאות, סכסוכי-הדמים, נסיון-הממשל והפקחות הדיפלומטית.

ערב ומערב

הכפילות הקיימת בין באופיו של אבן-סעוד ובין בהופעותיו, אין להבינה כלל מבלי שנבחין בעובדות היסוד של מעמד העולם הערבי כולו: שבתקופה זאת אינו אלא גלוי לעולם הגדול של המעצמות המודרניות האזירות, דבר המצריך פקחון מעשי רב עד מאד ו"חוש-האפשרי" מצד שליט ערבי, המתכוון לא לגדולה מדומה אלא לשררה ממשית, במידה שהיא אפשרית כיום לאיזה שליט משריטי ערב. העובדה שאיש-המדבר ידע — על כל פנים, במידה לא מעטה — להבין את הציווי הזה של התקופה — היא אולי העדות המרחיקה לכת ביותר לכשרונותיו האישיים של אבן-סעוד. ולא זו בלבד שידע, — לפחות, בכל רגע "שלפני האחרון" — לרסן את תנופתו של נוסח-המדבר אשר לשבטיו.

(1) תשלומי 60.000 ל"ש — חלק גדול מאוד בתקציבו של אבן-סעוד בימים ההם — מדי שנה מ-1924—1915, וזה לעומת 40.000 ל"ש שניתנו מדי שנה לחוסיין מאז המרד בתורכים.

(2) אין השאר, לא זו בלבד שהוסיף, כמעשה חוסיין מאז 1924, לאכסן צירות סוביטית בג'ידה, היחידה בכל ארצות ערב, אלא שגם שיגר, ב-1932, משלחת רשמית למוסקבה (בראשותו של פייצל בנו) — מעשה ראשון ויחיד-במינו לממשלה מפשלות ערב. יחסים אלה, אשר חלה בהם הפסקה משך שנים אחדות סמוך לפרוץ מלחמת העולם, עומדים עתה להתחדש.

ולממשלתו הוא כל פעם שבא במגע עם מעצמות המערב, או בתחומי האינטרסים הבלתי-אמצעיים שלהן ולהמנע מכל התנגשות גלויה, אשר תשבש את יחסיו עם גורמי עולם אדירים אלה, — אלא שגם את מעמדו הוא כלפי העולם הערבי ידע לבנות ולבסס, במידה לא מעטה על יחסיו עם מדינות המערב ועל יחסן של אלה אליו.

אכן, שתי פנים לגורם זה (החיצוני) במעמדה של סעודיה בין ארצות ערב. ישנה כאן גם התפעלות לאומית-פטריוטית מאי-תלותו של שליט ערבי אחד לפחות; אך ישנה גם התחשבות פקחית-מעשית ביכולתו, ובאפשרויות השפעתו של מי שנחשב לידידן של בריטניה ואמריקה ונהנה מעזרתן בעניינים לא-מעטים. וגם אם יש אולי חידה פסיכולוגית בהיות שתי ההרגשות הללו דרות בכפיפה אחת — (אף על פי שיש להודות כי הראשונה הנה בעיקר נחלת ההמונים, ואילו השנייה מציינת יותר את חוגי-ההנהגה של מדינות ערב) — הרי עובדה היא, שמשתייהן גם יחד נהוותה הפרסטיג' הנודעת לאבן-סעוד כיום בין הערבים, ואשר היא עצמה, שוב, בפעולה חוזרת, מגבירה את משקלו כלפי מעצמות-החוץ.

רבים היו במשך 20 השנה האחרונות גילויי העזרה והתמיכה השונים מצד מעצמות-המערב (שיתכן כי ראויות הן לפירוט והערכה מיוחדת בכל תחום) למלך הוהאבים; גם בתחום המדיניות — להסדרת יחסיה של סעודיה עם שכנותיה, (שאמנם לא תמיד היתה רצויה לה עצמה, אך בדרך כלל סייעה לגבש את הממלכה המתהווה); גם באורח כספי — (ע"י התמיכות והקצבות, שהיו פוליטיות ביסודן בהינתנן, במשך שנים רבות, ע"י שלטונות-בריטיים, ולבשו צורה עסקית, כשהחלו לבוא גם מידי חברות אמריקאיות אגב קבלת זכויות); ורצוף לזה גם בשטח הכלכלי, — ע"י פיתוח מקורות הנפט העשירים (או במידת-מה גם מחצבי מתכת: זהב, נחושת) שבסעודיה — דבר שהביא לידי כך שתקציבה של המדינה נתבסס עד כדי שליש על תשלומי חברת-הנפט בלבד — ועל ידי מעשים מיוחדים, כגון המשלחת החקלאית האמריקאית לפני כשלוש שנים, (שלא תכוונה בוודאי לגילוי מקורות-עושר נוספים בשביל ארה"ב בחקלאותה הדלה של ערב), ושיגור היחידות הבריטיות המיוחדות, לפני כשנתיים, לשם מלחמה רחבת-היקף בקני הארבה; ואחרון-אחרון, גם ברקע הצבאי של המדינה — ע"י נשק ותחמושת שנתנו בשעתם נציגים בריטיים, וע"י מתנות-זין "סמליות" שהחלו בהן בנות-הברית למן שלהי 1942³) ואין יודעים בדיוק, עד היכן הגיעו, ובאיזו מידה סיפקו את תביעותיו הרחבות של המלך.

בכוחן של כל המסיבות הללו ובכוח התבודדותו האוביקטיבית ותלותו הפחותה (הגיאוגרפית, הפסיכולוגית-הציבורית, וכתוצאה מכך — גם הבטחונית והמדינית) בבעיות כלל ארצות ערב וענייניהן נתאפשר דוקא לאבן-סעוד המרוחק, ליהנות מהשפעה ולנהוג כארי-שבחבורה, יתר על המקובל ביחסים שבין מדינות ערב. לא מקרה הוא שכל עתידה של ה"ליגה הערבית" היה תלוי כאילו ביחסו ובנכונותו להצטרף אליה. לא מקרה הוא שעסקנים ונשיאים נוסעים אל ארץ המדבר המרוחקת כדי לזכות בתמיכתו. לא מקרה הוא שגם מצרים, הרואה את עצמה ראש למדינות ערב נעתרה לעשות את "הצעד הראשון", ביקור מלכה אצל אבן-סעוד; ובודאי שלא במקרה הוא ש"חזית-ערב" עשתה את המלך הוהאבי לדברה הראשי, ולסמל התנגדותה הקנאית באותה פרשת התכרעות על גורל ישראל אשר מעצמות המערב האדירות. עומדות בה.

(3) ראה ב"מערכות" חוב' י"ח-י"ט, עמ' 139.

יתכן כי עדין לא הגיעה השעה להתנבא מה יאונה בעתיד לאותו תפקיד מיוחד, שמדינת-המדבר ממלאה היום במזרח-התיכון הערבי. אך, במידה שיש צורך וענין לבסס כבר כיום הערכות מסוימות לסיכויים, אלה או אחרים, של ההתפתחות העתידה — מן הראוי לבדוק תחילה את היחסים והמצבים שבהם שרויה ערב-הסעודית לגבי מדינות ערב שכנותיה, כל אחת בפני עצמה. לפי שמחזטים אלה — המקשרים והדוחים — משתזרת המסכת המורכבת של מדיניות-ערב כולה, ורק העוקב אחרי החזטים יעמוד על פשרה האמתי של המסכת בכללותה.

ויש להקדים: המגע שבין ערב-הסעודית לבין שאר ארצות ערב מוצא במידת-מה את ביטויו גם בפנים הממלכה הואהבית. נוסף על עצם חזיון העליה-לרגל, המביאה את אוכלוסיה, לפחות של חיג'אז, שנה שנה לידי מגע עם המוני ה"חאג'ים", ועל קשרי המסחר, שאינם מפותחים ביותר, — המדובר הוא, בראש וראשונה, בשיתופם של אישים מבני חוץ בענפי פעולה ויצוג שונים אשר לממלכת אבן-סעוד, — שיתוף המתאפשר על ידי דמיון השפה וקבלת הנוסח הזהאבי של דת האסלם. אישים אלה, שקצתם החלו אולי בתורת פליטים פוליטיים מבקשי-מחסה בערי הקודש, תופסים עמדות חשובות בשורה של מוסדות. הסגן הראשי למיניסטר החוץ (המיניסטר עצמו הוא אחד מבניו של המלך) ויועצו הפרטי של אבן-סעוד בענייני חוץ, למשל, הוא יוסוף יאסיק, יליד סוריה, אשר את השכלתו רכש במצרים. העובדה ששמו הופיע לא פעם בחדשות, בשעה שיצג את ממלכת סעודיה בחוץ ודאי שמעידה כי קשריו עם שתי המדינות הנ"ל לא היו בחינת אבן שאין לה הופכין. גם צירו של אבן-סעוד בעיראק היה זה כמה שנים איש סוריה. מלבנון הסמוכה בא השייך פואד המזה המלומד, ציר סעודיה בתורכיה. ואלו חפיו והבא, ציר סעודיה בלונדון מאז 1930, הוא מצרי לפי מוצאו. יצויק, כי מיניסטר החקלאות והמכרות בסעודיה — שני המקורות לעיקר קיומה הכלכלי העיקרי, פרט לענייני הנפט והחאג' — הוא ארץ-ישראלי, עזאד-דין ממשפחת אש-שוא הידועה, בסביבות עזה, שהיה קצין מחוז בג'נין והיה מעורב אח"כ בארגוני הכנופיות והטרור בשנות 38—1936. אכן, חזיון ה"חליפין" באנשים נושאי-משרות בין ארצות ערביות הוא כללי למדי. בולטת היא הדוגמה של מורים מצריים וארצישראליים בעיראק; או של הפקידים, שהיו מתחילה סורים וארצישראליים ברובם, בעבר-הירדן. אך, בארץ מפגרת ומסתגרת כסעודיה חשוב ביחוד שיתוף האנשים שמהם היו שרכשו לעצמם מושגי כלכלה במרכז של קידמה כא"י, ומהם שידיעת העולם שלהם וגינוניהם וליטושם הכללי מסגלים אותם ליצוג דיפלומטי בארצות החוץ וביחוד במערב הנוצרי; אלא שיש לזכור כי לא פחות משהללו מסייעים לקידום משקה וארגונה של הממלכה הסעודית מבית, מסייעים הם לקשירת קשרים פעילה ולהחדרת השפעתו כלפי חוץ של השלטון אשר אותו בחרו לשרת.

אכן, גם בדרך כלל, ניתן לומר: יותר משחשובות השפעותיהן של שאר ארצות האסלאם על סעודיה פנימה, חשובים מגעה עמהן והשפעתה עליהן, אל מעבר גבולותיה.

והנה מהירות הארצות הללו, מדינה-מדינה ויחסיה עם מלכות הסעודים:

בין סעודיה למצרים

היחסים בין שתי המדינות הללו — ענין מיוחד בהן, אפשר לומר כי במובן ידוע הם ה"קטבים" המנוגדים של העולם הערבי במתיחותו הפנימית, המדינית והחברותית הנוכחית; ועם זאת בשל מצבן הגיאוגרפי, יש ביניהן מיני מום של מתיחות בטחונית וצבאית. אמנם, בעברה הגיעה התנועה ההאבית לידי התנגשות

גורלית דווקא עם המדינה המצרית, התנגשו שנסימה אז במפולת הממלכה הוהאבית הגדולה הראשונה. באותה תקופת השפל והחולשה של הקיסרות העות'מנית, שבסוף המאה הי"ח וראשית המאה הי"ט, יכלו שבטי נג'ד הוהאביים, לאחר שכבשו את מכה ומדינה ולאחר שעשו שפטים אכזריים במהנגדיהם ה"כופרים" (דהיינו, המוסלמים הבלתי והאביים) לקוות שיוזכו לפרוש את ממשלתם גם על שטחים וארצות נוספים. אך נציבות מצרים של מחמד עלי האלבאני-המקדוני, שהיתה צבאית, בין במוצאה ובין בגילויי כוחה, קיבלה על עצמה, בשליחות "השער הגבוה" שבקושטא את התפקיד לחסל את הסכנה שבאותה מדינת בדוים פורטניים (האפיקורסית). בכמה מסעי מלחמה (1811—1818) שנערכו בניצוחו של איברהים פשה, בנו בכורו של מחמד עלי, הוכו הוהאבים שוק על ירך ושלטונם על חיג'אז מוגר. מאז ועד לנפילת מלכות ההאשימיים שבחיג'אז (5—1914), נכלאה הוהאביות במדבריות נג'ד, ובמשך כמאה שנה ויותר לא נודעה אלא כאמנות כמה שבטים בדוים, שבשמה כרוכים זכרונות הקנאות הכתתית והאיבה לשאר המוסלמים.

אך שונה מאוד מן הדוגמא מבחינת הנ"ל הוא יחס הגומלין שבדורנו בין מצרים לשושלת אבן-סעוד. הוהאבים, בעצם, הפתיעו "הפתעה נעימה" את העולם המוסלמי בהימנעם, לאחר כיבוש מכה ומדינה, ממעשים קשים כלפי זרם העולים לרגל הבלתי-והאביים ובקיימם נוהג של "מוסלמים-אחים" לפחות בתחומי הפגישה הדיפלומטית ויחסי המסחר (אכן, ביחסי השכנות שבגבולות עוד הוסיפו לגלות לא מעט את הרגליהם מאז). התוצאה מכך היא כי לא היתה, ואין גם כיום, בעולם המוסלמי שום אוירה יפה ל"מסע גאולה" מוסלמי, — מצרי או אחר — לשחרור הערים הקדושות. והלא מצרים עצמה, על כל פנים מבחינת הרוח המפעמת בשכבתה השליטה, איננה עוד הכלי היעיל לחזון-כיבושים או להרפתקה צבאית, כפי שהיתה בימי הקונדוטיירים ובוני-המדינה מחמד-עלי ואברהים פשה. עם כל יתרונה הכלכלי (ובמידת מה — הטכני) עיניה בראש וראשונה לכבוד שברוחה, ולא עוד תסתבך במסעות התפשטות בכוח הנשק, על כל פנים לא בדור זה, והעדרם, למעשה, של גבולות משותפים פוטר גם מדאגת-מגן כלפי סעודיה.

לעומת זאת, בשאיפותיה הפוליטיות לעמדת בכורה בעולם הערבי עשויה ממשלת מצרים (ולעתים קרובות — מלכה הצעיר שואף הגדולות) לגסות ולרכך, על כל פנים למראית עין, את הניגוד עם סעודיה במחיר עזרה וסיוע בהזדמנויות שונות. אגב משלוחי ה"מחמל" (הלא היא הפרוכת הרקומה, מתת מצרים ל"כעבה") משגרת מצרים לא רק משלחת רפואית לשמירה על בריאותם של עולי-הרגל המצרים אלא גם פלוגות-מהנדסים לסלילת הכביש מג'דה למכה ואל ההר ערפאת (כ-75 ק"מ) או לשיפור הדרך למדינה (והבטחתה להתקנת חשמל ואספקת מים במכה). בענין זה, של שיפור והקלה בעלית הרגל המצרית לסעודיה, יתכן ועוד נועד תפקיד לקו תחבורה אחד, שלכאורה אינו אלא מצרי-פנימי. הכוונה לקו מסיה"ב קנה-ספגה שנבנה בשנות המלחמה ושבבניתו השתתפו גם יחידות-צבא עבריות מא"י ובראש וראשונה פלוגת ההובלה "יעל" (מס' 178). מסיה"ב הזאת והכביש המקביל לה נועדו לקשר את עורק הנילוס (ומסילות-הברזל שלאורכו), בנקודת הקשת שלו הקרובה ביותר אל ים-סוף, עם עיירת-החוף ספגה שנהפכה לעין נמל-תחליף. בשנים ההן היה בקרית-חבורה זה מעין תחליף ו"קו-שני" לעורק ההובלה של סואץ, שעמד בסכנת הפצצות וייקוש, ובימי אל-עלמין אף בסכנת כיבוש. את ערכו האיסטרטגי הזה שבכוח, ישמור, כמובן, הקו קנה-ספגה גם בעתיד לבוא. אולם, בינתיים עלול הוא לשמש קפיצת דרך לעלית הרגל המצרית מבחינת קיצור דרך-הים, ע"י השימוש בקו ספגה-ג'דה ועם זאת נועד לו ערך איסטרטגי-בכוח

בין השושלת הסעודית וההאשימית
 עם כל הבדל ערכם של שני השטחים הגובלים את סעודיה מצפון.
 יש ביניהם צד שווה המיוחד מבחינת יחסיהם עם המושל הוהאבי. הלא היא
 העובדה שהן נתונות לממשל של בני השושלת ההאשימית, יריבתו מאז. את המצב
 של היום אפשר להגדיר כמצב של שווי-משקל, מאוזן פחות או יותר, אלא שייתכן
 כי שווי משקל זה, לא היה נוצר כלל, אילמלא פיקוחה המתמיד — והכרעותיה פעם
 בפעם — של בריטניה הגדולה, אשר עניין והשפעה לה משני עברי הגבול שבין
 השטחים הסעודיים וההאשימיים. והתבוננות כלשהי בעובדות שאירעו בעשרים
 שנות היחסים תגלה לפנינו גם את מצב הדברים כפי שהוא וגם את הגורמים
 הדינמיים, העשויים לפרוץ את מסגרתו.

...כלפי עבר-הירדן

לגבי עבה"י הקטנה נתגלה יצר ההתפשטות הוהאבית עוד בשנה ההיא
 כשהחל להתגשם תהליך כיבושה של חיג'אז מידי ההאשימיים — 1924. פשיטת
 האלפים, שהגיעו ממש עד מפתן עמאן, מושבו של האמיר עבדאללה עצמו, אפשר
 שלא נתכוונה לפחות ממה שהושג אותה שנה במכה וסביבתה. אלא שהתערבותו
 הקצרה והמכרעת של הגורם הבריטי — קומץ מכוניות-השריון והמטוסים — טרפה
 את הכלים שעל גבי לוח-האשקוקי של המשחק המדברי, שבימינו אין הוא בגדר
 של מציאות אלא במידה שאין כוחות העולם החדש מתערבים בו. עם ההרג הרב,
 שנערך בפושטים הוהאביים ומנוסתם הבהולה נפתחה תקופת בטחון יחסי לעבה"י
 מפשיטות של ממש, אף על פי שהמתיחות הפוליטית לא חדלה גם לאחר שנעשו
 מאז כמה סידורים והסכמים בתיווכם וביזמתם של הבריטיים. נושא מוחשי למתיחות
 זו משמשות הטענות שטוען עד היום אבן סעוד לשטחי הדרום של עבה"י. אלה הם
 המחוזות של עקבה ושל מען, אשר עד לחורבן הממלכה ההאשימית בחיג'אז
 נמנו עם מלכותו של חוסיין עצמו, אך מיולי 1925 הוכללו ע"י עבדאללה בנו בתחומי
 אמירותו הוא; הדבר נעשה בתמיכת הבריטים, שכפי הנראה מעוניינים היו בהבטחתה
 של הנקודה הגיאוגרפית-האיסטרטגית הרגישה הזאת, החולשת על ראש-מפרץ עקבה
 ועל המבואות הדרום-מזרחיים לחצי האי סיני, אזור ים המלח וארץ ישראל, והם אף
 הטילו על אבן-סעוד הודאה במצב הקיים למעשה. ואף על פי שזה כמה שנים
 שאין מעוררים את הטענות הללו, הרי עדיין שמורות הן כמכשיר-שבכות לתביעה

הגשר-החיץ ההאשימי

משפטית ומדינית בבוא שעת הכושר לכך.
 אך משאלותיה הטריטוריאליים של
 הממלכה הסעודית (להבדיל מן המתיחות
 הבין-שושלתית הקיימת ממילא), המנוגדות
 למצב הדברים הקיים בעבר-הירדן, אפשרו
 שאינן מצטמצמות באותה תביעה הנובעת
 מטענת ה"גזל", בשעה שהאמיר עבדאללה
 "ירש" את שני המחוזות הללו שנחשבו על
 מלכות אביו אשר נכבשה בידי הוהאבים.
 קשה לפקפק בכך, שרוגזו של השליט על
 רוב חצי-האי-ערב גבר בשעה שסמוך
 לתקופה ההיא הורחב והוגדר שטח האמי-
 רות בכיוון של עבר-המזרח (וגובשה
 — על כל פנים — על גבי המפה המדינית
 — "רצועת הגשר" של אדמה מדברית,
 המחברת כיום את עבר-הירדן, ההאשימית עם עיראק ההאשימית), ומתוך כך נבלמה

ההתפשטות הוהאבית צפונה, בתחומי המדבר הערבי-הסורי. גם במעשה זה נאלץ אבן-סעוד להודות בהסכמו עם בריטניה. מני אז גובש מאד שטח-מעבר זה גם למעשה, (מאז נקבעו בו צינורות הנפט מוסול-חיפה והדרך ארץ-ישראל — בגדה שאולי היו מן הגורמים הראשיים לעצם חתימתו). אך ודאי אין כל זה ממעט את אי-הנוחות הפוליטית של הדבר לגבי אבן-סעוד, שבשבילו שטח זה הוא כקיר המבדיל בינו לבין איזור-ההשפעה שהיה צפוי לו בסוריה, ומכביד מאד על צירופים מדיניים ממשניים במגמה מעין זו.

וכלפי עיראק

אך את עיקר הניגוד הפוליטי בין השושלות האויבות — שבעשור של 35—1925 היה גלוי ברובו, ובעשור שלאחר-כך מוסווה יותר — צריך היה לבקש ביחס שבין נג'ד לעיראק. אמנם במידה שהיחסים בין שתי המדינות הללו לא היו כדוברים במישרין (כפי שהיה הדבר במקרה של עבה"י) בגורל מלכותו-לשעבר של חוסיין, אביהם של פייסל מלך עיראק ושל האמיר עבדאללה גם יחד — בה במידה לא הקדימו לבוא ההתפרצויות הגלויות בגבולה הצפוני-מזרחי הזה של סעודיה כאשר הקדימו לבוא לעבר צפון-מערב, אל מול פני האמירות של עבדאללה. אבל גם שם החלה, כמעט מיד, מערכת שלימה של פשיטות והתנפלויות. ויצוין, כי לפחות בשנים הראשונות, היתה זו מערכה דו-צדדית. חבורות גדולות של בני השבטים הנג'דיים, שהם ממתנגדי אבן-סעוד (בעיקר משבטי שמאר שבצפון נג'ד, מנאמני בית אבן-רשיד, שליטי העיר חיל בשמאר לשעבר) מצאו מחסה בתחומי עיראק, והם שהרבו לפשוט פשיטות של נקם (וביזה-שלל) בקרב השבטים הוהאבים שבנג'ד. אכן, גם הללו לא טמנו ידם בצלחת. "פיקוח-האוויר" הבריטי, שהונהג שנים מעטות לפני כן לשם שמירת בטחונם של שטחי המנדט והממשל הבריטי במזרח התיכון, באמצעות כוחות אוויר ומכוניות-שריון מצומצמים ראה תפקיד לעצמו במניעת שני סוגי הפשיטות האלה גם יחד — וכעבור שנתיים-שלוש (ב-1927 בערך) גם הצליח בחלקו הראשון — לגבי פשיטותיהם של הפלימים. אך ביצוע חלקו השני של התפקיד נסתבך מתוך כך שהכוחות הבריטיים הוכרחו לדאוג לא רק להבטחת שבטי דרום-המערב העיראקי בפני פשיטות הוהאבים, אלא גם למניעת הצטרפותם של הללו עצמם אל המחנה הוהאבי, שבעצם אירעה במידה מסויימת. לאמיתו של דבר, היו שתי המשימות האלה של המגינים הבריטיים לגבי השבטים העיראקיים שני צדדים של מטבע אחת: הבנת הדבר הזה, שלכאורה אינו אלא פרט קטן מימים עברו, חשובה מאוד לראית האפשרויות להתפתחות-שבכוך בתקופות נסערויות יותר, באם תקרינה עוד מזרח התיכון. הפגיעת שנפגעו שבטי עיראק על ידי השבטים הוהאביים שאורגנו במעין מסדר-לוחם של "אחואן" ("האחים"). הן ששימשו גם אמצעי השכנוע היעיל כגורם לקבלת עול הוהאביות. בשנות 1927/29 הגיעו הדברים ממש לידי "מלחמה בלתי מוכרזת". עם לכידת מצודות-ספר עיראקיות שהוקמו בלב מדבר וטבח מגיניהן, עם הפעלת חבורות "האחואן" בנוסח קטלני השונה תכלית שינוי מדרך פשיטות-הביזה הרגילות של הבדוים ועם הנסיון לשפוך-למעשה את השלטון של אבן סעוד על רוב שבטי המדבר העיראקיים ע"י הטלת מס ה"זכאת" (המעשר) וכפייתם לקבל את עיקרי הוהאביות. אילו הצליח נסיון זה (שניתוחו הבהיר ניתן בתאורו של קצין-אוויריה רב-ידיעה בפרשת ההגנה הבריטית על עיראק), הרי אף על פי שהיה נמשך קיומן של מפות-האטלסים המסמנות את השתיכותם של שטחי המדבר האלה למדינה העיראקית, היו השטחים ותושביהם נהפכים ל"ראש גשר". מדיני וצבאי של הממלכה הסעודית; ומן הדבר הזה היו מתחייבות מסקנות כבדות-משקל גם לעתידו של קו-החיבור הנ"ל, חיפה-בגדד, שבעת ההיא כבר היה קיים בתכנית.

יתכן כי בגלל שיקול אחרון זה, (אם כי לא בגללו בלבד) הופעלו אמצעי הקרב הבריטיים. החדשים אם גם מעטים, ביתר תוקף ב-29—1928, והביאו לבסוף להנחלת מפלה גמורה לחבורותיו של פייסל-אד-דרויש, ראש שליחיו של אבן-סעוד באיזור זה, וכן להסתלקותו של המלך הוהאבי עצמו מכל אחריות לשליחו ולעושה-דברו. גם את ריכוזם הגדול של שבטי האחואן (לדברי אבן-סעוד עצמו, בשיחתו עם הציר הבריטי סיר ג'ילברט קלייטון), שבוצע בעת ההיא ליד בוריידה לשם הנחתת מהלומה מכרעת לעיראקים, פיזר המלך כדי להמנע ברגע האחרון מהתנגשות גלויה בכוחה של בריטניה. ובמשך פרק זמן מסוים התיר אפילו להשתמש במטוסים ובמכוניות-שריון בריטיים בתוך גבולה של נג'ד לשם רדיפה אחרי הפושטים. מאז לא נתרחשו בספר זה אלא פשיטות קטנות ביותר, ועם הזמן באו גם חוזי הסדר ו"ידידות". אכן גם חוזים אלה אינם משנים את יחס הגומלין שכבר צויין כאן, אך יש בהם כדי לשמש צורה נוחה לשמירת שווי-המשקל, כל זמן שהתנאים האובייקטיביים מחייבים אותו גם מתוך החשבון הסופי של האינטרסים הסעודיים. אין לדעת בבטחה מה תהא מידת ההשפעה וכוח-המשיכה של אבן-סעוד לגבי אוכלוסיתה ועסקנותה המדינית של עיראק. השסועות ע"י הרבה ניגודים וסיכסוכים, באם יבוא בעולם הערבי תור של התפתחות דינמית ויפתח פתח לחדירת הכוחות הוהאביים צפונה. יש לזכור, כי השכבה המנהלת את ענייניה הפוליטיים של עיראק, עודה מכילה גם כיום רבים מאלה שהיו בשעתם מנאמניו של פייצל וממתנגדיו המובהקים של אבן-סעוד. יתכן כי את גורו-סעידי-פשה אפשר לראות כסמל מובהק לקבוצת עסקנים זו, הגורסת אמנם את ההנחה בדבר הצורך בהגמוניה מסוימת בעולם הערבי, אך רוצה של עיראק יהא חלק רב בהגמוניה הזאת; ובמידה שמחמת אי-פיתוחן של אפשרויותיה הטבעיות העצומות אין עיראק עצמה יכולה להיות נושאת בעצמה את ההגמוניה, הרי שכל משאלותיהם של בעלי האוריאנטציה העיראקית הזאת מכוונות לגיבוש בריתות והתמזגויות בארצות-הערבים הצפוניות כגון "סוריה רבתי" (עם נושא כתר האשימי) או הגברת האוניה השושלתית בין עיראק ועבה"י — (וכדבר שבמשאת-נפש — א"י). הסיסמה המוסוית היא: "שער לעיראק בים התיכון". מכאן גם הניגוד, המסתמן כלפי מצרים (מעין המוטיב ההיסטורי הנצחי: בבל-מצרים; הסלוקים-התלמיים; בגדד האבאסית — מול קהיר הפאטימית), וגם חשדנותו הרבה של אבן-סעוד, הרואה בכל נסיון כזה חיזוק למחסום בפני המדינה והתנועה הוהאביות. ועוד חזון למועד.

אשר ליסודות האוכלוסיה, שהם פחות "מקורבים למלכות" בעיראק, הרי הגוש הגדול של תושבים שיעיים עלול להיות מכשול להשפעה הוהאבית. בניגוד לתימון, אין השיעיות בעיראק קניינו הדווקאי של המעמד השליט, אלא שרשיה נעוצים בהמוני התושבים, שקירבת מרכזי-הקדושה של ה"שיעה" (כרבלה ונג'ף) מחזקת בהם את המתח הדתי הקנאי של כתתם ולהם ודאי שעוד זכור מעשה האכזריות וחילול-הקודש של אבות הוהאבים מלפני מאה חמשים שנה, בהחריבם את כרבלה המקודשת, בפשיטתם לעיראק. קרבתה של המדינה המושלמית השיעית הגדולה היחידה בעולם — הלא היא פרס — מפחיתה עוד יותר את סיכויי ה"גיוור" הוהאבי בקרב הרוב השיעי שבאוכלוסי עיראק.

ואשר למיעוט הקטן של צעירים משכילים — בעיקר בעריה הגדולות של עיראק — המבקשים דרכים לקידמתה של הארץ, הרי אופים והשקפותיהם הפוליטיות והחברתיות הן כאלה שאין במשטרה הדתי המחמיר של המדינה הוהאבית ובתפיסת החברה הפרימיטיבית שלה כדי לשמש גורמי משיכה לגביהם. נמצא, שאם תקרה התנגשות בין שתי המדינות לא מעטים יהיו חלקי האוכלוסיה העיראקית שלא על נקלה ייכבשו ע"י תעמולה טעודית.

לעומת זאת, מבחינה שושלתית גרידא, כמעט שאין ספק, כי בני משפחת סעוד נהנים כיום בעולם הערבי מיתרון-משקל לעומת ההאשימיים. מלכה של עיראק עודנו ילד; ודודו ואפוטרופסו, הנסיך-העוצר, איננו דמות מוכרת ביותר בעולם הערבי. ואשר לאמיר עבדאללה, אחרון בניו של המלך חוסיין וה"מדינאי הקשיש" של המשפחה ההאשמית, הרי עם כל הכבוד שרוחשים אליו כאל ראש המשפחה של צאצאי-נביא אלה, אין הוא נמנה עם הגורמים התקיפים והמשפיעים בצבוריות הערבית, בין מפני קירבתו הידועה לאנגלים ובין מפני אי-התקיפות שבאופי.

החוסים אל ערביא ארץ-ישראל

קשה לעמוד על מידת הערכתו האמיתית של אבן-סעוד את ערביי ארץ-ישראל כגורם מדיני-ממשי, או כלוחם-תקיף. ספק הוא, אם המחלוקת הפנימית המתמדת שבקרבת מוסיפה להערכה כזו של שליט תקיף, הרגיל בהטלת מרותו, והיודע את החולשה שבפירוד. לעומת זאת אין ספק בענין השפעתו של המלך הוהאבי על חוגים רחבים של ציבוריות ה"חמולות" בארץ-ישראל. אם נאמנותם של הנשיאים נתונה בראש וראשונה לאמיר עבדאללה המייצג את השושלת ההאשמית, הרי לעומת זאת תולים החוסיינים והכרוכים אחריהם את עיקר תקוותיהם באבן-סעוד. שאלה אחרת היא אם תמיד שלמים אתם בענין זה ה"איסתיקלאים", אשר ספק הוא אם יכולים הם לראות דווקא בממלכת הוהאבים את היסוד לאותה אחדות ערבית מרחיקת לכת, אשר אליה שאיפתם. אך על כל פנים עובדה היא, כי ענין ארץ-ישראל הוא ששימש בתקופה האחרונה גם לאבן-סעוד מצע נוח לסיסמה ערבית כללית, המובילה לקראת תגבורת משקלו וחיזוק מעמדו שלו. אך אiolת היא לחשוב, כי היה פוקד על חילותיו (ועל היקפם וטיבם של אלו כדאי ליחד את הדיבור) לתקוף את איזור המנדט הבריטי, גם במקרה של עליה יהודית רחבת-מידות. אבל הכרזותיו וסיסמאותיו ודאי שעשויות להוסיף שמן על המדורה הא"י ולהגביר את אפשרות התלקחותה.

בסוריה והלבנון: — המוסלמים והנוצרים

לא פחות מחוגים ערביים מסויימים בא"י, אפשר לחשוב בין אוהדיו ותומכיו של אבן-סעוד גם רבים מעמודי התווך של הציבוריות והממשלה בסוריה; ודאי שלא מקרה הוא, שנשיא סוריה הרבה לבקר בחצרו של אבן-סעוד. יש בקשרים הללו נסיון לבצר את מעמדה של סוריה כלפי העולם הבלתי-ערבי וגם "ביטוח" בפני הנסיונות להכניס את הריפובליקה, הבלתי מגובשת עדיין, לתוך "המעגל ההאשימי" הבלתי אמצעי, במסגרת של פדרציה או "אוניה" ממלכתית זו או אחרת. ומוסלמי סוריה, אשר לגביהם יותר מאשר לגבי כל ארץ ערבית אחרת (פרט אולי למצרים), עומדת בעיית היחסים עם דוברי ערבית הנוצריים יש להם (על כל פנים לסוניים שבהם), ענין בתגבורת הרוח של המוסלמיות הלוחמת. וביחוד בשעה שהדבר הזה אינו מחייב בעצם קשרים מהודקים ביותר, או מחייבים, עם מקור-ההשראה הוהאבית לרוח זאת. בקשר עם זה כדאי לציין, שהגדול והחזק שבשבטי-הבדוים במדבר הסורי, בני רואלה, נתון להשפעתה של הוהאביות. ולא זו בלבד אלא שראש השבט הזה, האמיר פאיז-שאעלי, גם נשא לו לאשה את בתו של אבן-סעוד. אכן, קשר זה נוצר כבר לפני חמשים שנה, למיום שהוהאבים השתלטו על ג'וף ומנייות חשובות אחרות באיזור ואדי-סירחאן, החיוני לבני-רואלה בתקופות-שנה מסוימות.

האמור על מוסלמי סוריה ודאי שחל גם על מוסלמי הלבנון. עובדת היותם נתונים במישרין במגע ובהתמודדות עם הסביבה הנוצרית, מגבירה את

צטייתם להישען על כוח חיצוני אדיר. לעומת זאת אין ספק ששעודיה הוהאבית היא אחד הגורמים העיקריים לפחד ולחששות של הנוצרים הלבנוניים מפני לאומנות ערבית מופרזת ומפני פאן-ערביות, הלובשת בתקופה האחרונה יותר ויותר לא רק דמות לאומנית אלא גם דמות דתית-מוסלמית, ביסודו של דבר — חזיון המתבלט אפילו במצרים (ה"אחים המוסלמים" והיחס אל הקופטים) והנותן אותותיו בעולם הערבי כולו. חששות כאלה מרובים מאד לגבי ההשפעה הוהאבית, השואפת ליסד את כל חייהן של ארצות ערב דווקא על המשפט הקוראני, והמסורת האסלאמית. הליטוש האירופי-למחצה, שלבנון הנוצרית סיגלה לעצמה, עומד בניגוד חריף למגמות כאלה; וייתכן, כי עוד נכוננו גילויים חריפים יותר של ניגוד זה, שמתחת לפני השטח הוא קיים כבר ומוצא את ביטויו גם בהגבות חריפות שמגיבה העתונות הלבנונית על כל אימרה היוצאת מפי אחד מבני הבית-הסעודי ברוח הנ"ל (בנוסח "הנוצרים היו תמיד נתינים טובים במדינות האסלאם, והקוראן מתיר לכל אחד לעבוד את אלוהיו לפי אמונתו הוא") אבל מצב עיניים זה (וזו "השמיכה הטלואה טלאים ססגוניים", ככינויו של לורנס) הוא מסובך כל כך, שייתכנו גם צירופים בין הנוצרים הלבנונים לבין מצדדי הסעודיים, למשל מתוך חוט משותף של שלילת תכניות "האשימיות".

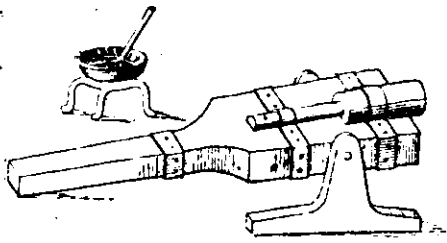
* * *

את סוף חשבוננו של מעמד המדינה הסעודית בעולם הערבי של ימינו ודאי שאין לערוך בלי לבדוק בדוק היטב גם את מבניה החברתי-מדיני מבפנים, את יסודות כלכלתה, את מגמות הקידמה וההתפתחות שאולי ייתכנו בתוכה, ואת מידת כוחה הצבאי ומשקלו היחסי במעגל הארצות הערביות בעתיד הנראה בעין. כל אלה מצריכים לימוד עובדות ועיון מיוחד, אבל המצבים והעובדות שצוינו כאן עשויים לסמן גם את גורמי הקיים, הרוגע לפי שעה במסגרת היחסים המאוזנים איוון-מה (ע"י שיקול הכוחות מבית ויד מכוונת מבחוץ) — וגם את האפשרויות הדינמיות, העשויות אולי לשנות שינוי ניכר את פני המדיניות והשלטון במזרח הערבי בהשתנות המצב ובהיפתח פתח. רבים הצירופים אשר ייתכנו אז, וכל גורם נוסף של כוח והשפעה בחבל עולם זה עלול לתת אותותיו בהם.

פאן-ערביות היא כוח גבר-מדעת, איסובלני ועלול-נפץ; היא ממירה מחשבה וקה, בועטת בחמת-קצף לא רק בשליטת-נוצרים, אלא בכל דבר אשר ריח אידת-אנוש ורעיונות נוצריים עולה ממנו. משא נפשה הוא להדוף הימה את אירופה ואת היהודים ולהחזיר את עטרת תפארת-הכליפים ליושנה. אינה לת להשיג את רעיונות הממשל, ההנהלה וממשק-הכספים, את מבנהו הכלכלי ועולם, ואת העוני הכלכלי של ארצות ערב, את המשמעת, האימון והמסורת וית שביסוד הקידמה הטכנית.

א. ר. גלב

פרופ. לענייני ערב במללית אוכספורד

אבק-שרפה ונשק חם במדינה הממלוכית *

חקר תולדות-הצבא במדינות המוסלמיות השונות למן ימיו של מחמד ועד היום הזה עודנו קרקע-בתולה ברובו הגדול. להלן ניתנת תמצית של כמה מסקנות מחקירה בנושא: תחילת שימושם של אבק-השרפה והנשק החם במדינה הממלוכית. זהו פרק מתוך מחקר על הצבא הממלוכי, תולדותיו וארגונו בשנים 1250—1517. המסקנות מבוססות על מקורות מן התקופה הממלוכית כתובים בלשון הערבית. מראי המקומות המובאים בהערות יש בהם מבחר מצומצם מן החומר המצוטט בפרק הנ"ל.

השאלה, איזו ארץ היתה הראשונה שהמציאה את אבק השרפה והשתמשה בנשק החם, עניינה חוקרים רבים והיתה שנויה ימים רבים במחלוקת. אחת הדעות, שמצאו להן מהלכים במשך תקופה מסוימת, היתה, כי מוצאו של אבק-השרפה הוא במזרח הערבי, ולא זו בלבד אלא היו שהצביעו על המדינה הממלוכית. חוקר תולדות הצבא בימי הביניים, סיר צ'רלס אומן, כופר באמיתותה של דעה זו וטוען, כי יסודה בתרגומים משובשים של מקורות ערבים, שנעשו במאה השמונה-עשרה¹. במשך עשרות השנים האחרונות נדפס חלק ניכר מספרות ההיסטוריוגרפיה הממלוכית העצומה. ספרות זו ברובה המכריע לא תורגמה לשום לשון אירופית. נשאלת, איפוא, השאלה באיזו מידה יש למצוא בה אישור או סתירה לדעתו הנ"ל של אומן. נשיב על שאלה זו מיד: במידה שהכתוב מדבר בספרות הממלוכית הנדפסת, מתאשרת דעתו של אומן אישור גמור. להלן תוצענה ההוכחות לכך, אגב סיפור תולדות כניסתו של הנשק החם למדינה הממלוכית והשתרשותו בה, ומקומו במסגרת הצבאית הכוללת של המדינה הממלוכית.

הבעיה העיקרית, היא, כמובן, מתי הוזכר הנשק החם בפעם הראשונה במסמכים הללו. התשובה על שאלה זו אינה קלה. החוקר הצרפתי הנודע קטרמר (מת ב-1858), סבר, כי הידיעה הראשונה על השימוש בתותח מובאת במקורות הממלוכים בשנת 1388². למעשה יש בהם ידיעות מזמן קודם יותר. הידיעה המוקדמת ביותר שמצאנו היא משנת 1343: מסופר שם, כי בעת המצור על הסולטאן הממלוכי אלנאצר אחמד, שהתבצר בכרך, (שבדרום עבר-הירדן, היא קיר-מואב) השתמש הנ"ל ב"תותחים רבים"³, אלא שמוסר ידיעה זו הוא כותב-עתים שחי כמאה שנים אחרי המעשה, ולא עוד אלא שבקיאותו בענייני צבא ונשק היתה קלושה מאוד. סופרי התקופה המוקדמים, המתארים בפרטות יתירה את המצור הזה ואת סוגי הנשק שהשתמשו בו, אינם מזכירים כלל את השימוש בתותחים. מכאן שאין לראות בידיעה זו אלא אנכרוניזם בלבד. מאותם הטעמים עצמם יש לפסול עוד כמה ידיעות מוקדמות מסוג זה⁴. בכובד-ראש הרבה יותר מזה יש להתייחס לידיעה משנת 1366, המזכירה תותח בסיפור על אחת ממלחמות הממלוכים בינם לבין

(*) להערות המסומנות במספרים סיחריים ולניקוד מלים ערביות — עיין בסוף החוברת.

התמונה בכותרת -- מפצת קטנה כפותה אל "סד-תותח", מתקופה מוקדמת מאד.

עצמם, בקרבת מצודת קתיר⁵. עד כה נתפרסמו רק שתי כרוניקות מן השנה הנ"ל, ושתיהן מזכירות את העובדה הזאת. אמנם, שתיהן של סופרים מאוחרים, אלא שאחד מהם הוא אבן-תגרי ברדי, גדול המומחים לעניני הצבא והנשק בין ההיסטוריונים הממלופיים, שהוכיח את מהימנותו הגמורה במקרים רבים מאוד גם לגבי ענינים צבאיים שקדמו הרבה לזמנו. משנת 1387 ואילך נזכר התותח בתדירות גדלה והולכת. כי אמנם בקירוב בשנים שבין 1366 ל-1387 נכנס התותח ונקבע במדינה הממלופית, ואין, כפי הנראה, סכויים של ממש למצוא את התותח בתקופה קודמת לכך — דבר זה אפשר להסיק מן העובדה שדווקא בתקופה הנ"ל עדים אנו לגישושי טרמינולוגיה — חזיון שכיח בהופיע משהו חדש: מונחים צצים ונובלים עד שעולה המונח הזוכה לאריכות ימים. באותם הימים מוצאים אנו, בצד המונחים שנשתמרו (כגון: "מדפע אל-נפט", "מכתלת אל-נפט") גם מונחי ארעי של האריכו ימים (החשובים שבהם, "צואעק אל-נפט"⁶, "צוארך אל-נפט"⁷, "אלת אל-נפט"⁸). גם הוראתם של השמות הללו, — וביחוד של שני הראשונים, — מאלפת עד מאוד. "הצאעקה", כלומר: ברק האש היורד מהשמים בקול רעם אדיר; "הצארכה" — "הצורחת". שהרי הרושם הגדול ביותר, שעשה כלי המלחמה החדש, היה אותו שאון שהקים, שהיה עצום לעומת כלי הנשק השקטים ביחס עד אז. — רושם שנמשש במרוצת הימים. לשם כזה היה טעם רק בשעה שהתותח היה עדיין חדש בתכלית. תופעה מעין זו רואים אנו גם באירופה. אחד השמות הראשונים של התותח הוא "מכונת רעם", אך שם זה לא האריך ימים.

מן האמור לעיל הננו למדים, איפוא, שגם אם נקבל כתאריך ודאי את שנת 1366⁸ — מועד שהוא מוקדם יחסית — כשנת הראשית, הרי למעשה נכנס הנשק החם לצבא הממלופי 40 שנה לאחר כניסתו באירופה (הידיעות המוסמכות הראשונות על שימוש בנשק חם באירופה הן משנת 1325).

המקורות הממלופיים, שהיו רגישים ביותר לגבי כל חידוש או שינוי צבאי, — ואפילו חשיבותו לא היתה מרובה ביותר, — ונהגו לציין את התאריך המדויק של ראשית שימושו במדינתם*, שותקים שתיקה גמורה בענין הנשק החם. נשק זה מופיע בפעולת קרב לפתע פתאום, ללא כל אקדמות. ע"י כך נעלמת מאתנו לחלוטין תקופת-הביניים של נסיונות — בין תחילת כניסתו של הכלי לבין שימושו בפועל ממש. נראה לנו ששתיים הן הסיבות לשתיקתם זו של המקורות: (א) אופיו המיוחד של צבא זה, שעליו נעמוד להלן; (ב) בראשית הופעתו היה התותח נשק פרימיטיבי מאוד, ומהרבה בחינות גם ירוד מכלי הנשק שהיו מקובלים לפניו. את האפשרויות העצומות שהיו צפונות בו לא יכלו בני הדור ההוא לחזות מראש. ואכן, לא הצליח התותח לדחוק את נשק המצור הישן, הלא הוא ה"מנג'ניק"⁹, עד סוף התקופה הממלופית, כפי שעוד נראה להלן.

התותח מופיע במקורות על פי הרוב בסמיכות למלה "נפט"⁹. זהו שמו הרווח ביותר של אבק-השרפה בתקופה הממלופית. גם חמרי התבערה לפעולות-

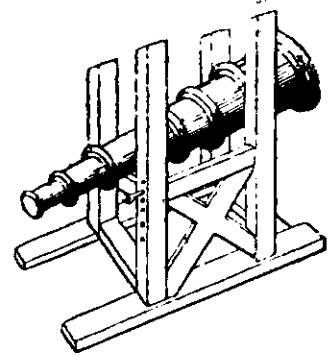
* דבר המובן עד מאד, מפני אופיה הצבאי-החיילי של השכבה השלטת במדינת מצרים — א"י — סוריה ה"ממלוכית" ההיא. — המערכת.

** מענין בדבר שלכינוי זה מוצא משותף עם המקור: Mangonel של המלה האנגלית רבת השימוש Gun — המערכת.

*** כלומר — בימי שושלתו של צלח-אדין אל-איובי, שושלת מקוצא כורדי ששלטה במצרים וסוריה משנת 1169 עד שנת 1250. היא שנת עלייתם של הממלכים לשלטון, (הוסיפה להתקיים בגבולות ידועים בשלטון הממלוכים במאות ה"ג—ט"ו. — המערכת.

קרבי, שהשתמש בהם בתקופה האיופית *** והממלוכית לפני הופעת התותח, נקרא בשם "נפט" — אך אלו לא היו חמרי נפץ, אלא הם היו רק חמרי תבערה. הסיבה, שאחד הוא שם אבק-השרפה ושם חמרי-התבערה שקדמו לו, היא תוצאת העובדה הפשוטה, שבראשית ימיו לא השתמשו בו בתותחים, אלא עיקר שימושו היה כחומר תבערה רגיל. בשלב זה בא יתרונו לגבי שאר חמרי-תבערה לידי גילוי בכוח-נפצו הגדול. שורשו של כוח נפץ זה היה במלחת-הנתר שלא נמצאה בתר-כובות-התבערה שקדמו לאבק-השרפה¹⁰. על הזהות שבין "נפט" שבמקורות הממלוכים לבין אבק-שרפה עמדו כבר חוקרים צרפתים באמצע המאה ה-11¹¹.

השם "בארוד", הוא המקובל כיום בערבית לאבק-השרפה, היה נדיר מאוד עד עשרות השנים האחרונות לתקופה הממלוכית. בסך הכל מצאנוהו שלוש פעמים: פעם — בסוף המאה הארבע עשרה, פעם — בראשית החמש-עשרה, ופעם — באמצעיתה של מאה זו¹². בסוף ימי הממלוכים נעשה השם "בארוד" שגור למדי¹³, אלא שעדיין רחוק הוא תכלית ריחוק מלדחוק את המונח "נפט". השתלטותו הגמורה של המונח הזה חלה, כנראה, אחרי התקופה הממלוכית. מסתבר שהסיבה להשתלטות זו היא עליתו ההדרגתית של אחוז מלחת-הנתר (בערבית — בארוד) בתרכובתו של אבק-השריפה. מלחת-הנתר היתה תמיד החומר החשוב ביותר באבק-השרפה, ובהמשך הזמן גדל חלקה עד שהגיע ל-75% ומעלה. וזוהי כנראה הסיבה שהשם הזה של החומר העי קרי שבאבק-השרפה השתלט בלשון הערבית על שם-התרכובת כולה.

„מפצצת“ גדולה
לפעולות מצור

התותח נזכר בתקופה הממלוכית בשני שמות: „מדפֿע“ ו„מפחלה“¹⁴. לפעמים משתמשים בשני אלה כבשמות נרדפים, אך אין להסיק מכאן, שלא היו הללו שני טיפוסים שונים של תותח, כי את העובדה, שהסופרים פרטו בשמותיהם ללא הבחנה, אפשר לייחס לאי-בקיאותם בעניני נשק בכלל, כל שכן בנשק חם. שימוש בלתי מדויק במונחים שונים של כלי-נשק אתה מוצא לעתים קרובות גם במקורות האירופיים מימי-הביניים. אף על פי שהשמות הנ"ל מופיעים במקורות מאות, ואולי אלפי פעמים, מכל מקום אין במקורות שום תיאור שלהם. בכל המקורות הממלוכיים הנדפסים אי אתה מוצא אלא תיאור מפורט אחד של תותח, באמצע המאה החמש-עשרה¹⁵, מן התותחים הממלוכיים לא נשאר היום לפליטה אלא תותח אחד בלבד, שעליו חקוק שמו של הסולטאן קאית-באי מן המחצית השנייה של המאה החמש-עשרה. תותח זה עומד בקושטא. מה היה תפקידו של התותח אצל הממלוכים?

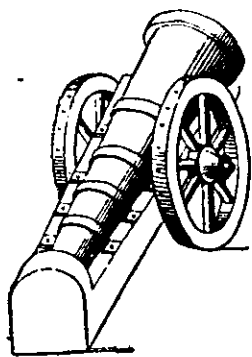
התותח שימש בימי הביניים בשלושה תפקידים. הוא היה: (1) כלי-מגן (למבצרים; 2) כלי-התקפה על מבצרים; (3) כלי-מלחמה בשדה הפתוח. אצל הממלוכים שימש התותח רק בשני התפקידים הראשונים. לעובדה זו יש ליחס חשיבות רבה, לפי שהיא מלמדת על אופיו המיוחד של הצבא הממלוכי. מדוע נכנס התותח אצל הממלוכים למלחמת המבצרים בלי שום עיכוב ובלי שום קושי? — התשובה לכך היא, לדעתנו, שהתותח לא חולל בימיו הראשונים שום מהפכה בשיטות שהיו נהוגות עד הופעתו במלחמת המבצרים. לפניו היה כלי שהשתמשו בו שימוש של יעילות לא קטנה מזו, הלא הוא ה„מנג'ניק“ (המנגון) ואח"כ הטרפזשאט. יתירה מזו: בראשיתו לא שימש התותח גם באירופה אלא ככלי עזר ל„מנג'ון“. תפקידו נצטמצם אז בפריצת שער המבצר, בהריסת הגשר המיטלטל, בהריסת הבתים, שהקיפו את המצודה, וכיו"ב. את התפקיד העיקרי, והוא קרקור חומות

המצודה גופה, מסרו אז ל"מנג'ניק"¹⁶. דחייתו של המנג'ניק מפני התותח היתה במדינה הממלוכית הדרגתית ואטית עד מאוד. למעשה עדיין לא נסתיים תהליך זה עם סיומה של התקופה הממלוכית, ואנו שומעים על השימוש במנג'ניק עד שנותיה האחרונות של מדינה זו¹⁷. עוד בשנת 1409 היה המנג'ניק כלי שעלה הרבה על התותח בהריסת ביצורים. עדות לכך המעשה האופייני הבא: בשנה הזאת צר הסולטאן אל-נאצר פרג' על אל-מאיד שיד' (שעדיין היה בימים ההם בחזקת אמיר). שנתבצר במבצר צרכ'ד שבמחוז ג'בל דרוו. הוא השתמש בתותחים ובכמה מנג'ניקים, אך לא הצליח להבקיע את המצודה. אז צוה להביא את המנג'ניק הגדול מדמשק. זה הובא על גבי 200 גמלים והורכב באותו המקום. למראה המנג'ניק הזה נמס לבו של אל-מאיד שיד', ובטרם יירה המנג'ניק אפילו יריה אחת, פתח במשא ומתן לשלום¹⁸. נוכחותו האילמת של המנג'ניק הגדול היתה, איפוא, "משכנעת" יותר מפעילותה הטרדנית של קבוצת תותחים.

תכלית שינוי נשתנו מזה פני הדברים במלחמת השדה הפתוח. כאן לא היה, — כאשר היה במלחמת הביצורים, — כלי-מלחמה שיהא דומה בפעולתו לתותח. המנג'ניק לא היה נהוג במלחמת-השדה. כאן היה התותח חידוש גמור; והממלוכים לא אהבו חידושים מופלגים, שעלולים היו לפגוע בשיטות המלחמה המסורתיות שלהם, אשר הוכיחו את יעילותן — עד הופעת הנשק החם — בשורה ארוכה של קרבות, ובתוכם קרבות מכריעים, נגד המונגולים. התותח, כאמור לעיל, נכנס לשימוש במדינה הממלוכית 40 שנה לאחר תחילת שימושו בארצות המערב. ואילו כניסתו למלחמת השדה אחרה (בהשוואה לאירופה) ב-170 שנה. הפרש עצום זה אומר "דרשני", וביחוד בשים לב לאותן מסיבות מיוחדות אשר בהן השתמשו בתותח במלחמת השדה במדינה הממלוכית, ואשר עלתן נעמוד להלן.

באירופה השתמשו בתותחים לראשונה בקרב פתוח במערכת קרסי (1346). אף על פי שקרוב לודאי כי הם היו מועטים מאוד ולא היה להם שום ערך בקביעת תוצאות המערכה¹⁹. במשך המאה הארבע-עשרה וראשית החמש-עשרה היה כלי הארטילריה העיקרי במלחמות-השדה באירופה ה־ribauld והוא תותח קטן מרובה-קנים. אח"כ, במשך המאה החמש-עשרה, תופס את מקומו התותח הכבד²⁰. לא כן היו הדברים אצל הממלוכים. בעוד שבמלחמות-המבצרים מספרים על מאות מקרים של השתתפות תותחים, אין במלחמת השדה זכר לשימוש בתותח. למעשה לא השתמשו בו במלחמת-שדה בכל תולדות המדינה הממלוכית אלא פעם אחת בלבד, והיא במלחמה האחרונה, שלחמה מדינה זו עם העותמאנים, בשעריה של קהיר בשנת 1517. גם כאן היה זה, כפי הנראה, אמצעי אחרון, מעשה שלאחר יאוש, כשהחרב כבר היתה מונחת על הצוואר. אילו היתה זו מלחמה רגילה, ספק רב הוא אם היו משתמשים בתותחים, וראיה לכך: בשנת 1516, שנה אחת קודם לכן, במלחמת דאבק המפורסמת נגד העותמאנים, אשר בה נחתך גורלה של המדינה הממלוכית, לא השתמשו הממלוכים בתותחים כלל²¹. הלקח המר של המערכה הזאת הוא, כנראה, שהמריצם להשתמש בתותחים במלחמת שדה כבאמצעי-מגן אחרון.

כיון שזוהי מלחמת-השדה היחידה מאלה שערכו הממלוכים ושהתותח מופיע בה, מן הראוי ליחד דיבור קצר לתיאורה: אך לפני-כן נזכיר את תותחי-השדה באירופה בתקופה המקבילה. במאה החמש עשרה הירבו, כאמור, באירופה, להשתמש בתותח הכבד בשעת מלחמת-שדה. תותח זה כמעט נמנע-התנועה הוא ואינו ניתן לפעולות-תמרון, גם בהיותו מורכב על גלגלים. היה זה בעיקרו של דבר נשקו של המתגונן, שעה שקיחה לכוף את המתקיף להלחם בשדה-קרב מסוים. משהצליח

“מפצצת” מן המאה ה־טו'
על גלגלים

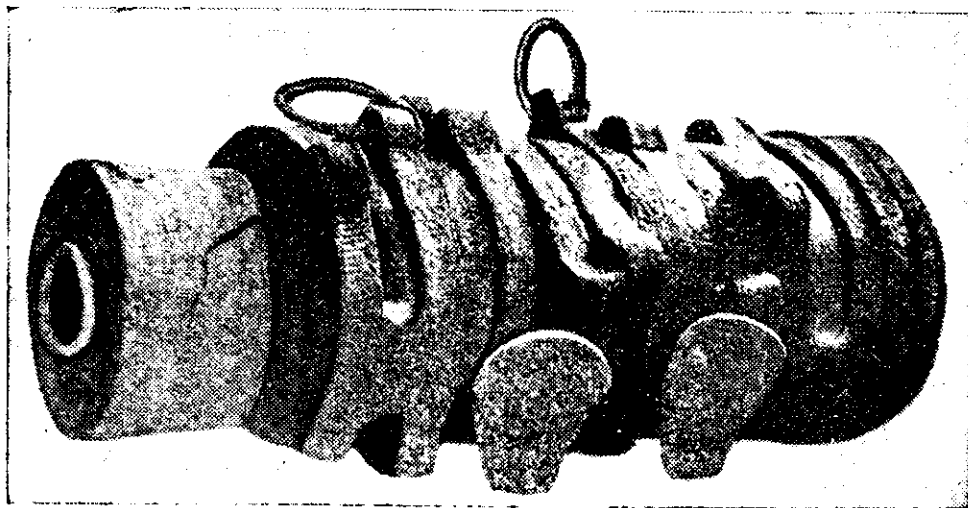
המתקיף להסיח את הקרב למקום אחר, לא היתה עוד כל תועלת בתותחים הכבדים הללו. ואכן, במלחמות המאה החמש עשרה נחל תותח־השדה הכבד לא מעט כשלונות²². ואף מלחמת־השדה היחידה, שערכו הממלוכים בסיועם של תותחים, אינה, לעצמו של דבר, אלא העתק של כשלונות אלה. שיקוליו של טומאן־באי, אחרון הסולטאנים הממלוכים, בפרוס מלחמת 1517 במבואותיה של קהיר — היו פשוטים: העותמאנים עברו את מדבר סיני, בדרכם לקהיר יש להניח כי יעברו דרך

רידאניה²³. יש להציב, איפוא, ברידאניה שורה של תותחים, ולאליץ את העותמאנים להלחם אל מול לועותיהם של תותחים אלה. הוא שקד על המלאכה שקידה יתירה והשקיע עמל עצום בהסוואת התותחים. קשה לדעת, באיזו מידה היתה הסוואה זו מוצלחת, אך את העובדא שהריגול העותמאני היה מוצלח, דבר זה מציינים המקורות בפירוש. בעוד מועד נודע לעותמאנים מקום המצאם של התותחים, ועל כן לא הלכו בדרך המלך, אלא עקפו את ג'בל מקטם, באו אל התותחים מאחוריהם, שבו את כולם בלי שיירו הללו אפילו יריה אחת, וחתכו את גורל מצרים בקרב שארך 20 דקות²⁴. הנשק הקל, — הרובה, או “נשק חם של יד”, — אחר להופיע במדינה הממלוכית בהשוואה לאירופה איחור רב הרבה יותר מן התותח. הידיעות המוסמכות הראשונות על השימוש ברובה באירופה הן משנת 1365 בקירוב²⁵. מ־1420 ואילך מתרבה השימוש ברובה, שיורים בו מן הכתף²⁶. אצל הממלוכים מצאנו את השימוש ברובה בפעם הראשונה בשנת 1490²⁷. כלומר: איחור של 125 שנה. מן המקורות אין לדעת, לאיזה רובה המכוון, לזה שיורים בו כשהוא נתמך בקרקע, או לזה שנתמך בכתף. השם הראשון של הרובה במקורות אלה הוא “אל־רצאץ” — “כדורי־העופרת”²⁸. במרוצת הימים נתפתח מן השם הזה השם המקובל כיום לרובה אצל הערבים, והוא: “בונדוקיה”. בתקופה הממלוכית לא מצאנו את השם “בונדוקיה” אלא שתי פעמים בלבד, בשנותיה האחרונות ביותר של תקופה זו²⁹; מכאן שהשם הגל נתבסס רק לאחר התקופה הממלוכית. יש סברה, שהממלוכים קיבלו את הרובה מן הונציאנים, משום ששמה של ונציה בערבית הוא אלבנדוקיה, — אך הסברה הזאת משוללת כל יסוד.

כניסתו של הרובה לשורות הצבא הממלוכי היתה, לפי עצם טיבו של הרובה, קשה הרבה יותר מכניסתו של התותח. סוף־סוף לא הצריך התותח אלא פרסונל מצומצם של אנשי מקצוע, ואילו הרובה היה הנשק האינדיבידואלי של כל חייל וחיל*. בהכרח היה בכך כדי להפוך את סדרי הצבא הממלוכי ולשנות מן הקצה אל הקצה את דרכי־מלחמתו המסורתיים. מתן רובה לחייל פירושו לקיחת קשתו ממנו; ודבר שהדאיב את הממלוך ביותר הוא ההכרח לוותר על סוסו וללכת ברגל, או להגרר בעגלות הרתומות לבני בקר, והיא תמונה שלא הרהיבה את לבו כלל. היו אלה דברים, שהממלוך לא יכול בשום פנים להשלים עמהם. התקשורות הרבה בסוס ובקשת נקבעה בלבו לא רק בבתי הספר הצבאיים שבקהיר; את המסורת הזאת נחל עוד בילדותו, בהיותו בערבה, ארץ מכורתו. ואי־נכוונותו של הממלוך להתסגל לנשק החדש, היא שהיתה אחד הגורמים המכריעים שהביאו לידי כליונם של הממלוכים.

טעות היא בידי הסוברים, כי הממלוכים לא התכוונו למלחמה נגד העותמאנים.

(*) או לפחות של חלק ניכר מהם — גם לפי סדרי אותם הימים (שלפני המצאת ה“כידון”) ששתלק אנשי־הצבא היו נושאי־חנית, וחלקם — נושאי־רובה. — המערכת.

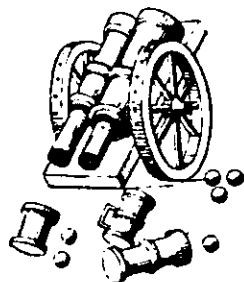

תותחו של הסולטאן קאית באי (1468–1496)

הסולטאן אלגורי היה אדם בעל כשרון ובעל יזמה. הוא שקד שקידה רבה על חיזוק כוננותה הצבאית של מדינתו. פעילותו באה לידי גילוי בשני כיוונים השונים זה מזה לחלוטין, אך היה בהם צד שותף, והוא: ששניהם לא הכשירו את הצבא הממלוכי להשתמש בנשק היחיד, שהיה בכוחו להצילם ביום המבחן ממפלה קטסטרופלית, והוא — הרובה. בקרב דאבק, בקרב רידאניה, בקרבות בקהיר, בקרב ורדאן (שנערך כמה חדשים לאחר רידאניה, ובו הוכה הצבא הממלוכי לרסיסים), מתבלט הרובה הרבה יותר מן התותח, כנשק אשר בכוחו הדבירו העותמאנים את הממלוכים³⁰. המפלה המכרעת, שנחל אסמאעיל אלצופי, השאח הפרסי, מידי העותמאנים זמן מה לפני דאבק, בקרב צ'אלדיראן, גם היא נגרמה ע"י הרובאים שבצבא זה, שלדברי המקור, הגיע מספרם ל-12,000 ואין ספק כי היו אלה מאנשי "חיל-הרגלים של ה"יניצ'ארים", שנודע במשמעתו ובאימונו³¹. כשלאחר מפלת דאבק נפוצה בקהיר שמועה כוזבת, כי מושל רודוס הנוצרי שלח 1000 רובאים לעזרת הממלוכים, עורר הדבר שמחה גדולה, וכשנתברר שהשמועה בדויה, — גבר הדכאון³². בערכו המכריע של הנשק הזה לא כפרו במדינה הממלוכית תקופה קצרה ביותר לפני דאבק, מכל שכן אחרית; אך אותה שעה כבר איחרו את המועד. לפני כן עדיין לא הכירו, כפי הנראה, הכרה מספקת בכוחו, ולכן כיונו את התכונה לקראת המלחמה בדרך לא נכונה. מצד אחד בנה אלגורי תותחים כבדים במספר עצום. בכל חודש או חודשיים היה הוא עצמו הולך אל אחד מפרברי קהיר לחנוך עשרות תותחים חדשים בבת אחת ולבדוק את כוח יריתם³³. חלק גדול מאוד מן התותחים שיוצרו או הוקצה להגנת אלכסנדריה, שהיה חשש שהצי העותמאני ינסה לכובשה. במשלוח אחד בלבד שלחו לשם 200 תותחים³⁴. אין לדעת בבירור מה עשו בשאר התותחים, אך חלק מהם נשלח כפי הנראה, להגנת נמלים בים-סוף, מפחד הפורטוגזים*. אך מחוץ לכל ספק הוא, שלמערכת דאבק לא לקחו את התותחים האלה. מצד שני שקד אלגורי שקידה עצומה על החיאתם של משחקי האבירות או "הפרשות", (אלעאב אלפרוסיה), שכללו בעיקר: תמרוני רומה, ירית חצים אל המטרה, סיוף, משחק הפולו** וכיו"ב. משחקים אלה, שהיו נפוצים ביותר במחצית הראשונה של

(*) אשר ספינותיהם פעלו באותה התקופה במי ים-סוף והמפרץ הפרסי, נקודות-המשען החדשות שלהם שבהן הודו ובהרמוז שבחוף פרס. — המער'.
(**) משחק-כדור של פרשים.

השלטון הממלוקי. נשתכחו והלכו בימי הממלוכים הצ'רקסים (כלומר, מסוף המאה הי"ד). המגרשים (מיאדין). שנועדו למשחקים האלה, הונחו, עד שנהרסו כליל. במשך הרבה עשרות-שנים לא הקימו חדשים במקומם, עד שבא אלגורי והקים מידאן מפואר לצורך האמונים במשחקי ה"פרוסיה". המשחקים חודשו בהיקף רב שהזכיר את ימי זוהרה של התקופה הממלוכית, אך בעוד שלשיטות הקרב הללו היה ערך עצום במאות השלוש-עשרה והארבע-עשרה, הרי בתקופה זו, לנוכח המהפכה העצומה שחלה בדרכי המלחמה עם כניסת התותח והרובה, היתה תועלתם מועטה ביותר, ואין ספק, שהמרץ שהושקע בהחייאת משחקי הפרוסיה לא סייע לממלוכים ביום דין אלא סיוע מועט ביותר. חידוש משחקי הפרוסיה בימיו של אלגורי יש בו עוד צד של עניין, שכדאי לעמוד עליו: אלגורי היה מזמין לחזות באמונים אלה את שגרירי המעצמות השונות, שבאו לבקר במדינתו. התכלית היתה להרים את קרנו של הצבא הממלוקי בעיני המדינות הזרות. האורח הנכבד ביותר היה, כמובן, השגריר העותמאני, שהיה מתמיד לבקר באמונים אלה התמדה מעוררת חשד. המקורות הממלוכיים מספרים על הרושם העצום, שעשו תמרונים הפרוסיה על השגריר הזה, אשר לעתים גילה, לדבריהם, סימני מבוכה וחרדה.³⁵ קרוב לודאי ששגריר ערמומי זה, שידע להוליך שולל את הממלוכים ולהסתיר מהם את הרושם האמיתי שעשתה עליו שיטת האמונים שלהם, ידע גם למסור לשולחו אינפורמציה מדויקת על כוונותה הצבאית של המדינה הממלוכית, ולהסביר לסולטאן העותמאני, כי כיבושה של המדינה הזאת אינו מלאכה קשה ביותר, בשל שיטות המלחמה הישנות-נושנות, שעדיין מטפחים אותן כאן בהתלהבות יתירה.

תותחים-תאומים על גלגלים. אחד הכלים שלמטה הוא כלי-המטען

עיקר "המאמץ המלחמתי" של המדינה הממלוכית בימיו של אלגורי הושקע, איפוא, בשתי הדרכים הנ"ל. ואף על פי כן טעות היא לחשוב שלא נעשה כל נסיון בצבא הממלוקי לכונן חטיבה עצמאית של רובאים. נסיון כזה נעשה, אלא שמחמת הניגוד העצום שבין המסורת הצבאית הממלוכית לבין שיטות המלחמה שנתחייבו על ידי הנשק החם, היה זה נסיון נפל מראשיתו, ולא האריך ימים. כוונתנו לחטיבה מיוחדת שנקראה "אל-טבקה אל-כ'אמסה", "השכבה החמישית", שהידיעה הראשונה על קיומה היא משנת 1511.³⁶ היא נקראה בשם זה משום שהצבא הממלוקי הסדיר היה מקבל את משכורתו החדשית סמוך לאמצע החודש, בארבעה מועדי תשלום, ואילו אנשיה של חטיבה זו קיבלו את תשלומם החדשי במועד אחר, חמישי, בראשיתו או בסופו של החודש.³⁷ עצם העובדה, שהחטיבה הנ"ל לא קיבלה את תשלומיה במועדים המקובלים בשאר חלקי הצבא, עדות היא להפליה שהפלוה לרעה. אך בעיקר ניכרת הפליה זו ביסודות שמהם הורכבה. מספר הממלוכים הסולטאניים³⁸ (כלומר הגוף הצבאי שהיה את חוט השדרה של כל הצבא הממלוקי), אשר בה היה קטן מאוד. ואילו רוב מניינה ורוב בניינה של חטיבה זו היה מאנשי החלקה ואולאד אלנאס,³⁸ שנהפכו בסוף התקופה הממלוכית ליסוד צבאי ממדרגה שניה ושלישית, וכך מעבדים שחורים, ממהגרים פרסים ותורכמנים, ואף מסנדלרים מקומיים³⁹, כלומר: אלמנטים שהממלוכים הטהורים, בני הגזעים התרכיים והצ'רקסים למיניהם, התיחסו אליהם בזלזול ובבוז. חטיבה זו "אל-טבקה אל-כ'אמסה" נקראה גם בשם "אלעספר אלמלפק"⁴⁰, כלומר: "הצבא המזויף", או "הצבא המורכב טלאי על גבי טלאי". בהזדמנות זו נציין, כי גם חבר התותחנים במדינה זו לא הורכב מממלוכים, אלא רובו עבדים שחורים (שנקראו "עפיד נפטיה")⁴¹, ומעוטו מהחלקה ואולאד אל-נאס.⁴² בין המומחים

לתותחים היה, כפי הנראה, גם אחוז מסוים של אנשי אירופה. ביחוד נתפרסם חרש-
תותחים בשם דומניקו⁴³. הממלוכים הסולטאניים, וביחוד אל-כ'אצפיה, התנגדו
בכל תוקף להקמת אל-טבקה-אל-כ'אמסה וטענו, כי אנשי חטיבה זו מקפחים את
משכורתם של שאר החיילים. הסולטאן מנסה לשכנעם, כי בהקמת הצבא הזה נתכוון
לפטור את ממלוכיו האהובים מהשתתפות בקרבות⁴⁴. ברור, איפוא, שחוגי הצבא
השליטים התייחסו אל אלטבקה-אלכ'אמסה כאל נטע זר ויוצא-דופן. וכן אין פלא,
שקיומה היה קצר ביותר. היא נוסדה ב-1511 ופוזרה ברובה ב-1514⁴⁵, כלומר:
כשנתיים לפני הקרבות הגדולים נגד העותמאנים, ולפני חיסולה הגמור של המדינה
הממלוכית. פעולתה הצבאית העיקרית של אלטבקה אלכ'אמסה היתה השתתפותה
במסע הימי המפורסם נגד הפורטוגיזים⁴⁶, שבוצע בשיתוף פעולה עם העותמאנים.
כדאי לציין, כי במשלחת הצבאית שהשתתפה בקרב הימי הזה, אשר באירופה ראוהו
כמכריע להבטחת ההגמוניה של מעצמות המערב באוקינוס ההודי, לא לקח חלק
אפילו מפקד ממלוכי אחד מרמי המעלה. כוונתנו למפקד בדרגת אמיר מאה⁴⁷, בעוד
שמפקדים מדרגה זו היו משתתפים גם בקרבות מדרגה שניה, כגון דכוי מרידותיהם
של שבטי הבדואים והבדואים למחצה במצרים העלית והתחתית וכו'. מסתבר, כי
הסיבה לכך היא שעיקר חיל המשלוח המצרי נגד הפורטוגיזים מורכב היה מאנשי
אלטבקה אלכ'אמסה, וגדולי האמירים ראו לפחיתות כבודם לפקד על ערב-רב זה.
בצד היחס השלילי לנשק החם מן הראוי הוא שנציין, בסוף דברינו, עוד
גורם אובייקטיבי ששימש עיכוב חשוב מאוד לכניסת הנשק החם בשיעור רב למדינה
הממלוכית, והוא: — העדר מכרות מתכת בתחומי מדינה זו, וביחוד העדר ברזל
ונחושת. היות המדינה הממלוכית (ולפניה — המדינה האיובית) תלויה באירופה בכל
הנוגע לחמרי הגלם היסודיים הללו שמשה תמיד קלף חזק עד מאוד בידי המדינות
הנוצריות. אמנם מחמת הפירוד ביניהן לא שמו מדינות אלו מעודן הסגר גמור
על המדינה הממלוכית, ואף על פי כן היתה היא תלויה בחסדן לא רק בענין
מקורות המתכת, אלא גם בענין נתיבי המסחר הימיים שבהן הובאו המתכות
למצרים. עם הכנסת הנשק החם ובנית התותחים עלתה צריכת המתכת שבעתים.
קלעי התותח היו, כידוע, בראשיתם כדורי מתכת קטנים או מטילי-ברזל בצורת
חצים בלתי שנונים bolts ככל שגדל הקלע (מתוך הגדלת התותח), כן נתעצם
בזבז המתכת עד שאפילו ארצות אירופיות בעלות מקורות-מתכת גדולים לא
יכלו לעמוד בו והוכרחו לעבור לקלעים של אבן⁴⁸, ואם בארצות אלו היה המצב
כך, — במדינה הממלוכית לא כל שכן. התלונה על העדר המתכות, וביחוד הנחושת,
(דבר שהשפיע לא רק על תעשיית הנשק, אלא גם על טיבן של המטבעות במדינה זו)
עוברת כחוט-השני בכל ספרי ההיסטוריוגרפיה הממלוכית. במסע הימי המשותף
נגד הפורטוגיזים מספקת המדינה העותמאנית, ולא הממלוכית, את רוב הציד,
ובתוכו הנשק החם ואביזריו. העותמאנים שלחו למדינה הממלוכית 300 תותחים,
40 קנטאר של אבק-שריפה, כמויות גדולות של נחושת וברזל, משוטים ופרקי
אניות וכיו"ב⁴⁹. בדרך כלל אין אנו שומעים על נסיונות לגלות מתכות בתחומי
המדינה הממלוכית. אחד המקרים הבודדים היה מעשה אלגורי, שערך חיפושים
לגלוי עפרות נחושת בשעה שכנה את תותחיו הגדולים, אך נתברר כי העפרות
שנתגלו לא הכילו כמעט כל נחושת⁵⁰. המחסור במלחת הנתר (פארוד), — החומר
העיקרי של אבק השריפה, — אף הוא חריף ביותר היה בשנת 1511 מגלה אחד
מתושבי המקום, בדרך מקרה, בסביבות כרך (שבעבר-הירדן) עפרות המופלגות
במלחת-הנתר ומודיע על כך לאלגורי⁵¹. אין לדעת בבירור באיזו מידה פתרו
עפרות אלו את בעיית המחסור בחומר חיוני זה לתעשיית אבק השריפה, שכן אינם
נזכרים עוד במקורות.

גב' ק. צ'ורקי

ממערכות המהפכה האירית

(עם כ"ה שנה לחוזה ההסכם הבריטי-האירי)

במלאות עשרים וחמש שנה מאז נסתיים ריב-הדמים בין אנגליה לאירלנד, פונה המחשבה ממילא אל אותו ריב ולקחו. אכן, ניתנה אמת להאמר: נסיונה של המהפכה האירית, רבת-הלבטים והדם, יותר משיש בו משום הלכות ל"כזה ראה ועשה" בשביל שאר תנועות שחרור וגאולה לאומית, יש בו משום הבלטת השוני והשמעת האזהרה. ומשני טעמים: יתכן, כי בתולדותיהם של יחסי שתי אומות, תהינה אשר תהינה, אין למצוא עוד כדוגמת יחסיהן של אירלנד ואנגליה. זכרונות ההשמדה הפיזית בהמון, רק מלפני 250—200 שנה, ע"י צבאות-קרומוול המנצחים-הקנאים שיוו לתנועה האירית שבמאה הי"ט וראשית המאה הכ' רקע תהומי אשר לא ידעתו שום אומה מאומות אירופה בדורות האחרונים (הרי זכרונות היהודים מאותם הזמנים עצמם, — גזירות ת"ח ות"ט באוקראינה, למשל, — אינם באים בחשבון, כידוע). וכן בענין ההפליה לרעה בזכויות המדיניות והאדמיניסטרטיביות שהופלה הפרט האירי-הקתולי, עד מלפני מאה שנה; והלחץ הכלכלי-החברתי על המוני האכרים, עד מלפני כמה עשרות שנים. אמנם, מעין זה היה בעולם, ואפילו באירופה; אבל לא ביחסים שבין שתי אומות, אשר ההבדלים ביניהן — ברמה התרבותית, במושגים החברתיים והדתיים ובדמות-האדם — היו כל כך מעטים ביחס, (וגם לשונם נהייתה כמעט-משותפת), עד כי חסרים היו השרשים לצידוקו הפסיכולוגי של קשי-הגורל, מתוך אוירה של הכנעה או השלמה פטליסטית. את מלוא מרידותה הנקמנית של המהפכה האירית, — המוסיפה עד היום לשבש את מערכות המדיניות האירופית והעולמית, עד שכמעט שהפקירה והכשילה במלחמה הנואשת נגד ההיטלריות את צנינו של העולם הדימוקרטי — אין להבין כלל בלי ראיית הרקע הזה. יתכן, שגם בהודו אפשר למצוא גרעינים מאותה מורשת-מרירות הרת-הפורענות; אך דווקא הקירבה הגיאוגרפית (והלאומית) אשר ביחסי אירלנד ובריטניה היא-היא שהוסיפה מתיחות והרגשת סיכון-גומלין, שקשה לשער שתישונה בכל צירוף-מסיבות אחר. ועליך לנפות ניפוי-אחר-ניפוי, בבואך להפיק לקח מאלף של "מצוות-עשה" מעברה של מהפכה לאומית כזאת, אשר תנאיה היו מיוחדים במינם וקללה של ירושת-דורות מורעלת רבצה עליה, — ועודה, מוסיפה לרבוץ על אותו עם ברוך-הכשרונות אך מקופח-המזל.

ועוד דבר, הנובע ממה שצוין לעיל. אמנם, המהפכה האירית השיגה חלק ניכר ממטרתה המדינית המוגבלת. אך היא נכשלה בשלונות הרבה. כך היה (כפי שצוין לעיל) בענין קביעת מעמד ראוי ותקין לאומה-המדינה הצעירה במשפחת העמים; כי לשם כך צריך היה לשקוד הרבה כדי להשתחרר מלענת-המריבות מימים עברו (הלא היא הלענה שהתפשטותה עלולה לסכן את גידולי הכלכלה, התרבות והחברה, שנועדו להיות לאומיים ואנושיים כאחד) ומן השינאה ה"תורשתית", שמהשתרשותה עלולים להינזק גופי השגשוג והחירות הרצויים לאירלנד. וכך הוא גם לגבי השגת מלוא התכלית המדינית עצמה (דבר שמנעתו המחלוקת הדתית-התרבותית והסוציאלית בפנים הארץ); וגם לגבי הבטחת עצם אחדות-היסוד של האומה (לרבות זו האירית-בה-בר-ת'ה, לעומת "הפורשים" שבאולסטר) — וגם של תנועת המהפכה האירית עצמה — עד שהגיעו הדברים לידי ריב-סיעות ולידי מלחמת-אזרחים לאומית-פנימית, ולידי רציחות פוליטיות של מנהיגי-מרד נאמנים וזריעת גרעינים לגאולת-דם

פוליטית-מפלגתית, — ועד ועד בכלל. אמנם יש ויש מן המאלף גם בכל הנסיונות הללו: אך המוסר-השכל, הנכון כאן לעתים קרובות כל כך, הוא: "כזה ראה — ואל תקדש!" המדינה האירית הקיימת (על המצוי והנעדר בבניה) ודאי שמשקפת לא-מעט את פירותיה אלה של תקופת המהפכה. היא לא העלתה עדיין אותה פריחה של יצירה לאומית ואנושית משוחררת — בין משקית ובין רוחנית — אשר לה אפשר היה לקוות בימי החוץ והכמיהה שלפני דור, או דורותיים. עם זאת, כבר הונח בה היסוד אשר עליו אפשר יהיה לבנות ולהוסיף נדבכים — של קידמה, עשירות רוחנית ומעוף אנושי הרבה יותר מכפי שנראים בה כיום. אך העיקר הוא: — לא בדרך של "כזה ראה וקבל", — (כי יש להתבונן בה ובמקורותיה) אלא בדרך של "כאלה ראה וברור!".

דברים אלה נאמרים כאן על אירלנד. אך לאמתו של דבר, כל ליט היא גזירה זו, של הכרח-היותו על רוב הדוגמאות אשר בלקחה של כל תנועה-לאומית אחת מאלו שבקרב האחרים, ושל הסתפקות בגרעיני-מופת מעטים מאוצר-נסיונה של כל אחת מהן. כי כל תנועת-שחרור לאומית לא זו בלבד שמצווה לבקש לה את דרכה שלה מתוך ראית תנאיה וצרכיה המיוחדים בראש-וראשונה; אלא שאת לקחה השאול — אשר גם בו אין לזלזל כלל, — חייבת היא לשאוב ממקורות רבים. רק אז, ולאחר שייבדקו וייבחנו בדוק היטב ובחון היטב, גרעיני-הלקח מעמים זרים ומארצות שמסביבותיהן היו שונות תכלית שינוי, מותר להביא הגורנה את מעט הציוויים המאלפים-באמת, העשויים לשמש אבני-דרך מנחים וראויים לכך.

אין בסייגים הללו, כפי שמסתבר מהאמור לעיל, משום "פסק-דין" כולל. אין ספק שבהתמדתה ובתנופתה של התנועה הלאומית האירית היו גילויים רבים של חיוב, התמסרות, גאמנות, גבורה וגם אחוזה; ושפע של כשרון, ותבונה תכסיסית, וכוש-ראמצאה-ותחבולה ליחה כמעט בכל שלביה, החל בגילויי ההתמרדות האגררית-הסוציאלית, דרך שנות הסקטיקה הפר-למנטרית ה"מטרידה" (והמגששת לקראת ברית מתקנת-מעוות עם צבור בריטי מתקדם), וכלה בשלבי ההתנגדיות המזוינת הטרטית. אבל כל הבא ללמוד מתולדותיה של המרידה האירית ורוצה להסיק ממנה משל ומופת, הציווי הראשון המוטל עליו הוא: — איזמיל-ניתוח חד ונאמן; תבונת-האבחנה בין המקומי או השלילי-מיסודה לבין המאלף-לחיוב והראוי להדריך את המחשבה במעוף ההיסטורי והתנועתי.

המלבה"ד.

דרך מסוימת של התקוממות, שהותאמה לתנאים מסוימים, נוסחה באירלנד בשנות 1916-1921. וה"חזוה האירי" משנת 1921, הוא העדות להצלחתה של דרך זו של התקוממות. אין פירושו של דבר, כי אכן הצליח "הצבא האירי הרפובליקאי" להביס — או כי מסוגל היה להביס — את הצבא הבריטי במלחמה "אמיתית". המנהיגים הארים עצמם ידעו זאת. על כל פנים בעלי חושי-המציאות שבהם ידעו דבר זה והודו בכך. שאם לא כן, לא היו מקבלים את תנאי החוזה, שפירושם למעשה היה קיצוץ ניכר בדרישות-הבראשית שלהם. מיכאל קולינס, למשל, לא הסכים לצרף את חתימתו לחוזה אלא לאחר שהסירוב עלול היה לחדש לאלתר את פעולות-האיבה בשיעור של מלחמה ממש. וכבר תואר כיצד בא ליד ג'ורג' אל שולחן המו"מ, כשהנציגים היו תשושים לאחר שעות של עמידה על המקח, ואמר: "עלי לבוא הלילה בדברים

(1) החוזה, שנחתם בין הממשלה הבריטית בראשותו של לוי ג'ורג' ובין ב"כ המתקוממים האירים, אשר לפיו קמה "המדינה האירית החפשית" ברובו של האי אירלנד, פרט ל"שש-הרוזנויות" של המחוז אולסטר שבצפונה, דהיינו, פשרה בין הקטבים של השתיכות האי-ל"ממלכה המאוחדת" לבין עצמאות אירית שלמה. — המערה.

(2) מצביא הצבא הבריטי באירלנד.

עם סיר גיימס קייג²). הנה המכתבים השניים שהכינותי לשתי האפשרויות השונות. האחד מכיל את „נוסח-ההסכם“, שהושג בין ממשלת ה. מ. וביניכם. ואלו השני אומר, כי נציגי „שייפין“ מסרבים להשבע את שבועת-הנאמנות ולשתף עצמם בקיסרות. אם אשלח את המכתב הזה — פירושו של דבר מלחמה, ומלחמה תוך ג' ימים. איזה מן השנים עלי לשלוח? קולינס חתם על החוזה, לפי שסבר, כי אילו נתחדשו פעולות-האיבה בקנה מידה חדש — ומורחב הרבה — לא יכלו ה„שייפין“ להמשיך ולעמוד במסע הפעולות הצבאיות שלהם. לאחר זמן כשלימד זכות על מעשהו בישיבת ה„דייל“, אמר: „בתורת נושאים-דונותנים, לא היינו במצבם של מנצחים המכתביים תנאי שלום לאויב ממוגר. לא הניסונו מן הארץ את האויב בכוח הנשק.“

ואף על פי כן, אין ספק שהאיסטרטגיה המהפכנית של שייפין יצרה מצב של עזות-פנים, שבו יכלו האירים לכבוש או להוציא מידי אנגליה את רוב חפצם על כורחה. ולא זו בלבד, אלא שהצליחו לסלק מן המדיניות המעשית סילוק גמור כל מחשבה, שהאנגלים יוכלו להחזיק מעמד באירלנד ולשלוט בה שלטון של בני-תרבות. אילו שבו וניסו את הדבר, כי עתה הוכרחו לכבוש את הארץ מחדש בכוח הנשק מבקתה לבקתה, ואחר-כך להחזיק בה כהחזק צבא זר בחבל נכבש. להלכה אפשר היה, בלי שום ספק, לכבוש את הארץ באמצעים מעין אלה שבהם השתמשו בדרום-אפריקה. אך למעשה היתה התחלת מלחמה כזאת כרוכה בהכרח בכמה שיקולים מדיניים מכבידים ביותר. המומחים חישבו ומצאו כי כדי לשוב ולכבוש את אירלנד צריך היה לגייס 100,000 אנשים נוספים לחילות מיוחדים ולמשטרה. לשם כך נדרש שריונם וציודם של אלפי מכוניות. על פני שלושת החבלים הדרומיים היה אז הכרח למתוח קווי-קורדון של תבצורים ותיל: וכן הוכרחו לערוך חיפושים וחקירות שיטתיים אצל כל פרט ופרט. אלא שאנגליה בימים ההם ביקשה להתאושש ממלחמת-הקונטיננטל 18-1914 שהיתה המתישה ביותר בתולדותיה. בני-ארצה שנלאו נשוא מלאכת-חיילים והרפתקאות צבאיות, לא ששו לקראת כל אלה. ולא זו בלבד, אלא שחלק מדעת-הציבור האנגלית — ואולי מיטב דעת-הציבור האנגלית — אהד את הענין האירי: וחלק גדול הרבה יותר מזה לא היה מסוגל כלל להשלים עם שלטון האירים וההפחדה שמן ההכרח היה שיתנהו באירלנד, אם באמת צריכים היו לכבוש את הארץ מחדש. מומחים אחרים העריכו עוד יותר את גודל הקשיים. למשל, הגנרל מק-רד, המפקד הראשי באירלנד, קבע כי אילו חוסלה שביתת-הנשק בדצמבר 1921, היו נדרשים 150,000 איש לשם כיבוש אירלנד מחדש. ואלו לפני שביתת-הנשק יכול היה להצליח במעשה זה ב־80,000 איש בלבד. עובדה זו הוכחה לממשלה הבריטית ע"י המחאה שנעוררה באנגליה נגד קו המדיניות הרשמי של מעשי-תגמול בשלהי החורף ובקיץ של 1921, ונגד התפרצויות היוצאות-דופן ברע שבהן — שבכל זאת היו מתונים במידה יחסית, בלא שיטה ערוכה-מראש, ובלי רדיפות של „בלק אנד טנס“³. ועוד. בשנים ההן שמיד לאחר המלחמה היה מצוי באנגליה זרם של נטיות פוליטיות, שיתכן כי אופיו היה מהפכני יותר מכל דבר שידעה הארץ מימי הצירטיסטים⁴, ועל כל אלה הוצרכה אנגליה להתחשב בהגבות בתחומי הקיסרות ובארצות-חוץ. בדברו בביהנ"ב על תנאי-החוזה הודה וינסטון צ'רצ'יל שהממשלה היא עצבנית: „כל צבאנו היה כפות לאירלנד. עניינינו הגדולים, — — — אלה שבהודו, אלה שבמצרים, הושפעו מנקודת-תורפה זו השפעה מוחשית, וכן — עניינינו על פני העולם כולו, ביחוד בדומיניונים שלנו ובארה"ב של אמריקה.“

נוכח קיומם של שיקולים אלה, צדקו מנהיגי שייפין כשתיכנו איסטרטגיה של מהפכה. שהיתה מעמידה אותם אל פנים אל פנים מול כוחותיה המזוינים המקצועיים של אנגליה, כיון שיכלו להביא בחשבון את העובדה, שלמעשה יהיו הכוחות האלה מקוצצ־יכנף במידה ניכרת. לא זו בלבד, אלא שיתכן והצליחו יותר, אילו נסתכנו והחליטו לדחות את תנאי-החוזה, כי אפשר מאוד שהאולטימטום של לויד-ג'ורג' לא היה חסר יסוד-מה של „בלוף“; אילו נתקל „בלוף“ זה בסירובם של האירים, ייתכן שהממשלה היתה גאלצת לסגת. על כל פנים, לו גם קיים לויד-ג'ורג'.

(3) „שחר וחום“ — כך כונתה „המשטרה האירית המלכותית“ ע"ש צ'צ'ר מדיה.

(4) צירטיסטים — נושאי תנועה רפורמית באנגליה בשנים 1837-48.

את אימו וכפה על אנגליה מלחמה ממש, ייתכן מאוד שמחמת המסיבות הנלוות, איראפטר היה לחזות מראש את התוצאות. אך כל הדברים האלה הם ענין לסברנות (ספקולציה) היסטורית; ובשעה שאנו דנים בו מבחינת בעיות של איסטרטגית מהפכה, הרי יש לשקול גם את מצבו של הצבא האירי הרפובליקאי, שעה שהוכרזה שביתת הנשק (ביולי 1921). משקיפים — גם מבין שייך-פיין וגם מבין הבריטים — סברו כנראה, כי כוח זה כבר עבר בימים ההם את השיא האפשרי של הפעולות. ועל כל פנים אחדים ממנהיגי שייך-פיין לא היו בטוחים שישנה אפשרות לחדש טקטיקה-של-מתקוממים בדרך הראויה אפילו לאחר ההפוגה שבאה עם חדשי שביתת-הנשק. פיאראס ביאסלאי בספרו „חיי מיכאל קולינס“ מצטט דו"ח בריטי על המצב הצבאי בספטמבר 1921: „לפני 3 חדשים היה ארגונם של המורדים בארץ כולה נתון במצב תמור. ואפשר היה לומר, כי מנקודת מבטם של אנשי שייך-פיין היה העתיד כמעט לאחר יאוש. „שדרות-המחץ המעופפות“ ויחידות „חיל-השירות הפעיל“ המגויסות... היו מובסות ומופצות בלי הרף ע"י כוחות-הכתר. מחנות-המעצר היו מתמלאים עד מהרה. המפקדה הראשית של „הצבא האירי הרפובליקאי“ היתה עושה את פעולותיה מתוך קשיים רבים ביותר, ולאחר שרבים מקציניה נשבו... תגבורות היו זורמות לתוך אירלנד. משפט צבאי עמד להיות מוכרז על פני מלוא שטח של 26 הרוזנויות, ועוד היו לפנינו שלושה חדשים של מזג אוויר מתאים... כאלה היו התנאים ב-11 ביולי, ואין תימה שמנהיגי המורדים נאחזו בקש שהוגש להם וניאותו למו"מ. הרושם הוא, כי ביאסלאי בעצמו חשב, כי מבחינה צבאית היה הסיכום הנ"ל מדויק למדי. וכן נראה בבירור, שלאחר ההתרופפות הבלתי נמנעת של המשמעת במשך תקופת שביתת-הנשק, היה קשה ביותר לחדש את הארגון ולשוב אל פעולות האיבה, אילו נכשל המו"מ. אך מציין הוא, כי מבחינה פוליטית נתפוררה לגמרי האדמיניסטרציה האנגלית של אירלנד. „מבחינה פסיכולוגית הובסו האנגלים או נדחקו מן הארץ. במקום שכל המדע והמוני מחנות הצבא של „מעצמות המרכז“ (5) לא הועילו, שם הצליחו דרכי הפעולה של שייך-פיין, והצלחתם נתאפשרה להם משום שהביאו לא את הצבא הבריטי אלא את הממשלה הבריטית והעם הבריטי לידי אותו הלך-רוח של כניעה שהוא-הוא תוכנה הנפשי של תבוסה“. וגם תנאי החוזה, עם כל פשרה שהיתה בהם, היו, לאמיתו של דבר, לא רחוקים ביותר מהסכם של כניעה.

(5) ברית אויבי בריטניה במלחמת 18—1914 — המערכת.

„תנאים אלה נתקבלו על-ידכם, כשאקדוח מכוון אל ראשכם!“ — קרא הלורד קארסון⁶ בבית הלורדים — „אתם יודעים דבר זה וידוע לכם, כי קיבלתם את התנאים משום שנחתם תבוסה, משום שנכשלתם, משום שצבא השין-פיין באירלנד הביסכם!“
אכן, בבוא ההזדמנות להבליט דבר שיש בו משום פחיתות-כבוד לאנגליה, מסוגלים האירלנדים, המגלים בימים כתיקונם איבה מרירה ביותר איש נגד רעהו, לזכותך לרגע קט בדוגמה מרנינה של הערצת-גומלין.

* * *

פעולות ההתקוממות בנוסח שין-פיין היה בהן שילוב של תכסיסי אימתנות ומלחמת גרילה. כל זה היה חלק בלתי נפרד בתפיסה מקפת של איסטרטגיה-מהפכנית, אשר נועדה לשבש ולסכל את הנהלתה של אירלנד בידי האנגלים. כדי להבין כראוי נוהג זה מן ההכרח הוא, איפוא, לראותו במקומו כחלק של התפיסה המקפת הזאת.

יסודה של תפיסה זו היה: **החרמת השלטון האנגלי ע"י הקמת מנגנון-ניהול אירי מקביל, וע"י השפעה על בני אירלנד שישתדלו, ככל האפשר, לפנות בעניניהם לא אל הרשות הבריטית אלא לארגון שין-פיין זה.** בתחום המשפט, למשל, כוננו שין-פיין בתי דין המקבילים לבתי הדין האוגלים. **פיאראס ביאסלאי קובע, כי לראשית 1920 היה זה חזיון כללי שאירים סירבו להתדיין בפני בית-דין אנגלי או להעמיד לו מושבעים.** עדות זו מתאשרת ע"י אליסון פיליפס (שנטה בעצם, אחרי האוניוניסטים, כלומר: מצדדי האחדות עם אנגליה בתוך הממלכה המאוחדת) האומר, כי לקיץ 1919 לא היה מצוי על פני שני-שלישיה של אירלנד אלא משפט שין-פיין וכי למעשה פקע תוקפו של „צו המלך“ למשפטים. אמנם שופטי המלך עוד יצאו למסע-סיבוב, אך בתי המשפט שלהם היו נשמרים ע"י שוטרים וחיילים והיו ריקים ממתדיינים.

בנאומו במושב מרס 1920 של חברה-מושבעים-הגדול של צפון-טיפררי („רוזנות“ בדרום אירלנד) ציין השופט לורד רונאן, כי רק שלושה מקרי שיפוט קטנים הובאו לפניו, וכולם בעסקי מסחר; אך צריכים היו לבוא לפניו 49 מקרים, ובתוכם 2 מעשירי-צח, שני נסיונות-לרצח, 3 פציעות, 3 הצעות, 4 התנפלויות לשם שוד-גשק וכיו"ב. איש לא הובא לרצות עוון על כך. „ברור, כי רק שתי סיבות יכלו להיות כאן: או אהדה, או אימתנות.“

אנשים מכל המפלגות הפוליטיות מצאו במשך הזמן לנכון יותר לפנות לבתי-הדין של הרפובליקה, אם בכלל רצו שיהיה תיקון לאיזה מעוות. עורכי דין, שנשללה מהם הזכות לעסוק במקצועם בבתי הדין הרגילים, לא דקדקו דקדקים יתירים והופיעו לפני שופטי ה„שין-פיין“: ואף הלויאליסטים, בהיותם אנוסים למכור את נכסיהם, היו פונים לעתים אל בתי הדין של ה„שין-פיין“, בהיודע להם שהדיינים הללו קובעים לקרקע שנרכשה בכפיה מחיר יקר יותר מזה שפוסקת ועדת-הקרקע הרשמית. ולא זו בלבד, אלא שסמכותם של בתי-דין אלה בתקופת שיא-שררתם, היתה מוחלטת, והעונש החמור ביותר על אי-ציות היה עונש-מוות.

גם לרכישת שליטה על הרשות המקומית נתנה „שין-פיין“ את דעתה. הבחירות העירוניות שבינואר 1920 נתנו למפלגה רוב-מנין במרבית המועצות העירוניות והמחוזיות אשר בדרום הארץ-ומזרחה. בחודש מאי (של אותה שנה) החליטה עיריית דובלין באורח רשמי להכיר בסמכותו של „הדאיל איריאן“⁷ ולתת תוקף לפקודות-החוק שהוא מפרסם. עיריות אחרות עשו כמותו, וכן מועצות הרוזנויות ומחוזות-המשנה. משזכו בכך, החלו ה„שין-פיין“ לערוך לקראת קרב את המועצות, לאמור: **יפגורנו יועצים-עירוניים ותיקים את מקומם לצעירים מהם, שיסרבו להכיר**

(6) בן אירלנד הצפונית, מי שהיה סיר אדוארד קארסון בימי „מרד אולסטר“ ב-1914, בשל ההתנגדות להכללת אולסטר, הפרוטסטנטית ברובה, בתכנית השלטון הביתי לאירלנד בכללותה. היה חבר קבינט המלחמה וב-1921 — נהג את האופוזיציה בבית-הלורדים לאישור החוזה-האירי.
(7) כיום — שמו של בית-הנבחרים באירלנד. באותה התקופה — **מעצ**, מועצת המדינה של תנועת המרד בהשתתפות הצירים האירים לפרלמנט הבריטי שנבחרו מטעם מפלגת העצמאות.

בסמכותו של מיניסטרי־השלטון המקומי האנגלי⁸. בימים ההם אי־אפשר היה להוציא מיועצים צעירים אלה קנסות ותשלומי־נזקים מאחר שמחוסרי נכסים היו. ודבר זה הקל על המוסדות שנבחרו לעמוד בסרובם למסור את ספרי־חשבונותיהם למפקחים מטעם מיניסטרי־השלטון המקומי, או לשלם את מסיהם למשרדים האנגלים. אכן, תכנית תוחבלנית.

גם את חכמים הבחירות שלהם כילכלו "שיין־פיין" במחשבה תחילה, לאור המגמה לתת לארץ מנגנון־ממשל שלם, שיהא מקביל לזה של האנגלים וישמש ברירה לעומתו. אכן, החרמת הבחירות ב־1918 נראתה כמדיניות מהפכנית המובנת מאליה, שתוכיח שאין למפלגה ענין בבחירות שעורכת הממלכה המאוחדת. אך תחת זאת השתתפה "שיין־פיין" בבחירות בכל לבה. מועמדו הוצגו בכל שיזור־של־הבחירות, פרט לשנים, ומתוך 105 הצירים, שנבחרו באירלנד היו 73 ריפובליקנים, מן השאר היו: 26 אוניוניסטים⁹ וששה לאומיים¹⁰). נמצא שהמפלגה האירית שבפרלמנט הבריטי בטלה ומבוטלת. עצמתה של "שיין־פיין" וצדקת תביעתה ליצג את רגשות העם האירי — היתה מעכשיו גלויה לכל. מהלומה, שכבדה הרבה יותר מהחרמת הקלפיות, ניתכה על השלטון האנגלי. כי מתוך ראייה מדינית מובהקת עברו מנהיגי ה"שיין־פיין" לארגונו של רוב זה, שנבחר כחוק, בתור "האיל־איריאן", ("האספה־הלאומית של אירלנד"). ובמשך כל שנות המרידה הוסיף "האיל־איריאן", גם במסיבות טרופות ביותר, לקיים את תפקידו כפרלמנט שנבחר באורח חפשי. דיוניו כייעו לצור את צורת המדיניות של המפלגה ולהעמידה על בסיס של כל־האומה, ופקודות־החוק, שהיה מוציא, סייעו לטפח בקרב העם האירי הכרה, כי אכן יש להם לא רק להלכה אלא גם למעשה ממשלה "מקבילה" משלהם, שיכולים הם לסמוך עליה כעל מורה־דרכם.

מנגנון־הממשל "המקביל" הזה היה חשוב חשיבות רבה מאוד גם כתפיסה וגם כעובדה — כבסיס לתכסיסי־ההתקוממות שלהם. בכוח קיומו זכתה ההתקוממות למעין "מעמד־של־מדינה", שבלעדיו לא יכלה לזכות בו כלל. "המתנדבים האירים" נהפכו ל"צבא האירי הריפובליקני", כוח־צבאי מיופה־כוח מטעם הריפובליקה הלוחמת לנפשה. על ידי כך יכלו המנהיגים להשתמש במושג של מדינה לוחמת¹¹), מושג שנתן להם את האפשרות להצדיק ולתרץ בדרך־הגיון את התכסיסים הבלתי נעימים של רצח וחרם, שהיו למעשה, חלק בלתי־נפרד ממערכה לגדיעת זרועה השלטת של אנגליה בארץ, ושבלעדיו הרקע של התפיסה הזאת נחשבים היו סתם מעשי־אימתנות החסרים טעם ותכלית. נקודת־מבט זו משתקפת ברור בקטע הבא מתוך ה"אן־ט־אוגלך"¹²), עתון "המתנדבים האירים", מה־31 בינואר 1918:

"מצב המלחמה שהוכרו בוה הופך את צבא האומה למכשיר לאומי חשוב ביותר לעת כזאת. הוא נותן ל"מתנדבים האירים" צידוק להתיחס אל כוחות האויב המזוינים — אם חיילים ואם אנשי משטרה — בדיוק כיחסו של כל צבא לאומי לאנשי צבא פולש. כל מתנדב יש לו בשעת מלוי תפקידו זכות מוסרית וחוקית להשתמש בכל השיטות של אמצעי המלחמה שהוכרו על ידי החוק". אם נוסיף לזה קטעים מתוך חוברת שהוצאה לאור ע"י ה"מטה הראשי של המתנדבים האירים", נקבל תמונה שלמה למדי של האיסטרטגיה הלוחמת, ש"שיין־פיין" נתכונה לאחוז בה: "שיטה מדינית מוטעית היא לתקוף צבא או משטרה. הדרך שיש לאחוז בה תהיה: לפעול בקבוצות קטנות במקומות המתאימים, ועל ידי כך להכריח את השלטונות שיפזרו את כוחותיהם כדי לחפשן". את הריסת אמצעי התחבורה יש לבצע, ככל האפשר, בדרך של שיטה".

⁸) מיניסטרי־השלטון המקומי המרכזי הבריטי, שתפקידו היה לפקח על מוסדות השלטון המקומי. מאז — נתמוג עם מיניסטרי־הבריאות.

⁹) מצדדי ההשארות בתחום הממלכה המאוחדת, — בעיקר הפרוטסטנטים של אולסטר.

¹⁰) חברי המפלגה האירית המסורתית, מיסודו של פרנל, שמנהיגה המוכר, בשנים שלפני מלחמת העולם הראשונה, היה רדמונד.

¹¹) במקור — Nation מונח החופף את המושגים "מדינה" ו"אומה" גם יחד.

¹²) שם עתון — בלשון אירית (קלטית), ולא נמצא בקרבנו מתרגם לו.

וההוראות מוסיפות למסור הצעות מפורטות להריסת קוי הטלגרף והטלפון, מסילות הברזל והכבישים, כלי-ההובלה ומחסני-הדלק. כאן באה הצעה להלחם, ככל האפשר, בלילות, מאחר שבמקומות הידועים „מתנדבים“ הם יוכו בכך ליתרונות ברורים מאליהם.

על הממדים שבהם בוצעה איסטרטגיה זו בהצלחה, אפשר לעמוד לפי הסטטיסטיקה לפעולות המרי והאימתנות של „שין-פיין“ בשמונה-עשר החדשים, מינואר 1919 ועד ליוני 1920, ובמשך החצי השני של שנת 1920, המובא בדו"ח של המיניסטריון לעניני אירלנד, בדו"ח על הנהלת אירלנד 1920:

במחצית ב'	מינואר 1919	עד יוני 1920	של 1920
	33	39	בניני בתי דין שנהרסו
	351	167	קסרקטים שנתפנו על ידי המשטרה האירית המלכותית שנהרסו
	105	15	קסרקטים שנתפנו על ידי המשטרה האירית המלכותית שניזוקו
	15	11	קסרקטים תפוסים בידי המשטרה האירית המלכותית שנהרסו
	25	30	קסרקטים תפוסים בידי המשטרה האירית המלכותית שניזוקו
	98	894	התקפות על הדואר
	19	26	תחנות משמר-החוף וזרקורים שהותקפו
	67	127	אנשי משטרה הרוגים
	79	192	פצועים
	5	47	חיילים הרוגים
	2	118	פצועים
	15	30	אזרחים הרוגים
	41	69	פצועים
	(לא ניתנו מספרים)	2229	התקפות לשם תפיסת נשק

לדרכים אלה של התקפת-מישרין נוספו עוד שתי דרכים חשובות. באביב 1920 יצאה „שין-פיין“ למסע רציני, לערער את כל מנגנון ההובלה של הארץ במידה שהדבר נגע בהובלת הצבא או אספקה צבאית.

עובדי הנמל בדובלין קיבלו הוראות לסרב למטפל במטען, שהיה חשוב בהנ"ל, ועובדי הרכבת בכל הארץ נצטוו לסבר לעבוד ברכבות המסיעות אנשים, או ציוד, בשביל הממשלה הבריטית. נעשו נסיונות להוריד רכבות מן הפסים. מערכה זו הצליחה כל כך שהדו"ח הרשמי לחודש אוקטובר 1920 חזה שיבוש גמור של התחבורה על פני שטחים נרחבים בארץ:

„בכל שעת צורך באים חיילים ושוטרים אל הרכבת לנסוע בה. כשמסלעים אותם — טוב ויפה; ואם לוא — מפטרים מעבודתם את עובדי-הרכבת הסרבנים ומתוך כך בא מחסור בחבר העובדים, ובסופו של דבר מתבטלים שירותי-רכבת מסוימים. ברור הדבר, שבמוקדם או במאוחר יבוא שיתוק גמור של מערכת ומסילות-הברזל האירית. וכשיקרה הדבר, לא תהא אפשרות להקים כנגד זה שירות-ההובלה בדרכים... ראשית, מפני שאין מכוניות ונהגים הדרושים לכך; שנית מפני שאין זה מתקבל על הדעת שהריפובליקנים יניחו לשירות כזה לפעול בלי נסיון להשביתו.“

הגנרל מק-דיר (מי שהיה אז המצביא הבריטי באירלנד ושהדברים הנ"ל צוטטו מספרו: „פרשת חיים רבי-פעולה“), חושב כי השביתות הללו בתחבורה פגעו פגיעה חמורה בפעולות הצבא בחדשים הטובים ביותר (מבחינת הנהלת האופרציות, לפי תנאי האקלים, — המער). של שנת 1920. ההוראה לשבות באה בדצמבר אותה שנה. ודאי גדולה היתה המעמסה, שהוטלה על כוחה הפינאנסי של „שין-פיין“ לפרנס את האנשים המפוטרים וגדולה היתה אי-הנוחות הכללית שנגרמה עלידיכך לאוכלוסיה האזרחית, ושיתהן יחד עלו על יכולתה של „שין-פיין“ לכלכל את השביתות הללו כדי שיהיו קור-שליקבע באיסטרטגיה שלה.

סוג-נשק מעין זה, — שמנהיגי השיץ-פיין, כפי הנראה, לא השתמשו בו, — היא החבלה¹³ בתעשייה. אירלנד היא, בראש וראשונה, ארץ חקלאית, והחבלה יכולה להיות בעלת חשיבות באיזור אחד או שנים, כגון קורק או דובלין. ואשר לצפון¹⁴, הרי שמפני כוחם של ה"יוניוניסטים" שם, יש להניח, כי לא נמצאה אפשרות לבצע מעשי-חבלה בשיעור שיש בו השפעה רצינית כלשהי על כל פנים, רישומה על המצב באירלנד היה בא לידי גילוי מורגש באמצעות הלחץ על אנגליה; והוא היה חלוי, על כן, בראש וראשונה ביחס האחוזי שבין ההון האנגלי וההון האירי המושקעים במפעלים האיריים.

עם זאת חשוב לרמוז כאן על האפשרויות הכרוכות בחבלה בתעשייה, מאחר שברור, כי זהו נשק בעל עצמה רבה — על כל פנים, בכוח, אם גם לא בפועל. וככל שתהיה הארץ בעלת תעשייה מפותחת יותר, כן יחזק נשק זה. ועוד: יש לשער כי ערכו ירבה בעת מהפכה, שבסיסה הפוליטי הוא חברתי יותר מאשר מהפכה שבסיסה הוא לאומני.

הדרך השנייה להתקפת-לואי היתה החרמת "המשטרה האירית המלכותית". חרם זה נגזר על ידי ה"דאיל". הוחלט ש"המתנדבים" ימנעו מכל מגע עם אנשי "המשטרה האירית המלכותית". אלה שיתידדו עמהם גם הם צפויים יהיו לחרם כזה; ועל המפקדים המקומיים של "הצבא האירי הריפובליקני" היה להכין רשימות של אנשים כאלה. פיליפ סלי בספרו, "המהפכה באירלנד", (אשר הוא עצמו, נטיותיו האישיות נטו לצד ה"יוניוניסטים"), מעלה את האשמה, כי כל צעיר שנודע עליו, כי יש בדעתו להתגייס ל"מ. א. מ." היה נורה מיד. אין לשער, שהחרם החברתי, שהוחרמה "המשטרה האירית המלכותית", היה מערער לבדו את שווי משקלם הנפשי של השוטרים; אך היותו משולב בשיטת ההתקפה הישירה והתנאים שבהם נאלצו השוטרים למלא את תפקידם, — גרמו לכך שהחרם הזה היה בו כדי להמיט שואה רצינית. באוגוסט 1920 אמר סיר המר גרינווד בבית-הנבחרים הבריטי, כי במשך שני החודשים שקדמו היו 556 מקרי התפטרות מן המשטרה, וכן נתפטרו 313 שופטי-שלום¹⁵. המצב שנתהווה ב"משטרה האירית המלכותית" סוכם סיכום חי בדו"ח של נציב-גפה אחד:

"...סגורים בקסרקטיהם, מצפים לילה-לילה להתקפות, נרצחים בצאתם ביחידות, נתקפים מן המארב בלכתם קבוצות-קבוצות, עלולים להיירות בגבם בכל עת בידי אזרח תם וישר, משוללי אפשרות לעסוק — בלא סכנת נפשם — בספורט או להתבדר".

אותו דו"ח מציין את עדיפות התנאים שבהם פעל האויב, לעומת התנאים שבהם פעלה המשטרה: "...הוא מנהל פעולות קרב נגדנו, ואין אנו רשאים להשיב לו כגמולו. כן נהנה הוא מן היתרונות הרגילים של מלחמת-גרילה בלי לשאת בתקלות הכרוכים בה. עלינו לפעול בעיקרו של דבר פעולת הגנה, לפי שאין איש שאפשר לנו להתקיפו. במידת האפשר עוברים אנו להתקפה, אך מהלומותינו ניתכות בחלל הריק, לפי שמיד משימים עצמם כוחות האויב אכרים חפים מפשע שאסור לנו לפגוע בהם.."

לאט-לאט נאלצו הבריטים לפנות את הקסרקטים הקטנים והמבודדים יותר ולרכז את כוחותיהם במרכזים גדולים יותר, שבוצרו כראוי. פירושו של דבר היה, כי אזורי-ארץ נרחבים

¹³ סבוטג'ה — Sabotage.

¹⁴ בסביבת בלפסט שבאולסטר, שהיא תעשייתית יותר משאר חלקי אירלנד, — ובה חרושת אניות חשובה וענף מפותח של ייצור בדים.

¹⁵ ההצטמקות הנ"ל היא שהניעה את הממשלה להחליט על הגדלת חיל המשטרה ע"י חיול באנגליה. מכאן מקורם של "השחורים והחומים" Black and Tans שנקראו כך מפני שמחסרון מדי "מ. א. מ." תקינים (שצבעם שחור — המער), הולבשו קצתם בירוק-כהה וקצתם בחקי. מקורו של הכינוי Black a. Tans עצמו היה השם של עדת כלבי-ציד מפורסמים Limerick (לאימליק), שבדרום-מערב אירלנד. מכל שאר הבחינות היו "השחורים והחומים" חברים לכל דבר בחיל "מ. א. מ." ואין להחליפם ב"מחלקות-העזר" של "מ. א. מ.", אשר הוקמה ע"י הבריטים בערך באותו זמן עצמו. הללן היו כולם קציני-צבא-לשעבר, מעין "גדוד-נבחרים" של ממגרי-מרה.

ניתנו לשלטונם הפחיד של ארגוני השינ-פיין. פעולות ה"צבא האירי הרפובליקני" גדלו בהיקפן ובהעזתן, והמערכה לבשה צורה של מלחמת גרילה אמיתית.

בדוננו על הצלחת דרכי-הפעולה של השינ-פיין, אי אפשר שלא נביא בחשבון את היתרון ואה הדחף לפעולה שניתנו להם בשיעור רב ע"י הרפיון שנהגו בו האנגלים בתחילה. בניגוד לפייסנותם ושאנונותם של האנגלים עשו אנשי השינ-פיין את מעשיהם בעוז ובלי ריתוי. מלכתחילה הכריזו בפירוש שארצם מוחזקת בעיניהם כעומדת בקשרי מלחמה עם אנגליה, אשר על כן ראוי כל נציג אנגלי שיהא מתיחסים אליו בלי סנטימנטים, כאל בא-כוחה של אומה אויבת. ואלו האנגלים, — באמונתם הנוגעת עד הלב, שדיה הסבת שם נאה להפוך מצבים חמורים לעניין של נועם, — סרבו להודות במצב המלחמה הזה ובהתאם לכך כיוונו את פעולת צבאם ומשטרתם עד לשלב מאוחר של המערכה. קולונלים אנגלים היו נוסעים למשחקי טניס בדרכים כפריות, בלתי מזוינים ובלי כל לחי, ומאליו מובן שהיו נורים, או נחטפים. כך בתרו האנגלים להקריב את עושי-דברם, ובלבד שלא יראו נכוחה את פני המציאות הברורה. לבסוף, בדצמבר 1920, הכריזו על "מצב של תקוממות", בדרום הארץ ובמערבה, ואחזו באמצעים שונים כדי לבצר את מעמדם של האנגלים. הוכרו, כי "כוחות הכתר", כלל כוחות הצבא והמשטרה, הם בשירות פעיל; עונש-מות הונהג לכל מי שימצאו אצלו נשק או תחמושת, ולכל מי שישתתף בפעולת התקוממות או יתן מחסה למורד. "המשטרה האירית המלכותית", שהיתה מדוכדכת ועמדה בראשית התפוררותה, חוזקה על ידי כוחות חדשים, — ה"שחורים והחומים" ואנשי "מחלקת-העזר" (עיין הערה 15) — שקיבלו שכר מרובה וגויסו בחלקם הגדול מאותו חבר הרפתקנים, אשר כשוך המים הזידונים של המלחמות נשארים הם בכל ארץ שהיא, — ממש כאותו אספסוף הטיפוסים, שסייעו להחריב את הרפובליקה הוירמית בגרמניה ע"י פעולותיהם בשורות "גדודים-החפשיים"¹⁶. בסופו של דבר הנהיגה הממשלה באורח רשמי את שיטת עונש-התגמול. נראה, כי שיטה זו היתה בת-תוצאות ודאיות; אך בוטלה מפני שדעת הקהל התקוממה עליה. גנרל מקרד האמין, כפי שראינו, כי אילו ניתנו לו כ-80.000 אנשי-צבא, היה מצליח בדרכים אלו לחזור ולכבוש את אירלנד. אך לא ניתנה לו ההזדמנות להוכיח דבר זה. העם הבריטי והממשלה הבריטית לא יכלו להתמיד בדרך הזאת. ולא זו בלבד, אלא שההשפעה המזיקה, שהשפיע אורח-מלחמה פוזה גם על חיילות סדירים, היתה רבה כל כך, שגנרל בריטי יכול היה לכתוב:

"החוק והסדר בטלו ובמקומם באה אנרכיה גסה ועקובה מדם, שנציגיו המזוינים של הכתר מפירים בה כל חוק בפראות-לשמה, נקמנית ועזת-פנים. אנגליה עברה על ציחיה-ההתנגדות שלה וגם של כל עם בעולם... כאשר לא היה בומן מן הזמנים בהיסטוריה".
הגנרל גואו¹⁷ שכח, כנראה, את מעשי הדכוי של הקומונה הפריסאית.

* * *

ה"צבא האירי הרפובליקני" היה קטן; היה מי שאמר, כי מספר המתנדבים, ששותפו בפעולה במשך רוב זמנו של ה"מסע", היה כ-10.000 בלבד. מספרם של האנשים ששותפו בקרב (או בפעולה), מסוים אחד היה כרגיל קומץ בלבה. ביאסלאי אומר, שמספר העושים-יחדיו בפעולה אחת לא הגיע מעולם אפילו למאתים איש, אף לא בשריפת בית-המכס הדובליני. והיו בכך שני יתרונות גדולים.

משבוצעה פעולה מסוימת, יכלה היחידה שביצעה אותה להתפור חיש-קל, מפני ומיעוט

¹⁶ מעין חבורות של קונדוטיירים צבאיים-פוליטיים, נוסח "לנדסכנכטים", ומשענת הריאקציה שעמדו מאחרי כל "פוטש" ימני-קיצוני בגרמניה בשנת 1919 ואחריה, ואף נלחמו בלטבים ובאסטנים בבלטיקה ובפולנים בשלזיה העלית.

¹⁷ מי שהיה מפקדה של הארמיה החמישית הבריטית בחזית-צרפת ב-1918, בן אירלנד הצפונית ופרוטסטנט; "בשעת" "משבר אולסטר", בקיץ 1914, היה (כמפקד בריגדת פרשים) בין קציני הצבא, שעמדו לפעול (מטעם ממשלת לונדון) נגד המתמרדים ב"שלטון הבית" האירי שבאולסטר.

אנשיה. אנשי. צ. א. ר." לא לבשו מדים ומשום כך יכלו להתחפש כדרך-עין ולהידמות עד לאיך להבדיל לאכרים שלוחים, או לברות להרי הפרא שבדרום או במערב.

היתרון השני היה נעוץ בהנחה הכללית: כי לבצע תכנית מדוקדקת על ידי כוחות נבחרים קטנים, שאפשר לסמוך עליהם ללא שום פקפוק ולנצח עליהם ללא שום ערעור, קל יותר מלבצעה על ידי המונים, הנעים כאילו מאליהם, של אוכלוסיה הנתונה בהתעוררות מהפכנית. ובמסיבותיה של "המהפכה האירית" היו אלה, בלי ספק, טכסיסים נבונים להטיל פעולות-קרוב על גוף אנשים נבחר, ואלו את תפקידם המהפכני של "האזרחים" להעמיד רק על הסיוע ללוחמים ועל הפרעת השלטון הבריטי באמצעים אזרחיים.

נראה, כי הארגון עצמו של "הצבא האירי הרפובליקני" ידע לצרף מידה גבוהה ומוצלחת של ריכוז עם גמישות וחופש פעולה בתנאים המקומיים. בקווי הכוללים בניינו הוא כדוגמת צבא תקין, אך החטיבה-הטקטית היתה הפלוגה, המורכבת מ-76 עד 100 איש. יש להניח, כי קבעו יחידה מגודל זה, כדי שאפשר יהיה לקיימה על הבסיס של מקום-ישוב אחד. הקצינים שבפלוגה נבחרו על ידי אנשיהם וקציני גדוד גבוהים מהם נבחרו בפגישת המפקדים של הפלוגות. בחירות אלו צריכות היו אישור מטעם המפקדה שבדובלין. ובסופו של דבר, היה הארגון כולו אחראי בפני ה"דאיל", כשהוקם הלה, בתחילת 1919, בחזקת האספה-הלאומית של אירלנד ה"שינ-פיין". מני אז נהפכה שבועת-המתנדבים לשבועת-האמונים ל"דאיל". יש עניין בפרט זה, כיון שלפני הקמת ה"דאיל" היו "המתנדבים האיריים" חלק מן "האחווה האירית הרפובליקנית" וקשורים בשבועתה-והנה "האחווה האירית הרפובליקנית" היתה, למעשה, אגודת-סתרים, שהציבה לה למטרה את הבטחת עצמאותה של אירלנד בכוח הנשק, ועל חברה הוטל להישמע לכל פקודה ולשמור את סודות האגודה. "המתנדבים האיריים" נתחנכו איפוא באוירה של אגודת-סתרים, השמה את הדגש במשמעת ללא-תנאי, ויהיו אשר יהיו נוקיו של פרט וסכנתו, ובהוק-לא-יעבור בענין "יד-לפה".

ודאי, שהצלחותיו של ארגון-סתרים גרעיני זה של השינ-פיין על תאיו הקטנים והמלוכדים ועל משמעת-דרגות-הפיקוד שבו, באו לו במידה לא מעטה גם משום שהיה החלוץ המאורגן של רוב-רובה של אוכלוסית האי, במלחמה נגד חיל-מצב אויב. אך מן הראוי יהא להדגיש את יתרונו העצום של ארגון-מתקוממים צבאי מהודק, כשאפשר להשיגו בלי לקפח את ההתלהבות ואת התנופה הספונטאנית. אין להטיל ספק, כי הארגון הפדאראלי (מעין "ברית") הרופף, שהוא לבדו קשר את הבטליונים של "המשמר הלאומי" ל"ועד המרכזי" בימי הקומונה הפריסאית היה היסוד הרע מכל מה שאפשר לשער לארגון צבאי המסוגל להתנגד ל"צבא ורסאיל". "הועד המרכזי" (18), הפדאראליסטי בנטייתו, בעט בכל רעיון של פיקוד צבאי מרוכז כראוי, שבידו סמכות ביצוע ראויה לשמה; והתוצאות היו שלהגנת פריס נגשו באנדרלמוסיה גמורה, באקראי ולמקוטעין: ... "לא היתה כל תכנית כללית. מעולם לא היתה מועצה כללית לעניני ההגנה. לעתים קרובות נעזבו האנשים לנפשם בחפירותיהם עשרים או שלושים יום, בלי שיהיו להם הדברים ההכרחיים ביותר; ואלו אחרים הוחזקו תמיד ברזרבה... הזנחה זו קיפחה במהרה את המשמעת. האנשים האמיצים מוכנים היו לסמוך על עצמם בלבד, והאחרים נהגו בשירותם מנהג של חמקמקות. מעין כך היה גם מנהגם של הקצינים; כמה מהם עזבו את משמרותיהם ועברו אל שכניהם, כדי להוסיף ולהשתתף עמהם בקרב; ואחרים, פשוט זנחו אותם...

... "לפני סוף אפריל... ההתקפה, שהובטחה ע"י קלזורה (19), היתה בגדר הנמנע. וכלפי-פנים, דלדלו המסורים והפעילים את כוחותיהם בסכסוכים מתיש-עצבים עם נושאי-משרות, ועדות,

(18) "הועד המרכזי של המשמר-הלאומי של פריז", מורכב מנציגי-בטליונים נבחרים, היה מרכז-השלטון היחיד בימי המרידה הראשונים, ומאז נבחרה, כעבור שבוע, ה"קומונה" (היינו — העיריה) של פריז, הוסיף להתקיים בצדה של זו בסמכות רבה, אם גם לא ברורה כל צרכה, על חיל "המשמר-הלאומי".

(19) המצביא מטעם הקומונה. אח"כ, בשל ההסתכסכות הפנימית ב"קומונה", נאשם בפעולה נגד מהפכנית והובא לדין.

ועדות-משנה, ועל אף הגילויים המנוחים של מוסדות שליטים מתחרים — היו מבזבזים יום
תמים בנסיונות להשיג תחת אחד... משל למה הדבר דומה? למכונת-קיסור, שהקיסור מסתגן
בתוכה דרך מאות גקבים.

ולסיכומו של ניתוח מהפכת שינ-פיין נראה הדבר, כי בשעה שישנם תנאים מסייעים מסוימים,
ייתכן שתבורה קטנה, במידה יחסית, של מהפכנים לוחמים תקדש מלחמה על צבא שמלאכתו בכך,
ושלמלחמה כזאת יהיו סיכויים מסויימים להצלחה. ואלה הם החשובים שבתנאים הנ"ל:

1. שהצבא-שכנגד לא יוכל, מסיבה זו או אחרת, לאזור את מלוא כוחותיו.
2. שהמון האוכלוסין יהא אוהד לכוחות המהפכניים ומוכן לתמוך בהם תמיכה בסתר.
3. שארגון המתקוממים יהא נתון לפיקוח מהודק ואפשר יהיה לכווננו לפי תוכנית איסטרטגית.

4. שאפשר יהיה לבצע את הפעולות במשך תקופה ארוכה ובשיעור מתרבה והולך, כדי
להלאות את תוקפו הנפשי של המתנגד בין מבחינה צבאית ובין מבחינה אורחית, ושאותן
הפעולות אפשר יהיה לבצע בחבל-ארץ, שמבנהו החברתי ואופיו הטופוגרפי יתנו למורדים מחסה
מהיר, ועם זה יאלץ צביונו הנ"ל את כוחות-הנגד להתפורר בפלגות מבודדות.
מן הבחינה האחרונה אירלנד היא ארץ אידיאלית. פרט לקורק ודובלין, אין בה איזורי-
תעשיה אמיתיים. אוכלוסיה דלילה מפוזרת בה על פני נחלות-אכרים, כפרים קטנים וערי-שחק.
מרחבים גדולים של ארץ בצות והררים, מרחבים שכמעט אין בהם תחבורה חדישה, והם משתרעים
בשדות מרעה מוריקים. מבחינה טופוגרפית — הכל הוא לטובת לוחמי-גרילה, הפועלים על אדמתם
שלם כנגד גייסות של חיל-מצב זר.

וכאן המקום שבו חשובה ההבחנה שבין מהפכה חברתית למהפכה לאומית, לפי שבהבחנה
זו כרוכים שיקולים שבמקצוע האיסטרטגיה. ההתקוממות של השינ-פיין היתה לאומית: וכמה מן
התנאים הנוחים, שזכרו זה עתה, נקל להשיגם בהתקוממות לאומית יותר מאשר בהתקוממות
חברתית. יתרונה של פעולה הנעשית בתוך אוכלוסיה המאוחדת כולה באהדתה, אם בקום-עשה ואם
בשב-ואל-תעשה. יתרון זה נשלל כמעט תמיד ממתקוממים שמרדם, הוא על רקע חברתי. המיעוט
של ה"אוניוניסטים" אשר בדרומה של אירלנד היה יעום במספרו ועדיין היתה תלויה לו מאחריו
קופת השרצים של נציגי גוצ'ה-כובשים; וכך היה היתרון הזה — יתרון של אוכלוסיה אוהדת —
מורגש ביותר. כלואי ליתרון זה מופיע. היתרון הנוסף, זה שברקע גיאוגרפי אחד-רצוף, רקע
בוה מאפשר התפשטות בלתי-מופרעת של ה"הידבקות" והתנועה המהפכנית עד לגבולות הטבעיים
של איזור גיאוגרפי מסוים. אפשר שלא תמיד יהא פירושה של התפשטות כזאת גם שליטה
מהפכנית בפועל-ממש על פני כל השטח הנדון כולו, עד כדי כך שיוכלו המורדים לפעול בגלוי
בתוך בסיסיהם. על כל פנים באירלנד מחזיק הצבא הבריטי בנקודות מבודדות, שהיו מפוזרות
על פני כל השטח כולו, פרט לזמן קצר, כשברוב האזורים הם נדחקו אל עבר הערים הגדולות.
אכן, הם החזיקו בנקודות הללו כמעט כדרך שמחזיקים חיל-מצב במקום נצור, אשר ממנו יכול
הוא לעירך גיחות. רקע גיאוגרפי רחב מעין זה לתנועת ההתקוממות כוחו רב לו לאין ערוך יותר,
מבחינה מהפכנית, מסוג התנאים הגיאוגרפיים המהוים את הרקע למהפכה חברתית, — מרכזי-
סערה מבודלים, אשר אין לחברם אלא ע"י קווי תחבורה בלתי-בטוחים ונוחים להיפגע. כדי לעמוד
על כל חשיבותו של היתרון הזה יש להזכיר את מעמדה של פריס, ביחס לשאר חלקי צרפת, בימי
ה"קומונה" — וגם בימי המהפכה של 1848. בשני המקרים גם יחד היה בידודה של פריס מערי-
השדה אחת הסיבות החמורות לחולשתה של המהפכה. פריס צעדה לה צעדי-און, אך ערי השדה
פיגרו אחריה. לא נמצא כל "מכנה-משותף" אמיתי לפעילות המהפכנית ולשטח המדינה-הגיאוגרפי
המסוים. אכן, ב"מהפכה הגדולה" נשמר בדרך אחידה הרבה יותר הקצב שקבעה פריס, פרט לכמה
"כיסים" של פעילות נגד-מהפכנית⁽²⁰⁾.

⁽²⁰⁾ הדעה המקובלת בהיסטוריוגרפיה של מהפכת-צרפת הגדולה היא, כי מכל מרחבי צרפת
הערים הן שהיו הצועדות בעקבות פריס.

משני היתרונות הנ"ל — אוכלוסיה אוהדת ותנוחה גיאוגרפית אחידה — נובע יתרון שלישי, שיש לו ערך פסיכולוגי רב. במהפכה לאומנית כוחות הצבא העומדים נגד המורדים אינם מבני אותה העדה עצמה. אפשר לראותם כנכרים. העדה יכולה, כפי שהיה הדבר באירלנד, לנהוג בהם כעם אויב שבא מן החוץ. לכן אנוסים הם למלא את תפקידם מתוך פגעים הכרוכים בכל פעולה הנעשית בשטח אויב, שבו כל גדר יכולה לשמש מחסה לאזרח-אויב המחזיק רובה, וכל בקתה צפויה להיות מקום משכנה של מפקדת גריליה. בהתקוממות לאומנית אפשר להבאיש את ריחם של החיילים ולומר עליהם שהם מכשירים שבידי מדכא זר, תואר הפועל תמיד פעולה מרתיעה ועשוי לעורר לבבות של כל בני העדה כולה.

וכן יש לזכור, שהאנגלים נחלו תבוסה באירלנד בטרם גילו לעצמם את השיטה — שטופהה ב„גבול-הצפון-מערבי“ שבהודו — להשתמש באירונים לשם דיכוי התפרצויות מבודדות באזורים מרוחקים. אכן, ספק הוא באיזו מידה אפשר היה להשתמש בשיטה זו גם לגבי אירלנד. הסברה נותנת שדעת הקהל האנגלית היתה מונעת מעשה זה; עכ"פ, הכוחות האיריים היו כל כך נייחים, וכל כך מאומנים להעלם בתוך האוכלוסיה „השקטה“ כביכול, עד שבודאי היו הכוחות האנגלים מתקשים למצוא שם מטרר להפצצה, אלא אם כן היו משתמשים בה כבאמצעי לתגמול סתם.

„מהפכת שיין-פיין“ נבחרה כדוגמה למרידה מוצלחת כנגד כוחו של צבא מקצועי, מפני שיש בה דוגמה מובהקת מזמננו. הגורמים השונים שבצירופם גרעו מכוש-המחץ הממשי של הצבא הבריטי, היו קצתם טכניים וקצתם פסיכולוגיים; אך כל אחד מהם יוכל לחזור ולהישנות באיזה מצב הדומה לזה שהיה באירלנד.

הָאֵמֶן אֲמִין, כִּי יָקוּם דּוֹר יְהוּדִים חָדָשׁ וְנִפְלָא מִן הָאָרֶץ:
הַמִּפְּבִּים יָקוּמוּ לְתַחֲתָהּ. אֲנִי חוֹזֵר עַל דְּבָרֵי הָרִאשׁוֹן: הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר
יָרְצוּ, יִשְׁיִגּוּ אֶת מְדִינָתָם. הַגִּיפָה הַשְּׂעָה, כִּי נִחְיָה חֲפָשִׁים עַל
אֲדָמָתָנוּ וְשִׁאֲנָנִים נָמוֹת בָּאָרֶץ מוֹלְדָתָנוּ. חֲפָשָׁתָנוּ תָּבִיא חֶפֶשׁ לְכָל
הַעַמִּים, בְּעֶשְׂרָנוּ יִתְעַשְּׂרוּ וּבְגִדְלָתָנוּ יִגְדְּלוּ גַם הֵם. וְאֲשֶׁר נִנְסָה לְפָעוֹל
שֶׁם בֶּק לְמַעַן אֲשֶׁרֵנוּ וְהַצִּלָּתָנוּ, מִמֶּנּוּ תוֹצְאוֹת בְּרָכָה וְאֲשֶׁר לְכָל
בְּנֵי-הָאָדָם.

ת. ה. ר. צ. ל.
שורות הפתיחה ל"מדינת היהודים"

ללקח מלחמת-ההתנגדות באירופה הכבושה

דומה שהגיעה העת לסכם סיכום ראשון את פעולתה של תנועת ההתנגדות בארצות אירופה הכבושות על גילוייה השונים. בשנות הכיבוש הגרמני נתבררו ונקבעו דרכים ישנות-חדשות

למלחמה שמקדשת אוכלוסיה על כובש זר, כתשובת-משקל לאמצעי הדיכוי המוסרי והפיזי של משטר הכיבוש. אכן, רבו — בכל ארץ ובכל זמנה — הגישושים, עד שנתבררו צורות-מלחמה כסויימות, ההולמות את המצב שבכל ארץ הוא מיוחד במשהו. עם מהלך המלחמה וגיבוש ההתנגדות נקטו הגרמנים שיטות הגבה לכפיית שלטונם, שעם כל היותן שונות לפי המקום והזמן, גזור נגזרו כולן מקר-פעולה יסודי אחד. קריסוד זה אפשר היה לאוכלוסין ללמדו, לחקרו ולעמוד על נקודות התורפה שבו. אך לא נתאפשר "לימוד" זה אלא על ידי גרוי השונא לפעולה, ע"י מעשים שלא תמיד הצליחו לראשונה. והכשלונות הראשונים לא היו איפוא אלא "שכר-לימוד", צעדים ראשונים והכרחיים בדרך שתביא הצלחה בסופה.

כל תנועת התנגדות לכובש זר היו לה (ויהיו לה תמיד) יתרונות-יסוד מסוימים, שרק ניצולם הנכון מאפשר את הצלחותיה. הרקע הנפשי של תנועה כזאת היא העזבה, שאין לך אומה או עדה שלא יפעמו בהם רגשי שנאה לכובש. תילות הגרמנים, שעברו ברוב רעש בחוצות הערים, יתרון-זכותם של הכובשים בכל תחומי החיים, יוהרתם, — כל אלה היו מדכדכים בהתמדה את נפש הנכבשים ושימשו גורמייסוד ראשוניים לליכודה של תנועת התנגדות. והלא עצם היותה של "תנועת ההתנגדות", עצם מציאותה של "המתחרת", היתה ראשית חכמה במלחמת-ההתנגדות; רגשות כלליים אלה, המוצאים לעתים את ביטויים בספרות, הם היוצרים רקע של אהדה להתנגדות-בפועל, והם ששימשו את גילויי ההתנגדות הפסיבית רבי הערך, והמלחמה הפסיכולוגית נגד חיילי הכובש. כדבריו של ת. א. לורנס, שהובאו במערכות (כ"ד-כ"ה, עמ' 8):

"ולואי והיינו ספירת השפעה (כאשר יכולנו להיות), רעיון, דבר שברוח, שאין לפגוע בו, שאין למשוש, אשר לא פנים לו ולא עורף, והוא המרחף על סביבותיו כאד?

אילו יכולנו להיות כאותו אד ההולך אל אשר נחפוץ כי אז לא היינו, אולי, מטרה של ממש, שאפשר לפגוע בה ולהרגה? נדמה כי אז אולי היה איש הצבא הסדיר חסר-אונים באין לו מטרה לפגוע בה. אז יקיים את שליטתו על חלקת-הקרקע שעליה ישב, ועל התחום מסביב, ככל אשר ישיג בתנופת רובהו, אך לא יותר מזה".

ואכן נתברר, כי אף על פי שצבא הכיבוש גדול היה והארץ הכבושה קטנה — ודניה היוגמה — לא היה הכובש יכול להבטיח את כל הנקודות, שהיו נוחות להיפגע, ולשים לאל את כושר התנועה של הפוגע. אמנם, דרכי התגוננותו של שולט בארצות מאוכלסות מרובות יותר מאשר בארצות-מדבר שיושביהן מעטים, אך האוכלוסיה, האוהדת את כוחות-ההתנגדות, עומדת לו לשטן.

אלוהן רק הנחות-יסוד, שהיו מתגלות מאז ומתמיד תוך כדי התפתחותה של כל "תנועת התנגדות". אך כוונתו של נסיון-סיכום זה לעמוד במיוחד על לקח כשלונותיה והצלחותיה של ההתנגדות לכובש הגרמני ועל כמה מן העקרונות הכלליים, שנתלבנו במבחן-העשייה.

נתחחר כי כל מעשה התנגדות בערים, שהיתה בו משום גילוי מטרה שכוחות השלטון יכולים למושה, נסתיים בכשלון. הכובש לא היסס מלהשתמש בכוחו כדי להדביר את המתנגדים, לפגוע בהמוני אדם ולהחריב ערים שלמות. אכן גלוי התנגדות כלליים, מאורגנים, בין של המון, ובין של גרעיו חיל-מחתרת, — בערים, סופם, על פי הרוב כליון חרוץ; ולא היה להם סכוי של הצלחה בלתי-אמצעית אלא כשחיל-פדות כבר היה קרב ובא מבחוץ. בשעה כזו (דוגמת פראג בשלהי המלחמה הזאת¹) כמקרה של טכסיס-מרד (שהצליחו) היה תפקידו של "חיל-הפנים" המתקומם לשמש ככוח הפועל בעורפו של האויב, לשבש את התחבורה ולהסיח כוחות מן החזית כדי שישקדו על הבטחה ויטפלו בפוגעים מבפנים. אך לעתים כדאית היתה התקוממות בעיר גם מבחינת ערכה המדיני וגם מבחינת ערכה ההיסטורי אפילו בשעה שסיכוייה להשיג הישגים של ממש היו מועטים. אך באין עזרה מבחוץ נחתך מראש גורלן של התקוממויות-קרב כאלו, — כפי שאירע, דרך דוגמה, למרד ורשה הנודע, בסתו 1944. אין צורך לומר כי גורל זה היה צפוי מראש למלחמת הגטו שבורשה ב-1943, שלא לצודה אלא לקידוש-השם ולמות-גבורים, למסדה-של-גלות. אך לגבי ההתקוממויות של עמים ומאושרים יותר, שעוד היה לאל ידם להמתין עד בוא הסיכוי להצלחה, והיה טעם לשיקולים המעשיים ולטענות שבכל אי-הצלחה במצב כזה כרוך הפסד של ציוד, — והרי בתנאי מחתרת בעיה קשה היא השגת ציוד חדש, וחידוש ארגונם של כל הענפים בתנועת המחתרת. ועל פי הרוב היו הדברים האלה קובעים לתקופת זמן ניברת את כושר ההתנגדות הפעילה, בממדיה הקודמים פחות או יותר.

היסוד להבטחת יתר-סיכויים להתנגדות בתוך ערים (והדבר היה משותף לארגוני-התנגדות רציניים למצרפת ועד פולין) היה, בראש ובראשונה, ארגון נאות של האוכלוסיה העירונית, ומינוי אחראים לכל בית, רובע ואיזור. על ידי כך הובטחה רשת-מודיעין שהיתה פרושה בכל תחומיהן של הערים: רשת זו מספקת ידיעות על נוהגם של כוחות הכיבוש, מחזקת ידיהם של התושבים להמנע משיתוף-פעולה עמהם, וכן מאפשרת העברת ידיעות והוראות-התנהגות לכל התושבים. קשר זה קויים ע"י נערות ונערים ששימשו כמקשרים, רוכלים, בעלי עסקים, מודעות בעתונים, סימני אור, כבסים תלויים ולעתים גם ע"י הטלפון² ועוד. אירגון זה הוא שאיפשר להסביר לתושבים, לכל שכבותיהם, את ההסברות הדרושות, כדי שכל איש ירגיש את חלקו שלו במעשה הכללי של הלוחמים. בצדו של ארגון-„רקע“ זה היו חבורות-של-פעולה, שאומנו, בעיקרו של דבר, לשימוש בחמרי-נפץ ובנשק שיצלח לשטחים בנויים ולקרבות מבית-אל-בית. אך קודם כל ויותר מכל היו לומדים לדעת את השטח העירוני, על כל פרטי הרחובות ודקדוקי המעברים שבין הבתים, את אופי האוכלוסיה, את מידת אומץ-רוחה ונאמנותה. „פכים קטנים“ אלה — מיעוט, בסופו של חשבון, את מספר האבידות, וע"י כך סייעו גם לרחק את הפיון-הרוח ואולי-היד. אכן, נתגלה, כי ה„רקע“ (דהיינו: דעת הקהל ורגשותיו) טעון טיפול וטיפול מתמידים המצריכים כוחות מרובים. כי בתנאי הערים היה „רקע“ זה תנאי ראשון להצלחה.

הסודיות

גם כשהיתה אורה צבורית של אהדה, רבו הכשלונות מחמת העדר חינוך לסודיות, עד שבארצות כיבוש רבות העמידו תנועות המחתרת יחידות מיוחדות שנועדו לטפל בענין זה ע"י הטלת עונשין או על ידי הטלת אימה על אלה שלא ידעו לעצור בלשונם. וכל אלה, נוסף על אמצעי ההסברה המרובים שאחזו בהם לתכלית זו. במידת הזהירות בבית — והשתיקה בחוץ — תלויה היתה אפשרות ההמשך גם לאחר הצלחתה של אחת הפעולות.

האירגון וחלוקת כוח האדם

מפאת גודל חשיבותה של הסודיות הגמורה היו תנועות מחתרת מסוימות, — שפעלו

(1) עיין הרשימה „מרד פראג“, „מערכות“ חוברת ל'. — המערכת.

(2) עיין הרשימה „המחתרת ההולנדית“, — „מערכות“ חוברת ל'. — המערכת.

בתנאי שלטון של כיבוש ממש (למשל: בערים ובמחוזות שבצ'כיה ובצרפת), ונבדלו מצבא פרטיזנים גלוי בעיקרו (למשל: ביוגוסלביה), — נוהגות לארגן חבורות-חבורות נפרדות שלא היה בהן קשר-מישרין ורק מטה משותף ומקור-הוראות משותף היה מחברן. אחריות וסכנה מיוחדים כרוכים היו בתפקידם של המקשרים בין המטה ובין כל חבורה וחבורה; ורק לעתים רחוקות היו נערכות פגישותיהם של המקשרים. אירגון זה בא לא כדי למעט את שליטתם של המטות על חטיבותיהן, אלא לשמש תריסמה בפני סכנת הבילוש והביעור, כדי שאם תכשל חבורה אחת לא יכשיל כשלונה את שאר החבורות.

מלבד חטיבות-„פעולה“ אלה הוקמו לעתים קרובות חטיבות להדרכתם הרעיונית והמקצועית של מצטרפים חדשים, חטיבות קשר, שירות וטיפול רפואי, שלאחר אימון צורפו לחטיבות מקומיות. החבורות הפועלות, לכל סוגיהן, בנויות היו רק על חברים שגמרו את חוק לימודם המקצועי והיו קשורות קשר-תמיד לחבורות-פעולה. ואלו שרותי המודיעין כפופים היו ברוב הארצות למרכז הפיקודי של „ההתנגדות“.

אין לדבר על תפקידה של העיר בתנועת ההתנגדות, בלי לציין, כי שימשה רזרב של כוחות-אדם ליחידות הקרב שבהרים, ביערות ובכפרים, — יחידות-קרב המגויסות גיוס-מתמיד. ביחוד בלט הדבר ב„מאקי“ הצרפתי, שבניגוד לשמם Maquis היינו תחום של ביצות ושיחים) היו בעיקרו של דבר, בני-כרך שהסתגלו לחיי יער, מחנה, ובמקרים רבים — למלאכת הציידים בפועל ממש. אכן, ואז נזקקו לאימון, שהיה שונה שוני רב מזה שבעיר.

ההתנגדות מחוץ לערים

גם ב„מלחמות-הגריליה“ לסוגיהן באירופה (1945-1940) נתאמת הכלל הישן ילידי-הנסיון: לעולם יהיו חטיבות של פרטיזנים שוקדות להפתיע את האויב, שלא לבוא לידי קרב גלוי או ערוך עם כוחות השלטון. כל קרב כזה כרוך באבדות מרובות, שכוחות השלטון יכולים לעמוד בהם יותר-מהפרטיזנים. (וכל זה מלבד ענין הטיפול בפצועים, שבמציאות הפרטיזנית, לא היה להן לעתים כל פתרון, והברירה היתה רק להפקירם, — דבר שיש בו כדי לדכוך רוחם של לוחמים ואולי גם לסכן את בטחון החטיבות, נוכח אויב כגרמנים, שבשעת חקירת השבויים לא נרתע מעינוי הפצועים שבהם). אך פרט לסיכון הכרוך בקרבות, היו סיכויים רבים מאוד להצלחת גילויי המלחמה הועירה. כוחות הכובשים היו כפופים כפיתות רבה יומם ולילה בלי הפוגות, כדי להבטיח עצמים רבים ומפוזרים ודרכים ארוכות, שהיו ניתנים לפגיעה; וכיון שהכוח הגרמני היה מפוצל הרי גם הוא עצמו היה מטרה נוחה לפגיעה, ונקודות תורפתו רבו. כי יזמתם של אנשי הגריליגה. למיניהן היתה מקור יתרונם: הם יכלו לבור לעצמם את המקום והשעה הרצויים להם לעריכת התקפות ופשיטות. ויש לזכור: שירות המודיעין שלהם היה הגוף היתיד שנדרש „לעמוד על רגליו“ בכל עת. שאר אנשי החטיבות יכלו לעסוק איש איש במלאכתו — ולהיעזק בשעת הצורך; ומצב זה — של „רואים ואינם נראים“ — איפשר לפרטיזנים, — בתנאים של סודיות מדויקת — תוספת-מה של בטחון בקיומם רב הסכנות, גם בשעה שעצם קיומם עיף את כוחות-המשמר של הגרמנים וטרד את מנוחתם. אכן, בשינוי תנאים, חל גורם זה גם על הערים.

הטקטיקה

לנסיבות הללו הותאמה על פי הרוב הטקטיקה של הגריליות (במידה שכיונה למטרה). מהיות הייזמה בידיהן, יכלו הגריליות לבור לעצמן כל פעם את אורח הפעולה, שהלם את המעשה. המסויים, אשר סיכויו להפתיע גדולים יותר. ובארגוני ההתנגדות (פרט ל„צבאות הפרטיזנים“, כגון אנשי קובסק הקרואטי או אנשי טיטו ומיכאילוביץ ביוגוסלביה) נתקבלה, איפוא, ההנחה, כי כל מי שיבוא לסבך בקרב יחידות גדולות פחות או יותר — גם אם יצליח הצלחת ארעי — עלול, כחמת האפשרות להתקל בריכוזי אויב עדיפים ומחמת העדר רזרבות מספיקות — להעמיד בספק את סיכויי ההצלחה הכוללת. מטעם זה העדיפו לנצל את חשכת הלילה, שטחים סגורים, יערות, הרים, שטחי מטעים וביצות לשם מגע קצר עם האויב. בלי שיצליח להפעיל את הרזרבות שלו.

ניצולה של חשכת הלילה על ידי הכוחות הפרטיזנים היה שונה תכלית שינוי מניצולה על ידי יחידות תקינות, המשתמשות בה על פי הרוב לצורך התקרבות לשם התקפה אחר כך, לאור היום. הכלל היה "פגע-וברח" בשעות האפלה, ולעתים נעשתה התקרבותם של הפרטיזנים לאור היום, — כדי שכתום פעולתם, לאחר שנתגלתה מציאותם, תאפיל החשכה על הסתלקותם. עצם ההתקרבות בוצעה, על פי הרוב, תוך הימנעות מתנועה בדרכים, שבהם נעו כוחות הכובשים הכפופים להן במידת-מה. בגלל רכב ההובלה ורכב השריון, ולעתים גם מפני ההשליה שהתנועה בדרכים תנועה של בטחון היא. אכן, הדרך היחידה לבטחון אמיתי בשביל פלגות הגרמנים שבאזורי ההתנגדות היתה: להשתמש בדרכי הגריליות עצמן — לצאת לשדות, לחפש את הכוח הפרטיזני ולארום לו שם. אך, גם בדרך זו פחתו יתרונותיו הרגילים של כוח כובש-סדיר. אכן, הם עשו כך לא פעם, ובדרך הזה ניתכן על כוחות-המרי כמה מן המכות הקשות ביותר. לרוב לא יצליחו כוחות-הכיבוש להגיע לקרב השמדה מכריע, מחמת אותה חשכה עצמה, המאפשרת כמעט תמיד התחמקות, וכן מפני מידה מסוימת של השתוות בכוח הגשק. והלא יש לזכור גם זאת, כי לעתים קרובות "עיוור" הוא רכב-השריון בלילה. וכאן נקל היה לפרטיזנים להוציאו בלילה מכלל שימוש בגשק הפרימיטיבי שלהם, כגון בקבוקי-הצתה, ממרחק קרוב מאוד, וגם לתוקפו בגשק א.ט. קל, כגון בוזקות, צרורות-רימונים ומינים שונים וכיו"ב, שבמקומות לא-מעטים המציאות להם צבאות-הברית. והלא במידה שהיחידות הלוחמות בפרטיזנים, אינן מיטיבות להכיר את המקום ותכונותיו, ובמידה שהורגלו לסיועם של רכב שריון וארטילריה, שכאן הוא נטול מהם לעתים קרובות, בה במידה נהפכו יחידות אלו נושא למארבים והתקפות. אך מפני המגמה להמנע מלבוז לידי מגע עם האויבים, היו כוחות ההתנגדות מרכזים לעתים קרובות כמעט את כל מכותיהם ברכוש, בצידוד ובתחבורה של האויב.

לא מעטים היו המקרים, שבאין מטרה מוחשית וגלויה בפניהם היו הכובשים מנסים ליצור להם מטרות, שעליהן יוכלו להנחית את מהלומותיהם, ובאין אפשרות לתפוס את עושי המעשים ולענשם, השתדלו במלחמת-הגומלין הזאת לדכא את רצון ההתנגדות, את אמונתם של המוני-האוכלוסים בכוחם ובתכלית-פעולותיהם של הלוחמים הפרטיזניים, לשוב ולעשות את חשבון "שכרם והפסדם". כאמצעי לחץ ניסו כוחות הכיבוש לשבש את חיי הכלכלה והחברה, להקיף ו"לסרוק" — ואף להרוס — מקומות של ישוב, ולערוך חיפושים ומעצרים בהמון לשם "איתור" כוחות ההתנגדות. יתכן, כי יותר מכל שאר העמים הכבושים השכילו להגיב על אמצעי אימתנות אלה בצ'כים, בני עמם של אנשי לידיעה, והסטודנטים הפרגאים, מפגיני 1939. הם הנהיגו הגבה פסיבית של המון האוכלוסים (להבדיל מחבורות הפרטיזנים), שמצד אחד העידה על הזדהות של הכלל עם מעשי שליחיו הנסתרים, ומצד שני עשויה היתה לצמצם את אמצעי ההפחדה והתגמול של הכובש. אכן, גם נוהג זה לא תמיד היה תריס בפני חילות הדיכוי המקצועיים של הגרמנים, שהיו חפשיים יותר מכל צבא של עם אירופי-תרבותי מאיסורים שבפסיכולוגיה הפוליטית או במוסר הצבאי.

האימון

יש עניין באופיו המיוחד של האימון, שהיה נהוג אצל כוחות-ההתנגדות. במידה שקלע אל המטרה — היה זה אימון, שנגזר מן הנסיבות הפוליטיות והאופרטיביות המיוחדות-במינן של תנועות ההתנגדות. ברבות מהן הושם הדגש בפעולות-לילה — בין ע"י בודדים ובין ע"י יחידות קטנות. בתנועות בעלות-היקף רב יותר — ב"כוחות-הפנים" הצרפתיים, אך במידת-מה במיליצית-ההתנגדות הנורבגית, שאמנם מקצת מאימונה ניתן לה בשבדיה — היתה השאיפה שביסודו של דבר יקבל כל לוחם אימון של חייל רגיל, ובראש וראשונה בענין השימוש בגשק, אלא שמחמת הדרישות היתרות הנדרשות מן הפרטיזן הבודד, העושה את משימתו ביחידות או בתוך חוליה קטנה, — טיבו האישי כלוחם היה חשוב יותר משל החייל המשמש בחטיבות גדולות, והצלחת הפעולה היתה תלויה יותר בפעולתו האישית; ועל כן נראה היה כי עליו לקבל אימון נוסף על הנהוג בצבא הרגיל, אימון תוך הדרכה לעצמאות-יתר, ל"פיקוד-על-עצמו", ותרגול טקטי יותר קשה ומפרך, — ומכאן גם חשיבותו הרבה של חוסנו הגופני. כן הוצרך

הפרטיון ללמוד עפ"י פעולה רבים יותר מן החייל הרגיל, כדי לשמור ועל מיעוט גדול ככל האפשר של החסיבות, ושימוש מכסימלי בנשק המצוי. מן הראוי שיהא אדם גם רמן וגם מקלען, גם חלוץ וגם צופה וחבלן. הכלל — האידיאל היה איש מסוג אנשי ה"קומנדו". אך טעות תהיה לחשוב, כי רוב תנועות ההתנגדות, וכו' לאידיאל כזה לגבי רוב אנשיהן. (ומכאן — הזיקה לחמרי גפץ שהשימוש בהם אינו מצריך אלא סיכונים של אנשים מעטים ומכתם רבת-תוצאות ורבת-רושם). ביחוד החשיבו בארגוני הגרילה את האימון לפעולה בלילות. ודאי שהאימון היומי הוסיף להיות היסוד המוסד, אך רובו של התרגול, גם בהלכות מלחמה שנקנו לראשונה לאור-היום, אורגן (גם מתוך טעמי בטחון) לעת לילה. הדגש הושם בבקאות טכנית מדוקדקת ורחבת-היקף, בכושר הביצוע-האישי והעצמאי, ובתיאומה המלא של פעולת החבורות הקטנות; הדגש הטיב באימון החבורות הושם בתיאום פעולתן המלא, בפעולות התגנבות קיבוציות, במעשי התקפה מהירים הבנויים בעיקרם על האפתעה והל מיעוט השימוש בנשק ועל כושר הנסיגה, זו הפעולה הקשה ביותר לביצוע, כשכוחות האויב יודעים על דבר קיום הגרילה ויכולים לשער את קו נסיגתה, לתפשה, לארוב לה ולרדוף אחריה; על כן שאפו לטפח את האימון בנסיגה, ועל כל צורותיה הרבות והשונות. ומכאן נבע גם הצורך המיוחד בלימוד הבטחת איזור הפעולה — לסיוע לעצם הפעולה ולהבטחת ביצועה ולהתחמקות אחריה, וכל זה במינימום של כוחות.

האימון בנשק ובחירת מפקדים

האופייני באימון בנשק היה לימודן של תכונות הנשק, לשם ידיעה מתי להפעילו ומתי אין להשתמש בו, משל לקלעי שליו ומדייק-בירותיו, מפאת מיעוט-תחמושת היחסי או אפילו משום מחסורה הכללי או מחמת קשי טלטלה בסוג זה של פעולות. כן הושם דגש בטיפול האישי בכלי-הנשק ושמירת-כושרם. וכן החשיבו את כושר היריה בלילה, יריה מתוך חוש-הכיוון וירית-חתף. הפרטיונים הרבו להשתמש בכלי נשק אבטומטיים (במידה שהיו מצויים בידיהם) פיזרו אשם להגברת סיכויי הפגיעה, אך לא משכו ידם גם מן הרובה והאקדח. תרגול ומטוחים מצויינים הם להקניית שיטת-יריה זו. תנאי פעולתם המיוחדים הצריכו גם שימוש דיקני בכלי-הנשק לא רק לטוחים הקצרים, כבהתקפות-אפתעה, אלא גם לטוחים ארוכים, וביחוד בשעת נסיגה והחילוץ עליה, או בשעת יריות לשם פגיעות-הטרדה.

מצבים שונים, בין אגב התנפלויות ובין בשעת התחמקות או בריחה, הבליטו גם את חשיבות השימוש בנשק קר ובכושר הגוף להתגוששות, שהיתה צורך חיוני לכולם, לעתים — ממש שאלת חיים-אומות.

אותן תנועות-ההתנגדות, שלא הסתפקו בחבלות ובמעשי-פתע הפגנתיים, — כגון בדגיה — אלא גם נתכוונו במרוצת הימים לתנופה רחבה יותר במלחמה בכובש הגרמני, נתנו אימון צבאי-ראשוני, מעין הנ"ל, גם לאנשיהן שבערים; ורק לאחר כך אימנום, אימון מכוח, לפעולות המיוחדות שבעיר. ראשית-הכמה היתה כאן הקניית "תחושת השטח הבנוי". השימוש בכלי הנשק בשטחים הבנויים, בחירת עמדות האש, המחסה וההסתר, אם בדמימה ואם בתנועה, אם בהתקרבות ואם בהסתלקות — והרי זו כעין תחושת-השדה. תנועות כאלו — כגון "כוחות-הפנים" הצרפתיים, "הצבא הלבן" שבבלגיה, ועוד — שאפו גם בתחום הטקטי להקנות תחלה אימון טקטי ראשוני תקין, שישמש יסוד להכשרה הטקטית, המורכבת יותר, שבשטח הבנוי. אך גם בענין זה מעטים היו ארגוני המרד שניתנה להם האפשרות, הסיכוי והשהות להגיע לכלל שלמות בכל תכונות-ההכשרה הזאת. ורק באזורי ה"עצמאות" הפרטיונית, שבכמה מפינות אירופה המזרחית והדרום-מזרחית (ובמידת-מה גם במחבואי-ההרים שבאיטליה, ואפשר גם בצרפת) — ובמרכזי האימון של "המשטרה הנורבגית האזרחית", שקוימו ע"י פליטים-גולים בשבדיה, — ניתן לערוך מעשה-הכשרה שיטתי ומקיף.

אם קיים קושי כזה, בשל תנאי פעולתן של תנועות-ההתנגדות-המחתרת, לגבי הכשרת האנשים ואימון החסיבות — בין בנשק ובין בטקטיקה — בארגוני המרד-וחילות הפרטיונים "הכלליים", דהיינו של העמים היושבים, לאחר הכל, בארצותיהם, רובם אינם מהוים אובייקט

מיוחד לשנאה והשמדה גזעית מובהקת מצד הגרמנים — ולא היו בחינת „כלואים-ממילא“ בגיטאות ו-„נידונים-למפרע“ — נקל לשער מה עצומים היו המכשולים על דרכן של תבורות-הגרייליה היהודית, ומה איום היה אצלן המחסור בנשק, ומה גדולים ליקויי האימון; ועל-כן — מה גדולה היתה הגבורה הנואשת אשר הגיעתן והדריכתן בדרכן זו.

קשים היו תפקידיו של מפקד בתנועות ההתנגדות לאין ערוך יותר מתפקידיהם של קצין וסמל בצבא הסדיר. פעולתו היתה עצמאית ומסובכת בהרבה. ולא זו בלבד שפעל בתמידות כמי ששרוי „מעבר לקוי האויב“, מקום שבו שולט האויב, אלא שהיה חייב לצאת ולבוא בין אזרחים ולהיות לעתים דואג יחיד לאנשיו, לאספקתם, שלומם וציודם. כל זה הצריך רמה תרבותית, או תפיסה שכלית, למעלה מן המידה הבינונית, והשפעה על אנשיו לא רק בכוח ידיעתו המקצועית או גבורתו האישית, אלא גם בכושרו להסביר ובכוחו להניע את זולתו גם לפעולה וגם להתאפקות מפעולה. בין מפקדי תנועת ההתנגדות היו מתבלטים מהר יותר גם הטובים ביותר וגם הגרועים ביותר, כיון שבחטיבות העצמאיות הקטנות, שאינן כפופות למסגרת-חיים ונוהג שרירותי כבחי הצבא, חייב היה כל מפקד ליצור ליחידתו את המסגרת, שלעתים קרובות יותר משהיתה מסגרת של חוקים ותקנות היתה מסגרת מוסרית-חברתית ונפשית. ואמנם, השתדלו להקפיד בבחירת מפקדים. הרמה המקצועית שנדרשה מן המפקדים הגבוהים יותר היתה פחותה מזו של קציני-צבא גבוהים. במקצת משום שעל פי הרוב נעשו הפעולות ביחידות קטנות (נאמר עד לפלוגה), וכן מפני הדלות והפרימיטיביות היחסיות גם של הזיון וגם של סידורי האספקה והציוד (כגון — בייגוסלביה או אלבניה ועוד) מכאן שבחירת המפקדים לתפקידים הגדולים בתנועות ההתנגדות היתה בעיה השונה שינוי רב מזו שבצבא, ועם כל חשיבותה גם של ההכשרה והידיעה המקצועית, היסוד לכל דבר היו כאן האישיות והיקף-מבט של המנצחים על הפעולות. אפשר לומר, כי רוב תנועות-ההתנגדות הצליחו למצוא את אישי-ההנהגה הדרושים, אשר תכונותיהם נתגלו עד מהרה בקצבי-החיים הקדחתני של „ההתנגדות“ ושל ה„רקע“ שלה — הפריפריה הצבורית-האזרחית. אכן, לא מעטות היו הנסיגות והפרצות שבאו מתוך שהאויב השמיד (ביחוד — בצרפת) מרכזים ומפקדים אתראיים, נסיגות ופרצות מחמת ליקוי בסידורי הסודיות, בזהירות ובשמירה, מחמת התרשלותם של האחראים וקלות דעתם של אנשי-שורה.

על רקע כל המסיבות הנ"ל, שביסודן ודאי שהיו משותפות לראשי ההתנגדות ולמנהלי תאיה הקטנים גם יחד, טבעי היה כי בחינוכם הצבאי-החברתי של סגל המפקדים השתדלו להרחיב את אופקם הפוליטי, לתזק את רוחם ואת רוח אנשי יחידותיהם, וכן לחנכם למחשבה שקולה, עצמאית ומהירה, בלא היסוס-יתר, להביאם לידי הכרת העקרונות הצבאיים היסודיים, וביחוד — למעשי אפתעה, בדרכים משתנות וחדשות תמיד. אכן, משנכנסו למסלול-השגרה — היו ממילא בנכשלים ובנופלים — ומקומם היה מתפנה לזהירים ולמקוריים מהם.

וכדוגמה: אם הפתרון התימדי היה — השימוש בחשכה, הרי דוקא לשם אפתעה עורכים היו (אמנם לעתים רחוקות), התקפת-יום! וכן הותאם אימונם הצבאי של ראשי החוליות והחטיבות בראש-וראשונה לטכסיסים, שכבר צוינו כאן, — של שימוש מובהק בשטחים סגורים; של הופעות-בזק המונעות את האויב להפעיל את מילואיו הרבים, של טיפוח הבטחת-פעולה מדוקדקת ושל שיטת הנסיגה ודרכיה.

* * *

נסיון תנועת ההתנגדות האירופית בחמש השנים הטרגיות הללו עודו צריך הרבה לימוד ועיון ואין ספק, כי עוד יתגלו בו עובדות-יסוד — ופנים חדשות לעובדות הידועות — שיוסיפו לאלפנו הרבה. אבל כבר כיום ניתן לקבוע, כי גם בפרשה זאת, עקובת-הדם ונאדרת-הגבורה, נתגלו כעומדים בעינם כללי-היסוד המתמידים של תורת המלחמה ושל הדינמיקה המדינית והציבורית, אשר עם כל ריבוי גזניהם המשתנים לפי המסיבות, שהן שונות ורבות ונגרמות ע"י המקום והזמן, — באים הם ללמדנו על המשך הקו של לקח היסטורי, של לקח תנועות-חופש הלוחמות בכובש ובעריץ, למתקופת גריבלדי — ועד הפרטיזנים והמאקי של 1944-5; למימי המכבים והקנאים, — ועד שנות מרד-הגטו ותחית דמותו של לוחם-הגרייליה

מחיי-חייל לחיי-אזרח

בעל המאמר, מצעירי הסופרים האמריקאים, ערך, לפי בקשת השלטונות, כמה וכמה ביקורים בחניוניהם של הכוחות המזוינים של ארה"ב, לעתים במקומות מרוחקים ומבודדים, והרצה בפני הצבא והצי על בעיות המעבר לחיי אזרח. המאמר הוא מיצוי של תוכן ההרצאות ושיחות-הבירור שבאו בעקבותיהן. עם כל ההפרשים הגדולים, הפרשי התנאים והאופי, שבין הרקע הנפשי והבעיות החברתיות אשר בארה"ב של אמריקה ובישובנו אנו, יש בו במאמר כמה וכמה קווים ומגמות שמן התועלת היא גם לנו לעמוד עליהם; וכן מאלף בו הניתוח הכללי של פסיכו-לוגית חיי צבא, לעומת הפסיכולוגיה של הוי האזרחים.

גם עובדות ימינו וגם לקח כל ההיסטוריה כולה מביאים אל המסקנה הבלתי-מנעית, שחידוש סיגולו של החייל לדרכי החיים האזרחיים מלאכה קשה היא וארוכה; ושם אינו מוצא דרך להסתגלות זו, הרי התגמול שיקבל תמורת שירותו הם מנת צער ובדידות, ולעתים — יאוש.

איני מתימר לפתור כאן את הבעיה החמורה יותר של החייל שעצביו נתרופפו, וכל עיקר כוונתי היא לעזור ל"ותיק" (הנורמלי עייף-המלחמה, ע"י שאכשירנו מראש בהכרת ה"אני" שלו, "אני" זה נשתנה, ואם ישכיל לראות את השינויים ולהבין את סיבתם, הרי כבר חצי מערכתו בידו. ה"ותיק" קשה ההסתגלות ביותר יהא זה אשר בהתנגשו, כבעינים עצומות, בתמורות שלא צפה אותן מראש, בו ובעולמו, הוא סולד מהם ומתקומם עליהם. והרי זה מאבק, שסופו תמיד תבוסה.

נודה נא, איפוא מראש, כי רוב האנשים אינם חשים כלל בהתהוות הרגליהם, עד שבא יום והרגלים אלה מופרעים, או המסיבות כופים אותם ליתן דעתם עליהם. רוב האנשים, למשל, אינו מכיר כלל, מה חזק אצלם הרגל העישון עד שבא יום ואנו נשארים בלא סיגריות.

והוא הדין כמובן, גם בחיילים. הם רכשו לעצמם הרגלי חיי לוח. אך באיזו מידה הם עצמם מבחינים בהרגלים אלה? כמה מהם רוצים הם, לאחר שהכירום, להוסיף ולקיים בידם גם בשובם לחיים האזרחיים, ומכמה מהם רוצים הם לחדול?

על פי הרוב גדול הוא ההבדל בין החלום והמציאות. ואם יניחו להבדלים הללו שיגדלו ויעצמו למעלה מן המידה, תהא הפגישה עם המציאות קשה. לא חייל אחד (ביחוד החייל-הלוחם) יבוא לחופשה לביתו, אשר עליו כל-כך הירבה לחלום, והנה אין הוא כאשר שיערו בחלומם. הוא נשתנה. הוריו, אשתו, נערתו — כולם נשתנו. אפילו התכונות הגשמיות של מקום-הולדתו נראים כאילו נשתנו. רק החייל בעל הבינה הבלתי מצויה, שיש בו מידה מסוימה ומבריאה של בקורת עצמית וניתוח, יעמוד על כך, שלאמיתו של דבר הוא נשתנה; הוא הרואה עולם זה שלו במשקפת חדשה לגמרי. רוב החיילים הנם צעירים בצאתם למלחמה. ובשובם אינם עוד צעירים כשהיו — או שאינם עוד אותם הצעירים שהיו.

(*) "ותיק" Veteran — המונח הרומי לאיש-צבא, שכבר השתתף במסעות-מלחמה; והוא מקובל כעת בארה"ב ככינוי לכל מי ששירת בזמן המלחמה.

שוב אין עיניהם כאותן שהיו להם בצאתם. זוהי אמת-יסוד גדולה. שאין להתעלם ממנה והכרח הוא לראותה.

בעוד החייל צעיר, היה אורח — נער-אורח. נערים הנם לעתים קרובות בעלי חלומות מרוממים. כשהם גדלים ומתבגרים, משתנה החלום ומסתגל מיום ליום, עד שלבסוף עם חלוף השנים מתמזג הוא עם העובדות הקשות והעיקשות של החיים. לנער-האורח יש פרק זמן לתהליך זה של תמורה. לחייל אין פרק-זמן כזה; וכשיחזור לחיים האזרחיים, לא ינתן לו לסיגול מושגיו אפילו אותו פרק הזמן שהוקצב לו בשעתו כדי שיהפך להיות חייל. בבת אחת יתגלגל מן החלום על הבית לתוך המציאות של הבית. מכאן עלול לבוא הזעזוע. החייל הנבון יחשוב על כך מראש. הוא ישתמש ב"חוקת זכויות החייל"⁽²⁾, בכדי להאריך לעצמו את תקופת ההסתגלות. יבין, שכך רוכש הנהג ריווח-זמן למקרה-כשלון, — לא פעם אלא פעמיים, כאשר יקרה לרוב האנשים, לרבות המצליחים ביותר, בטרם יגיעו לגמר הצלחתם. אבל גם עם כל האפשרויות שמעמידה לרשותו הממשלה, יצטרך, מעל לכל, להבין, כי רק הזמן סופו לפתור את בעיית הסתגלותו. הכלל, הוא יצטרך להקצות לעצמו זמן כדי להאריך רוח, להכיר את "האני" שלו. כי מי שאינו יודע את עצמו אין ידיעתו מרובה.

והרי כמה מן ההבדלים, שעליו להבינם, אם ירצה לדעת את עצמו.

* * * *

בתורת חייל אין לו כמעט כל קנין. בדרך כלל, אין רכושו שייך לו, פרט למה שהוא יכול לטלטל עמו בלי הכבדה יתירה. 99 למאה מן הדברים המשמשים אותו ניתנים לו — או, ביתר דיוק, מושאלים לו — ע"י הממשלה. זהו GI כלומר "מתן מאת הממשלה"⁽³⁾. אמנם, גורלם של הדברים האלה נוגע לו — אך בדרך אחרת לגמרי מקניניו הפרטיים האזרחיים. אם הוא משבר, מאבד, מבזבז או זונח בלי סיבה או הצדקה מספקת דבר מקניני הממשלה האלה הריהו נקנס או נענש, או גם נקנס וגם נענש. כנגד זאת, כשדבר מאלה נשבר, או נאבד, שלא באשמתו אלא אגב שימוש או מחמת פעולת-אויב, הרי לא זו בלבד שאין זה הפסדו, אלא ארגון עצום, דהיינו אומה שלמה, עובדת יומם ולילה כדי לספק לו חדש תחת הקודם, טוב ככל האפשר וחיש מהר ככל האפשר. והדבר חל על הכל, למן המפציץ "ב-29" הכבד ועד לזוג תחתונים. ואם החפץ הנדון צריך תיקון, הרי מחסני אספקה כבירים, אשר לא יחסר בהם דבר, שוקדים על כך ומהם יוכל לקבל את החלקים והפרקים הדרושים לעבודת התיקון שלו.

עובדה זו מטפחת בקרב החיילים זלוזל מוחלט ברכוש. לא שאינם משגיחים על חפציהם; בדרך כלל, הם משגיחים. אלא שבכל רגע (ביחוד באזורי קרבות) כשנוח להשליך או להפקיר ציוד עושים החיילים דבר זה בלא כל מוסר-כליות. ואם אין אפשרות למלא את החסר חיש מהר בדרך "הצינורות המקובלים", על ידי הגשת בקשה וקבלת אספקה, — הרי הם משיגים את הדרוש להם בדרך של גניבה, ללא כל בקשה. כל מי שראה אזורי-מלחמה קדומנים יאשר כי אמנם כך הוא הדבר. בגואדאלקנל, בפלגה אחת, שימים רבים מדי נתקימה ביזמתה שלה, הגיעו הדברים עד כדי כך, שאנשיה הוציאו את השעונים ממטוסים שעמדו ללא שמירה (שהוטסו לאזור זה בקושי רב) כדי שישמשו להם במקום שעוני-היד שלהם שנשברו. במידת-מה אתה מוצא כיחס הזה גם לכסף. שלא כקצין (החייב לשלם את

(2) התעודה, שבה כונסו הזכויות וההענקות לחייל משתחרר בארה"ב; בין השאר — הזכות לחופש-הערוך, לתקופת אימון ולימוד לרכישת מקצוע אזרחי. • המערכת.

• Government Issue (3)

מחיר בגדיו — אעפ"י שניתנת לו הקצבה לכך, מקבל החייל את לבושו חינם אין כסף. ככל שהוא מתקרב לקרב, נגרע ערכו של הכסף, לפי שהכסף אינו בשבילו אלא תוספת לעיקר. תוספת שגם בלעדיה יוכל להתקיים וכמעט ברמה אחת עם כל השאר. ועוד דבר מיוחד במינו בענין הכסף והחיילים: כל חייל יודע בדיוק, כמה שכר ניתן לחברו, ומתי, ולרוב — גם עד מתי מספיק לו הכסף.

ואלו בשוב החייל הבינוני לביתו, חוזר הוא למקום שאין בו מחסני אספקה וחליפות-חינם לחפצים שאבדו, למקום שלעולם אין שום דבר ניתן בו חינם — פרט למתן על ידי "תומכי-דלים".

אפילו ענייני המזון הם בערך כך. בעוד החייל אורח, הוצרך להשתכר ללחמו. גם בהיותו גר במשפחתו, נצטרכו לעתים קרובות גם לעזרתו; ואם לא עזר, היה מהלך רעב. העולם האזרחי הוא עולם רע שיש בו הרבה רעב. ואלו עתה, בהיותו חייל, תמיד יש לו מאכל, יהיה אשר יהיה, — אם גם לא תמיד במועדו, ואלוהים הוא היודע כי לא תמיד מאכל יערב לחך. לא פעם תמהתי, באיזו פלאי ארגון גרוע בוחרים הצבאות את טבחיהם? אך רוב הזמן מקבלים החיילים, אפילו בקרב, את פת-בגם, ולו גם מנות-מזון משומר. ואנשים הנתונים בקרב נוטים להתלונן בענייני מזונות פחות מאחרים, מפני שיותר מדי ראו את מטבחי-השדה המיטלטלים (או את הג'יפים שהביאו להם את המזון) כשהם מושמדים בידי האויב. ואפילו כך, הריהם מתלוננים. וכל כך למה? משום שלא קיבלו את אשר התרגלו לראות כזכותם הוודאית: בכל יום שלש ארוחות של שובע.

והרי כל זה שונה תכלית שינוי מן החיים האזרחיים. "תור-המרק" בצבא נוהג מכובד הוא, אם גם מעיקף במקצת. ואלו בחיים האזרחיים הריהו בחזקת השפלה.

* * * *

בהיותו אזרח, אחד הדברים היקרים לו ביותר היה — רשות היחיד. רצון לרשות-היחיד הוא שהביא את האנשים לבנות את בתיהם ולהציב בהם דלתות בעלות מנעולים ולקבוע תריסים בחלונותיהם ולפרוש וילונות על החלונות. בשעת כניסתם לחדרם, לחדרם שלהם, ואפילו הוא קטן ביותר, נוהגים היו לסגור את הדלת. אפילו את חדר האמבטיה היו סוגרים בכניסתם אליו.

כמעט שאין צורך כלל להרבות דברים על ההבדל הגדול שבין מצב זה למצב בצבא. אנשים ישנים יחד, אוכלים יחד, מתרחצים יחד. הם שותפים: לקסקטינים גדולים, או לאוהל קט או לחפירה, או לכברת-אדמה סתם. רשות היחיד היחידי שיש להם, שבאיזו מידה סגור הוא בפני אחרים, הרי הוא בחיי רוחם. כי כאן יש להם "דלת", שאפשר לסגרה פעם בפעם. אך כמה מהם, — ביחוד אלה שהיו בקרב, — גילו בנפשם שאפילו מחשבותיהם נהיו, בצורה מוזרה, כמעין "רכוש-הרבים". כי אז יש וחי-אדם תלויים בזה, מה בדיוק חושב חברך. ולכן שיבתו של החייל לחדרו האזרחי שיסגרו בין כתלי פרטיותו, בד' אמות שלו, עלולה להיות חוויה משונה, ולא תמיד נעימה. כי "הפרטיות" — זה ההרגל להיסגר משאר בני אדם — דבוקה בחיים האזרחיים במידה שההווה של חיים בצוותא ובפרהסיא הוא חלק מתמיד ובלתי נפרד בחייו של החייל. ותכונת "הפרטיות" הזאת היא פעילה וסבילה כאחת. אנשים מסתגרים מפניך לא פחות משאתה מסתגר מפניהם. ו"פרטיות" כזאת עלולה להיות מדכאה, לנטוע הרגשת בדידות בלב החייל החוזר.

* * * *

והרי ענין "היסוד ההירארכי" (בכל הנוגע לצבאות). אגדירנו בקצרה כהקפדה מדוקדקת בענייני עליונים ותחתונים בדרגות בכל הנוגע למידת הסמכות והאחריות. עקרון הירארכי זה הוא הקיים, במלוא היקפו, בצבאות ובציים בעצמות מלחמה. חיילים, שהיו מבוגרים די צרכם לתפוס משרות בחיים האזרחיים, יכירו

שעקרון הירארכי זה קיים במידה מצומצמת בכל העסקים והתעשיות. אך תמיד דבר זה מוגבל, לפי שווהי זכותו של האזרח במשטר הדימוקרטי להתווכח, או להתנגד לפקודה; זכותו, כאמצעי אחרון, לסרב למלא את העבודה, להסתלק. לא כן בצבא. איננו מדבר כרגע על משמעת. המשמעת היא האמצעי המאפשר את פעולתו של העקרון ההירארכי. אך כשלעצמה, אין בין השפעות חיי הצבא דבר שקל כל כך להכניסו לחיים האזרחיים. אמנם המשמעת קיימת בצבא בצורה ובמידת החומרה שכדוגמתה אין, לאשרנו, לקיים בחיים אזרחיים, אלא במחיר של חופש האומה; אך משמעת כחלק רגיל של חיי הצבא הבלתי רגילים, עושה את רוב האנשים חזקים יותר משהיו, ואפילו החלשים מושפעים מכוח כוחה.

אך הדבר שאני מתכוון לומר הוא: ע"י השימוש בעקרון ההירארכי שוללים מן האיש את כושר יזמתו, אם מעט ואם הרבה. וכל זה משום היותו נתון תמיד בתוך משטר של דברים העושה אותו, בסופו של דבר, תלוי במה שיאמר או יעשה משהו הגבוה ממנו בגרם-המעלות של השלטון.

העומד בתחתית הסולם, אין לו דבר שהוא צריך לחשוב עליו, או לעשותו, חוץ מן הדברים שנצטוו לעשותם, ואין לו בהחלט מה לעשות, עד שיקבל את הצו. והרי בעיקרו של דבר כך הוא גם מצבם של אלה שעומדים בשלב גבוה יותר. כי תהיה דרגתם גבוהה ככל שתהיה, תמיד מידת אחריותם מסוייגת מפני העובדה שהיא חלה רק על שלב הביצוע, ושאלו הם אחראים (חוץ מכמה יוצאים-מן-הכלל מיוחדים) לפקודות שהם מקבלים, אם טובות הן או רעות.

בחיים האזרחיים העצלן נושא באחריות עצמו. אם החליט להתפנק, אף על פי שבכך גורס הוא את מעמדו — אין שום גורם יכול להכריחו לעבוד.

אמנם הצבאות ידועים בריבוי האמצעים שיש ברשותם להמריץ אדם לעבודה. כל חייל יעיד על כך ברצון ובאריכות. ובקרב הרי השתמטות-מעבודה יכולה גם לקפח את החיים לאלתר. אך מענין הוא הצד השני של המטבע: צר מאוד הוא המקום לחייל הרוצה לעבוד יותר משנצטווה. יודע אני, כי ישנם בשירות אנשים בעלי תפיסה ואמביציה, העושים את המוטל עליהם היטב, מהר ובתבונה. ובמקרים מסויימים (המצויים ביחוד בחילות-האוויר, אך בדרך כלל אינם נפרצים) משתמשים אנשי-צבא ביזמתם וזוכים בכוחם זה. אך בדרך כלל, שגיאה גדולה היא מצד חייל, ואפילו הוא בעל הרצון הטוב ביותר, להפריז על הפקודות. כמעט שאין לך דבר שיוכל לעשותו בדרך זו ולא יביא על עצמו צרות צרורות. משסיים משימתו, עליו לשבת תחתיו ולהמתין לפקודה הבאה. וכלל זה יפה אפילו בקרב. המחלקה המתפרצת לקראת מטרה נוספת — שלא צויינה לה בפקודה — עשויה (ואמנם לעתים קרובות כך נופל דבר) לחשוף את אגפיהן של המחלקות אשר לימינה ולשמאלה. יתכן, כי בהפצצת מטרה מסויימת ללא-פקודה יתגלה, שנהרס אותו עצם, שכל שאיפות המפקדה לא היו אלא להותירו. ועל החייל היה ללמוד לעשות כמיטב יכולתו את אשר נצטווה, להשתמש ביזמתו בתחומי הפקודות שקיבל; לבצר את ההישג לאחר שגמר את המלאכה שהוטלה עליו; אך משנעשו כל אלה, אין הוא צריך להפעיל את יזמתו האישית. — כי דבר זה עלול להיות הרע מכל מה שהיה בידו לעשות בכלל.

אמיתותם של הדברים האלה היא הנוטעת באנשים בעלי מרץ ואמביציה. שהיו לחיילים, את היכולת להעמדת-פני-עשיה. המלחמה היא תשעה קבין המתנה ורק קב אחד פעולה. אנשים בצבא לומדים לא לעשות כלום בהצטינום רבה. מי שביקר פעם באיים הקטנים ורביי-השעמום של האוקינוס השקט, החוקים מן הבית ומשדה-הקרב גם יחד, לא יצטרך לעזוז נוספת. מטות הצבא מוגיעים את מוחותיהם למצוא איזו התעסקות. לאנשים בתקופות הארוכות של ההמתנה.

ייתכן כי בחזירתו הביתה, ירגיש החייל הבינוני בהעדרו המפתיע של הדבר הזה, ולא מועטים הם החיילים, — ויהא הרגלם בכגון דא כאשר יהיה — שמתוך כך יבחרו להשאר בשירות. כי בחייהם האזרחיים, יהיו חסרים את „הריתמה הגמישה“ שכל־כך נתרגלו אליה. ואלה שיחזרו — והם הרוב המכריע — יתקשו משום כך להסתגל. הם יצטרכו לשוב ולחנך עצמם ליזמה אזרחית, כלומר: יזמה כמעט ללא סייג⁴).

* * * *

השיבה הביתה כשהיא לעצמה עתידה להעלות עוד בעיה אחת, שאינה מן הגדולות ביותר, לפי שע“י גישה־של־הבנה נקל לפתרה: חייל שעזב את ביתו, הרי על פי הרוב היה לו הבית כל מה שידע על אודות העולם. לא כן יהיה עכשיו לכשיחזור. אמנם נסיעות במרחבי עולם אינן מרחיבות את אפקיהם של החיילים וכרגיל אין הן מביאות לידי כך שמקום מסוים נעשה בעיניהם עדיף על ביתו. אלא שנותנות הן אמת־מדה, שלפיה יוכל החייל לשפוט את הבית הזה ואת הדרים בו. והשימוש באמת־מידה זו (שימוש שהוא גם בלתי־הכרחי וגם בלתי־נמנע), יעשה לעתים קרובות את הבית ואת אנשיו כביכול צרים וקטנים יותר משנקבעו בזכרונו. אם גם יבין החייל דבר זה ויזכור שלרוב אין לאנשי־ביתו אמת מידה אחרת מזו היחידה שבה היה מוגבל גם הוא שעה שעזבם, ושאי־אפשר לו בשום אופן לסגל להם את אמת־מידתו החדשה, — לא תהיה לו בעיה זו קשת־פתרונים. זהו ענין של יחס סובלני, שההבנה היא המטפחתו.

חשובה הרבה יותר מזה היא השפעת הקרב. אין לך אדם שאין הקרב משנהו. העובדה שהרגת נפש, ואפילו בידך יפוי־הכוח הטוב שבעולם, העובדה שמי־שהוא השכים להרגך בכוונה — גם הן משנות את האדם שינוי העומד בו לעולם. מנסיוני אני למד, כי אין הקרב מקשיח לבו של אדם, אך הוא מחזק את רקמתו הנפשית ועושה אותו — אם כי הדבר מוזר למדי, — עדין יותר, והשפעה אחת ודאי שנודעת לו, — והיא: שהוא עוקר מלב רוב האנשים את הרצון להשיח ולדבר בו ובהוויותיו שהוא מעורר, פרט לשיחה עם אנשים שגם הם נתנסו בכיוצא בזה. יסבורני, שטעמו של דבר הוא שרק אנשים כאלה יכולים לדבר עליו בקיצור וברמז ולהמנע מאותן המלים שנסתאבו עליהם.

טוב יעשה החייל הלוחם, אם יעמוד על שני הדברים הבאים — לפי שאלו הן אמיתות חותכות: ראשית, אין הוא יכול לספר לאיש או לאשה שלא היו בקרב, מה טיבו של נסיון זה; זוהי התנסות שאין להביעה במלים ולמסכה לזולת. כמו הלידה; שנית, יזכור־נא שמכל הדברים אשר עשה, דווקא על הדבר הזה ירצו האנשים שלא היו בקרב לשמוע מפיו. אם ידע דבר זה מראש, יוכל למנוע מעצמו אכזבה וחיכוכים לא־מעטים.

אמרתי, כי את חווית־הקרב אי אפשר למסור לזולת. ארחיב ואומר, כי חיי־חייל בשנות מלחמה בכללותם הנם דבר שאין ללמדו אלא מן הנסיון העצמי. הלא חיילים רבים שמעו במלחמה זו, באיזורי־הקרבות, לאמור, „אלה שבבית אינם יודעים שמלחמה בעולם“. והיו האומרים מדיקים יותר אילו אמרו „אלה שבבית אינם יודעים מהי מלחמה“. וכיצד יוכלו לדעת ואפילו לא הופצצו פעם

4) שאלת היזמה, כתכונת־הפרט שעשויה היתה להתרופף במסגרת חיי־הצבא, ודאי שאינה שוה אצל עמים וציבורים בעלי יקע פסיכולוגי וחברתי שונה. בייחוד, ספק הוא האם תעמוד בפני איש־הצבא המשוחרר העברי בחריפות הנרמזת בהרצאה זו. המערכת.

אחת? חיייהם נמשכים להם, והם רק קצת יותר קשים. האזרח נתבע להשקיע את כספו באגרות-חוב מלחמתיות, נושאות רבית, ובעשותו כך, זוכה לשם פאטריוט. וכן בזכות עבודה של שעות נוספות — בשכר גבוה. הוא תורם משהו מדמך מקדיש מזמנו הפנוי לאיסוף פסולת, להתגוננות-אזרחית, לעבודת ביח"ל, לקאנטינות וכו'. המתקנים שבאזרחים שומרים על עליצות-רוח, עובדים קשה ואינם מתלוננים, — ואמנם היו מיליונים שנהגו כך. וכי מה עוד יכלו לעשות?

וכן טוב לו לחייל שיזכור, כי האזרח אין לו הירארכיה להיתלות בה, וכי אחראי, בראש וראשונה, בפני עצמו: אך עם זאת, עליו לפרנס את בני משפחתו, לפקודותיו אין אותו תוקף שיש לפקודות צבאיות. בענין האזרחות הטובה הרי הוא להזינם, להלבישם, לשכנם, לחמם את ביתו בחורף, להרוויח לשכר-דירה ולתשלום מסים. אם חולה איש מאנשי ביתו, אינו יכול לומר לו: „טוב, התייצב למפקד-החולים“. עליו למצוא רופא, — והם מעטים עתה ועמוסי-עבודה⁵). עליו להשתדל ולמצוא מטה בביח"ל, והדבר קשה מאוד. כשכלי אומנותו נשברים, אפילו אגב שימוש-לצורך, אין לו מחסני אספקה שיעמדו לו במחסורו. לתיקונם נצרך הוא לזמן כפול ומכופל, והתיקון עצמו לא יהא מניח את הדעת אפילו לשליש ולרביע.

עולמו של האזרח נעשה מורכב יותר, ולא פשוט יותר כעולמו של חייל. אין הוא יכול לראות את האויב בפשטות, כנאצי או כיפני, ותו לא. ישנם עוד מאה אויבים אחרים, — כל האויבים מימים עברו, שהחייל ידעם בשעתו, ולדאבוננו, עלול לדעתם שנית, הלא הם — הרעב, העוני, החולי, תנאי העבודה הבלתי הוגנים, הניצול, אנוכיותם של בודדים וקבוצות, פורענויות פוליטיות, כגון פאשיזם ובדלנות, שטפון הפצורת, — או אי-הסובלנות הגזעית האיומה שנטע היטלר גם בתוכנו⁶), — כל אלה מציקים בחיי האזרח היומיומיים, ובגללם, בגלל עצם מהות חייו, אין הוא יכול לדעת „מהי מלחמה“. יזכור נא החייל דבר זה בשעת רוגזו על „אלה שבבית“. טבעי הוא רוגזו, אך מוטב שיקברנו במחפורתו בשעת עזבו אותה, בדרך הביתה, כי לא תצמח טובה מאותו רוגז. יביא נא עמו בשובו את חפץ התיקונים, משפט הצדק, השלטת הבטחון בחיי האדם. ומעל לכל את הנכונות להאריך רוח. אלה הם אשר יעזרו לנו „בבית“ — ואלה יעזרו גם לו, בדרך הסתגלותו-מחדש.

* * *

ועוד דבר שראוי לו לחייל להזהר מפניו: הלא היא ההפרזה בענין החזקת-הטובה. האזרח בבית אסיר-תודה היום לחייל ומשתדל לתת ביטוי לכך, וכן יוסיף לעשות עוד זמן מה. אך אם בתורת מושג עשויה החזקת-הטובה להתמיד כמה שנים, הרי להתמיד למצוא בטיוי לעצמה לא תוכל. האמת היא, כי המעשים, הנשנים והולכים לשם מתן ביטוי לתודת האזרח לחייל, נהפכים סוף-סוף לזיוף ולמעמסה נפשית; ודבר זה חל גם במקום שההתמדה הזאת אינה מטפחת, לפחות, נטיות של ניוון אצל המקבל. רשאי, איפוא, החייל לצפות לכך, שיוודו לו על שירותיו ויגמלו לו במשהו ממשי יותר מסתם מלים, משהו המועיל יותר מאותות-הצטיינות; אך החזון מן המלחמה ובלבו המחשבה, כי הארץ חייבת לפרנסו וכי החוב שהיא חייבת לו לא יסולק במילואו לעולם, — סופו שייכשל בחיי-האזרח עוד לפני החילו לחיותם. כי בבחינה נפשית ורוחנית — ובמידת מה גם בבחינה גופנית, — מעמיד חייל כזה את עצמו בחזקת עני ואביון שמלאכתו בכך. החזקת-הטובה יש לה שיעור,

5) הדברים הללו, כידוע, גם על רופאי קופות-חולים — באמריקה ובכל אתר. — המערכת.

6) ציון זה, הניתן כאן אגב אזהרה, יש בו כדי ללמדנו לא-מעט. — המערכת.

— ומן החכמה הוא להבין דבר זה. יש להבין כי החזקת-טובה שתובעים אותה בפה עלולה ליהפך ליחס-של-שלילה פעיל⁷).

וכך, משיבוא הביתה, — עם כל השמחה הגלומה בפסוק זה — נושא החייל בלבו את הידיעה שההסתגלות לא תהיה מלאכה קלה. לא יהיה עוד מי שיאמר לו, מה לעשות, או מתי לעשות דבר זה. לא יהיה לו איש (חוץ מאלה שנתנסו כמוהו) שעמו יוכל להשיח ולחלק את נסיונו. כבן-אנוש, ינסה לספר לאביו, לאמו, לאשתו, או לנערותו — ויכשל. ובהכשלו — תידכדך עליו נפשו והוא יסתגר. לא תהיה לו עוד החנות הצבאית, שבה יוכל לקנות את קניותיו בזול, ולא יהיו עוד מחסני-אספקה. אשתו, ילדיו, ואנשים אחרים עתידים לבוא אליו עתה לשמוע מפיו את החלטותיו שיחליט לעצמו — ובהחלטות אלו תלויים יהיו האושר, העושר וההצלחה, שלו ושלהם גם יחד. לפתע ימצא שאין הוא יכול לדעת בבירור מי "גבוה" ממנו, ומי "נמוך" ממנו. לא יהיו עוד סרטים, כוכבים, סמלים, אותות-הצטיינות. וקשה יהיה להכיר מי הוא כאן בעל הסמכות, כשם שקשה להכיר אדמירל כשהוא יוצא לשחיה.

ורק עוד דיבור אחד אחרון יש עמי אל החייל החוזר. הוא היה תחילה אורח. אח"כ אורח שנהפך לחייל. ועתה, בהמשך הזמן, ישוב להיות אורח. למען השם, יהיה נא אורח במלוא מובן המלה. אל יניח לאיש, או לקבוצת אנשים, לפתותו שיהיה "חייל-לשעבר פרופסיונאלי". האנשים האלה הם המסייעים לחרחר מלחמות. לאחר שלמדו לעבוד בצוותא לטובת ענין חיובי, מיטיבים הם יותר מדי לעבוד לטובת ענין אנוכי. טובתה של כל קבוצה כזאת בא לה לרוב על חשבונם של אלה שהם מחוצה לה⁸).

יש לנו אורח כנשיא — וכמצביא עליון; ואזרחים — כמזכירי המלחמה והצי. וכך — היסוד האזרחי כשולט — צריך הדבר להיות. כשתגמר מלחמה זו, נצטרך לצבא ולצי גדולים יותר משהיו לנו בזמן מן הזמנים. הרוצים להצטרף לשירותים אלה — יצטרפו. אלה הם משלוחי-יד מכובדים. אך אלה שאינם רוצים, יהיו-נא ראשית כל אזרחים טובים במלוא מובן המלה.

7) יש לזכור כי דברים אלה בהרצאות אל אנשי-הצבא, נאמרו לאור נסיונה המיוחד של אמריקה. אף-על-פי שבוהג כלפי ותיקי-המלחמות המשותתרים שלה ארה"ב הן המדינה הנדיבה ביותר בעולם, כמו בה לאחר כל מלחמה (מלחמת-האזרחים 1861-65; מלחמת אמריקה-ספרד בסוף המאה העברה; מלחמת-העולם 1914-18) ארגונים עצומים מיוחדים של חיילים-לשעבר, שלא הסתפקו בטיפול רגיל בחבריהן, אלא הפכו ל"קבוצות-לחץ", הנוהגות בדרכי סתיסה ומשחק פוליטי, שגבלו לעתים במעשים מפוקפקים ולעתים בהפקרות. על כן, יחד עם גילויי קשי גורלן של קבוצות אלו או אחרות פציבור ותיקי המלחמה — גילויים המצויים בכ"ז גם באמריקה — קיימת שם בדעת-הציבור חששנות, וגם חשדנות גדולה, לגבי המגמות הציבוריות והאנושיות של ציבורי-תובעים אלה.

8) כאן מתגלה שוב אותו חשש, הרווח בציבוריות האמריקאית, אשר כבר הוזכר עליו לעיל. וכן ניכר כאן הרושם של נסיונות לניצול ארגוני-חיילים-לשעבר למטרות ריאקציוניות (לרוב גם אנטי-שמיות), ניצול הידוע היטב מגרמניה ומצרפת ("צלב-האש" של דה-לה-רוק). ביטוי לא-מועט למגמות כאלו ניתן גם ע"י עשרים וחמש שנות קיומו של "הלגיון האמריקאי" (ארגון משתתפי מלחמת 1917-18). אמנם ידוע באיו מידה היו ארגוני ותיקי-המלחמה בכמה ארצות ונקא כוח חיובי-בונה (הדוגמה — צ'כיה). ויצוין, כי "הלגיון הבריטי", אם כי לא מילא תפקידי-תנופה כאלה של הלגיונות לשעבר בצ'כיה, לא נתפס מעודו לנסיות השליליות הנ"ל, אם כי היה תמיד גורם שמרני בעיקרו.

— המערכת.

מבעיות חיילים משוחררים בעולם

מה בין "תכנית הוטרנים" הקנדית לבין "מגילת-זכויות-החייל" בארה"ב.

סופר קנדי, המצוי אצל בעיות מתקופת המלחמה (לסלי רוברטס), מגדיר כך את ההבדל במגמות הטיפול בותיקי-המלחמה בשתי הארצות הדוברות-אנגלית של אמריקה: "התכנית האמריקאית מבטיחה לפרט סעד במשך זמן קצר, עד החזרתו אל חיו האזרחיים, התקינים, ואילו התכנית הקנדית עומדת על טיפול ממושך בפרט, שהיא רואה בו נכס בריקיימא של האומה. ובעוד שהראשונה נותנת עזרה כספית ועצת-מומחים לותיק הרוצה לרכוש חוה או ליסד איזה עסק, הרי יסודה של התכנית הקנדית היא במתן-ההשכלה". ואלה דברי "ספר-השימוש" הרשמי לוטרנים: "מנהיגי קנדה העתידים מוכרחים לבוא במידה רבה מקרב אותם קנדאים צעירים שהתנדבו לשרות פעיל במלחמה זו⁽¹⁾. זהו העיקרון, שה"דומיניון" הכיר בו, בקבעו את תכניותיו... והתוצאה היא, כי לאיש או לאשה הצעירים החוזרים משירותם, ושאיפתם להכנס למוסד אוניברסיטאי סוכלה ע"י המלחמה, ניתנת מלוא האפשרות לשוב אל מסלול השכלתם... וכל אלה שנמצאו מוכשרים — בעת התנדבותם — לכניסה לאוניברסיטה, או שיוכלו להכשיר עצמם לכך תוך ט"ו חודש מיום שחרורם, זכאים ליהנות מאפשרות זו..."

פירושו של מתן אפשרות זו, הוא הזכות ללמוד במכללה, או במוסד השכלתי אחר, במשך תקופת-הזמן השווה לזו שבילה הפרט בשירות. הממשלה משלמת את שכר הלימוד ומקציבה 60 דולר לחודש דמי מחיה לרווק, ו-80 לנשוי, בתוספת הקצבות לילדים, אם ישנם. למעשה תאריך הממשלה את תקופת לימודיו של הסטודנט המצטיין, אם לא יספיק לו הזמן ה"מגיע" לו בתוקף שירותו.

מענינת היא הסטטיסטיקה שבדבר, המשקפת את מצב הדברים בקנדה, ויש בה כדי לעורר ולעודד שאר ארצות. למעלה מ-300.000 איש (מבין ה-750.000 בערך שהתנדבו) הנם בעלי-כושר להתקבל לאוניברסיטה, לפי התנאים הנ"ל — כנגד 100.000 בלבד (מתוך 600.000 מתנדבים) שהיו במצב מעין זה כתום מלחמת-העולם הראשונה. כבר כיום, בעוד רוב הצבא עודו באירופה, מלאות מכללות קנדה — "מאוקינוס עד אוקינוס" — וגדושות וטרנים צעירים. בתי-חרושת צבאיים מתחילים, המכונות מסולקות ובמקומן באים ספסלי-תלמידים. ציפו ל-40.000 בקשות, ואילו לאוקטובר כבר היו 90.000. ובה בשעה שסופרו העתוננים של ארה"ב מסרו, כי "החיילים" האמריקאים אינם מעונינים בעסקי בתי-ספר, אלא רוצים במשרות — רבות הן הידיעות שמודיעים "מדריכי-הוטרנים" הרשמיים שבקנדה, על אנשים המסרבים להצעות תעסוקה לאלתר, אלא רוצים להוסיף תורה ודעת. מנין ההבדל?

אין הוא נובע מן ההפרשים בהקצבות למחיה: אלו שבקנדה אינן עולות על אלו שבארה"ב אלא במידה מועטת בלבד. אלא שקנדה מכסה את כל הוצאות הלימוד, ואילו "מגילת-החייל" שבארה"ב קובעת רק 500 דולר לשנה לשכר-לימוד וספרים. בארה"ב אין זמן-הלימוד ה"מוקצב" יכול בשום אופן להיות גדול יותר מזמן השירות, ואילו בקנדה יודע הסטודנט (אשר לרוב גם הירבה יותר לשרת,

(1) האימות והשירות בתוך קנדה — בימי המלחמה — היו חובה. אך השירות מעבר לימים הוסיף, למעשה, עד סוף המלחמה להיות שירות של התנדבות. — המערכת.

שהרי קנדה נוסה למלחמה כבר ב-1939) כי אם יעשה חיל, לא יפסיקו לו את השכלתו.

אך גדולה מכל אלה: מאז 1939 כונו והוכשרו חייליה, מלחיה וטייסייה של קנדה, ע"י כל אגודתה של פעולת-ההשכלה בצבא, שמילאה בו תפקיד רב, לקראת עתיד של חידוש הכשרתם העצמית. ע"י כך נמנעה במידה רבה "מחלת-השעממת", המסוכנת בשנות השקט בפעולות הצבא (1940-43). כבר ב-1940, עם משלוח-הצבא הראשון אל מעבר לים, נפתחו כל מיני קורסים מטעם "שירותי ההשכלה של הלגיון הקנדאי" (ארגון החיילים המשוחררים שבקנדה). לאחר-זמן הגיעו הדברים לידי כך, שאלפי גברים ונשים היו קונים לימודים אוניברסיטאיים בקרבת אזור החזית, "בתקעם ספרי-לימוד בכיסי מדי-הקרוב שלהם ובכתבם חיבורי-מבחן בשעות הפנאי שמחוץ לקו-החזית". והרי כמה מיספרים: יותר מ-2.000.000 ספרי-לימוד ממש חולקו לצבא, וכן יותר מ-500.000 ספרים העוסקים בבעיות שלאחר-המלחמה, ויותר מ-100.000 ספר, שהוגדרו כנכנסים לתחום ה"קריאה המכוונת". וליד הזרם ההולך למכללות ישנו עוד זרם — לבתי-ספר מקצועיים, למן מלאכת-המחשבת ועד מכונאות.

„מלחמת השיכון“

חזיון כללי הוא: חיילים משוחררים, החוזרים מן החזית, נכנסים ל"חזית" חדשה, הלא היא — "חזית השיכון". כך הוא באמריקה היושבת בשלווה, וכך הוא באנגליה שהופצצה. הועד המיוחד "לשיכון המשוחררים", שנתארגן בניו-יורק רבתי בנשיאותו של הלוית-קומנדר (*) פרנקלין דלנו רוזבלט הבן (מצעירי בניו של נשיא ארה"ב המנוח), שוקד על הצגת תביעות "קורת-הגג" לותיקי הצבא האמריקאיים — רובם אנשים צעירים הרוצים בבית משלהם כדי לבנות את משפחתם. ודאי, גם מושגיהם על קורת-הגג הם "אמריקאיים", כדברי פ. ד. רוזוולט-הבן במאמרו: „רוב החיילים חלמו על מקום נקי קטן משלהם, כולו-אמריקאי, עם שרברוב סניטרי נאה, חימום מרכזי בשפע, אמבטיה ומים חמים בלא-הגבלה". ואילו המשכנות, שאפשר להציע להם כיום, הנם מן הנתעבים בניו-יורק מסוג „השיכון הירוד", והאמת היא שלעתים נופלים הם מן הממוצע שבעיר ארצישראלית. ולפי החשבון לקיץ 1946 יהיו יותר מ-100.000 ותיקי-צבא, על משפחותיהם, חסרי שיכון בניו-יורק העיר בלבד. אכן, אין לחשוב כי מצוקת הדירות לחיילים המשוחררים שבאה"ב תחמיר — או תאריך ימים — ממש כבשאר הארצות.

בלי להאריך את הדיבור על מצב הבנינים שבאנגליה, על אחוזי המגויסים והמטולטלים הגבוה שהיה בה, ועל מאות אלפי בתיה ההרוסים והנפגעים, דינו אם נציין מקרה אחד, שהיה בודאי בחינת „יוצא-מן-הכלל", ועם זאת יש בו כדי ללמד על המצב בכללותו. מעשה בפקיד מפקידי השלטון המקומי, באיפסוויץ, אשר במזרח-אנגליה, הממונה, בין השאר, גם על המצאת דירות לחיילים החוזרים; והוא איבד עצמו מדעת (היה כבן 38) למראה צערם (היו מהם שבכו) באין להם בית, לבנות בו את משפחתם, לאחר שזה היה כל חלומם במשך שנות המלחמה. בכלל, מושג ה"בית" אצל האנגלי מן השכבות העממיות כרוך (שלא כאצל רבים מבני עמי יבשת אירופה) בבית ממש, קטן — אך בפני עצמו. ולפני זמן-מה קיפחה אשה, צעירה למדי, בעיר הנמל הול שביורקשיר, את חייה, כאשר בבוא בעלה, אשר בילה שנים בזירת המזרח הרחוק, נודע לה כי המספר הסידורי של בקשתה לבית, שהגישה למוסדות העיריה, הוא למעלה מאלפיים. כנראה, שלאחר הכל סדנא דארעא חד הוא לגבי קושי הגורל לחוזרים מן החזית.

(1) דרגת-קצין בצי השוה לזו של מיור בצבא — המער כת.

מחובתו ומטובתו של הישוב העברי לדעת ולהכיר את אופיין, טבען ועברן של החטיבות הבריטיות המהוות את חיל המצב שבא"י, או המצטרפות אליו. כשם שמזה שנים נוהג הישוב מידת הכנסת-אורחים בחטיבות הללו, כן עליו ללמוד גם מידת הכרת-אורחים. להלן ניתנת פרשת הידיעות הראשונה שיוחדה לדיביויה המוטסת השישית.

ה ט ס י ם ל ק ר ב

בין הציונים, הניתנים לגופי-הצבא הבריטיים החונים בארצנו, ענין מיוחד לנו בציון הדברים הנוגעים לחטיבת החיל-המוטס. כי לא זו בלבד שאף היא חונה בארץ-ישראל ושנודע לה מקום ניכר במערכו של הצבא שרוכו כאן, ולע"ע גם בפעולותיו; אלא שעל רקע ענייניו של המזרח-התיכון כולו יש לה ערך מיוחד, בין בפועל ובין בכוח. לא לשוא הציע קצין בריטי פלוני, עוד לפני המלחמה, לבנות את דבר בטחונה-הפנימי של הודו כולה על כמה מרכזים של חיל-מוטס*. כיום מתחילה להסתמן מציאות מעין זאת לגבי הקיסרות כולה. ראינו, באיזו מידה נפוץ השימוש בחיל-מוטס כב"חטיבות-הלם" ברגעי-משבר, ספק-פנימיים ספק-חיצוניים. מאקרו־פוליס שבאתונה ועד לבטביה שביאווה, — וה"קטנות" שבא"י בכלל זה. אין ספק שמבחינה זו שקול ערכה הבטחוני של הדיביויה המוטסת האחת לעומת כל חילות-המצב הבריטיים, ששכנו במזרח-התיכון לפני מלחמת העולם האחרונה. אבל גם כגורם "צבאי-ממשי" — להקמתה, בדרך הבזק, של חזית-מגן בלתי-צפויה באיזור מרוחק וקדומני, — או לשם הגבה מוחצת לאלתר על נסיונות הסתננות או נחיתה בשטחי-שממה הרחק ממרכזי-ישוב — או במערכת דיברסיות מעכבות שבאגפי התקדמות אויבת — יכול להיות תפקיד רב לחיל מסוג חדש וגמיש זה, ביחוד במסיבותיו, המיוחדות לו, של המזרח-התיכון בתקופתנו. וזוהי הסיבה שלחטיבה זאת הקציבו כאן מקום ותשומת-לב למעלה מן הרגיל.

א. גנוסרי

צבא מוטס, תכליתו ותעודותיו

מיום היות מלחמה בעולם, היתה שאיפתו של כל מצביא למצוא את אגפו החשוף של אויבו, כדי שיוכל לפגוע בחלקים ה"רכים" והבלתי מוגנים של מערכתו. ההתפתחות הטכנית, שאיפשרה בתקופה האחרונה ניידות מוגברת בהסעת חיילות אל איזורי-החזית וריבוי מספרם של הלוחמים, מיצטה את הסיכויים להשגת האידאל הצבאי הזה: והקרבות החלו להיות מוכרעים ע"י הבקעת החזית בלבד, מתוך ריכוז של יתרון-כוח עצום ואגב קרבנות מרובים. זו היתה הדרך היחידה, — וכל צד הרגיש איפוא את עצמו בטוח לגמרי בעורפו, כל זמן שנשמרה שלמות חזיתו.

(*) עיין — קנביץ "אשמורות", חשון ת"ש, עמ' 88, מאמרו של לויט-קול. ארמסטרונג "הבטחון הפנימי בהודו — תחבורת-האוויר וחסכון בגייסות".

הופעתו של האוירון חשפה „אגף“, שעד אז לא היה קיים כלל: הוא יצר את „המלחמה בממד השלישי“, שבו אי אפשר לחפור חפירות רצופות ולמתוח גדרות תיל לכל אורך החזית. ככל המצאה טכנית, לא נוצלה יכולתו הצבאית של האוירון מיד — לא בלבד מחמת קשיי טכניים, אלא בעיקר מחמת נוקשותם הרוחנית של מפקדי הצבאות, שלא ראו בו תחילה אלא נשק נוסף בלבד, העשוי לשמש כעוזר לכלי הנשק הרגילים שבמלחמת-השדה. אך ה„אגף“ החשוף — האויר ממעל — שנתגלה קרא לניצולו; ואם תחילה התרכזו הצודים הלוחמים באפשרות שניתנה להם להדור לעורפו הרגיש והבלתי מוגן של המתנגד, כך לפגוע בו על ידי המרי הנפץ שנשאו האוירונים, הרי לאחר הלקח של מלחמת 1914-18 החל לשקול את האפשרות — ובמלחמת העולם השניה גם לנסות — להעביר בדרך זו גם חיילות כדי שיפעלו מאחורי קווי האויב המוגנים, לשם הסחתו ולשם הקלה לכוח העיקרי לפרוץ ולעבור דרך החזית המוגנת. שיעורן של היחידות הללו נתגדל והלך: ממספר תבלנים בתחילת המלחמה, ועד שהופעלו ריכוזים כדי 3 דיביות. למטרות אלו נוצר החיל המוטס. כאמור, תכונתו העיקרית היתה יכולתו לחדור ל„אגף“ החשוף. אך מהלך ההתפתחות הטכנית גילה ופיתח את תוספת יתרונותיו החשובים על חיל-היבשה הרגיל.

מתכונותיו של החיל המוטס

1. אריכות טווחה של ניידות אוֹפֵרֵטִיבִית (המותנית אמנם ע"י ליוויים של אוֹירוֹנוֹ-קֶרֶב מגינים) עד כדי 600 ק"מ בערך בתנאי-היום, בצירוף מהירותה הרבה, מבסיסו למקום ההתקפה — נותנים לחיל-המוטס את האפשרות לפעול מבסיסים הרחוקים מקו החזית ולנצל בשלימות את היתרון העצום של ההפתעה. כי אין הוא מוגבל בדרכי-גישה קבועות, אינו מושפע ממכשולים הקשורים בפני-השטח; העיקר כאן — איתלותו במעצורי-מים, — נהרות, מיצריים, וגם ימים. תכונותיו אלו הן העושות אותו לכוח המאיים, ברדיוס מסויים, על כל סביביו בלי לתת למתנגד את היכולת לדעת, היכן תפול המכה. כי בבחירת המשימה לפגיעתו אין החיל-המוטס מוגבל במטרה אחת בלבד, לפי שאינו צריך להחליף את בסיסו כדי לפגוע במטרה אחרת, — כל זמן שגם הלזו נמצאת באותו רדיוס-האיום מבסיסו. השינוי היחיד, אשר יידרש ממנו במצב זה, אינו אלא שינוי של כיוון הטיסה. מה שאין כן בצבא הרגיל, שכל שינוי יהיה אשר יהיה, במטרת ההתקפה מחייב בו תנועה מנקדמת עצומה של אלפי חיילים וציוד רב. השפעתו האיסטרטגית של חיל-המוטס — גם בשעה שאינו מופעל ממש — דומה להשפעת העצמה הימית, שבלשון המושגים של מחשבת האיסטרטגיה הציית נקבע לה המונח „הצי בקיומו“ Fleet in Being, כלומר כוח-צי, אשר ע"י עצם קיומו בלבד ועל-ידי האפשרות שיופיע במרחבי ימים או מול מימי רצועת-חוף זו או אחרת, מחזיק הוא במצב „הכן“ — ומשתק — כוחות-צי וחוף אויבים, הכפותים או ממילא לנתיבי התובלה הימית ואל בסיסי התופים שלהם, למען בטחונם של הללו. וכך עשוי גם חיל-המוטס, — אשר תחום השפעתו זאת גב אינו מוגבל בשטחים וחופים בלבד, — לקשור כוחות אויבים ניכרים — של אויר ושל יבשה ע"י עצם סיכונם של איזורי-המגן-והעורף שלהם.

2. מכשירי התובלה שלו, מטוסים ומצנחים, נותנים לו את האפשרות להגיע למקומות, שכל דרך אחרת לגשת אליהם היא קשה עד למאד, כגון: פסגות הרים, שטחי ביצות וכיו"ב. 3. ערכו רב גם כצבא-כיבוש בארץ שהתקוממות נמשכות בה. כל זמן שאמצעי תנועתו האוֹירוֹניים עומדים לרשותו — והשליטה באויר מובטחת לו — אין הוא חושש לניתוק דרכי תחבורתו, לפי שאי-אפשר להניח מוקשים ולארוך מארבים על דרך תנועתו. ויתרון זה חל גם על אספקתו, — כלגבי כל צבא (ואפילו הוא גופו איננו „מוטס“) הנהנה משירות-אספקה באויר. כך עשוי חיל כזה לשמש כוח רורבי, להחשת עזרה ליחידות-צבא קטנות שהוקפו ודרכי הגישה הרגילות אליהן חסומות; או להסימת דרכי נסיגה של כוחות המתנגדים, ע"י הורדת צנחנים בעורפם ופעולות משולשות עם הצבא הרגיל. עם זאת ברור הדבר, שגם חסרונותיו של פוג-חיל זה אינם מועטים.

1. אין עוד כל־רטיס רגיש ונוח־לפגיעה יותר מאוירון־ההובלה, או הדאון; וכל שימוש בחיל־מוטס מחייב תחילה שליטה אוירית מלאה, על כל פנים בעצם איזור הפעולה ולכל זמן הפעולה, כדי שתתאפשר הבאת תגבורת וציוד. כל שימוש בצבא מוטס בלי הקפדה על כלל זה — כמוהו כשליחת אנשים לטבח, או לקרבן מתוך הכרה.

2. אין כחיל הזה רגיש למזג האויר. ואפילו כיום, עם כל ההתפתחות הטכנית, אין עוד אפשרות להתעלם מגורם זה, שלעתים — כגון בקרב ארנחים — הוא נהפך גורם מכריע מתוך שהוא דוחה את הבאת התגבורת ואפילו למשך כמה שעות בלבד.

3. בשיעור יחסי יקרה כאן ההשקעה בציוד וכלים, על כל חייל בודד, כמה וכמה מונים יותר מאשר בצבא הרגיל. וכן רבות ההשקעות בכלי־ההובלה וציוד „מוטסים“ מיוחדים, שכמעט אינם ניתנים לניצול בדרכים אחרות (מפאת כוחם או כושרם המוגבל, לעומת הכלים ה„תקינים“). וגם החייל עצמו נצרך לאימון נוסף, לכל הפחות ל־3 חדשים. ואימונם, למשל, של קברניטי־הדאונים (הגמנים עם „רגימנט־הדאונים“ בצבא הבריטי) עלול להמשך זמן יותר ממושך.

4. עם כל ניידותו האופרטיבית הרבה, כלומר — בשעת מסע־האויר והנחיתה — אין בצבא המוטס מסורבל וכבד־תנועה מבחינה איסטרטגית (דהיינו: בשלב העריכה של בסיסי־המוצא לטיסותיו־פגיעותיו לטוח מסוים, וריכוז המתקנים והציוד לתוכם). כי אין בכוחו לפעול אלא מבסיסים מוכנים ומצוידים בשדות־תעופה, בתי־מלאכה רבים וכיו״ב, שבנייתם מצריכה זמן רב והשקעות רבות. וכשהחזית זזה מאות קילומטרים (כגון: בשעת „קפיצתו“ של חיל־השריון מגורמנדיה לבלגיה) עוברים שוב שבועות על שבועות עד שיוכלו בסיסי להדביק את עורף החזית, שממנו יוכל להמריא ולגלוש אל עורף החזית האויבת. (אכן, שכלול האמצעים הטכניים הרחבי מאוד את טוח פעולתו. ועד כדי כך הגיעו הדברים ש„קפיצתה“ של הדיביזיה המוטסת השישית אל מעבר לריין במרס 1945 בוצעה מנקודת־מוצא שבאנגליה).

ועוד דבר: גם מבחינה טקטית, (כלומר, בפעולותיו על פני הקרקע, — לאחר נחיתתו — וכל זמן שלא באו לעזרתו כוחות־הצבא התקינים) — מועטת במידה יחסית היא ניידותו בגופים ניכרים: לפי שלאחר הכל אין ציוד־תובלתו המוטס עומד בדרגה אחת עם ציוד־תובלתו של צבא ממוצע רגיל; ואם לא יצליח הצלחה רבה בלכידת תובלה צבאית ואזרחית של האויב, סופו שבמידה יחסית יהא מוגבל בתחום תנועתו וניידותו.

תולדות החילות המוטסים

המדינה הראשונה, שהחלה בנסיונות של שימוש בחיל מוטס היתה רוסיה. עוד ב־1934-35 נערכו שם התמרונים ההמוניים הראשונים להורדת הרבה מאות צנחנים (ואח״כ — עד כדי בריגדה) לעורף „האויב“ כשהם מצוידים בנשק אבטומטי ואפילו בתותחים. הגנרל חייל, שנוכח כמשקיף בריטי בתמרון הגדול מערבית למוסקבה, העריך הערכה רבה את סיכויו של סוג־חיל חדש זה. היה זה הנסיון הראשון להשתמש באוירון כבכלי להובלת צבא אל מאחורי קו־האויב (עוד בשנות העשרים השתמשו האנגלים באוירון כבמכשיר הובלה מהיר לתגבורת צבאם בנקודות שונות בקיסרות: לדוגמה — בשעת המאורעות בארץ, ב־1929, ואח״כ בקפריסין ובשעת „משבר־האשורים“ בעיראק). עד אז השתמשו בו לכל היותר להורדת מרגלים או צנחנים בודדים. מפליא הדבר, שרוסיה זו, שהיתה ראשונה שהגתה את הרעיון של צבא מוטס, לא הפליגה בפיתוחו הרחק מעבר לשלבים הראשונים. ובמלחמה האחרונה השתמשו הרוסים רק בצנחנים (לעומת השימוש בחיל־הדאונים, שפותח בצבא הגרמני, ואח״כ ביתר שאת — בצבא הבריטי), ובעיקר — לצרכי המלחמה הפרטיזנית. וכל זה — על אף הענין הרב שהוכיחו ברית־המוצות בענף־הדאונים, עוד לפני המלחמה, כשנערכו בה הנסיונות הראשונים בעולם, עם „רכבות־האויר“ וכיו״ב. ודאי שיתכן כי הפניית סוג־חיל זה בעיקר לסיוע למלחמת־הפרטיזנים הלם את תנאיה המיוחדים של רוסיה ואת חשבונותיהם האופרטיביים של

המצביאים הסובייטים, אך היה ניכר ביחוד אי־השימוש הרחב בצנחנים בשעת הפעולות לצליחת הנהרות המרובים והאדירים, שהשתרעו על פני דרך התקדמותו של הצבא־האדום מערבה. גרמניה היא הראשונה שהשתמשה בחיל זה בצורה מפותחת והנהיגה בשבילו מסגרות אירגוניות של גופי־צבא גדולים, עד כדי שיעור של דיכויזה. נוסף למצנח השתמשה גרמניה באוירון־ההובלה המסיע חיילים "תקינים", ללא־מצנחים, וכן בדאון. בשימוש זה, בחיל־מוטס לתפיסת נקודות איסטרטגיות, החלה גרמניה בעת הפלישה לנורבגיה, (להבדיל מקבוצות־צנחנים לא־גדולות שהוצנחו כבר במסע־פולין) ונעזרה בו בפלישתה באירופה המערבית (לדוגמה — כיבוש המבצר אבן־עמנואל בבלגיה באמצעות דאונים, או צנחנים; והנחתת אלפי הצנחנים ברוטרדם וסביבתה, עד שהגיעה לעזרתם דיכיות־שריון). אך לשיא בענין זה הגיעה גרמניה בכיבוש האי כרתים. בפעולה זו השתמשה בדיכיות־צנחנים שלימה. אין לדעת בבירור, מה היו הסיבות שהביאוה לאחר פרשת כרתים להפסיק את השימוש בחיל מוטס בקנה־מידה רחב. האם האבידות העצומות שנגרמו לחיל זה בשעת הכיבוש, או, אבדן השליטה באויר באיזורי הקרב, שהחלה לעבור לחילות הברית, ביחוד במערב. אך עובדה היא, שמאותו יום לא השתמשו הגרמנים בצבא־הסוככנים המאומן שלהם. בחזיתות שבאירופה המערבית והדרומית, אלא כבחיל־רגלים־משובח לשם הגנה על העמדות שבמקומות מסוכנים ומכריעים: לדוגמה — בקא־סינו, או במעברות־סניו, שבאגף הרגיש של עמדותיהם במישור לומברדיה־אמיליה; אכן, הם הוסיפו להשתמש בחטיבות־צנחנים לא גדולות למטרות מיוחדות, כדוגמת "חטיפת־הישע" של מוסוליני בהרי האפנינים, אגב שימוש בדאונים, או, להבדיל, התקפת־פתע על מפקדת־הסתרים של טיטו באביב 1944. אך במסעות־התנופה שלהם ברוסיה היו הגרמנים משתמשים בצנחנים עפ"י — בעצמת מחלקות מספר — לזירוז ההתקדמות ולהעמקת החדירה, ע"י תפיסת מיצרי־דרך, חורשות או ישובים בעורף הקרוב של החזית הסובייטית.

לדרגה הגבוהה ביותר של פיתוח הצבא המוטס והשימוש בו הגיעו אנגליה וארצות־הברית, שאף על פי שלא החלו בנסיונותיהן הראשונים אלא ב־1940 (בשנה ההיא לא עסקו באנגליה בענף זה אלא 15 קצינים בלבד) הגיעו בשנת 1944 לידי גופי־צבא מוטסים בשיעור של ארמיה ולשימוש בפעולה אחת בשלוש דיכיות מלאות.

הכלים

התפתחותו של הצבא המוטס מותנית היתה בהתפתחותם הטכנית של כלי־התובלה שלו וצורות ציודו, הקובעים באורח מכריע את יכולתו למעשה.

1. המצנח. אף על פי שהסוכך הבלתי־נוקשה הומצא עוד ב־1880, הרי עוד במלחמה הקודמת היה רק חיל־האויר הגרמני מצויד בסוככים, ורק לאחר המלחמה הוכנס זה כחלק מן הציוד ההכרחי של כל טייס בכל חילות־האויר. מני אז כמעט שלא נשתנה המצנח. בשנים האחרונות הוכנסו רק שינויים קלים, באיכות החומר ובהורדת משאות כבדים — ע"י כמה סוככים הקשורים יחדיו.

ואלה הם חסרונותיו העיקריים של המצנח כאמצעי־נחיתה צבאי:

א) הירידה על הקרקע — שכמוה כנפילה מ־3 מטר — הגורמת לעתים לנקע בקרסול ומוציאה את הלוחם מן הפעולה; ב) הפיזור הגדול של כיתת צנחנים, בקפצם אחד אחד מן האוירון הטס במהירות והיותם נתונים להשפעת הרוח במשך צניחתם; ג) ההכרח לזרוק לחוד את כלי הנשק הכבדים (כתוכם רוב זין־הרגלים) ואת התחמושת; כתוצאה מבי ומג עוברים כמה רגעים משעת הגיעם לאדמה עד שכיתת הצנחנים יכולה להכנס לפעולה ככיתה.

2. הדאון — הדאון עצמו הומצא עוד לפני האוירון, אך התפתחותו התעכבה, ועד לאמצע שנות ה־30 לא שימש אלא למטרות כפורטיביות — פרט אולי לגרמניה, שחזוה־זיר־סיל אסר עליה את השימוש באוירונים צבאיים ואת אימון הטייסים הצבאיים, והיא השתמשה בדאון כבמכשיר אימונים, בשלבים הראשונים, לטייסים צבאיים. עוד בתחילת המלחמה היתה

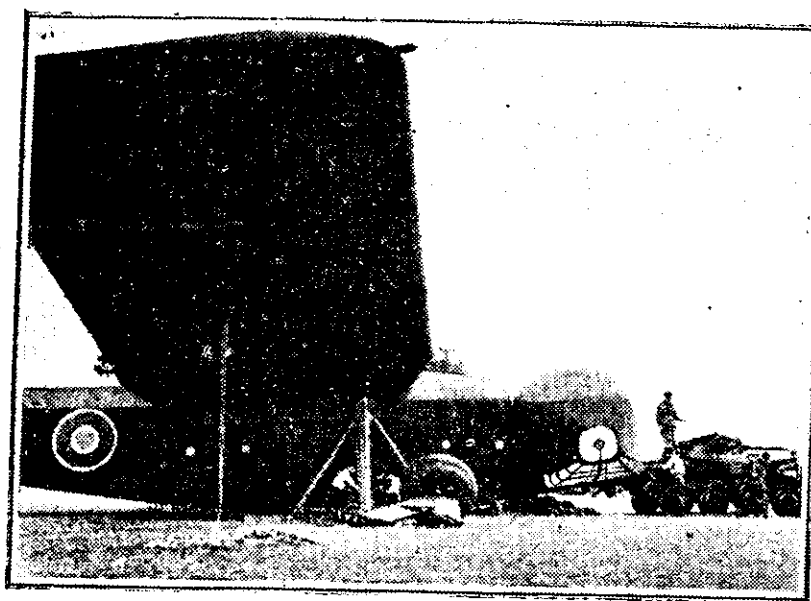
גרירת הדאון ע"י אוירון מוטורי בחזקת סכנה שמא יתרסק על ידי מערבולות האויר, המתחוללות ע"י מדחפי האוירון. אך המלחמה נתנה דחיפה עצומה לפיתוח הדאון, ואף על פי שהבעיות הטכניות היו קשות ורבות, נמצא להן הפתרון במהרה. הבעיות העיקריות לגבי הדאון היו:

(א) ההמראה מן הקרקע; (ב) המצאת כבל גמיש, — לצורך הגרירה ע"י אוירון-מנוע — אשר ימנע זעזועים העלולים לשבור את הדאון; (ג) בנין דאונים היכולים לשאת משא כבד. את בעיית ההמראה, פתרו בהצלחה יוצאת מן הכלל. כיום אין האוירון צריך לגרות דחקה לשדה התעופה, כדי שיוכל לגרור את הדאון ולהעלותו כדי המראה. יכול הוא לתפוס בקצה הכבל אגב טיסה; וע"י כך נפתרת הבעיה המציקה: איך להחזיר את הדאונים שירדו בשדה אשר אוירון רגיל אינו יכול להמריא ממנו⁽¹⁾. האמצאה הזאת היא שאיפשרה, בין השאר, לוינגייט להאחז לימים רבים מאחורי קווי האויב בבורמה, בתוך הגיונגל, ולהביא לשם את כלי העבודה הכבדים, הטרקטורים והעקרנים, כדי שיוכל לבנות שדה-תעופה בשביל אוירוני-מנוע, אשר תורם הגיע בשלב השני לפעולותיו.

הבעיה השניה, הכבל הגמיש, נפתרה ע"י השימוש בכבל-נילון, שהוא חזק כפלדה, ועם זאת נותנת לו גמישותו את האפשרות להתמתח עד כדי 30% מאורכו. את ההוכחה המכרעת לאפשרויות הרבות, הגלומות בשימוש בדאון כמכשיר הובלה, נתן חיל-האויר-המלכותי, כשבשנת 1943 חצה אוירון-גרר את האוקיינוס האטלנטי, מניו-פאודלנד לאנגליה, כשהוא מושך אחריו דאון העמוס מטען של טון וחצי.

גם בגודלו התפתח הדאון בצעדי-ענק. אם לפני המלחמה היו הדאונים הגדולים נושאים רק 2—3 אנשים, הרי בפלישה לנורמנדיה השתמשו האנגלים בדאון ענק „חמילקרת“, בעל יכולת טעינה בשיעור 8 טון, וכל אחד מהם נשא בתוך בית-קיבולו הגדול טנק, שנבנה במיוחד לתכלית זו והגיע מתוך הדאון מיד עם נחיתתו, הגח וירוק אש, להפתעתם המרה של הגרמנים.

הדאון פתר את הבעיה הקשה, שעמדה בפני יוזמי הצבא המוטס, והוא: איך להביא

למקום הנחיתה שריונים ונשק. גסייע נגד-טנקי רב-עצמה, כדי שיוכל הצבא המוטס לעמוד גם פני התקפות-שריון של האויב. בן נתן הדאון את האפשרות לרכז את הכוח הנוחת ולהביאו בדיוק למקום תעודתו: שהרי אם אחד מחסיונותיו העיקריים של המצנח היא תלותו ה"גמורה ברוח, והפיזור הרב הבא מתוך כך, פיזור במרחקים של מאות מטרים לכתת צנחנים, — הרי את הדאון אפשר לכוון כיוון מדויק (בפלישה לנורמנדיה היו מקרים שהדאונים ירדו במרחק מטרים אחדים מגשרים שנועדו לפיסה), ולא זו בלבד אלא שהדאונים הגדולים, המכילים עד 30

טנק בריטי מטיפוס „סטריק“ שהותאם במיוחד לפעולות נחיתה מן האויר, כשהוא מוטען אל תוכו של דאון מטיפוס „חמילקרת“, שנבנה לצורך הטסתו.

(1) כידוע, זקוק הדאון, בין לנחיתתו ובין להמראתו (זו האחרונה — במגרור) לשדה-

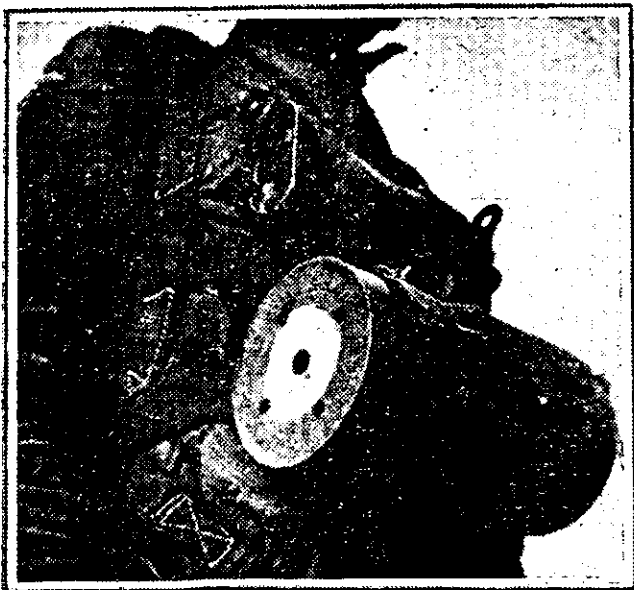
טיס הרבה יותר קטן ממטוס-מנוע רגיל. — המערכת.

חייל, מביאים גם מחלקה שלמה כשהיא מרוכזת, על זיונה, ומוכנה לקרב לאלתר. תוספת יתרון לדאון על המצנח היא גם טיסתו "השקטה". האוירון נושא-הצנחנים מוכרח לעבור על פני המטרה, או בקרבתה, ורעש מנועיו עלול למשוך את הזרקורים של האויב, המגלה ע"י כך מיד את הצנחנים בעודם באויר והגורם להם אבידות קשות בטרם יגיעו לקרקע. מה שאין כן הדאון; הוא יכול להתיק עצמו מאוירון-הגרר במרחק של 30 עד 50 ק"מ מן המטרה בלי שרעש תנועתו יעורר את תשומת-לבו של האויב; משמע: יש בכוחו להגיע למחוז-הפצו בהסתרה. ועוד: כל שטח פתוח, אפילו שיעור אורכו אינו אלא כמה עשרות מטרים, עשוי לשמש לו מנחת². שלא כצנחן הנצרך לאימון ממושך וקשה (8 קפיצות במצנח לפני קבלו את סמלו), מקבלים אימון מיוחד רק שני נהגי הדאון (מעין אימונו של טייס צבאי רגיל); שאר החיילים הם חיילים רגילים — אכן, מן הנבחרים, ובמקצת בנוסח-קומנדו — ואינם מקבלים כל אימון "אווירי" מיוחד.

אמנם, תלותו של הדאון במזג האויר רבה מאוד. ודוגמה טרגית לכך היא הטיסה שטסה בדאונים גרורים (בנובמבר 1942) קבוצת חבלנים לנורבגיה לשם חבלה במפעלי "המים-הכבדים". האויר הרע גרם להתהוות קרח על פני הדאון ועל הכבל; ומתוך כך ניתק הכבל; מני אז לא נודע דבר על הדאון וגוסעיו. (אם כי מפקדי הצבא-המוטס טוענים, ששום "פעולה משולבת" שבה השתתפו לא נדחתה עד היום בגלל דרישתם להמתין לאויר נוח יותר).

כפי שאמרנו נתן הדאון לצבא-המוטס את האפשרות לנחות כשהוא מצויד בכלי נשק מסייעים כבדים, תותחים א.ט. קלים וגם אוטומובילים וטנקים, שבנינם הותאם לכך. מפני מיעוט מחירו של הדאון ומפני שהעץ (חומר בניינו העיקרי) מצוי בשפע, נתאפשר השימוש בדאון גם בקנה-ידה המונית (440 דאון — פרט למטוסי-המנוע — בהטסת הדיביזיה המוטסת הששית אל מעבר לריין באביב 1945).

3. אוירון התובלה הוא בצבא-המוטס מכשיר התובלה המהיר והבטוח ביותר, ומשתמשים בו גם במזג אויר שאינו יפה לשימוש בדאון, או באין אפשרות להצניח את הצנחן מתוך מידת-דיוק כלשהי. אוירוני התובלה תפקידם כפול: בשלבים הראשונים של הפעולה מובילים הם את הצנחנים ומושכים את הדאונים; ובשלבים המאוחרים, לאחר שנכבש, או גבנה, שדה-תעופה במקום, מוטלים עליהם התפקידים של הבאת התגבורת, הציוד והתחמושת ושל הוצאת הפצועים והדאונים משדה-הקרב לבסיסים שבעורף.

תבתייונים קשורה לתרמיל-גב

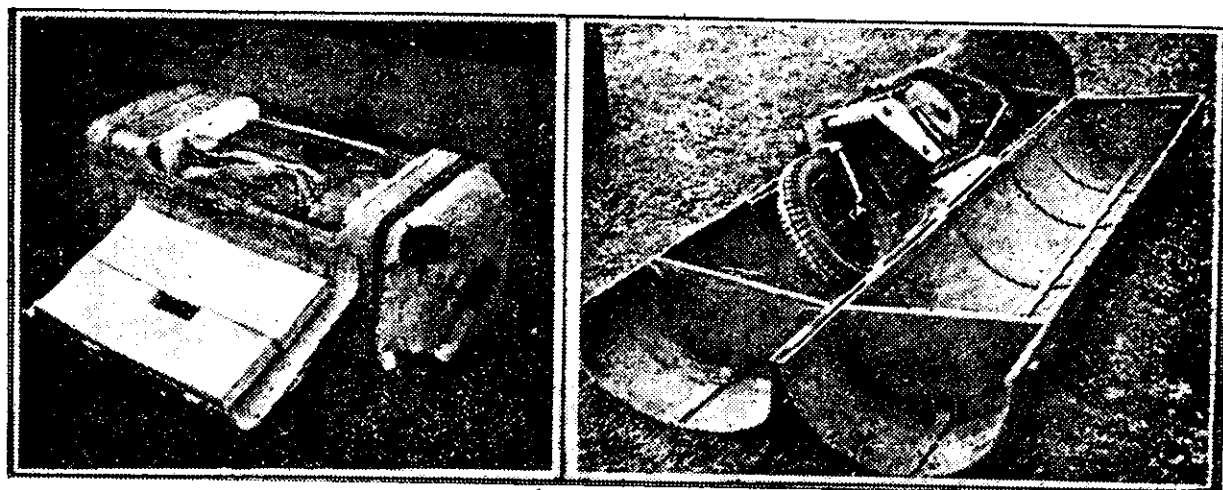
4. הנשק והחגור. תפקידיו של הצבא המוטס מחייבים נשק אבטומטי רב ומוביליות רבה ככל האפשר. אכן, מצוידות יחידותיו בכלי נשק אוטומטיים — תת-מקלעים, מקלעים ומכונות-יירה — בשיעור מרובה יותר מאשר בדיביזיה רגילה של חיל-הרגלים. כן גדול הוא אחוז המרגמות של "2, 3" ואף 4.2 אינץ', שנועדו למלא את מקומה של הארטילריה, החסרה בשלבים הראשונים של הקרב. כיון שהמכשול הגדול ביותר לאספקת הצבא המוטס הוא המשקל, הומצאו כלי נשק רבים ושוכללו שכלול מיוחד מבחינת המשקל. הסכנה המאיימת על "ראש-גשר" של צבא-מוטס שנחת, היא בעיקר ההתקפה של כוח-משורין; ולכן, נוסף לתותחים הא.ט., — שהותאמו אף הם

² מקום נחיתה.

לצרכי הטסה, — מצוידות היחידות במספר רב של „בזוקות“, ב„פיאט“ (PIAT), כלים „רקטיים“ אחרים ורימונים א.ט. את ניידותו משיג הוא ע"י אופנועים מתקפלים מיוחדים, גיפים, ושימוש מקסימלי בכלי-תובלה שהוא מוצא במקום הנחיתה.

מאליו מובן, שתנאיו המיוחדים של הצבא המוטס מחייבים ברירת אנשים קפדנית ומיוחדת. כל הצנחנים ונהגי הדאונים הם מתנדבים, וכל הלוחמים מתאמנים בסדרת אימונים מאומצת ביותר, שתפקידה לבור ולא לשייר מהם אלא את המושלמים ביותר מבחינה גופנית ולהפוך כל חייל ללוחם ממדרגה ראשונה, המאומן בשימוש בכלי נשק רבים.

מפני תפקידיו המיוחדים, המחייבים אותו לפעול לעתים קרובות ביחידות קטנות עצמאיות, ומפני המרחקים הגדולים המפרידים לרוב בשעת הפעולה בין המטות והגופים השונים, גדל אוד בחיל זה אחוז הסמלים והקצינים; וכן בשל תלותו הרבה במהלך הכללי של פעולות שלובות רחבות-היקף, — רב מספר כלי-הקשר שבו, כי בשמירת הקשר בין יחידותיו הפזורות — בינן לבין עצמן ובינן לבין האוירונים ובסיסיהם-המוצא — תלוי בהחלט כושר פעולתו.

אחד האמצעים החשובים לקיום ניידותם של חיילות מוטסים: אופנוע מתקפל במיכל הצנחה. מערכת אלחוט לשידור וקליטה, מאלו שבשירות החיילות הבריטיים המוטסים

דרכה של הדיביזיה המוטסת הששית

ה"ששית" היא דיביזיה, שרק שתי מערכות עומדות לה מאחוריה. אך שתיהן רבות-הישג, והיה בהן עניין רב מבחינת האיסטרטגיה והטקטיקה של חיל-מוטס. הבריטים והאמריקאים העלו את פעולות החיילות-המוטסים לרמה גבוהה של שכלול; יסוד להתחלה שימשו להן נסיונותיהן של אומות אחרות אבל אח"כ עברו הרבה את אלה ששימשו להם דוגמא גם ברעיונות וגם בצידוד. רוסיה, ממצייאת החיילות-המוטסים, הוכרחה להשתמש בחומר האנושי רב-הערך ביותר שלה טיפין טיפין בימי מצוקתה, ומעולם לא יכלה לפתוח בפעולה רחבת היקף של חיל-מוטס. גרמניה נחלה את הצלחתה המובהקת בכרתים, אך בלי שתזכה לשוב ולנחול נצחון מעין זה. מחוסר עליונות באויר ומפני היותה נתונה במצב של התגוננות, הוכרחה גרמניה, בשלב המאוחר של המלחמה, להפעיל את גיס-הצנחנים הגדול שלה כדיביזיות רגילות לצורך מלחמת-קרקע. ובשעה שצעדה גרמניה לאחור, צעדנו אנו קדימה.

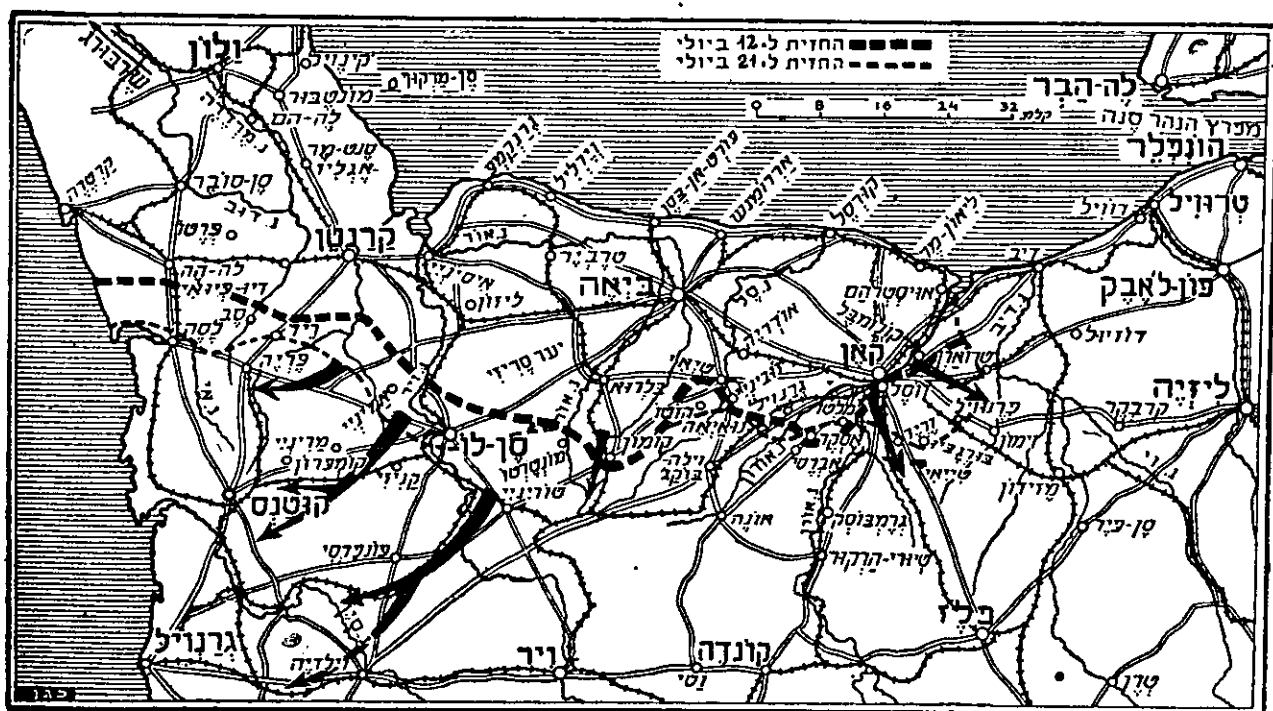
היו לנו קשיים משלנו — ועל כולם מחסור במטוסים — והקשיים הללו נתנו אותותיהם בדיביזיה המוטסת הששית בראשית קיומה כמעט כבקודמתה, ה"ראשונה". הקמתה של ה"ששית" החלה במאי 1943, אך גפה מס' 38 של ח.א.מ. שהעמידה לדיביזיה את המטוסים ואת חבר עובדיהם, היתה ברובה מטופלת אז בתפקידים בים-התיכון. עם זה התרחב בהדרגה האימון, בעזרתה הנדיבה של "מפקדת-הטסת-חיילות" ה-9 של צבא ארה"ב. עד כה היו לדיביזיה רק שני מפקדים: מיור-גנרל ר. נ. גייל ומיור-גנרל א. בולס. הראשון כונן את הדיביזיה, אימנה ופקד עליה בפעולות נורמנדיה. הוא נתמנה אחר כך למפקד הקורפוס המוטס, שמפקדו הראשון היה לויט-גנרל פ.א.מ. בראונינג, ששימש אח"כ ראש המטה של מפקדת דרום-מזרח אסיה. מיור-גנרל גייל שימש גם כסגנו של מיור-גנרל מ. ב. רידג'וויי, מצבא ארה"ב, שפקד על כל החילות-המוטסים של הברית בנחיתת-הריין, במרס 1945; ומפקדה של הדיביזיה המוטסת הששית היה אז מיור-גנרל בולס. התכנית על דרך השימוש בכוחות מוטסים בפלישה לצרפת בחבל "מפרץ הסינה", נתלבנו והלכו במשך שנה ויותר לפני שיצאו מכלל הלכה — לכלל מעשה.

גנרל מונטגומרי החליט, שהדיביזיה המוטסת הששית תופעל לא כ"מסך", לחפוי על רצועת החופים, שעה שבשפת-הים יעלו הכוחות העיקריים, אלא כחפוי לאגף השמאלי של החזית שתוקם, דהיינו: בחלקת הנדר אורן. אכן, זו לא היתה המתכונת של עליה-בחופים בעזרת כוחות-מוטסים, כפי שנהגו לשערה, אך יש לזכור, כי הגרמנים ציפו לפלישה, ופלישה בעצמה רבה, באופן שלא היתה תקווה לגייס העולה בחופים שיוכל לשטוף קדימה מן החופים ולהתחבר חיש-מהר עם החיילות המוטסים, שיוצנחו במרחק מסוים, ניכר פחות או יותר, אל עבר פנים היבשת. והושמה על בריגדת-הצנחנים החמישית המשימה לתפוס את הגשרים שעל האורן ועל תעלת-האורן¹ ליד בנוויל, להחזיק באזור המחפה עליהם ולהאחז באזור לעבר מזרח, שבו הוצרכו הדאונים לנחות בערב ההוא. נודמן לי להכיר היטב את

(1) היא "תעלת-קאן". — המערכה.

העמק המיוער והיפה הזה. והסתכלתי בגשר המתפרק שב"בנואל" שיתפרסם לעולמים כ"גשר פגסוס" ועתיד ליהפך למקום היסטורי. הנחיתה הראשונה, בשעות הלילה של ה-6 ביוני 1944 נערכה בדאונים, ושני הגשרים נכבשו חיש מהרה. זמן-מה אחר כך הגיע כתגבורת הבטליון ה-7 של הבריגדה החמישית, אך נתחוללה מלחמה עזה בטרם הגיעו החיילות מן החופים, גיא החזיון הזה. אלה היו יחידות ה"קומנדו" ("בריגדת-השירות-המיוחד", — המערכת) שבפיקודו של הבריגדיר לורד לוואט⁽²⁾. שאר יחידות הבריגדה נערכו כקו-הגנה היקפי שלה מסביב לגשרים והדפו התקפת-נגד, שבה השתתפו טנקים ותותחי-מנוע.

על בריגדת-הצנחנים השלישית⁽³⁾ (שכללה את בטליון הצנחנים הקנדי הראשון) הטילו להרוס את הגשרים שעל הנהר דיבס, שזרמו מקביל לזה של האורן והמשתרע כחמשה מילין יותר מזרחה⁽⁴⁾, להחזיק בדרכים מן הדרום והמזרח, ולהשמיד את הסוללה הגרמנית, שאגפה באשה את חלקות שפות-הים שנדרשו לעליה-בחופים. כל הבטליון ה-9 שעליו הוטלה האחרונה שבמשימות הללו, פוזר על פני שטח נרחב, כיון שבמקרים רבים ערבבו נוטי-המטוסים בין דיבס לאורן, ובכל זאת כשלא היה לבטליון אלא קומץ קטן של אנשים, כבש בסערה את עמדת הסוללה המבוצרת. כמעט כל פעולותיה של הדיביזיה בשני הימים הראשונים זכו

ראש החוף הנורמנדי

איזור הפעולות החילה-מוטס הבריטי בין הנהרות אורן ודיב, מזרחה לקאן החיצים מסמנים את התקפת בעלי הברית בשבוע האחרון של יולי.

- (2) שהספיק מאז להיות אחד מצעירי-המיניסטרים ב"ממשלת-המעבר" של צ'רציל בקיץ 1945. בן למשפחה בעלת מסורת צבאית ופיאודלית-למחצה. עוד במלחמת דרום-אפריקה, הקים לורד לאוט של או רגימנט-פנים "פרטי" מיוחד — "סיירי-לוואט". — המערכת.
- (3) זו שהיתה בארץ מרוכות רוב הזמן בסביבת ת"א. — המערכת.
- (4) הריסת הגשרים על הדיבס — כדי למנוע התקפות-נגד גרמניות מן המזרח; קשם שתפיסת גשרי אורן כשהם שלמים דווקא — באה כדי לאפשר תגבורות ותנועה בתוך הקצה המזרחי של החבל, שנועד להיות "ראש-הגשר" הנורמנדי של הברית. — המערכת.

להצלחה, אם כי לא הצליחו להגיע עד רצועת החוף הצרה, מצפון לעמדת הסוללה ויותר מ-1000 צנחנים, שהוצנחו פה ושם על פני האזור כולו, נעדרו. כמה מהם הגיעו ביתר-אחורי, חבורות חבורות קטנות, אך רבים נהרגו או נשבו. החיילות שנועדו להחליף את הדיביזיה המוטסת בחזית-אגף זו, נסתבכו בקרבות קאן, והיא הוכרחה להחזיק מעמד שבוע אחרי שבוע. הלא זוהי תמיד אחת הבעיות הקשות שבפעולות חיל-מוטס. החיילות האלה איכותם משובחה ביותר וכושרם לסבול ולהתמיד רב הוא. הם ילחמו וילכו "עדי-עד". הלך ורב הפיתוי להניחם בכך. מאידך גיסא, יקשה למצוא להם תמורה בתפקידם המיוחד. את הצנחנים מאמנים אימון ממושך במיוחד. אם נעזבת דיביזיה מוטסת בחזית עד הגיעה לנקודת שפל, יתכן כי יימשכו חדשים עד שאפשר יהיה לחזור ולהפעילה כדיביזיה בפעולת נחיתה מן האויר. במקרה הנדון היה על הדיביזיה הששית לעמוד בפני התקפות-נגד רבות. הקרבות הכבדים ביותר ניטשו מסביב כפר ברוויל, במקום שהאויב התאמץ כמה פעמים לפרוץ אל החוף ולבחר את הדיביזיה לשנים. חיילות מן הדיביזיה החמישים ואחת⁽⁵⁾ לקחו חבל בקרבות אלה, ואתם ה"קומנדו" — זו היתה ההזדמנות שבה נפצע לורד לוואט — וכן כוח גדול של ארטילרית שדה וארטילריה בינונית, באופן שמיור-גנרל גייל לא נצטרך לסמוך בעניין זה רק על מקורות הכוח הצנועים שלו לגבי שטח זה. אבל שארית בטליון-הצנחנים ה-12 היא שמילאה את התפקיד הראשי בהתקפת הלילה על ברוויל והיא ששירשה, בסופו של דבר, מן הכפר את האויב, שע"י כך סוכלו כל מאווייו. למעלה משני חדשים נשארה הדיביזיה בגיזרה זו, בשמרה על האגף השמאלי, בשעה שנערכו והוכרעו לנצחון המערכות הגדולות שלעבר מערב, ואחר כך, למן ה-17 באוגוסט ואילך, התקדמה הדיביזיה במהירות כלפי המזרח, כשציר התקדמותה הוא הדרך ל"פונט-לאווק", על נהר טוק ו"פונט-אודמר" על האיסל. האויב לחם בתקפות בקרבות-מאסף בפיוטוט-אן-אוג'ן ושוב בפונט-לאווק. לבסוף, הגיעה פלוגה מן הדיביזיה עד הונפלו.

הנקל לשער, כי היתה זו דיביזיה מותשה שגם דוללה מאד, בשעה שהחזירה לאנגליה, לצורך מנוחה ואירגון-מחדש. במשך שבועה חדשים לא נקראה לעשות מלחמה, עד שהוטלה ממזרח לריין ב-24 למרס 1945. הפעם נחתה יחד עם הדיביזיה המוטסת השבע-עשרה מצבא ארה"ב. וזאת הפעם כבר לא חזר אותו מעשה-אוולת "מיעוט מטוסים שבעין" להטלת הדיביזיה לתעודתה ב"הטסה" אחת — דבר, שכמעט אין ספק שהוא אשר הכשיל את הנסיון הנועז של הדיביזיה הראשונה בארנהיים. בעת ההיא אחזו באמצעים מחושבים היטב להבטיח, שהחיילות המוטסים לא יועמדו בפני סכנתם הגדולה ביותר — הלא הוא בידודם הממושך, זמן רב מדי, על כליהם הקלים, אל מול כליהם הכבדים של כוחות-הקרקע הגרמניים. הפעם לא הוצרכה הנחיתה להיערך אלא לאחר ביצועה של צליחת הריין ע"י כוחות-הקרקע הבריטיים⁽⁶⁾. זאת ועוד: הוחלט, כי לא יוטלו כל חיילות במרחק רב יותר מחמשה מיל מעבר לריין. ובהשוואה לנחיתת ארנהיים, צריך היה להנחיתם באזור מצומצם צמצום יחסי, כדי שיהיו מרוכזים למדי מלכתחילה וסמוכים למטרותיהם: המעברים שעל פני הנהר איסל, ובמסה"ב מוזל לבוכולט.

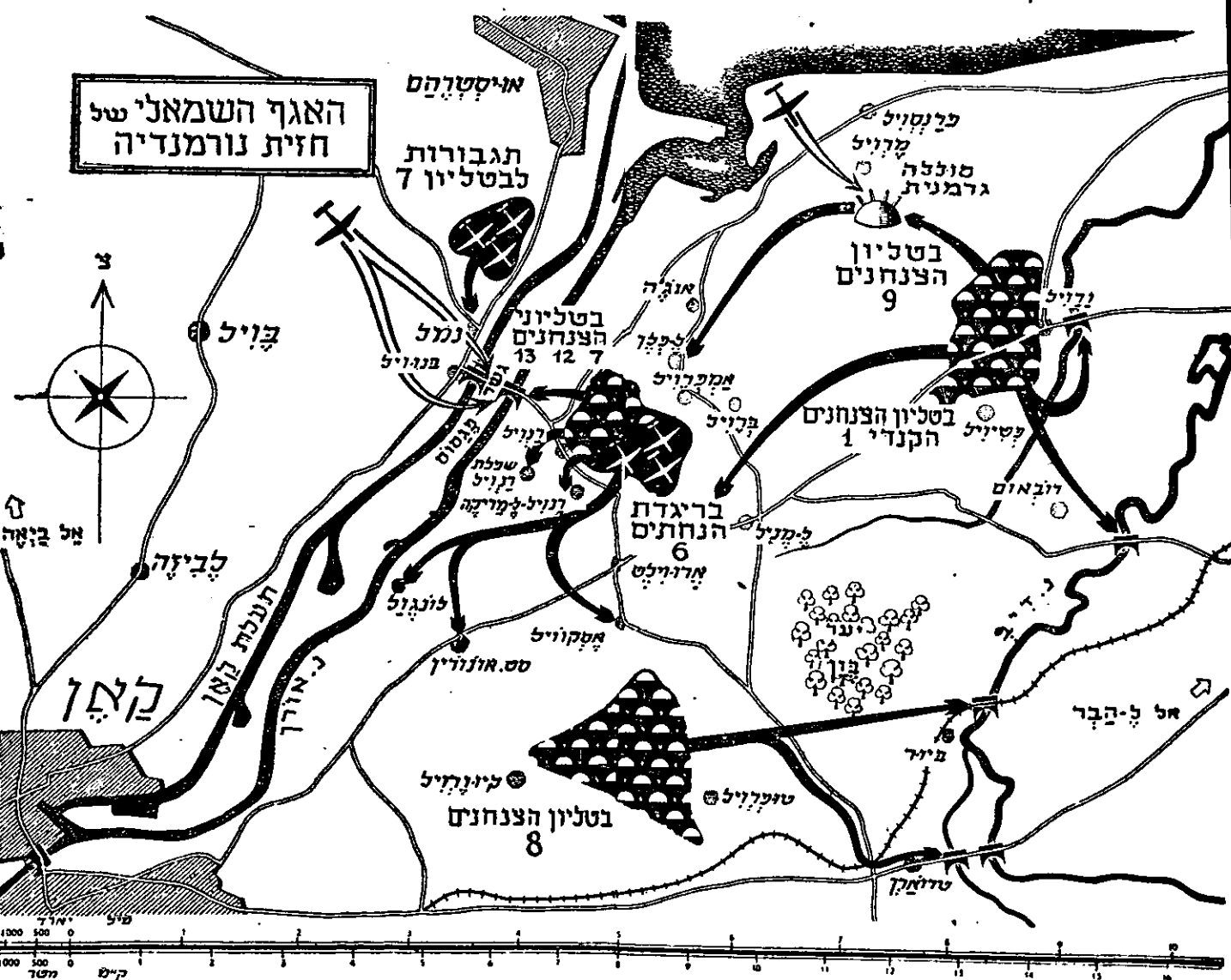
אכן, נוכחו לדעת, כי לעומת היתרונות האלה היה חסרון אחד, והוא:

(5) הסקוטית, הזכורה מימי אל-עלמיין. — המערכות.

(6) שינוי באורח-פעולה, המזכיר במידת-מה את טכניסו של מונטגומרי ליד אל-עלמיין, בשלחו את הרגלים לפני הטנקים, לפלס דרך להם; כאן, כן גם שם, הושגה האפתעה ע"י ויתור דוקא על התכונות ה"מהפכניות" שנראו בשעתן כדבר האופייני ביותר, הן במצנת והן בטנק, וכאמצעי האפתעה המובהק. — המערכות.

שחזקה היתה על הגרמנים כי היו יהיו צפופים מאד בשטח זה ש"ין הריין והאיסל (הסמוך יותר לאזור-הקרבות עצמו — המערכת), שמתוך כך יהיו אולי בשלב הראשון של הנחיתה אבידות כבדות יותר משהיו אילו נערכה הנחיתה העמק יותר בשטחי האויב. כן ידעו שהאויב הכין חבורות קטנות, אך ניידות ומאומנות אמן היטב, שמשימתן היתה להתקיף את הכוחות המוטסים בהזדמנות הקרובה ביותר לזמן ירידתם ולפני שהיה סיפק בידם להתרכז ולהתארגן. ובאמת היו האבידות ביום הראשון כבדות, בערך אחד משמונה, — שעור שיתכן כי עוד הוכפל בקרבות שלאחר כך. גם על הדאונים ניתכו מהלומות קשות, ורק מעטים מהם הגיעו לקרקע בלי שנגרם להם נזק כל שהוא. עם זאת אין ספק שכוחו של האויב להתנגד לנחיתה הוחלש במידה רבה מן ההטחה שהטיחו בו "מפקדת המפציצים" של חיל האויר המלכותי, חילות-האויר השמיני והתשיעי של ארה"ב, ו"חיל-האויר הטקטי השני".

בריגדות-הצנחנים השלישית והחמישית, שהוטל עליהן ללכוד את יער-דיארספורדט, המשתרע על רמות (מכשול-בכוח מסוכן, לגבי הארמיה השניה) המתקדמת מן הריין) הוצרכו להלחם מלחמה קשה נגד אויב עיקש, אך היתה זו משימה קלה מזו שבנורמנדיה. לבריגדת הנחתנים (החיל המוסע בדאונים —

המערכת) הששית — שהוצרכה לכבוש את כפר המינקלן (עיין המפה) ולתפוס את השליטה על מסה"ב ושני גשרי הדרכים על האיסל — היו הצרות, הרגילות בעניין ירידת הדאונים שלא במקום הנכון; אך בדומה לצנחנים, כבשה הבריגדה הזאת את כל מטרותיה אחר-הצהרים. למחרת הבוקר הוקם קשר יציב עם כוחות-הקרקע שהתקדמו ובאו מעבר הריין. כפי שכבר הוסבר, לא חיפו הכוחות המוטסים במקרה זה על צליחת-הנהר עצמה, אך הם סייעו סיוע שאין לו ערוך לנצל את תוצאות ההישג והרדיפה אחר האויב הנסוג.

אכן, ברדיפה זו מילאו החיילות-המוטסים תפקיד מזהיר. לעתים קרובות טענו, שניידותם של כוחות-מוטסים אינה רבה שעה שהם על הקרקע, וטענה זו צודקת במקרים רבים. אבל כאן, מצד אחד, היתה ההתנגדות הגרמנית נשכרת והולכת לאחר שהבריטים צלחו את הריין, והקרבות שלאחר כך אף על פי שהיו לעתים "חמים" למדי, נשאו בכל זאת אופי מקומי, ומאידך גיסא היה שפע של רכב-הובלה שנלכד. ואמנם, הדיביזיה השתמשה בו ככל האפשר בתוספת למכוניות ה"ג'יפ" שלה. היא דהכה במהירות מדהימה, באותה תקופה אחרונה, תקופה של כליון-נשימה, כשהבריטים שטפו והגיעו עד לים הבלטי, הופיע שמה של דיביזיה זו יום יום בכותרות העתונים. כל התנהגותה ברדיפה ובהדברת מאספי הגרמנים היא דוגמה מובהקת למה שחיילות רבי-יזומה ותקיפות יכולים לעשות כדי לקיים את ניידותם למעשה, כדי להקדים חיילות מצויידים באמצעי-תובלה הטוב משלהם לאין-שיעור. הדיביזיה המוטסת הששית מצויה עתה בארץ-ישראל, (כפי שמעידות התמונות שנתפרסמו בעתונים בשבועות האחרונים, כבר נתקלה שם בכמה "מלאכות" קשות ובלתי נעימות). אינני יודע, מה שיעור הותיקים שעזבוה, אך אם תוסיף לקיים הלכה למעשה את מסורותיה, אין ספק שבמקום אלה שהלכו יבואו אחרים הראויים לתפקידם.

1943 איטליה

1944 נורמנדיה

1944 ארנהיים

1945 נהר ריין

1941 מונטה-וולטורה
(דרום-איטליה)

1942 בריונול (צפ' צרפת)

אלג'יריה
תוניסיה 1942-43

1943 סיציליה

מנחם החיל המוטס הבריטי וקרבותיו.

התנפלות-פתע על גשרים בנוֹרמנדיָה

(הדיביזיה הששית המוטסת ב"קרב-זעיר" — מתוך מאמר).

ואלו ההוראות שניתנו למפקדה של בריגדת-הצנחנים, אשר עליה הוטל להשתלט על המעברים החיוניים (שעל פני נהר-אורן ותעלת-קאן):
 א. ע"י התנפלות-פתע, באמצעות חיילות נחתנים, לתפוס את המעברים (שלמים, אם אפשר הדבר) — שעל פני הנהר והתעלה, ליד רנויל ובנוויל.
 ב. לעקור את האויב מן האזורים שנועדו לנחיתה, צפונית לרנוויל, כדי שיוכלו הדאונים לנחות שעתים לפני עלות השחר, וכן להגן את שטח-המנחת לשם נחיתות-הדאונים שתערך לאחר זמן.
 ג. להאחו ב"ראש-גשר" איתן בגדה המזרחית של הנהר (עיין מפה — המערכת) וכן להחזיק ויהי מה ב"ראש-גשר" בגדה המערבית של התעלה (עיין המפה — המערכת), באיזור בנוויל, עד לזמן הגיען של דיביזיות-ההסתערות.

* * *

אם את כל ההכנות עשו הגרמנים — כפי שהשכל מחייב — בגשרים שעל פני נהר אורן ותעלת-קאן להריסתם, הרי הבעיה היתה, כיצד להתגבר על חילות-המצב שבהם, עוד לפני שיוכלו לפוצץ את מטעני-ההריסה. חסרון הוא בחילות-הצנחנים, שנחיתתם מתבצעת על פני אזור נרחב במידה יחסית, ועד שיתקבצו לגופי-חיל ערוכים ויקלעו אל מטרתם עובר זמן, ואילו חיילות שהדאון מביאם מגיעים גם במהירות וגם כשהם מרוכזים — וביחוד כשישנה אפשרות להנחיתם אל עצם המטרה או בסמוך לה. סיכוייהם לזכות ביתרון-כוח לאלתר לעומת חיל-מצב קטן הנם, איפוא, רבים יותר מסיכויים של צנחנים הבאים במספר זה עצמו. על כן, הוחלט לתפוס את הגשרים באמצעות פלגת "פשיטת-פתע" קטנה, שתונחת בדאונים סמוך-סמוך לתיל-המגן, ששימש הבטחה לגשרים. הנחיתות הללו נועדו להעשות ברצועות-האדמה השטוחות שבין הנהר למעלה; ההתקפה נתעתדה, איפוא, לבוא מן הכיוון שפחות מכל יכול האויב לשער (מתוך פנים אזור ביצורי-הגשרים (עיין במפה — המערכת). הבעיה המכבידה האחת היתה: האם יוכלו הדאונים לאחר שיוותרו, בהיותם מעל הים, במרחק כ-8 ק"מ מן החוף, ל"נווט" את עצמם נכוחה, שידייקו להגיע אל המטרה "כחודו של מחט" — וכל זה בחשכה ובלא כל עזרת ניווט של מומחה מבחוץ (כגון "קרני-אלחוט" וכיו"ב — המערכת). היתה זו דרישה לא קטנה שנדרשה מהם, אך — כפי שהוכיח המעשה — לא למעלה מיכולתם של טייסי-הדאונים; כי חמשה מתוך ששת הדאונים שהוקצו למשימה זו נחתו בהצלחה, וארבעה מהם קלעו בתכלית-הדיוק אל הנקודה שסומנה, והחמישי נחת בסמוך לה.

התפקיד לתפוס את "ראש-הגשר" ממש ליד הגשרים נמסר לאחת מבריגדות-הצנחנים. פלגת "התנפלות-הפתע" המובאת בדאונים הועמדה לפיקודה של מפקדת הבריגדה הנ"ל, — וכן סוללת תותחים א"ט. — בני "6 ליטראות", ו"17 ליטראות". את "ראש-הגשר" הראשוני הזה צריך היה לתפוס מעבר לשתי הגדות (כלומר: גם מצד מזרח, שבו נועדה הדיביזיה המוטסת להיות אגף-ההבטחה משמאלו של צבא-הפלישה, וגם מצד מערב, שבו עתיד היה לשכון הגוף העיקרי של צבא-פלישה זה — המערכת). לפי התכנית, שעובדה באנגליה אי-אפשר היה לצפות לכך, שכוחות-ההסתערות המובאים בדרך הנם יקדימו אל קו-הגשרים שבגדה המערבית לפני שיעברו כמה שעות. ואכן, הגשרים נכבשו.

הקפיצה אל מעבר לריין

הורתה ולידתה של התכנית לנחיתות, אשר בוצעו באביב 1945, חלו כבר באוקטובר 1944, כשנתברר כי צליחת הריין באזור העיר וול רצויה מאד, וכי אם תצליח, עתידה היא להשפיע השפעה חותכת על התפתחותו הכללית של המסע במערב. למיור-גנרל רידג'וויי (ארה"ב) נמסר הפיקוד על הנחיתה בדרך האויר, וגנרל גייל היה סגנו. הדיביזיה המוטסת הששית נתונה היתה לפיקודו של מיור-גנ. בולס (ד.ס.או. — חבר מסדר השירות המצוין). וזו היתה תכניתם: במשך זמן מסוים ידוע היה כי בגיזרה שנבחרה לנחיתה מן האויר היו לגרמנים שתי דיביזיות שאנשיהן אינם מרובים (דיביזיות-הצנחנים השביעית מצפון, הדיביזיה ה-84 מדרום), וכי התגבורות היחידות שלרשותם היו כמה יחידות, שהוקמו בחפזון, ושאותן מהן מורכבת היתה גייסות מיוחדים למלחמה בחיל-מוטס. הקורפוס "הצועד-בראש" של קבוצת-הארמיות ה-21¹) היה מוכן זה כמה שבועות לצלוח את הריין, והיה מלא בטחון ביכולתו לעשות כן. אמנם אפשר היה לשער, כי המשך התקדמותו יהיה קשה, מפני שלאחר שיעבור את הגדה המזרחית של הנהר הנ"ל, יהיו הרמות שבקצה המערבי של יער-דירספורדט חולשות על המישור שבו יצטרך לאסור מלחמה. היה הכרח לכבוש בכל מחיר את כפרת-הגבעות המיוערת הזאת. ואכן זו היתה משימתם הראשונה של החיילות-המוטסים.

זאת ועוד: מעבר לה, כמה מילין קרוב יותר לפנימה של גרמניה, זורם לו נהר האיסל, אשר בחזית שנועדה לדיביזיה המוטסת הששית חצאוהו גשר אחד של מסילת הברזל ושני גשרי-דרכים. לכידתם היתה פותחת דרך ללב גרמניה המערבית, ומשם והלאה לברלין עצמה. מכאן שהכרח היה ללכוד גשרים אלה, וע"י כיבושם וכיבוש "יער-דירספורדט" היו הדיביזיה המוטסת הבריטית הששית והאמריקאית המוטסת השבע-עשרה יכולות להגדיל ולהחיש במידה רבה עד מאוד את צבירתם ופריסתם של הכוחות המבצעים את ההתקפה, הצולחים את הריין בכלי "רכב-ספינות" אמפיבי מסוג ה"בופלו", סירות ושאר אמצעים. המשימה המיוחדת, שהושמה על הדיביזיה המוטסת הששית, נתחלקה בין בריגדות הצנחנים ובריגדת הנחתנים. בריגדות הצנחנים השלישית והחמישית, על מפקדיהן מנוסי-הקרב (בריגדירים ג' היזל (ד.ס.או.) ור. פואט (ד.ס.או.) הוצרכו לרדת באגף הצפוני של האזור שיכבש, להחזיק בו ולעמוד בפני התקפת-נגד של האויב; אותה שעה הוצרכה בריגדת הנחתנים הששית שבפיקודו של בריגדיר ר. ה. בלמי לכבוש את הגשרים ולעמוד כחיץ בפני הכפר המינקלן. הארטילריה ושאר החיילות הדיביזיוניים²) צריכים היו לנחות במרכזו של השטח. כדי לממש תכנית זו הוצרכה הדיביזיה המוטסת הששית לבצע את הנחיתה הטקטית מן האויר (להבדיל מהאיסטרטגית הראשונה במלחמה זו³). גם בטליוני-הצנחנים שלהם וגם חיילות-

(1) זו שבפיקודו של מונטגומרי בריטית ברובה. — המערכת.

(2) דהיינו — אלה שאינם נכללים בתוך הבריגדות, כגון: פלוגות נוספות של מהנדסים, חיל-קשר, תובלה וכיו"ב. — המערכת.

(3) טקטי במשמע התערבות בלתי אמצעית במהלך המערכה שבין צבאות הקרקע — בניגוד לנחיתה "איסטרטגית" בעורף עמוק יותר, המטפה את עצם נקודות המוצא של הנעת צבאות לקראת קרב. — המערכת.

הדאונים שלהם הוצרכו לנחות ממש על מטרות התקפתם, או סמוך⁴ סמוך להן. כדי להקל מעשה זה על חיילות הנחתנים, הוחלט להשתמש בדאון מטיפוס חדש "הורסה" סימן 11⁴).

למטוס זה, בדומה ל"חמיקלרת"⁵ יש חרטום הבנוי על צירים וכשהוא נוחת, אפשר להרימו על צירו לאלתר ולשטמו לאחר — ואז אפשר להסיע מתוכו למישרין את ה"ג'יפ", או תותח נגד-טנקי, שהופקד ב"כרסו" — לקרקע ולקרב.

היה צורך להתחיל בפעולה שיש בה כדי לשלול מן האויב את היכולת לערוך התקפת-נגד, ממושכת או בת-תוצאות, ולקיים פעולה זו כמה שבועות. כאן ניתנה למפציצים הכבדים של "מפקדת המפציצים" (הבריטית — המערכת) ושל חילות-האוויר השמיני והתשיעי של צבא ארה"ב, האפשרות למלא תפקיד חשוב ביותר. בצירופם קיימו אלה התקפה כמעט רצופה; תחילה על קוי תחבורה ואחר-כך על איזורי המערכה הבלתי אמצעית. סיועם ניתן, בלא שום הפלייה, לצבא-קרקע ולחיילות מוטסים. דרכים, מס"ב, "חצרות-התימרון" של קטרים וקרונות, גשרים, — בכולם הטיחו בלי חמלה; שני spans של אבולי בילפלד החשובה, למשל, נמחו ע"י פצצה אחת שמשקלה היה 10 טון. התקפות אלו הגיעו לנקודת שיא ב-12 במרס כש-1.100 מפציצים כבדים הטילו על דורטמונד למעלה מ-5.400 טון (במשקל ארה"ב) פצצות. ככל שנתקרב יום הצליחה, גבר קצב ההפצצות, ולמטרות התחבורה נתוספו קטרקטים ועמדות צבאיות. בכל ההתקפות הללו מילא תפקיד ראשי וחיוני חיל קאנינגהם, הוא, "חיל האוויר הטקטי השני", שאין דומה לו. לבסוף ניתכו על עשרה שדות תעופה של ה"לופטוואפה" יותר מ-2.700 טון פצצות ב-21 וב-22 במרס, בשעה ש-52 מטוסי-אויב הופלו בקרב, ו-116 הושמדו בחנותם על הקרקע.

עד כאן התהליך המוקדם, המכין את הדברת האויב. ואילו המאמצים, שנעשו סמוך לעצם המערכה, או תוך כדי מהלכה, לדכא את עמדות התותחים הנגד-מטוסיים של האויב, היו חמורים באותה מידה עצמה, ואולי גם במידה רבה יותר. מפציצים בינוניים, קלים ו"מפציצי-קרב" כבר ייחדו זמן-מה קודם לכן שימת לב למטרות מעין אלו; ביום ביצוע האופרציה, נתכו כ-800 טון פצצות על עשרים ושלוש מעמדות אלה. ביום ההוא ערכו חיילות האוויר של בריטניה וארה"ב יותר מ-7.700 גיחות, ומספר זה אינו כולל את טיסותיהם של מטיסי-החיילות ושל משמרי-הליוויים. כאן הופגנה עצמת-האוויר נוראת-ההוד של הברית. וכל-כך ממשית וקטלנית היתה אש תותחיו של מונטגומרי, שאותן האבידות שנגרמו למטוסים-גוררים, לדאונים ולמטיסי-החיילות, כמעט כולן באו מחמת אש התותחים הקלים האנטי-מטוסיים ונשק הרגלים הקל, אשר ריכוזה הכבד ביותר חל על הכוחות אשר שמאלה, לעבר הצפון של אזורי-הנחיתה.

עד כאן — בענין פעולות התכונה והתכנית. אורח ביצועה של התכנית היה לקח ודאי ליכולת ההישג בשעה שיש צירוף של כושר-מעשה ואומץ רוח מעולה.

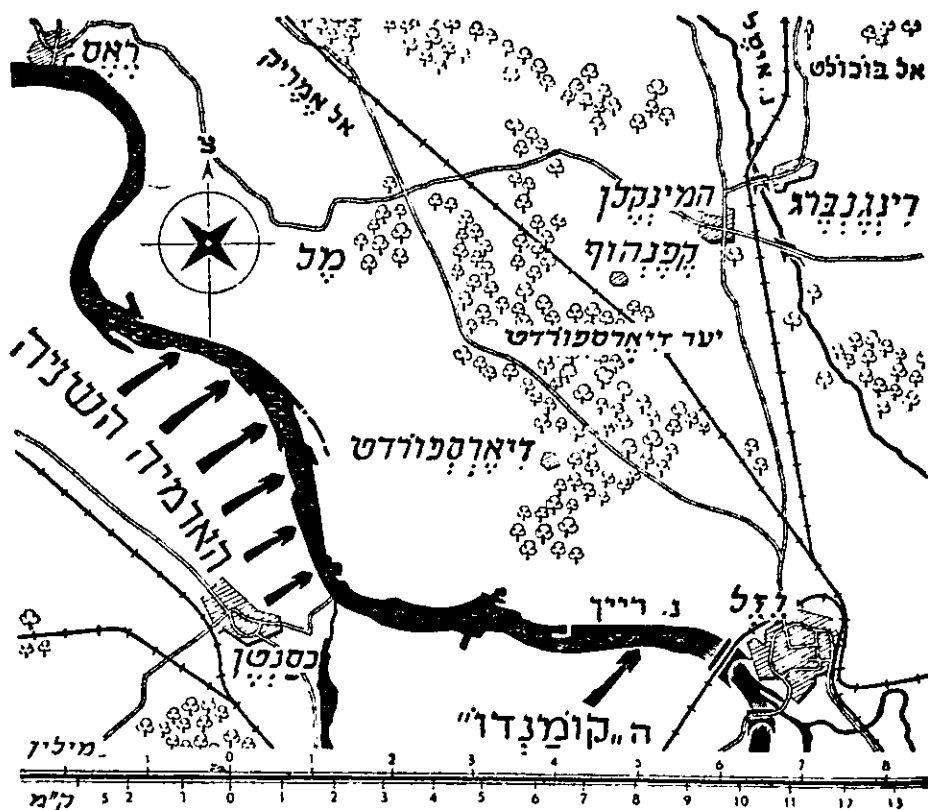
"יכולתי לראות את הריין"

במשך ימים רבים לפני ההמראה נעשו סידורים מורכבים ומדוקדקים ביותר

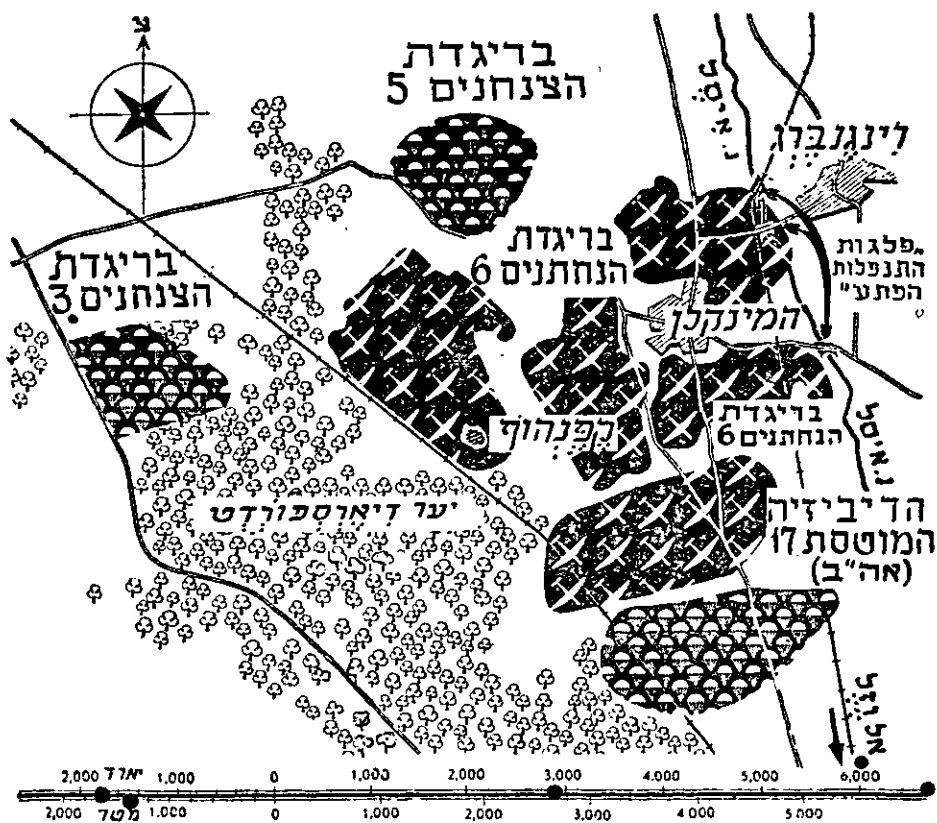
(4) במקום "הורסה" סימן 11, שבו, בעיקר, השתמשו להנחתת-רגלים בשעת הפלישה לנורמנדיה, וכן ליד ארנהיים. הכינוי "הורסה" — על שם אחד המלכים-המנהיגים של חבורות הסאכסים, שבזזו וכבשו בדרום מזרחתה של בריטניה הרומית במאה החמישית. — המצרכות.

(5) הדאון הגדול, שהיה אחת האפתעות לגרמנים בעת הפלישה לנורמנדיה, הוביל בעיקר תותחים, טנקים וכלי-תובלה. הכינוי — על שמו של ראש משפחת ברקא בקרת-חדשה (המצביא הנודע, אבי חניבעל) — המצרכות.

מטע התנוכה של הארציה השניה (החיל המוטס נועד לנחות במרובע שמסביב לקפנהוק)

מבקע החיל המוטס: נחיתות 24.3.1945

להכנת הטייסים ואנשי-הצוותים של חיל-האוויר-המלכותי, אשר בפיקודו האופרטיבי של משנה-למרשל-האוויר סקרלט-סטריטפילד, שנועדו להביא את הדיביזיה למקום תעודתה. לכל טייס של מטוס-גורר, דאון ומטוס-חיילות ניתנו באורח אישי תיאור והסברה מפורטים על המעשה אשר יוצרך לעשות, וכולם ידעו את הנתיבה המדויקת ואת הזמן המדויק שבו יצטרכו להצניח את מטענם.

עוד זמן-מה לפני שנמסרו להם דברי התיאור וההדרכה האלה בענין תפקידם, מחזור היה לקצינים ולאנשי-החיל של "הגרופה" ⁽⁶⁾, כי משהו מבשר-גדולות מתרגש לבוא. לפני סוף פברואר הורה סקרלט-סטריטפילד לכל מפקדי תחנותיו, כי כל מטוס חייב להיות במצב של נכונות לצאת לפעולה תוך זמן קצר מאוד. כל אנשי-הצוותים, שתקופת ה"תור" שלהם לשירות-טיסה בתנאי-קרב הגיע, או עמד להגיע, לסופו, נדרשו להמשיך בשירות אופרטיבי. כל הטייסים "המוסוים" — כלומר: אלה שבסימם תקופת "תור" אחד או אחדים של שירות, מועסקים בתפקיד של הדרכה — שוחררו לשירות פעיל. המתקדמים שבין תלמידיהם, 20 צוותים בסך-הכל, אומנו בחפזה אך ביעילות, במלאכת גרירתו של דאון ע"י מטוס, בטיסת-יום (ולמטרה מסויימת) הנמשכת עד 4 שעות. משנה-למרשל-האוויר לא היסס מלדרוש שמאה אחוזים מכלל המטוסים יהיו במצב של כושר-טיסה מוחלט — ובדעתו את אנשיו השיג דבר זה. מבין 320 המטוסים שב"גרופה" ה-38 שעמדו הכן לאותה פעולה, המריאו 320; וכולם, פרט לאחד, הגיעו לסביבות המטרה.

אי-אפשר היה להשיג הישג זה אלמלא הוכיחו עובדי שירות-הקרקע אותה התלהבות יעילה, שציננה את התנהגות חבריהם המעופפים בפועל. לא נודע שום מקרה של תקלה בענין חבל-הגרר; ו-71 מטוסי "הליפכס" (מפציץ בריטי כבד — המערכת) מן הטיפוס האחרון, שאך זה נתקבלו, הוכנו בעוד מועד — בשדה תעופה אחד בלבד — להשתתפות באופרציה וההכנה הזאת נעשתה ע"י אנשים שעבדו בלי הפוגות, עד ששלמה המלאכה. התוצאות היו ניכרות ברגע ההמראה, כששים "מצרפות" (צירוף של מטוס ודאון) ניתקו מן הקרקע תוך 56 דקות. נעים לציין, ש-58 מהם חזרו; אחד נורה והופל, כשהוא בוער, ואחד ירד ירידת-אונס בצרפת, כששדרת הניהול שלו כמעט מנותקת ותיקונה נעשה בחפזה בקת של פטיש, שמכונאי-הטיס קשרה אליה.

* * *

סיעת המטוסים-הגוררים והדאונים המריאו בשעות המוקדמות של 24 במרס 1945. המפגש היה מעל האוקינג שבקנט (קצה דרום-מזרח אנגליה — המערכת) מכאן שם הצי האווירי את פניו לעבר בריסל, ובעברו על פני שדה-הקרב של זוטרו הסב פניו צפונה וזמן מה אחר כך עבר על פני המאס. "משם" — אומר בריג. ג. ק. ברן, אובי.אי. — "יכולתי לראות את הריין, כעין רצועת כסף, ומעבר לו משהו ערפלי, סמיך ושחור, ממש כמראה מנצ'סטר, או בירמינגהם כפי שהן נראות מן האוויר. רגע קט תהיתי בנפשי, אולי לא הצליחה הפצצת וול, שקדמה להתקפת "חיילות-הקומנדו" על עיר זו, לכוון למועדה הנכון. אם אירע כך, הרי כל איזורי הנחיתה יהיו שרויים באפלולית מחמת ענני-אבק מתאבכים ונראים מן החורבות המנותצות, כתוצאת ההפצצה". אכן, מאובקים היו הטייסים, אך עובדה זו לא מנעתם מלבצע נחיתה מוצלחת עד מאוד. ל-9.45 בבוקר התקרב הצי-האווירי והלך אל מטרותיו; הוא טס מעל לריין בגובה 2500 רגל, ושלוש שעות ועשר דקות לאחר

(6) "הגרופה" — הלא הוא שם של חטיבה בחיל-האוויר הבריטי, המורכבת 2-3 "גפות" שבכל אחת מהן 2-3 סקוורונים. הדרגה הרגילה של מפקד ה"גרופה" — קפטן-ה"גרופה", מעין זו של קולונל בצבא, או של קפיטן שלם בצי-הים. — המערבית.

המראת "המצרפת" הראשונה, הותר הדאון הראשון כדי שירד.
 "בהתאם לפקודות שניתנו לנו, אך בניגוד לרצוני שלי — כיון שרציתי לראות את המתרחש — קשרתי את עצמי ברצועות אל המשענת שבאווירון" — ממשיך בריגדיר ברן. — "החילונו לרדת בגלישה תלולה ואני שמתי אזני כאפרכסת להקשיב לשיחה הנרגשת של שני טייסינו שאיש מהם לא השתתף קודם בפעולת-קרב... לאחר זמן מה שמעתי שאחד מהם אומר לחברו: "יכול אני לראות את מסה"ב" — מיד רווח לנפשי ולא ארכה השעה ועיני ראו את נוף הארץ, העובר ביעף בעד החלון. נחתנו במהירות רבה, פרצנו דרך גדורותיים ונעצרנו תוך טלטלה. כולנו, דהיינו "מחלקת-המגן" של מפקדת הדיביזיה, — גלשנו מן הדאון ומצאנו לנו מחסה מאחורי גבשושית נמוכה שעליה נראתה גדר של נצרים. יריות רבות נשמעו במרחק של מיל בערך, משם. היינו רחוקים רק כשיעור 600 יארד מן הנקודה המועדה לנו".

סיעתו של הבריג. ברן יצאה לדרכה, עברה על פני שתי חוות שמחוץ להן נראו שבויים גרמנים העומדים עמידת-צייתנות, שורות שורות, ולבסוף הגיעה למפקדת-הדיביזיה, שבחוות קפנהוף. כל זמן תנועתה ניתכה אש-צלפים כבדה מקצהו המזרחי של היער.

כמה דאונים נחתו בתחום 200 — ואחרים בתחום 50 יארד מן המטרה. וכל זה אף על פי שמחמת ההרעשה הארטילרית וההפצצות הוזל מן האויר, פשטו ערפלים קלים מלאכותיים שצמצמו בכמה מקומות את מרחק הראות עד למטה ממאתים מטר. היו נחיתות שרבו בהן ההרפתקאות והיו מהן מעוטי הרפתקאות. ביחוד בלטו בהצלחתם הדאונים שהטיסו את פלגות "התנפלות-הפתע". היו בהם גדודי "הקלעים המלכותיים" של אולסטר ו"חיל-הרגלים הקל" של אוכספורדשיר ובקינגהמשיר. הראשונים, (פלוגה שהוטסה בששה דאונים) דייקו כחוט השערה בנחיתתם משני עברי הגשר שעל האיסל — הלא היא מטרתם; ואלו השאר נחתו רק מעברו האחד (המערבי) של הגשר השני, אך הוא נכבש במהרה — אם כי אח"כ היה הכרח לפוצצו כדי למנוע התקפת-נגד לילית גרמנית, שבראשה הלך טנק כבד מטיפוס ה"גמר".

למרות התיכנון והביצוע המדוקדק של האופרציה מילא כאן את תפקידו החשוב ה"בלתי צפוי מראש", — שהוא בלתי נמנע ושהפעם היטיב בעיקר לבנות הברית. כך אירע, שרבים מן הנמנים על רגימנט-הצנחנים ה-513 מצבא ארה"ב, הוצנחו בטעות על פני איזור נחיתתה של הדיביזיה הבריטית, זמן מועט לפני בוא הדאונים. האמריקאים לא בזבוזו אפילו רגע קט כדי לבדוק היכן הם בדיוק, אלא מיד ובתכלית התקיפות נכנסו לקרב נגד אויב, שהיה אמנם אויב עצום, אך הוכיח עדיין התנגדות זעופה. האבידות לא היו קלות, אך משהחלו הדאונים הבריטיים לגלוש אל הקרקע, עשו האמריקאים "מלאכה מצויינת", כדברי אחד שהיה עד ראייה לפעולתם ביום החורא: "הם לא היו לוחמים טובים-סתם; הם היו לוחמים טובים מאד".

מכל אלה שנחתו בדאונים איתרע מזלם של "חיל-הרגלים הקל" של אוכספורדשיר ובקינגהמשיר, "הרגימנט הקל" של הארטילריה-המלכותית, והפלגות מן המהנדסים-המלכותיים. כמה מן הדאונים שהטיסו את אלה טעו בדרכם ועד-מהרה נתגלה שהם חסרים חפרים מומחים. מפקד הארטילריה המלכותית (דהיינו — מפקד הארטילריה של הדיביזיה — המערכת), בריגדיר ס. פתפול, יצא בלי פגע מן הדאון שנתרסק ממש לשביבים במחץ ירידתו ומצא את עצמו בלי עוזרי-מטה ולידו רק קצין-קשר אחד לסיועו. בכל זאת הופעלו התותחים בקרב והצליחו; והחפרים ביצעו בשלמות את כל הפיצוצים שהטילו

עליהם, אף על פי שספק הוא אם היו עמהם בתחילה יותר מרבע אנשיהם. מבין הדאונים, שנשאו את החיילות האלה ואת בריגדת-הנחתנים (חיילות-הנחיתה) המוסעים בדאונים; להבדיל מהצנחנים — המערכת) ירדו 90 אחוז לאזור הנחיתה; אך מבין 416 הדאונים שהגיעו לשדה הקרב נחתו, ללא מפגע, רק 88. כל השאר נפגעו, בעיקר ע"י אש תותחים קלים נגד-מוטסיים ואש נשק הרגלים הקל; ו-37 היו למאכולת אש. האבידות בין טייסי הדאונים הגיעו, בסופו של אותו יום, עד 20—30 אחוז הרוגים, פצועים ונעדרים.

הפרש המעופף ורוכבו

בשעה שבאורח הנ"ל נכנסה בריגדת-הנחתנים לקרב ונאחזה במטרותיה, זכה גם שאר הדיביזיה — דהיינו בריגדות-הצנחנים השלישית והחמישית, — בהצלחה מעין-זו. הם הגיעו לאיזורי נחיתתם תחת אש אויבת שעם כל היותה כבדה ואפילו חמורה, לא באה בעיקרה אלא מתותחים נגד-מוטסיים קלים. ההצנחה היתה מדויקת, והם נכנסו לאלתר לקרב נגד אויב, שהחליט החלטה נחושה — על כל פנים לזמן מה — לא לתת את חייו אלא במחיר יקר. אנשי פואט, מבריגדת הצנחנים החמישית תקפום באותה רוח של חימה-שפוכה וחדוה, גם יחד, שהיא סימן-ההיכר לאיכותם של חיילות-מוטסיים. בכל פרקי הקרב הזה נשמע ברמה קול שופרות הציידים — שמימים רבים השתמשו בהם המפקדים בשביל לכנס וללכד מחדש את האנשים — ונתגלה להם לגרמניים המגינים על עמדותיהם מובנה החדש ורבי-המשמעות של הגות המשורר הצרפתי, כי "עצוב צליל השופר בירכתי היער".

לעת ערב גברו חילות-הצנחנים על האויב עד שחלק מהם יכול לפחות להנפש לרגע קט מעמלם. לויט-קול. פ. לוארד, ד.ס.אוו, שפקד על הבטליון הי"ג של בריגדת-הצנחנים החמישית, טרף ביצים וטיגנן למפקד הדיביזיה במטבח (המקושט במחרוזות תלויות של קתלי חזיר מעושנים) באותה חוה שנהפכה למעון-מפקדתו; ואחד מאנשי מטהו של הבריגדיר פואט — שהיה בחייו הפרטיים רכב-סוסים — הביא כדי חלב מהפרות שבשכנות. בריגדת-הצנחנים השלישית, בפיקודו של בריג. ג'. הייל, נצטרכה לזמן קצת יותר רב, כדי לטוּת את החורשות שהקיפו את המטרות שהוקצו לה, אך לשעות המוקדמות של אחר הצהרים כבר היתה המלחמה סביבן מאחריהם, והם שבו בין שש מאות לשבע מאות שבויים. לשעה 1 אחר הצהרים כבשה הדיביזיה את כל מטרותיה ולעת חצות היה באפשרותו של המיור-גנרל רידג'ווי לבקרם. למחרת בבוקר (25 במרס) בשעה 10 כבר היתה ההתחברות בין הכוחות המוטסיים והארמיה השניה שעל פני הקרקע איתנה עד אין לשברה.

כך נסתיים השלב הראשון של אופרציה, אשר הוכתר בהצלחה שלמה. את הסיבות לכך לא יקשה למצוא. הלקח שהורוהו המערכות הקודמות, עקובות הדם וכבדות-המלחמה, סוגל היטב ובאמונה; והחיילות-המוטסיים יצאו לקרב בקשר מהודק — בזמן ובמקום — לצבא שעל פני הקרקע. התוצאה היתה — נצחון-שלם. אך אין לחשוב כי השגתו היתה קלה וכמעט בלא דם. על אף הימים והשבועות של ההכנות, על אף החידוש שבתכנית, על אף ההפצצה ואש הארטילריה המחושבת והמדויקת, היו כבר לעת שקיעת החמה יותר מ-1000 איש (מתוך הסה"כ 8000 בערך) בין האבידות.

כאן צריך להסתיים סיפור המעשה על עלילות הדיביזיה המוטסת הששית, ברגע של תרועת-נצחונם הגדולה ביותר, עם לכידת הרמות שמעבר לריין והגשרים שעל פני איסל. ההישג הזה הוא שפתח את ארובות המבול ולא ארכו הימים וגאות זרמה של עצמת הקרב, אשר למונטגומרי שטפה-עברה דרכם.

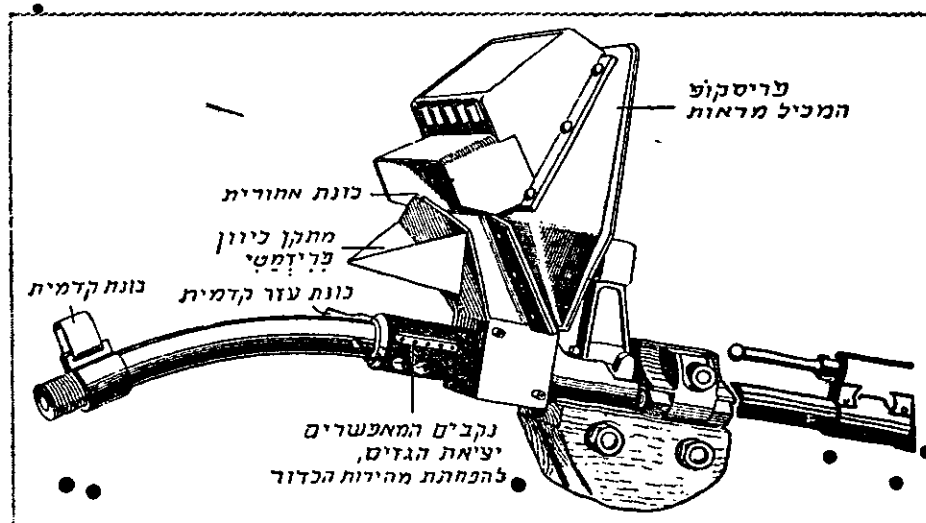
כלי נשק חדשים לטקטיקה חדשה

במשך עשרים או שלושים השנים האחרונות נהפך המדע — לדעת לויט. קול. פ. ווקר (בירחון חיל הרגלים לארה"ב, מאי 1945) — להיות שמשב של תכסיסי המלחמה (במקום להיות אדוניהם כלשעבר). בתקופות קודמות עסקו אנשי-הצבא בראש וראשונה בשיפור שיטות השימוש בכלי הנשק המצויים. כלי נשק ומכונות חדשים היו מעטים ומופיעים לעתים רחוקות. ואילו עתה, עם הקידמה במדע ובשיטות הייצור ההמוני, יכול המומחה לגיתוח בעיות צבאיות לטפח תחילה את השיטות הטקטיות שתהלומנה מסיבות מסויימות — ורק אחר כך לציין את כלי הנשק

רובה בעל קנה מעוקם, ליריה מאחורי מחסה.

והמכונות החדשים — שיש להמציא או לשכלל — אשר יהלמו את הטקטיקה החדשה. אמת-מידה חדשה זאת לדברים, שהובנה לאשורה ע"י הגרמנים, היא שסייעה בידיהם לעתים רבות יותר מדי להקדים "כדי קפיצה אחת" את בנות הברית בטיפוח מכשירים וכלי נשק חדשים. בעל-המאמר מנסה להשתמש בדמיונו ולציין כמה מגמות לשפור הטכניקה הצבאית של בעלות-הברית:

1. טלסקופים רבי כוח, בשיעור מרובה יותר, לעמדות תצפית קדמוניות, שיחקרו את האיוזורים המבוצרים של האויב.

2. צריחי תותחים מטלטלים מפלדה, להצבה מהירה לכלי נשק של הרגלם ושל תותחי הכינון-הישיר, תוך מחסה ממעל, באיוזרי קוי החזית. ניתן להשתמש בהם שימוש רב-תועלת גם בהגנה וגם לצרכי מצור. (כידוע "מצודה נידת" כעין זו הופעלה בצבא הגרמני. — המער').

M-20 — כלי הי-
ריה האמריקאי ה-
חדש. סלילי ונעדרי-
רתיעה. קוטר 75
מ"מ. אורכו 2 מ'
והטווח שלו—קרוב
ל-7 ק"מ. משקל ה-
פגז — 6½ ק"ג.

מחצו של M-20
בזה של ארטילריה-
השדה, אך אירתי-
תו וקלותו (50 ק"ג)
לעומת טון וחצי
של תותח-שדה בן
75 מ"מ מאפשרות
להפעילו מעל כן
מכ"י בת 7,5 מ"מ.

בתמונה: חייל אמריקאי מכוון את M20 בכוחת
הטלסקופית, כשחברו עומד הכן לטענו מחדש.

3. תותחי מנוע שקוטרם גדול ומהירות-לועט מרובה יותר, לצרכי הריסה מהירה של
ביצורי האויב.

4. מצייני נתיבים, — ומוטב שיהיו אלה זוהרים בחשיכה, — לסימון מהיר של
נתיבות בטוחות רבות דרך איוזרי המוקשים, בלא לשהות עד איתורם או פיגויים של המוקשים
עצמם.

M-20 נישא בידי
שני אנשים. רתיעתו
נבלמת ע"י פליטת
כמות גזים מסויי-
מת דרך נקבי-הב-
ריח.

בשעת דחק יכול
להפעילו איש אחד
בלבד, על ידי צי-
רופ, דורגל קטן.

5. ציוד לצולום לילי, לגילוייה של פעילות בקוי החזית של האויב מעמדות הצפית קדומניות.

6. ארטילריה רקטית בעלת קוטר גדול ביותר, להחלפת מפציצי צלילה להרעשות הכבדות של איזורי-אויב קדמיים. כלי יריה רקטיים, אף כשהם יורים פגזים השוים בגודלם לפצצות האויר, צריכים להיות קלים במשקלם וניידים, על כל פנים לא פחות מארטילרית השדה עתה.

7. פצצות, המונעות באורח רקטי, להטלה ע"י מפציצי-צלילה — להגברת דיוק הפצצת מטרת „חוד-מחט“ ומתקני הגנה (למעשה, כבר התקרבו לכך מטוסי-קרב ומפציצים קלים בריטיים, בפגיעותיהם באניות האויב וברכבי-השריון).

8. דאונים מונעים, שכל אחד מהם נושא כחה או מחצית כחה, להסעת חילות-הסתננות או חילות-סער במהירות רבה מעל למכשולים שבחזית, ולהורדתם מעבר לעמדות המגן של האויב וביניהן. דאונים כאלה אפשר לבנות בזול, מעץ, בד וצבע, ולהניעם או ע"י צנורות-הנעה רקטיים, או ע"י מנועי-מכוניות רגילים כדי שיהיו אמצעי תובלה מהירה וקצרת-טווח אשר מפני ריבויים אין משגיחים באבידותיהם. דאונים כאלה יוכלו להתגבר בנקל על כל סוגי המכשולים שבשדה-הקרב, בחסכם לחיל הרגלי התוקף שעות של זחילה קדימה, תחת אש, דרך מוקשים ותיל. אף על פי שפעולה כזאת עלולה, כמובן, לגרום לאחוז גבוה של אבידות בנחיתה בשעת תחילתה, הרי לעומת זאת עשויה היא לקצר הרבה את זמן המערכה, ובסופו של חשבון יש בכך חסכון רב באבידות.

9. מכ"י קלה קטנת-קוטר, היורה כדורי הצתה, — להחלפתו, או לפחות להשלמת פעולתו, של זרק-האש, כמכשיר לשיתוקן של עמדות כלי-יריה מטוח קרוב. מכונת-יריה, קטנת-קוטר, מוצבת על תלת-רגל, מקוררת-אויר, אשר טוחה המכסימלי הוא בין מאה וחמישים לשלוש מאות יארד, — היא היא הכלי הדרוש לכך. משקלו של כלי כזה לא יהיה גדול מ-7 עד 9 קילוגרם, לא תהא לה חבטת לוע ונקל יהיה להסתירה. והיא, עם כדוריה המבעירים, קטני הקוטר, תוכל להתמיד במתן אש במשך זמן רב לאין ערוך יותר מזרק-האש, וכן תוכל לרכז ביתר דיוק את כל אשה לחרכי-האש שבמעמדות כלי-היריה של האויב. וכולה, על תלת-רגלה ותחמושתה, יש לשער כי תהא נוחה לטלטול בדומה למקלע-בראונינג.

10. קרונות-גזר משוריינים לרגלים בהילוותם אל טנקים, כשלכל קרון-הסעה יש שריון של טנק בינוני, וביכולתו לשאת כתת רגלים על גשקה וציודה. כך אפשר יהיה בשעת התקפת רגלים-טנקים להוביל במהירות ובבטחון יחסי יחידות רובאיות קדומניות, דרך התיל הטקטי, מחסומי המגן הארטילריים ושדות המוקשים של האויב. ליד הנקודה שנועדה מראש ירדו הרובאים ללוות את הטנקים בהסתערות הסופית. כתפקיד-משנה, יוכלו הטנקים גם למשוך אחריהם קרונות-גזר כאלה המלאים אספקה ותגבורות ליחידות הרובאיות הקדמיות שבאיזורים המועדים לפגיעת האויב, וכן יוכלו להסיע פצועים מאיזורי-הקרבות בשעת פריצת החזית. מיד לאחר שנתהווה המעבר הצר הראשון לכלי רכב, יוכלו הטנקים עם קרונות-הגזר להסיע חיילות רעננים, ציוד וכלי נשק דרך הפירצה לעורף האויב, להעמקת החזירה. ובשעת הרדיפה תוכלנה שדרות טנקים עם רגלים לערוך מסען יחיד, בלא שתגדלנה כברות הדרך שהיו נתפסות ע"י חיל הרגלים העורך את מסעו לבדו. וכשייתקלו בהתנגדות אויבת — יהיו הרגלים והטנקים מוכנים ממילא לפעולה מתואמת לאלתר, כדי להתגבר על הכוח המשהה.

עם ה"מאק"י" (1)

א. הפעולה הראשונה

לאחר שגילגלתי עם "המתולתל" על כל המטרות הבאות בחשבון בתחנה, גמרתי בלבי כי, הטובות שבהן תהיינה שני גשרי-סיבוב גדולים, המסתובבים על ציר ומשתמשים בהם להוצאת הקטרים ממוסכיהם.

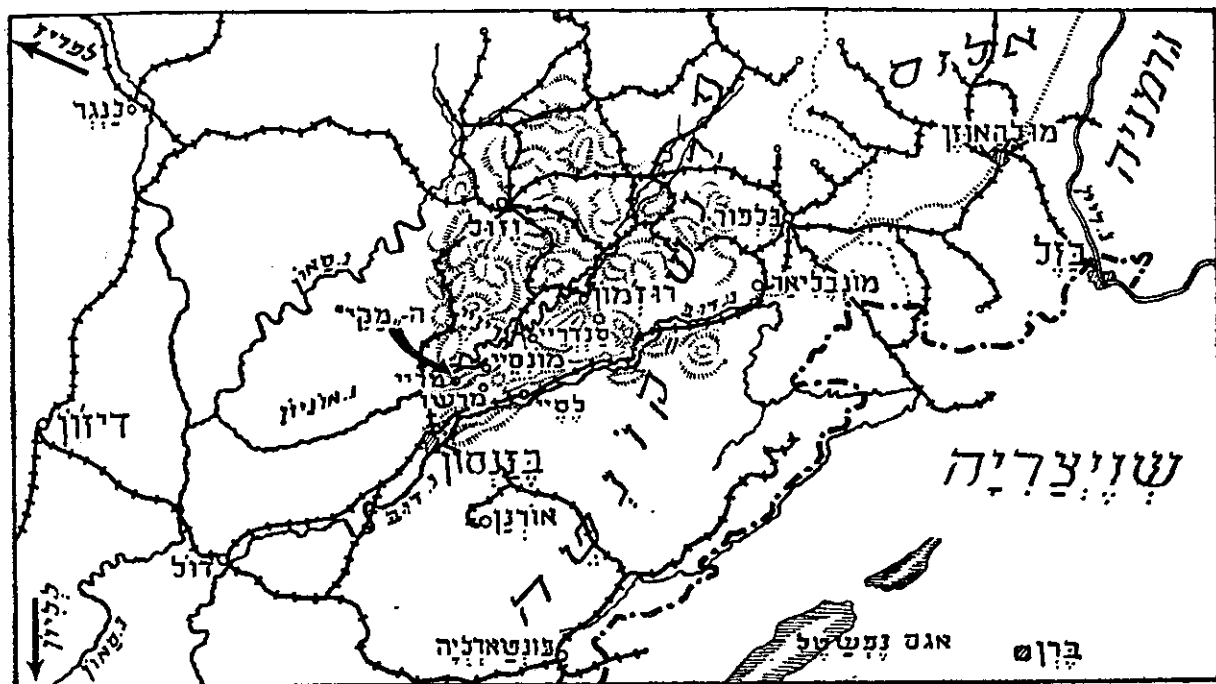
בחרתי בגשרי-סיבוב מכמה טעמים. "המתולתל" ומוריס, שניהם הכירו יפה-יפה חלק זה בתחנה, ולדעתם אפשר היה לבצע את המלאכה. ל"מתולתל" היה ידיו, בעל בית-קפה מעבר לכותל שבין הרחוב וגשרי-סיבוב, שבנו שימש אחד מעובדי התחנה. הבן יכול היה למסור להם פריטים על מקומות-המצאם, עד לרגע האחרון, של המשמרות הגרמניים. וגשרי-סיבוב עצמם מטרה נכבדה היו. אילו הוצאו מכלל פעולה, היו מוציאים מכלל פעולה כשבעים קטרים גדולים, — החיוניים לגרמנים — אשר היו נכלאים במוסכיהם. בתורת התחלה בוחר הייתי לערוך התקפה יותר גדולה, אך שעתה היתה דוחקת ואנשי מעטים. לא יכולתי לשהות בוויאווה אלא עוד יום אחד בלבד. אחרי כן אנוס הייתי לפרוש משם, יחד עם בולאיייה, כדי להיפגש עם אלברט ופול, כפי שגמרנו בינינו, בסירה אשר בלא-שביאווט.

אותו ערב שלחתי, איפוא, את "המתולתל" לחקור את המצב. הוא יצא דחוף ובהול רכוב על אופני-אשה מבריקים בחידוש, ש"מצאם" בבואנסון. בעמדו לרדת העירה, לא שינה את תלבושתו, ורק הטיל מצנפת מגועלת מעל לתלוליו המקורזלים לשם הסוואה, כביכול. מוריס הוצרך להיספח אליו בבוקר, כדי לרגל את המקום ריגול אחרון. אחרי כן צריכים היו לחזור אחרי הצהרים ולמסור לי דין-וחשבון. הם נשבעו, כי הצלת יצליחו לבחון את גשרי-סיבוב מקרוב. נצתכתי לתיאור ממש, לשרטוטים, למדידה בסנטימטרים של כל אחד מהצירים המרכזיים הגדולים. גשרי-סיבוב יסוד כל פעולתו היותו מאוזן. יש בו, מתחת לו, ציר מרכזי, וכן שני גלגלים בקצותיו, אחד-אחד בשני קצוות הפלאטפורמה. כשמסיעים קטר ומעלים אותו על גשרי-סיבוב, הוא מתאזן על-גבי הציר, ושני הגלגלים אינם משיקים במסלול הפלדה שמ-תחת להם. מטען-פיצוץ אחד ל"ציר" דיו, איפוא, להשבית את הגשר כולו, ואילו תיקוניו יהיו קשים וממושכים ביותר.

מהרהר הייתי בלבי, שמא ישובו "המתולתל" ומוריס ויאמרו כי אי-אפשר לבצע את המלאכה. דבר כזה לא היה מן הנמנעות. אך היתה לי הרגשה, כי אלה הם צעירים דעתנים. למחרת היום, בשתיים אחרי-הצהרים חזרו. צל-של-חשש העיב פניו של מוריס. אך "המתולתל" ביטל חיש-קל את כל הנימוקים שכנגד. במוסכים היו 56 קטרים גדולים, ולעת-ערב עתיד היה מספרם להתרבות. ומה בכך אם היו שומרים גרמניים במוסכים? הרי זה דרכם של הללו, שלא להוציא חוטמם החוצה, הלא כן? אמש לא ראום יוצאים אפילו פעם אחת. ובסך-הכל מצויים שם שלשה או לכל היותר חמשה אנשים, אם יקרה והשנים שבמורד המסילה יבואו לגלגל שיחה עם חבריהם. "שומרי המסילה" הצרפתיים לא יעזו להתערב. הם יעמידו את "בעלי-החוד" עם ה"קלרינט" (כנוי לתת-מקלע) לשמור על השער המוליך אל הסימטה, ופיליפ, אף הוא בכלי מעין זה, יעמוד הרחק יותר בסימטה, ויתן אות-אזהרה, אם יתקרב פטרול. אח הצירים החשובים מכל תיאר באופן מפורט למדי. היה לי רושם, כי הוא משקר כשהודיע בהחלטיות שראם מקרוב (ולא זו בלבד, אלא ש"במו ידיו ממש נגע ביצורים טנופים ומסוגפים אלה"). אך הוא דקדק לתארם על ממדיהם המדויקים, שכבר גשתכחו מלבי. על כרחך נכנעת לו, ל"מתולתל" זה.

אותו זמן הספקתי כבר לבדוק ולבחון את כל אשר הצילו ממחסן-הציוד שלהם ונמלאתי התפעלות וגאווה כשנוכחתי שהכל כשר לפעולה, — תהלה אלמת לאותה תעשית-הזיון הבריטית, שכל-כך שנאתיה בימי שלום. חישבתי ומצאתי, כי מתוך כך יהיו לנו כחמשים מטעני-„תקן“, בני ליטרא וחצי כל אחד, — והיא כמות מספקת להרבעה הגונה במסילות-הברזל שבאיפרכיה זו, עד שתהא אפשרות להשיג כמות נוספת של חמר-ההנפק.

בשבתי קורס בין האורנים, כש„המתולתל“ הנרגש מנשף על צוארי, התקנתי את שני המטענים הגדולים. התקנתיים למשעי כדרך שמצוים הננו להתקינם באסכולות-האימון, כשכל מטען הוא לבנה ארוכה ומושלמת של חנ”מ, עם שני פצצים גאים לבנים שתקעתי פנימה, ועם פתילה, כשתי אמות ארכה, משתרבת מקצהו כזנב. והרי לכם בעיה. באנגליה היינו תמיד מעטפים את מטענינו בחומר העומד לפני המים, שהיינו חותמים אותו יפה-יפה בתמיסה של גומי ובאיספלגית דביקה. כאן, בשדה-המעשה, לא היתה לנו כל איספלגית דביקה ולא היו לנו חמרים בלתי-חדירים וכל תמיסה של גומי. גזרתי איפוא לגזרים תרמיל-צבאי צרפתי ישן עשוי לבה, הטלתי על „בעלי-החוד“ לצבועו בדיו ותפרתי את המטענים לתוך שני שקיקים קטנים ומוצקים.

איזור פעולות „המאקי“ של קפיטן מילאר

הם התקינו עצמם להליכה הממושכת על-פני הגבעה, והלאה מעבר למבצר מימי וובאן⁽²⁾ „לא דם בלאנש“ („הגברת הלבנה“) שבפסגתה, ואחרי-כן — למטה, דרך עברו השני של יער שאיו עד שיגיעו לפרברי בואנסון. לבואנסון יגיעו לפני שעת העוצר ואת כלי-נשקם ומטעניהם ישאו בשני תרמילים דרך הסימטאות הצודיות והאפלות. בבוא שעת-העוצר תמצאם כבר חבויים אצל ידידו של „המתולתל“, בעל בית-הקפה. מן החלונות העליונים של בית-הקפה יוכלו לראות את הנעשה בתחנה. את ההתקפה הוצרכו לערוך בשתיים אחרי חצות. „בעל-החוד“ ופיליפ מירקו מירוק אחרון את „הסטנים“⁽³⁾ שלהם, פירקום לשלשה חלקים, וארוזום. יחד עם מחסניותיהם, כלי אחד לתרמיל. „המתולתל“ ומוריס התקינו ברוב זהירות את מטעניהם

⁽²⁾ מצביא ומרשל צרפתי, גדול המהנדסים הצבאיים של המאה הי”ז והי”ח, הן כבונה מבצרים והן כבובשם. — המערכת.

⁽³⁾ תת-מקלע „סטן“, טיפוס בריטי שטופח בשנות המלחמה האחרונה. — המערכת.

הכבדים מעל ל"סטנים" בתרמיליהם. הם אכלו בעמידה ארוחה קלה, לחם וגבינה, אכול והסתכל בהתרגשות איש בפני רעהו ובפניו.

בולאייה ואנכי ליונינו עד השדות.

"ובכן זיכרו, — אמרתי — את המטענים הניתו כיאות, בתוך סבכת-הפלדה וסמוך לציר עצמו. הדחיקו את המטען אל פני הציר, הציתו את הפתילה, והיזהרו שלא תמשכו בשעת ההדלקה. ברגע שתידלק לכו לכם אל השער כל אחד לחוד. אל תרוצו. לכו. כשתגיעו לשער, רוצו במורד הסימטה. וכשתראו את שלהבת ההתפוצצות מאירה את הרקיע הסתתרו מאחורי מחסה. המטענים האלה גדולים הם, ורסיסי-מתכת רבים יעופו".

"כן, אמיל. תודה, אמיל. להתראות".

הבטתי אחרי הארבעה, החוצים את השדה והולכים באלכסון, אל היער, הגולש במורד הרכס לעבר פנינו. בולאייה הניח ידו על זרועי.

"ובכן, אמיל" — אמר — "הלילה פותחים אנו בפרשה".

כשחזרנו אל סוכתנו, שאל בולאייה: "הנשמע את קול ההתפוצצות, אמיל?"

"כן, יש לשער שנשמע, אף-על-פי שהגבעה מפסיקה בינינו וביניהם".

* * *

הם שבו ב-6.30. בגשם. שערם הרטוב ירד על מצחותיהם, עור סוליותיהם נוגע ביב-לות ושרירי-רגליהם נהגו כדרך השיכורים-כמעט, כפי שרואים אצל אנשים בלתי-מתושלים שהגיעו לאפיסת כוחותיהם. כל זה לא הדאיבני. רק שלשה מהם חזרו.

"היכן הוא, המתולתל?" — שאלתי.

"אה, עזבנוהו, כשעברנו ביער, בביקתת חוטב-העצים, ליד הבאר. רגליו וסוליותיו היו בכל רע, עד שלא יכול להוסיף ללכת".

"כמה אנשים נמצאים שם בביקתה?" — שאל בולאייה.

"אה, לא רבים. האב והאם והבן ואשתו ושלשה, או ארבעה, ילדים".

"ילדים! אך, המתולתל הרי דרכו לקשקש".

"ודאי שיקשקש".

"בשם האלהים, מדוע עזבתם אותו שם?"

"איך יכלנו לעצור בעדו?" — שאל מוריס — "ואשר לדיבורים. כשבאתי אתמול בבוקר לבזאנסון, קבלתני אשתי בקריאה: מוריס מחמדי, זה מסוכן יותר מדי. אני אוסרת עליך את הדבר. חשוב על הילד שלא נולד עדיין, — מה את אוסרת עלי? — שאלתי. אל תנסה להכחיש זאת, אידיוט. הרי כל העיר יודעת, שאתה, המתולתל, עומדים לפוצץ הלילה את הגשרים, שמצוי עמכם קצין אנגלי, המארגן את התקפותיכם. — מה?" — הרי כחצי הגווער של בזאנסון היו עומדים אמש בתור בבית-המרוח כדי לקנות משקה ל"מתולתל".

"וזה היה נכון בהחלט" — הוסיף מוריס בחיוך (שכן לא נראה כלל כמי שפרסומת זאת שגואה עליו). יש ל"מתולתל" רק חסרון אחד. הוא פטפטן. לשוא תנסה לבלום את פיו. ואשר לנשים או משקה, פשוט אין זה מושך את לבו-כלל, אך הפטפוט סופו שימיט עליו אסון".

"דבר זה יש לשנות. ועתה לענין גשרי-הסיבוב. מדוע כה אחרה ההתפוצצות השניה אחרי הראשונה?"

"ובכן" — אמר מוריס, רהוי מעט — "עכשיו מבינים אנו, כי תכניתך היתה הטובה ביותר, הינו שארד אני לשוחה אחת, והמתולתל לשניה, ונצית את הפתילות בעת-זעוגה אחת, אך מעצמך תבין, כי אין דומה הסכמה לפני המעשה, או אחריו, לתכנית הטובה ביותר, לעשיית המלאכה עצמה. מחכים היינו בבית-הקפה. הפעמון צלצל, חצות. ז'וז'ה, בנו של בעל בית-הקפה נכנס ואמר, שהכל נראה בסדר. התחנה נראתה במידת-מה כמקום שרוחות מתהל-כים בו, אתה מבין, מלאה צללים ארכניים. לפתע, החלטנו שני דברים: כי לחכות עד שתים זה יותר מדי, וכי המתולתל ואני נשים את המטענים יחד. גדליק את הראשון ואחרי-כן גלך ונעשה מלאכתנו בשני. וכך עשינו. ועוד דבר. פיליפ רצה להיכנס לתחנה פנימה, במקום

לחכות בחוץ, בסימטה. ובכן הנחנו לו להכנס. הבחור המסכן עלול היה להרגיש עצמו ברע, שם, בסימטה.

„לא מלאכה קלה היתה זאת, לתקוע את המטען אל מאחורי סבכת-הפלדה. המתולתל החזיק במטען, ואני הדלקתי. אחרי-כן עברנו לגשר השני. פיליפ עמד והמתין קצת ליד הגשר הראשון, כדי שלא יגע בו איש.

„אלהים אדירים!“

„כן, כן. והלא מסביב היו פועלים רבים למדי. וגם כמה, שלוקים“). אך הם לא נתנו דעתם עלינו. ישבו בצריף ושיחקו בקלפים. כרכנו מטפחות לבנות על שרוולינו, כדי שיחשבונו ל„שומרי-מסילה“. ובכן, לא יכלנו לרוץ מן הגשר הראשון לשני: רבים מדי היו האנשים מסביב. עברנו יחד אל הגשר השני, ולא הספקנו לשרבב את המטען השני במקום הנכון והמטען הראשון התפוצץ. איזה רעש, אלי שבשמים! נדמה היה, שחמש דקות נמשך מטר המתכת שנפל ארצה. שכבנו, כשגשר-הסיבוב מחפה עלינו מעל, — וכשנפסק ה„מטר“ הנחנו את המטען והדלקתי את הפתילה. כאן עשה, המתולתל את משגהו הגדול. ברנש זה, באמת, אינו מסוגל לשמור לשונו, פיליפ! — צווח לכל ארכה של התחנה — אתה בסדר? כאילו אין חצי מניינם של פועלי-הרכבת שבתחנה מכירים את פיליפ הצעיר. אחרי כן קרא אל כל אשר בתחנה: „הסתתרו! מיד תבוא השניה, נוראה עוד יותר“. אותה שעה בדיוק נשמעו צפירות-האזעקה, לפי שסבורים היו כי התקפת-אוויר היא. אי-אפשר היה לראות נפש חיה, אף לא, שלוק. הם כיבו את האורות. נשאנו רגלינו ורצנו אל השער, לקחנו את „בעל-החוד“ והשתטחנו בסימטה כשבאה ההתפוצצות השניה.

„הרעש שהקימה היה חזק משל הראשונה?“ — „כן, הרבה יותר“.

„ההנחתם את שני המטענים באותו אופן עצמו?“ — „כן, בדיוק באותו אופן עצמו“.

„הסבור אתה, כי ההתקפה עלתה יפה?“ — „כן“.

כאן לחצנו ידים איש לרעהו, ולפתע נוכחנו לדעת, כי אין כלום, ממש אין כלום, לפת-שחרית. בולאייה, שמרוב שמחה שההתקפה הצליחה יצא מן הכלים, היה נרגז עד כדי דכדוך-נפש על שאינו יכול להאכיל את אנשיו.

* * *

כשהובא לבסוף המזון שוחחנו, בולאייה ואנכי, עם ג'ורג' על התכנית לארגון המאקי של וייאה על בסיס שיהא בו יותר קבע, והבחורים ישבו וסעדו „פת-שחרית נוסת-אנגליה“. שלשה ה„מאקי סארים“ אכלו כזאבים, ביחוד „בעל-החוד“, שנצרך למזון מרובה. עוד הם אוכלים ו„המתולתל“ נכנס מקרטע, ובידו ידיעה על תוצאות ההתקפה.

ששים ושלשה קטרים נלכדו במלכודת. גשר-סיבוב אחד הורם, ממש, באויר; צירו גתרסק לרסיסים. האחר, זה שהותקף שני, ניזוק בעיקר נזק כללי, אך את צירו אפשר היה לתקן. לדעת המהנדסים הגרמניים אפשר יהיה במשך ימים אחדים להתקינו לפעולה על-ידי מנוף-שלייד. ואילו את הראשון אי-אפשר יהיה להזיז, עד אם ייצקו ויביאו ציר חדש. ודבר זה יימשך, בודאי, כמה שבועות, ואולי כמה חדשים.

בספר „המתולתל“ את כל הדברים האלה, היו כל העינים מוסבות אלי.

„המטענים לא היו חזקים כל צרכם“ — אמר „המתולתל“.

הפכתי והפכתי בדברים האלה. היה ברור לי למדי, כי מטען אחד, הראשון, הונח כזאת; וכי השני הונח ביתר רישול, משום שצמד הבחורים הופרעו עליידי ההתפוצצות הראשונה והמהומה שהקימה. אך אילו אמרתי זאת בפה-רסיה, הייתי רק מטיל סערה של פולמוס ומקפת קצת מן האמון שנתנו בי והחיבה שרחשו אלי. מוטב לנצל את האשמה שהטיל „המתולתל“ לתועלת. לפיכך עניתי בפנים רציניות ביותר:

„באמת צר-לי מאד. רצוני לברך את כולכם ולהודות לכם על הישג נאה ועל מעשה אמיץ“.

(“ כנוי-לזול לגרמנים.

בשתיקה של תמהון נתקבלו דבריו. משתדלים היו להבין, מה נתרשש כאן: וכי באמת נוטל הנכרי את האחריות עליו? בטוחים היו, כי יזכו לויכוח הגון.

„מטענים אלה נראו קטנים משהו“ — אמר „בעל-החוד“, רק כדי להיווכח כי לא טעה. „כן, אפשר שהיו כך — השיבותי מיד — תמיד עלול אדם לשגות. חמרי-נפץ יצורים מוזרים הם.“

„ובבקשה מכם, חידלונא להתפלפל — אמר בולאייה — כיון שהמהלומה בגשרי-הסיבוב לא תשכח ימים רבים. עכשיו צריכים אני ואמיל לעזבכם, אבל בקרוב נחזור, ואז מעשים של ממש, פעולות צבאיות, יוכיחו לו לבוש, כי סכנה רצינית אורבת להם מיער שאִיו. אנו נוציא למאקי של ויאה מוניטין, לעולם ועד.“

„אך אֶלֶנא נוציא להם מוניטין כבר עכשיו, מתולתל. גועל-נפש הוא לי פטפוֹטך בבזאנסון. האינך מבין, כי פיך המקרקר סיכן את כל ה„מאקי“ שלנו וביחוד את אמיל ידידנו? אתה משוטט לך בעיר ומספר לכל ברנש בזוי ממכריך מה שאתה וחברריך נצטויתם לעשות, ורע מזה, מכריו אתה, שפקודות אלה פקד עליכם קצין מ„שירות-אינטליגנס“ הבריטי. האינך מבין, שאם יגונב לו לבוש הסוד, כי יש קצין בריטי ביער, יכתר את היער, ואפילו יצטרך לשם כך לשלשת אלפים חייל, יפרקוהו פרקים-פרקים, ענף אחרי ענף, עד שיתפוס את כולנו, לרבות אמיל?!“

עוף ממולח היה „המתולתל“ מכדי שילכדוהו בדיבורים בעלמא. „מי אמר שספרתי משהו בבזאנסון? — הפטיר דרך בליל זה של ביצה, לחם, חמאה וקפה שהיה ממלא את פיו. עיניו האפורות קשות-המבט סקרו את הנוכחים סביב-סביב.

„חוץ מזה — הוסיף, המתולתל, בראותו, כי אין איש משיב על קריאת-ההתגרות שלו — הלא ודאי שכל משימתנו היא להיות חזקים כל-כך, ששוב לא יוכלו ה„שלוהים“ להגיע עדינו.“

„די! — קרא בולאייה — מתולתל, בלום פיך. עשיתם מלאכה גאה, אך אינכם יודעים דבר ותצייטו לפקודות. איני אומר אלא שמעתה צריכות פעולות ה„מאקי“ שלי ללבוש אופי צבאי בהחלט. בשבילך, מתולתל, יש לי שתי פקודות-יום. האחת היא, כי הנך עולה בזה לדרגת סרגנטל בזכות הפעולה המוצלחת בגשרי-הסיבוב. השניה, כי רשאי אתה לכנות את הגרמנים בשם, בוש, שלוק, פריץ, שטולי, גולגולת-מרובעת, או כל שם שתרצה, מלבד השם „שלוהים“ שהזכרת זה עתה.“

„רצוני להוסיף משהו“ — אמרתי, „אינני ב„שירות-אינטליגנס“. שתיקה מוחלטת של אי-אמון הקבילה את פני. אחר-כך החלו חיוכים ערמוניים להתפשט על פניהם, כיון ש„שירות-אינטליגנס“, שבקיצור היו מכנים אותו „שי-אי“, היה לאגדה שפשטה בכל צרפת. „הריני איש צבא רגיל“ — הוספתי בתוקף. אך חיוכיהם כאילו אמרו: „שועל ערמומי שכמותך, הרי אותנו לא תרמה“. היה בזה כמעט כדי לשגע.

גם מורים. הועלה בדרגה. נפרדנו מהם ויצאנו לדרך.

„מהרהר הייתי בכך — אמר לי בולאייה, כשהיינו בדרך — כי מאחורי הסירה ב„לא-שביאוס“ היה לנו, לפטרון⁶ ולי, מקום-סיתרה קטן. היו שם שני אוהלים. נביא את האוהלים ונקים שם נקודת-פיקוד, מופרשת במקצת מן ה„מאקי“ עצמו. יודע אני כיצד להסתדר באוהל על הצד היותר גות, כיון שימים רבים למדי חייתי חיי צבא במארוק, כדי להתמחות בעסק הזה. הדרך הטובה ביותר היא לחפור שוחה עמוקה מתחת לאוהל, באופן שתהא יורד לתוכו במדרגות. שאז יש באפשרותך לעמוד מוגן בפני הרוח, ויהיה לך חם בתכלית.“ זמן-מה הוסיף לגלגל בנושא זה, אך מאחר שהיו לי, כלרוב בני-אדם, דעות ברורות ומסויימות משלי בענין האוהלים (שלא עלו בד בבד עם שלו) כמעט לא נתתי דעתי לדבריו.

⁶ כינוי למרוקנים, ממלחמות צפון-אפריקה — גם לאלה המשרתים בצבא הצרפתי. כאן — מופנה לגרמנים. — המערכת.

⁶ כינוי של הקולונל. מפקד „פחות-הפנים הצרפתיים“ של אותו חבל, המופיע בספר.

“לא היה זה מוזיק כלל אילו היה לנו איש, שידאג לסיפוק צרכינו, הלא כן”. אמרתי בזכרי את האופנים המזוהמים.
“כן, מישהו שיהא פיקח, הגון ושתקן”.
“מידה אחרונה זו יקרת המציאות היא”.
“מסכים”.

השאירו את אופנינו, כבפעם הקודמת, מאחורי ביתו של ראש העיירה בשאמפו. רציתי לשאת עמי את תרמילי ו“מלתחת-הדיפלומאטים” שלי, אך בולאיה לא הניחני.
“מה אתה חושש? — שאל — איש בכפר הזה, או בכל כפר אחר, לא יגנוב מאתנו אפילו סיכה. הרבה יושר יש בחלק הזה של צרפת”.
ובכן, הנחנו את מטלטלינו בנתיבה הכפרית, ליד האופנים היקרים מפו, שנשארו בלתי-נעולים. לימים נעשיתי אדיש למדי לגבי ענינים כגון אלה, אך בימים ההם היה עדיין זכרה של לונדון, על ערב-רב פרישיה, הזרים ובני-הבית, שמור בלבי יפה-יפה.

* * *

“רואה אתה כל זה, ברגיה הגדול עשה זאת” — אמר ז'אן (ראש ה“מאקי” של שאמפו) ברוח-חילב כשהללנוהו בשנוי לטובה, שחל במראה המקום. “שד מאין כמוהו הוא להנהגת סדרים”.

ברגיה, אותו אדם קדור, גבה קומה, שפגשתי בעזבי בפעם הקודמת את שאמפו היה ממולל ברגליו והרכין ראשו בעניות לשמע דברי השבח. היה זה אדם בעל כוח-אדירים, אורח שומר-חוק, צבע-שליבתיים בחייו האזרחיים במונטבוזון, ממרחק-מה לעבר צפון, בדפרטמנט סאונה העילית. שמעתי עליו מפי מורים, בעודי בויאה. מורים הכירו יפה, לפי שמשלוח-יד אחד היה לשניהם.

מורים סיפר לי מעשים על כוחו של ברגיה ועדינות-גפשו. ברגיה בא לתנועת-ההתנגדות בעיקר מחמת קשיים בחיי המשפחה שלו. הוא ואשתו ביקשו להיפרד, אך נוכחו לדעת שלפי החומרות שהתקינה ממשלת פטן, “למען קדושת הנישואין”, הדבר הוא בגדר הנמנע. כיון שברח מביתו מפני לשונה השנונה של אשתו, שם ברגיה את פגיו דרומה, כדי להצטרף אל ה“מאקי”, לפי שתנועת ההתנגדות שבסאונה-העילית הלכה בדרכים יותר “נוסח-כנופיות” מזו שבדפרטמנט הסמוך שלנו, מחוץ הדוב; וברגיה אדם הגון ביותר היה.

הדרכתי את ז'אן ואנשיו בשימוש בח“נ, אך לא זכיתי לעירות כבויאה. אפשר שגרמתי לכך אני עצמי, בשל התיעוב שעורר בי אנן-הבוץ שבו התגוררו, לעומת עצי-האורנים, שריח קל של נוזל-מחטא נודף מהם, אשר לקבוצת המאקי האחרת. מכל-מקום האנשים שבכאן ניראו לי כבדי-מחשבה יותר. כאן לא היה לך איש כ“מתולתל”, הגטפל אליך בסקרנות כדי לסחוט מפיך ידיעות. את ז'אן הערצתי כאדם — הוא היה אחד ממנהיגי החזית-העממית בבזאנסון, והירבה לפעול להקמתה של תנועת ההתנגדות הראשונה שם ולעידוד הנוער — אבל חשתי, כי הוא חושדני במקצת. גם בולאיה חש כמוני, דבר זה יכלתי לראות, לפי שז'אן הוא מאותם המנהיגים שצריך להמריצם למעשים. כמוני, אך בלי אומר ודברים, העדיף בולאיה את עיסוקם של הצעירים. אמנם, תמיד הכחיש זאת והיה טוען, כי הקשישים והיציבים יותר ערכם רב יותר, ביתוד אלה שקנו נסיון צבאי. בכך היתה באה לידי גילוי שמרנותו, זו השמרנות הצרפתית המיוחדת.

כיון שבעת ההיא לא הייתי מעשן, הפיל עלי ענין הטבק אימה ופחד. בתנאי הכיבוש, כשמנת הטבק שהיקצו הגרמנים היתה ועומה עד לאבסורד, נהפך כל צרפתי כמעט למשוגע-לטבק. גם גברים בריטיים היו מגיעים ממש לידי כך, אילו לקו גם הם במחסור כזה. דבר זה ידעתי. אך כל פעם שבאתי אצל ה“מאקי” ושמעתי מפיו את המלים הפאטליות “חנות של טבק”, אחס הייתי להבליג על צינה שהיתה יורדת וחוצצת ביני ובין בעל הדברים וחבריו. “רבים אנשי מאקי, האובדים בשדידת חנויות של טבק, מן האובדים בהתנגשות עם האויב”. איני יודע כמה פעמים שמעתי מלים אלה מפיו של בולאיה. כי עם כל אהבת

ההרפתקאות שהיתה בו מטבע ברייתו, היה ממוקרי החוק הגדולים, ולעתים קרובות מזכיר היה לאנשיו: "הגנו הצבא הצרפתי בצרפת, ויש לנו הזכות לצרכי-החיים האזרחיים. טבק נחשב לצורך-הכרחי בחיי איש-צבא, ולפיכך יש לנו חוקה לגביו. אך חלילה לכם לשכוח, כי אחרי המלחמה יהיה עלינו ליתן את הדין על מעשינו בזמן המלחמה. עלינו להשתדל להצטמצם במטרות צבאיות בלבד. כל חנות-של-טבק — היא סעיף-של-חובה במאוננו". כשראיתיו מטפל בענינים כאלה נוכחתי, עד מה בר-מזל אני שנודמנתי עם אדם כזה.

* * *

מסורבלים מעט אחרי הסעודה ירדנו לאטנו לשאמפו לקחת את אופנינו. לא ירט לנו הדרך הלוהט הארוך, אל לא-שבייאוט. כשנכנסנו לכפר, רץ לקראתנו נער. "מוטב שתמהרו ותסתלקו מכאן, רבותי" — אמר — "זה עתה אסרו את הבריגאדייה" (שאפיואי).

"מי אסר?" — שאל בולאייה.

"הגסטאפו, כמובן. הם באו במכונית גדולה אל תחנת הג'נדרמריה במארשו כדי לקחתו, ואחד הג'נדרמים, שוטה ארור, אמר להם בתום-לבו, כי הלה ירד לבזאנסון. ובכן, נסעו להם הבושים במכוניתם, לאט-לאט, במורד הכביש לבזאנסון, והעלוהו על המכונית כשנפגשו בו. הם לקחוהו אל, לא-ביוט לשם חקירה."

"מתי קרה הדבר?" — קרא בולאייה בחטיפה.

"לפני שעה. רק לפני חמש דקות בא אחד הג'נדרמים אל ראש העיירה כאן להזהירו. קפיטן שאנטקלר טלפן למארשו מתחנת-הג'נדרמריה בבזאנסון להזהירם על כך. מוטב שתזהרו. עכשיו יכולים לבוא לחפש את ה"מאקי".

"הוא צודק" — אמר בולאייה — "אם ידוע להם על פעולת שאיפואי, הרי שידוע להם על ה"מאקי". ארור שכמותו, תמיד אמרתי, כי הוא מדבר יותר מדי, שאפיואי זה. הערכו חיפוש בביתו?" — שאל את הנער.

"לא, לא ערכו."

"יפה."

הוא שלח את הנער להודיע ל"מאקי", שתהא עינם פקוחה ויעמידו זקיפים יומם ולילה, ושלח פתק לז'אן, שיוזהיר מיד את ג'ורג' מול על מה שקרה ויודיע ל"גרו-קלוד", מנהל בית-הספר ברוג'מונט, שעליו לקחת עכשיו לידי את תחום-פיקודו הקודם של שאפיואי. "אם לא חיפשו בביתו של שאפיואי, הרי כספך יצא ודאי בשלום", — אמר לי, — "מאדאם שאפיואי כבר החביאה אותו בינתיים יפה-יפה. מוטב לנו שנסתלק בעוד מועד, שמא יצליחו לפתוח את פיו של שאפיואי ויבואו לבקש אחרי, מאקי זה, או אחר."

"וה"מאקי יהיו בסדר?"

"בסדר? זוהי גוזמא. אך עליהם להיות תמיד מוכנים למקרים כאלה. עליהם להיות מסוגלים לדאוג לעצמם. בכל, מאקי יש אנשים ששבילי היערות הללו נהירים להם יותר משבילי כפריהם. מלבד זאת, מסופקני אם שאפיואי יפצה פה. אגוז קשה הוא. ועוד: חושבני, כי ה"בוש" עודו נוהג מקצת דרך-ארץ לגבי כל מדים שהם. אפשר שלא יעזו בכלל לפגוע בג'נדרמים, והרי שאפיואי הוא דמות מקובלת ביניהם. אפשר שלא, ילחצו עליו יותר מדי". בנעימה זו של אופטימיות שלילית יצאנו לדרך.

"מה, בדיוק, היה מעמדו של שאפיואי?" — שאלתי את בולאייה.

"הוא היה האחראי לגזרה זו הכוללת את שני ה"מאקי והמחסן של גרו-קלוד, וכן מחסן נשק אחר ליד מארשו."

"ואני חשבתי, כי אתה הוא האחראי לכל זה."

"הנני, באמת, האחראי, אך שאפיואי היה נתון לפיקודי. מעמדי האמתי הוא מושלה

(סמל-ג'נדרמים. — המערכת.

הצבאי של בזאנסון, ומאקי אלה כלולים בתחום פיקודי. אבל כידוע לך, חדש אני פה. עד הזמן האחרון עבדתי בגזרה אחרת, ושאיפואי היה המפקד הראשי פה. העובדה שנתפס מסכנת את שני המאקי כאחד.

תמהני, מדוע באו לקחתו.

אולי משום שכל כך הירבה לדבר ולהתפאר. אוי — קצין בולאייה — הייתי בועס בעיטה הגונה באחורי אני. איזה חמור הייתי. הנה שער-נא בנפשך כי לפני כמה ימים אמרתי, ששאיפואי הוא יוצא מן הכלל שקבעתי לגבי ג'נדרמים. אך מה אני סח. הוא, באמת, היה יוצא מן הכלל. הוא היה לוחם אמיץ ופעל כגבר למען תנועת ההתנגדות.

האינך סבור, כי מישוהו הלשין עליו?

כן, יתכן מאד, שהלשינו עליו. אך בנקל יכלו לתת דעתם על הליכותיו. הוא היה גאה בכך שממנהיגי ההתנגדות הוא. אין בו מידה מספקת של פיקחות. הצרה היא, שכל פעם שנערכים מאסרים, אינך שומע אלא על מאסר אחד בלבד. אפשר ששאיפואי הוא רק חוליה בשרשרת ארוכה. והרי יתכן מאד שהם מחפשים את כולנו. ורק מקוה אני, שאין אורבים לנו בגשר לסיי ובמנהרה בשאמפליב.

בולאייה הרית ריח של פורענות המנסר באויר ואנכי נעשיתי עצבני מחמת הזהירות היתרה שנהג בה לכל אורך הדרך. רוב הדרך דרש ממני שאנוע במרחק מה מאחוריו, וכל פעם שהוציא מכיסו את מטפחתו (האות שהוסכם בינינו כסימן של סכנה) היתה צמרמורת אוחזת את חושי-שדרתי. אך היה זה רק כדי למחות את מצחו. רכבנו מהר מהרגיל. שנינו היינו שטופי זיעה כשעברנו את המנהרה האפלה בשאמפליב, אך רוחה רבה גתרווחה לשנינו כשיצאנו בשלום מאותו מקום קודר.

את מעט הפרסאות האחרונות שלפני הטירה עברנו זינוקים-זינוקים, כסיירי חיל-הרגלים המתקרבים, דרך-שיטה, אל עמדה אויבת. חששנותו של בולאייה הפתיעני, כי אני עצמי לא חשתי אלא זאת: שהנני עייף ולוהט מחום. היה בדעתי לבקש אמבט כשנגיע אל הטירה, ושמחתי כי יש עמי כותונת נקיה בתרמילי. חשבתי כי בולאייה הוא עצבני רק מפני הרהורים שצצו במוחו בשל מאסרו של שאיפואי.

אך כשקרבנו אל הטירה, ידענו מיד, כי משהו אינו כשורה. הבנין הגדול — שמראהו כמראה "ביקתת-הרים" שויצית מוגדלת, ולפניו משתרע מגרש-סניס עזוב, — נראה כאילו אין בו נפש חיה. כל התריסים היו מוגפים, מפי הארובות לא תימר עשן. עמדנו בחורש, ותלינו עינים קרועות לרווחה.

"תבל שלא זכרתי לקחת עמי את משקפתי" — אמר בולאייה — "אך אולי יספיקו עיניך. עיניך חדות מאד?"

"חדות למדי".

"ובכן, התבונן בזהירות אל עמודי-השער הימני, וספר אם רואה אתה משהו".

"איני רואה דבר. אך המתן. משהו קטן. איזו משיכה לבנה, או סרט צר וארוך.

כרוך בראש העמוד".

"שבח את אלהים, שלא רכבנו על אופנינו. זהו, אות הסכנה שקבעתי עם המרקיו הצעיר.

עלינו להסתלק מכאן בזהירות".

"אך לאן?" שאל כאילו את נפשו — "הצרה בצייד מעין זה היא שלעולם אינך רואה

את הכלבים אלא לאחר שכבר נתאחר המועד. עלי לגלות, מה קרה כאן. נחביא את האופנים פה, ואני אלך ואראה, אם אוכל למצוא את הסוכן. ביתו אינו רחוק מכאן. עליך להחבא היטב ולא לזוז ממקום-המחבוא, יקרה מה שיקרה. אם לא אשוב, השתדל להגיע חזרה לוייאה".

"ומה בענין אלברט ופול? הרי עוד אתמול צריכים היו להגיע לכאן במכונית-המשא".

"כן, חוות קשה היא. נו, להתראות".

לחצנו דים איש לרעהו. והוא הלך ברגל, בשיפולי החורש. כבר היתה השעה השביעית.

הייתי רעב. ממקום-רבצי יכלתי לראות את הטירה, אך לא היתה שם כל תנועה. היה ערב

שקט. אפילו העלים לא זעו. וכשעשיתי תנועה כלשהיא, נדמה היה כי רחש עצום מילא את החורש ונתפשט גלים-גלים בכיוון לסירה ואל שתי החוות שבמרחק, ואחר־כך אל היערים הגדולים שמעבר להן.

בפאת החורש הופיע נער קטן. בריחוק־מה ממקום מחבואי נעצר ואמר בקול רם: „מר אמיל. מר אמיל כאן?“ זה היה נער שלבושו נאה, שערו מתולתל וארוך, ופיו מפונק. „כן, פעוטי“.

„בולאייה אמר, שעליך להחבא. לכשיחשיך יבוא לקחתך. את תום לקחו.“
ברור, איפוא, כי אירע משהו רציני. לגמתי לגימה הגונה מצפחת הכסף הקטנה, שצנחה אתי בשעתה ממרומי האויר. סמוך לעשר בא בולאייה, מתפש דרכו וטועה לאורך קצהו של החורש.

„נרכב בלי אורות“, — אמר — „עלינו להיות סמוכים זה לזה, שאם לא כו תאבדנו. הבשורות רעות ביותר, אך חושבני, כי אלברט ופול ניצלו. ראשית דבר עלינו להסתלק מפה, כל זמן שאפשרי. בדרך כלל, איני מחבב טלטולי דרכים בלילות, לפי שבדרך הזה הנך מופקר לחסדו של כל בוש' המזדמן לך בדרך. עומדים להם ליד הדרך, יורים תחילה ואחרי־כן שואלים שאלות. אך הפעם חשוב ביותר הוא שלא יראונו כאן“.

כיברת־דרך לפני גאזיי עבר הכביש בחורש גדול. בולאייה פנה שמאלה, ועלה במעלה משעול צר המוליך היערה. כמעט חמש מאות מטר צעדנו במשעול הזה. על סביבותינו חושך־צלמות, ומחשש להיגנף בעצים אנוסים היינו להשתמש בפנסינו, שעטפנום במטפחות. אחרי כן, קטפנו לנו ענפים מכמה עצי־אורן, כדי להציע לעצמנו משכב. בולאייה כרע תחתיו, החזיק בידו את הפנס, דיבר, — ואותה שעה שקדתי לכונן דייק־שלארעי להגן עלינו מפני רוח הצפון הקרה. תום זה שנתפס, כך סיפר לי, הלא הוא אותו רברבן, שראיתו פעם אחת בחווה ליד גזיי.

„רואה אתה, מה מקבלין אנו על היותנו רכים?“ — אמר בולאייה — „אתמול היה יום בהיר ונחמד, והוד־מעלתו תום חושב בלבו: הבה־נא אקפוץ לי קפיצה אחת על אופני ללא־שבייאוט ואראה במו עיני כיצד מתקדמות ההכנות לקראת בוא האורח האנגלי. והבחור קם ויוצא בלוי'ת ג'אק, אחד מנערי החווה. בלכתו על־פני הכביש, העובר ליד שער הסירה, עוצרים אותם שלשה אנשים בבגדים אורחיים. בידי האנשים נשק, והם מצווים על תום וג'אק לרדת מאופניהם. הם מצייתים, אך משראה תום שהללו גרמנים הם, שמת את אופניו ונשא רגליו לברות. הגרמנים הספיקו לעמוד על טיב טרפם זה וירו באויר. לאחר היריה השלישית נעצר תום והרים ידיו. מה אופייני הוא כל זה לברנש זה. תעודות מזויפות מצוינות יש לו ואת מראהו שינה עד אין להכירו, כי הנה גידל זקן והעלה שומן. אילו עמד בשקט עם ג'אק והראה את תעודותיו אפשר שהכל היה מתישב בכי טוב. אך לא! עליו להראות מעשה גבורה ולברוח. ואחר־כך אין לו מידה מספקת של אומץ־לב לגמור את המעשה. הוא חוזר במועל ידים. הגרמני הראשון מכהו על פניו, השני מכהו על פניו, השלישי מכהו על פניו. תום כורע תחתיו ונאנח. הראשון בועט בו, השני בועט בו, השלישי בועט בו, וחוזר חלילה. במורד הדרך רוכבת נערה צעירה. שמה — מארי. בראותה אותו שוכב שם, אין היא יכולה לעצור ברוחה וצעקה חנוקה מתמלטת מפיה: „תום! אנשי הגיסטאפו מורידים אותה מעל אופניה. אחד מהם מניח שתי ידים על שתי כתפיה: „את עובדת עם הטירוריסט הזה?“ אומר הוא—ובמשיכה אחת קורע שמלתה, במחשוף־צווארה ועד לשוליה מלמטה. השמלה צונחת ארצה. הגרמנים מכים את הנערה המצווחת ובוכיה. היא נופלת ליד שמלתה. אביה רואה דבר זה מביתו שבקרבת מקום. רוב בני הכפר רואים דבר זה. אוי לאותה בוושה! הם אוסרים את המרקיו הצעיר בסירה. המשרתים אינם, וכן אם המרקיו ואחת מאחיותיו. האחות השניה נמצאת במקום. הם אוסרים אותה, אך אינם פוגעים בה. את כל הקרבנות שאספו מטילים הם על מכתי־משא גדולה. אחר־כך הולכים לבית אבי הנערה שהפשיטנה והילקוה. שנים דוחקים את כתפיו אל מכעד הכסא הזקוף, והשלישי תוקע את קנה־האקדה אל מצחו. בתך עבדה בשביל הטירוריסט

הזה, תום. ספר כל מה שאתה יודע, ולא — תארע תקלה, והאקדח יירה במקרה, — אומר בעל האקדח. אני ידע דבר, וגם לו ידעתי, לא הייתי מספר לכם חזירים שכמותכם, — עונה האב. הוא אומר את האמת, אומר איש הגסטאפו, והם עוזבים את הבית בשחוק, בלי להכותו אפילו. חיות-פרא משונות הם הגרמנים הללו. פעמים שמעשה של אומץ-לב זוכה להערכתם, ופעמים הוא מטריף עליהם את דעתם. בדיוק ברגע שהם עומדים לצאת מן הסירה, קרבה מכונית-משא אחרת. זוהי מכונית כחולה-אפורה, וארבעה אנשים לבושים אזרחית בתוך תא-הנהג. כמה מן הכפריים סבורים, כי זוהי מכונית-משא של הגסטאפו, אך אחרים סוברים כי זוהי, ההתנגדות. מכונית-המשא נעצרת, כדי לשאול על הדרך אל הסירה. אחד הכפריים ניגש ומסביר, ואגב כך מוסיף: הגסטאפו נמצאת בסירה — אם כן, נסתלק מפה, לכל השדים והרוחות, צועק אחד היושבים במכונית-המשא הכחולה-אפורה. הוא מדבר במבטא אנגלי. זהו אלברט. המכונית הכחולה-האפורה הופכת פניה ודוהרת בחזרה, אל נזי. בדיוק ברגע שהיא נעלמת, מגיעה מכונית הגסטאפו ופונה בדרך האחרת, המוליכה אל בזאנסון. הכפריים סוברים, כי ה'בוש' הניחו אחריהם שני אנשים בסירה.

„הרי לפניך רקונסטרוקציה של הפרשה כולה — סיים בולאייה — ולאיו ערבוביה נתקענו! אתה תופס את כל התסבוכת? זהו הדבר שבגללו נאסר שאפיואי.“

„הבאמת סבור אתה כך?“

„סבור! אין לך דבר ודאי מזה. תום ידבר, ידבר וידבר. הוא סיפר להם הכל, והוא יודע כמעט הכל.“

„והנערה שלקחו, האם באמת עבדה אתו?“

„כן, זהו הענין בפרשה זאת כולה הראוי ביותר לחמור זה! שוטה זה, אידיוט כפול-שמונה זה, ניהל חליפת-מכתבים חשאית עם אשתו, לא פחות ולא יותר! השומע אתה? עם אשתו! היש לך דבר מסוכן מזה! והנערה היא שתייחה ביניהם. היא שהעבירה את המכתבים. ראשית, הולך הוא לכנסיה באחד בשבת, אחרי כן כותב מכתבים לאשתו, וממילא מובן שהוא מוכרח לרשום כתובת. אין הוא מציין את המען שבו הוא מתגורר למעשה. או, לא! ערום הוא מלעשות כך. הוא כותב בפשטות — „סירת לא-שבייאוט“, ולבסוף, שיא האידיוטיות: הוא בעצמו יורד לשם רכוב על אופנים. והנה כל ארגונו נתון, בסכנה מפני המטורף הזה, מפני חלשלוש זה, זבל זה...“

„תודה לאל, שאלברט לא נתפס.“

„כן. אך מה יחשוב עלינו אלברט? יחשוב שקראנוהו למלכודת. הייתי ערב לסירה. היא גראתה במקום בטוח ביותר. כך תמיד קורה. אך אלברט דעתו תטרף עליו מרוב זעם. עלינו להודיע לו. עלינו להודיע לכולם. המסכן. תום מכיר את כל כתבותיו, יודע הוא אפילו את בית אבא ז'אנט בעיבורה של בזאנסון, שם מתגורר עכשיו הפטרון. מה נעשה איפוא?“

זו היתה השאלה. הפכנו בה והפכנו בה. מעולם לא ראיתי את בולאייה זה לפני כן. אך מאידך גיסא, מעולם לא נתנסיתי בכך שאראה ארבעים וחמשה מחברי נאסרים על-ידי הגסטאפו. את הכל ראה ראה קודרת ביותר. בתחילה היה בדעתו לחזור עמי לוייאה, אחרי שנתראה עם אלברט, ואחר-כך להשאירני לכלכל את פעולות „המאקי“ והוא עצמו יעבור לבזאנסון, או מערבה, או דרומה מבזאנסון. עכשיו היה בטוח, כי האויב ישיג אצל תום את כל הפרטים על כל הפינות שבהן נהג לשהות, על הבתים שבהם היה מבלה לעתים, על המקומות שבהן היה משתהה לסעודה. הידע תום בדיוק את המקום שבו נמצאו שתי קבוצות „המאקי“? שאלתי. — „לא, אך הוא ידע, כי זה סמוך לוייאה ולשאמפון.“

„הידע על ג'ורג' מול? ועל משפחת מרקי בווייאה?“

„לא, חושבני שלא. את שאפיואי הכיר ועל מול כבר יודעת הגסטאפו.“

„הידע על דבר האכסנים של אבא לטאלק בריניי ועל דבר קשריך עם הדארדלים?“

„הוא ידע על האכסניה בריניי. על הדארדלים — לא.“

„אם כך נדמה לי, כי אין כאן אלא תשובה אחת. עליך לשוב עמי לוייאה ושם נמשיך“

בביצוע תכניותיו. קרוב לוודאי שעתה תאלץ להסתופף אצל ה,מאקי עד סוף המלחמה בצרפת, כי לפי הנראה הורע מזלנו ואנו שרויים באיזור שיהיה האחרון לשחרור. •
 „אפשר שצדקת. אך נדמה לי, אמיל, כי נצטרך לחסדי שמים כדי להגיע בשלום לוייאה.
 ה,בוש' בודאי צוהל על שתפס את תום. עינו תהיה פקוחה. על כל פנים עלינו לשכב לישון
 ובבוקר נראה מה נוכל לעשות. אני רעב.“
 „גם אני.“

„בחווה זו שעל פניה עברנו, — אותו אור שראית בדיוק לפני שנכנסנו לחורשה, ידידים
 מצויים בתוכה, אלא שזוהי החווה הראשונה שבה שהה תום. אולי שמו עליה עין. נראה בבוקר.“

* * *

היה זה לילה מרועש רוח חזקה, נביחת כלבים הרבה וצלצול פעמוני הבוקר. ישנים
 היינו באותה מתיחות של אנשים שנדמה להם כי סכנה מרחפת עליהם. ובשש בבוקר, קרים
 ורעבים, התגנבנו דרך השדה אל החווה. השדות היו מלאי פטריות נאות. אכלתי אגב הליכה
 קומץ פטריות. משפע הטל נתלחלחו מכנסי עד למעלה מן הברכים. כלב זאב מוצק וזועף
 עמד בחצר החווה. הוא היה קשור בשרשרת אל חוט תיל מתוח מלמעלה ויכול היה איפוא
 להתרוצץ לארכה של החצר. בהליכתו הזוחחה הצליח בוליה לעבור ליד המפלצת בשלום,
 אך אותי הספיקה זו לתפוס בעקבי והודיתי לאל עליון שהצלחתי להגיע אל הבית בשלום.
 בבית פנימה עמדה נערה גבהנית, בהירת שער. היא הכירה את בולאיה ונתנה לנו אוכל רב,
 לא רק לחם וחמאה וגבינה וקפה-של-חייטים אלא גם קותל-חזיר, נקניק ולחם צידה לדרך. היא
 הראתה לי את קירות המטבח אשר לדבריה צבעם תום שעה שהיה מסתתר אצלם. היא דיברה
 בו טובות ועלה הרהור בלבי שהיא מאוהבת בו במקצת. רוחה שמועה, כי הוא נמלט.
 „מה, תום? לא מתקבל על הדעת“ — העיר בולאיה.

הוא בחר לו נקודה על המפה, פאת יער, כמקום המפגש: רכבתי לשם לבדי, ובדרך עברתי
 את גזי. בולאיה התכוון לערוך כמה ביקורים ולשלוח הודעות-של-אזהרה ל- F. F. I.
 („כוחות הפנים הצרפתיים“). לפי חשבוננו, מאסרו של תום הביא סכנה חמורה על חמשים
 איש בערך. השעה היתה מוקדמת, והגעתי ליער כמעט בלי שיוזמן לי איש בדרכי, פרט לאחד
 דים שהמתינו ללויה של מת בנוי גופה. ביניהם עמד פלאנסון, סוחר-יינות, ובידו הגסה זר
 גדול של פרחי-שדה. העמדנו פנים כאילו איננו רואים זה את זה.

הטמנתי את האופנים בקפידה, באופן שגם אני לא יכולתי לראותם ממרחק כמה פסיעות.
 וביראתי לעצמי קרחת-יער קטנה בין שיחים נמוכים וצפופים. על קרקעית הקרחת פיזרתי עשב
 דק, הטלתי עליו מרפד של מלבושים. אחרי-כן, עירום כביום היולדו השתרעתי לטבול באמבט
 של שמש. עדיין היתה השעה התשיעית כששכבתי, ולא צפיתי לבואו של בולאיה לפני אחת
 או שתיים אחרי הצהרים. השמש משפיעה עלי שפעת חיים יותר מן האלכוהול או המזון
 וחשתי כי אפשר שזו לי הזדמנות אחרונה לספוג אל קרבי את קרני-השמש. שכבתי ובמרחק
 כמה פסיעות מראשי השתרעה הדרך הקטנה, המוליכה מגזי צפונה, היתה זו, כך סברתי,
 הדרך אשר בה יבוא בולאיה. עתה היתה הדרך הומה מבני-כפר, הלבושים במחלצות אחד
 בשבת שלהם ובידיהם פרחים. היו אלה אנשים מבוקלאן, הכפר הסמוך, שירדו ללויה בגזי.
 הם התנהלו להם בעגלות-כפר, בכרכרות או על-גבי אופנים. לפרקים היתה עוברת גם מכונית,
 אך הנחתי לה לשמש שתנסוך עלי שכרון והסחתי דעתי מן הגסטאפו. לבסוף, אפילו העכבישים
 והגמלים לא יכלו לטרדני משנתי.

עוררני בולאיה שבא בשרקו כמה צלילים מן „הצוענית“. כלום זהיר היה שהחליף אפילו
 את האפרות לאותות-שריקה? לפני שקראתיו לבוא, לבשתי מה שלבשתי.

„אל אלהים, הרי כולך שחום עתה“ — אמר. הוא הביא לי ארוחה קלה מגזי ורוחו
 היתה טובה עליו, בלא שום טעם, פרט למזגו ההפכףך: שהרי בעצם, שנא שמש ואם הידיעות
 היו רעות. „תום מסד לגסטאפו את תיאורי שנינו, ובודאי גם של רבים אחרים“ — אמר —
 „ה,בוש' ערך אתמול בגזי הקירות בעין שנינו. הם ביקרו אצל פלאנסון אך לא הוציאו דבר

מברגש זקן זה, פרט לבקבוק מיינותיו הגרוועים ביותר. שלחתי הודעות לכל-לכל ועתה איני רואה אלא שתי דרכים. האחת: אנו יורדים לבוקלאן, מסתתרים שם אצל הכומר, שהוא באמת בחור נפלא, ובלילה הולכים למחסן-הנשק בעבר השני של נזי ומשתדלים לארגן את סילוקו משם. והשניה: אנו חוזרים ישר לוייאה ושם מסתתרים ב"מאקי". מה דעתך?

"עלינו ללכת לוייאה".

"שפיר. אך פירושו של דבר הוא: להפקיר את מחסן-הנשק בנזי. תום בודאי ימסור להם עליו".

"נוכל להשיג נשק אחר אך עור ועצמות אחרים לא נוכל להשיג. יפה יותר לבריאותנו שנהא שרויים בעבר השני של הנהר דוב".

"צדקת, אמיל. ואגב, תום תיאר אותנו תיאור מפורט למדי. אל תסיר את מצנפתך בדרך. שער בלונדי נאה זה בולט יותר מדי, ומוטב שתחביא את מעיל-העור שלך בתרמילך".

שוב עברנו בשלום את המנהרה הקרה בשאמפליב, אך על הגשר בלסיי הועמד משמר. זהירותו של בולאייה הצילתנו מנסיון לעבור בו. ממרחק מאה מטר, מבין העצים, סיירו את המקום וראינו איש-מיליציה פוסע בקצהו השני של הגשר, יורק אל תוך הדוב השטוף במהירות וחוזר אל אפולולית הצל. ובכן, הפכנו פנינו ורכבנו במעלה-הנהר במשעולים צרים. על הגשר השני לא עמד משמר. בדיוק ברגע אחד לפני שצלחנוהו עברה מתחתיו סירה מלאה נערות צעירות לימים.

* * *

השעה כבר היתה מאוחרת, וכשהגענו לוייאה היינו עייפים. כמעט שלא עצרנו כוח ונתתינו להשאר באכסניה מסבירת הפנים בריני, אך בולאייה לא רצה בשום פנים להסתכן. סעדנו לבנו סעודה כלשהי עם משפחת מארקי, שאמרו לנו, כי דומה נדמה להם שבסביבה שקט, פרט לכך שכמה "מאקי" פגעו בלילה הקודם אגב יריות בחנות של טבק בכפר לא-בראטאניאר. "לא ה'מאקי' הזה, אני נשבעת", אמרה הבת הצנומה, קאמיל, — "הללו שבכאן בחורים הגונים הם. רק, המתולתל' הלזה הוא פרא אדם במקצת, אך בעל-לב".

לא נעתרנו להפצרתם של משפחת בני מארקי שנלון במטות שכבר השתמשנו בהן פעם. "מהיום ואילך אין מיטות בשבילי" — נדר בולאייה — "אחיה הרבה יותר מאושר ביערות יותר מדי קל לכתר כפר או בית".

"הסבור אתה כי ה'מאקי' של שאמפו הם שעשו את המלאכה בחנות הטבק?" — שאלתי כשהלכנו במעלה הגבעה שמאחורי בוייאה, — "כשהיינו שם לאחרונה לא היה להם טבק".

"יודע אני בוודאות כי הם שעשו זאת" — ענה — "למעשה ידעתי זאת עוד קודם. ראש-העירה של רוג'מנטי סיפר לי על כך, אך בושת, והיה בדעתי להסתיר דבר זה ממך. מיסאנה ושנים או שלושה אחרים הם שעשו זאת. בעלה-חנות סירב להכניסם ובכן ירו כמה כדורים לתוך חנותו. הם הצליחו להסתלק עם כמות הגונה של טבק וחפיסות רבות של סיגריות, השדים".

ג'ורג' היה עדיין אצל ה"מאקי" כשהגענו למקום. יושבים היו סביב גחליה הדועכות של מדורת עצים גדולה ב"חדר האוכל" שהוקם מחדש — שקע שהעצים סביב גדולים ועבותים. היו מעבירים מיד אל יד סביב-סביב בקבוק של "לא-גוס" שבוהל הביאו עמו מביתו, מהימים שבילה שם בחופשה. אפשר שהאלכוהול גרם לבוהל שיהא מרבה שיחה כל כך, ואולי קנאה היתה בלבו על שפיצוץ הגשרים נעשה בלעדיו.

"יכולתי לומר לכם, שכל הענין לא היה כדאי", אמר, "גשר אחד כבר פועל בעזרת מנוף-שליד. כל בזאנסון אומרת, כי המטענים היו קטנים מדי".

"שקר וכזב, ואל יעזו איש לחזור על כך במעמדי" — "המתולתל" היה הדובר. עתה הטיל מבט סביב המעגל הקטן השפוף ליד האש. "המטען השני לא הונח כראוי. רגושים היינו ונתקצרה רוחנו. לא כך, מוריס?"

"אמת לאמיתה".

„ואם איזה שוליה סבור, כי הוא היה מסוגל להיטיב מאתנו לבצע מלאכה זו, יקום-נא ויראה את פרצופו“ — אמר „המתולתל“. איש לא זו.

„אך מחר, מקווה אני כי נבצע משהו יותר חשוב מענין הגשרים“, אמרתי אני.

„חשוב יותר מהגשרים!“ סבורים היו כי ההתקפה על הגשרים תהיה לשיחה תשעה ימים ותשעה לילות בטרם ייעשה משהו נוסף.

„לאט-לך, אמיל. עלינו לבחון את המצב לאור מסירותיו של תום“ — אמר בולאייה.

„מוטב שנדבך תחתינו ללא לעשות כלום זמן-מה אחרי מעשה הגשרים, להניח לו לדיפו לשוב למסלולו תחילה“ — אמר ג'ורג' הזהיר.

„המתולתל“, התוכל לקחתני לבואנסון מחר בבוקר? — שאלתי.

„בודאי, אקח אותך על מדיך, חרבך, המדליקת שלך וכל מה שתרצה. אראה לך אתן כל העיר. אני...“

„אם תאבד את אמיל בשגעונך אפשוט את עורך מעליך“ — הפסיקו בולאייה — „עתה על כולנו לשכב לישון. הנשאר משהו בבקבוק? זה מפיג את הליאות מעצמותי. זיכרו, איני צעיר כמוכם, על כל פנים, לא כליכך.“

„אה, ואתה ג'ורג', בטרם תלך לישון בבדידות, עוד דבר! המעשה הראשון שעלי לעשות מחר בבוקר הוא לעבור את הגבעה אל ה„מאקי“ השני, להרביץ בהם אש וגפרית. מיסאנה הוא שביצע את המלאכה בחנות הטבק. כן אצטרך לקחת איש אחד עמי. תהיה שם שפעה גדולה של טבק וסיגריות להביאם לכאן. המלאכה, כיון שנעשתה — נעשתה. והטבק יבוא בשעה טובה ומוצלחת, לכל השדים. אצל ה„מאקי“ שלי החלוקה היא שוה בשוה, על בסיס צבאי בלבד...“

(עוד יבוא)

יש רגעים, בהם נצרכת אמה. בהם נבחנו
תנועה. בהם יחשל אדם. בהם היסטוריה מתחוללת.
«היום הזה נהיית לעם». אין רגעים אלה באים בהמון
חוגג ובתהלוכות-נצחון. קשים ומרים הם. והמתאזרים
להם — אינם יודעים מה מצמד להם. בבוז הם אחרים
לגמרי מפני שההזיה המתקפחה רואה אותם במיטב
תאוריה. אך משתהם באים — ביסורים, בפרענויות,
באבדות, בתבוסות — הרי הם מצמידים במבטן את
הנבואה ואת חתקמה, את המעשה ואת האפי, ואוי לו
לדור המקזיב ברגעים אלה.

ב. כצנלסון

התחברו, בחורים, אנו צריכים לכם. אמנו לא רק
את רוחכם, כי אם גם את שריהם.

ת. הרצל

המזרח התיכון — לאן?

המזרח התיכון נתבגר. זהו אחד הרשמים הבולטים ביותר שנתרשמתי בעת ביקורי בוואילו נתלחה אלי ת. א. לורנס, היה נזכר בוודאי את אנשי המדינה והפוליטיקאים שבאותו חבל, אך בציון שינוי אחד שחל בהם — והוא שינוי גדול: אז, לאחר מלחמת העולם הראשונה, היו הם המהפכנים, אותם אנשי המזרח-התיכון שנתיצבו בראש ההתעוררות הערבית; ואלו כיום מחזיקים הם בעמדות של שלטון והשפעה וכמעט כולם היו לשמרנים משוכנעים. דבר זה נכון ביחס לעבה"י, עיראק וכן ערב הסעודית. במשך חצי יובל השנים לא עלה כמעט שום שם חדש של איש-סגולה — פרט, אולי, לעבדול רחמן עזאם פשה, מזכירה של הליגה הערבית, ולבן-גוריון ושרתוק, המנהיגים הפוליטיים של הסוכנות היהודית. אשר לערבים — ישנם, כמובן, גם המלך פארוק של מצרים והעוצר עבדול איללה של עיראק. אך בדרך כלל, מוסיף ההגה להיות בידיהם של המדינאים שבעבר.

ודבר זה הוא נכון לא רק לגבי הפוליטיקאים שבמזרח התיכון, אלא גם לגבי תופסי-המשרה הבריטיים, המשמשים אותם והצרים כיום את צורתה של המדיניות הבריטית שם. סיר קינהן קורנווליס, האחראי כעת ל"לשכת-המזרח-התיכון" שהוקמה ע"י מר ארנסט בוויין, היה מנהלה של "הלשכה-הערבית" בקהיר עוד בתקופה המרוחקת מזמננו מרחק רב, דהיינו ב-1920; סיר וולטר סמארט, שהועלה לפני זמן-מה לדרגת "וזיר מזרחי" בשגרירות שבקהיר (דרגה חדשה ובלתי רגילה; הרגילה היא — "מזכיר מזרחי", — המ ע ר כ ת), — והוא אחד מקובציה ואנשי המוחין של המדיניות הבריטית במזרח-התיכון, — נמצא באותו מקום זה 20 שנה. מר א. כ. קירקבריי, הנציג הבריטי בעמאן ואחד מנושאי-המשרה הבריטיים שבמזרח-התיכון, היה בעבה"י כבר ב-1921; וכיוצא בזה רבים אחרים.

בשום מקום בעולם לא התמיד סבל-הירושה הבריטי מתקופת מלחמת-העולם הראשונה, בין באנשים ובין בקוי מדיניות, ימים רבים יותר מאשר במזרח-התיכון. מערך זה של אישים ורעיונות שעבר זמנו וכל סבל-הירושה הזה כבר מתחילים לתת אותותיהם.

שוב אין הבריטים מקובלים במזרח-התיכון. מציאותם של גייסות בריטיים בעיראק, סוריה והלבנון, וכן בארץ-ישראל ובמצרים, מעוררת בהחלט מורת-רוח. ייתכן שמי שלא בא במגע קרוב עם צעירי הארצות האלה יתקשה להבין דבר זה לאשורו. הקשישים, שזכו, תודות לקשריהם עם הבריטים, לתפוס במשך 25 השנים האחרונות את עמדות השלטון וההשפעה, אין ביכולתם עוד לקיים בידיהם את שליטתם על בני עמם. צורות הקשר והידידות הישנות מוסיפות להתקיים בין הבריטים והקבוצות השולטות במזרח-התיכון אבל עכשיו הן בבחינת עלה-זית שבלה מזוקן ועלול להקרע, עלה-זית המכסה את פני המציאות של במת חיים מזרח-תיכונית חדשה.

דור חדש של ערבים, נוצרים ויהודים גדל במזרח-התיכון, הוא לא ידע את לורנס, קורנווליס, סמארט וקירקבריי. ואף לא יתן לבו לכך. שוב אין הם שרויים בעבר הרודם של המרד הערבי. רוצים הם את עובדות-המציאות הנוקשות בעסקי הפוליטיקה המזרח-תיכונית בפרס, בסוריה ובלבנון, ובאותו המקרה המיוחד במקצת שבא"י, זו הבעיה שלא נפתרה עדיין מאחרי מלחמת העולם הראשונה. הבריטים והצרפתים וידיהם הערבים הצליחו בשעתם להקים

דבר שנראה כמסגרת יציבה למזרח-התיכון, אך בעיות חברתיות וכלכליות מעמיקות יותר, אשר שיוצו לעין לא זכו אלא לתשומת לב מעטה. צורת הדימוקרטית שהונחה, פירושה-היה תמרון מתמיד לזכיה בשלטון שערכו חבורות פוליטיקאים מתחרות. שום ממשלה לא האריכה ימים עד שתוכל להכיר כראוי את הבעיות החברתיות והכלכליות העמוקות יותר של העמים האלה. העמים הללו סובלים ממחלות כלליות; חולי-עינים מדבק, רעבון מתמיד ותמותת תינוקות מרובה עד מאור.

אותה שעה בעיראק, למשל, מתעורר בקרב חמישית מן האוכלוסיה הכללית הלך-רוח מרדני, ובענין גלוי ומתגבר והולך מסתכלים הם באותו משטר חדש שהוקם בצפון-מערב פרס, מקום בו הוקם ועד-שחרור בקרב 200.000 הכורדים. תנועה זו אינה בעלת חשיבות לאלתר, אך היא מתפתחת והולכת באחת מעמדות המפתח האיסטרטגיות, בדיוק במקום שבו משעינים אל חומות המזרח-התיכון את כלי המנוף הרוסי. עכשיו, על כל פנים, התגברה הממשלה העיראקית על מרידת הכורדים, שחלה לפני זמן מועט, ע"י טבין ותקילין שנתנה לראשי השבטים הסוררים, לאחר שהצבא העיראקי נכשל בנסיונו להכניעם וחיל-האוויר הבריטי סרב להתערב.

כל זה אינו חדש. הדברים הללו נרחשו מזה שנים. אבל עכשיו הוכנס לכאן גורם דינמי חדש. נדמה הדבר, כי עיראק נהפכה למעין כיכר-ההתנגשות שלפני שער הגיחה, אשר עליה, יותר משאר מקומות, יכולה רוסיה לצעוד את צעדה הבא קדימה, לפי שבדומה לפרס מצויות בעיראק נקודות-תורפה אם מבחינה חברתית ואם בענין "המיעוטים", ועל כן מוכשרת היא לעמוד בפני מין "אזרבייג'אן" לאין ערוך פחות מתורכיה, למשל, ברגע זה. הזדקרותה הפתאומית של העובדה הזאת נתגלתה בשבועות האחרונים לעיניהם של המדינאים הערביים ושל רבים מנושאי המשרה הבריטיים אשר במזרח-התיכון. תמונתה הכוללת של האיסטרטגיה הבריטית במזרח-התיכון הועמדה עכשיו להערכה חדשה ובחינה חדשה; והללו העלו כמה תוצאות אורייניות למדי.

אמרו לי מנהיגים ערביים, שהאיסטרטגיה הבריטית בימים אלה נראית להם כשיטת התגוננות בפני החדירה הרוסית לתוך המזרח-התיכון; רואים הם את קו הבסיסים הבריטיים כשהוא משתרע מדרום-פרס דרך עיראק, סוריה, הלבנון, א"י ומצרים אל יון, כדי לחפות על המפרץ הפרסי, המזרח-התיכון והים התיכון המזרחי ולהיות לסעד לתורכיה בעמידתה. ברור הדבר, כי גם הרוסים רואים כך את המצב, וכל הנוסע על פני שטח זה מסיק על כורחו, כי אמנם זהו המערך האיסטרטגי הבריטי.

נראה הוא כמעין חישוק ברזל שנועד להבטיח אותו יישוב-עניינים במזרח-התיכון שהיה פרי מלחמת 18—1914 אך בתוכו של החישוק הזה מצוי עוד סידור כוחות צבאי אחר, שסייע עד כה לקיים את שוויה-משקל המאוזן והמדוקדק. סידור כוחות זה מתבסס על ממלכתו הנרחבת של אבן-סעוד יעל הסדר שהושלט בכוח אישיותו התקיפה בקרב השבטים אשר בתוך תחומיו; וכן היה מתבסס על צבא עיראקי בן 35.000, שעצר פחות או יותר, שבטים פושטים ונתן מבטח לבירה, כשבאו המרידות הכורדיות, המתחוללות פעם בפעם. להלכה דיה עצמתו של צבא זה למסעו לתוך חג'אז ולשימת קץ לשלטונו של אבן-סעוד באותה ארץ; אך המדיניות הבריטית במזרח-התיכון קיבלה ואישרה את מלכות אבן-סעוד, והתקוות והשאיפות השושלתיות של בני האשם יריביו הוכרחו להרכין ראש בפני העובדה הזאת.

ואלו צבא עיראקי זה היה לו ער-שכנגד כצבאו של שליט האשימי אחר, צבא האמירות בשטח המנדט של עבה". ויתכן כי (לדעת מומחים בריטיים) לאמירות זו היה הצבא המקומי הטוב ביותר במזרח-התיכון. ה"לגיון-הערבי", קצתו ממוכן ונתון להדרכת קצינים בריטיים (ולפיקודם) מונה 1600 איש בסה"כ — ויצויק, אגב אורחא, כי בריטניה היא שנושאת בהוצאותיו.

אמר לי בן-סמך בריטי, שצבא זה לבדו די "לבוא בחשבון" עם אבן-סעוד. שני צבאות האשימיים אלה בגבולות של אבן-סעוד, סימנו איפוא, ברור את התחום להתפשטותו — וההשפעה

הבריטית היא שקבעה, לעת עתה, את עמדתם, המתגוננת והבלתי-פעילה, כלפי יריבם וגזול-מלכותם. כל התמונה הזאת הושפעה לפתע השפעה עצומה ע"י המאורעות בפרס. כמה מנהיגים ערביים ששוחחתי עמם אמרו, כי עיראק לא היתה מסוגלת להוכיח התנגדות יותר מפרס. ונושאי-משרה בריטיים, שתנאי המקום נהירים להם, היו שותפים לאותה דעה. הגנרל גורי-אס-סעיד, מי שהיה ראש ממשלה ונשיא הסינט ועודנו איש המדינה הראשי של עיראק, ניסה לגייס את הליגה הערבית תחילה לתמיכה בפרס ואח"כ, באופן מפורש יותר, למען עיראק ותורכיה, כשתי הארצות הנתונות ביותר לסכנה. הוא טען לעניינו זה באסיפת הליגה הערבית בנובמבר, אך לא זכה אלא לתגובות שתמטניות מאת שאר המדינות הערביות. הוא רצה ליצור גוש-מגן מזרח-תיכוני גדול, המשתרע מאפגניסטאן ומגיע עד תורכיה ומצרים, אחר כך החליט ללכת לתורכיה כדי לפתוח בשיחות המוחזקות "שיחות-מטה" תורכיות-עיראקיות.

אבן-סעוד מודאג, וחושש מאוד לעתיד לבוא אחרי מותו. רואה הוא את שאיפותיהם של ההאשימים לכוון מדינת סוריה רבתי, בשלטון נסיך האשימי, ואת צבאות עיראק ועבה"י, המצפים לשעת כושר כדי "לבוא בחשבון" עם בניו על גזילת מלכות חג'אז ההאשימית. לפיכך מתכוון הוא לקראת היום שבו לא תוכל בריטניה — או לא תרצה עוד — לעצור את יריבי משפחתו. תשובתו לסכנה כזאת היתה ברית מהודקת עם מצרים. נראה כי מלך פארוק ומצרים כולה ערבו להתמדת השושלת הסעודית. אין לדעת עדיין, מהו השכר שהציע אבן-סעוד למלכה הצעיר של מצרים בעד השיירות הגדול הזה, אך אין ספק, כי זהו שכר של ממש. האמיר עבדאללה, יבדוק בלונדון את האפשרויות ל"פדרציה-האשימית" של עיראק ועבה"י; ביחוד מעוניין הוא בפתרון השאלה כיצד לקיים בידי עבה"י את השליטה על 1600 אנשי "הלגיון הערבי" בלי לשלם את הוצאותיו של "לגיון" זה. על כן היה האמיר מעוניין בהסכם, אשר לפיו יקושר "הלגיון" קשר של קיימא בצבא העיראקי, ומשם יבואו תשלומיו, דבר שהיה נותן לצרוף-מדינות זה את הצבא שהוא, בלי ספק, רב העצמה ביותר במזרח-התיכון. וכבר אמר בנו השני (ומיניסטר-החוץ) של אבן-סעוד, כי תכנית כזאת היתה מחייבת תחילה את הסכמתה של הליגה הערבית.

מובנת, איפוא, התנגדות סעודיה ומצרים ל"סוריה-רבתי". לגבי אבן-סעוד אין זו שאיפה להושיב בן שושלתו בסוריה. אלא — למנוע מיריביו עמדת מפתח מכרעת. אבל ה"רוח ממזרח" מאיימת "להעביר כלח" על המשחק המורכב הזה של "ביטוח-משנה" שושלתי (כפי שהיה כבר באותה "רוח מהמזרח"), כדי ששרשרת ההבטחה הבריטית תיראה מעכשיו כדבר שבמקצת הוא כבר נחלת העבר.

ההשפעה הרוסית במזרח-התיכון אינה מתקדמת "בצעדי אשקוקי" צבאיים בנוסח מסורתי. ואם אמנם למדו הרוסים פרק בספרו של לורנס, הרי אינם אלא עושים את אשר הצליחו הבריטים בשעתם לעשות נגד התורכים.

תומכים הם בחצי מיליון הארמנים אשר בפרס, סוריה, הלבנון ומצרים. פועלם זה נגד תורכיה מכוון. ובכל רגע יכולים הם הרוסים לבור לעצמם שיתוף עם הכורדים, וכן עם השכבות הבלתי-מרוצות. בעיראק כבר התקדמו ההכנות לכך התקדמות רבה למדי, ומעטים הם קווי המגן שכנגד צורה זו של מסע הגישה. בגלוי ובצנעא תומכים הרוסים במחאות הסוריות והלבנוניות נגד ההסכם וצבא הכיבוש האנגלי-צרפתי. בכל דרך של עידוד מעודדים הם את תביעות הסורים והלבנונים בענין פינוי הלבנט ע"י הבריטים.

בקשר לכך עלי לציין את דעתו של אחד מנושאי-המשרה הבריטיים הבקיאים ביותר בעניני המזרח-התיכון. בטוח הוא, כי שעת צאתם של החיילות הבריטיים מסוריה תהיה שעת המשבר הגדולה ביותר לארץ זו, כבר כיום, לדבריו, אין לדבר הממשלה המרכזית כל סמכות בשטחי הדרוזים ובמחוזות העלויים של סוריה. עדיין אין חיל משטרה אמיתי אפילו בדמשק עצמה, ותמיכה ועידוד לכל הכיחות נושא מגמות ההתפרקות מוסיפים לבוא מידי הצרפתים שבמקום. סבור הוא, כי במסיבות כאלה ספק הוא אם תוכל המדינה הסורית בצורתה הנוכחית להאריך ימים לאחר שיצאו משם החיילות הבריטיים.

כזאת היא ההגבה, המגוונת וחסרת האחידות והמגמה, שמגיבות המדינות הערביות על החזיון, שכפי שהם מבינים, מציג הוא בצורה זו או אחרת, בסימן שאלה את עצם קיומן ואת יציבותן של המזרח-התיכון. אכן לא ברור כלל אם ישנן לרוסיה נטיות תוקפניות. אך אין ספק שהיא מתכוונת לצמצם, אם אפשר — עד למינימום, את ההשפעה הבריטית במזרח-התיכון כבבלקנים. מגמות המדיניות הרוסיות עודן מגששות, אך דפוסי המדיניות בנוסח „זקן הלחיים“ של פרנץ יוזף, ממלחמת העולם הראשונה, שוב אין בהם כדי לשמש יריב ראוי אפילו בשביל צעדי הגישוש הראשונים הללו של מדיניות ברית-המועצות.

ר ש י מ ו ת כ ל כ ל י ו ת

א. כוח-האדם וכושר-המגן בבריטניה

לגבי מעמדה העתידי של בריטניה בקרב מעצמות העולם מבחינת היקף כוחותיה המזוינים יש ענין רב בסיכום ממאמר בשבועון המדיני הכלכלי הידוע „אקונומיסט“, שנתפרסם בסוף אוקטובר 1945, הן בשאלה זאת מבחינת כח האדם המצוי בבריטניה.

ה„אקונומיסט“ מציין, כי אין להניח שהסך-הכל של כוחות העבודה בבריטניה הגדולה, גברים ונשים גם יחד, יהיה לאחר המלחמה גדול באיזו מידה יותר מכוח העבודה שהיה בה ב־1939. נוסף על כוח האדם העסוק בעבודה פרודוקטיבית היו בבריטניה באותה שנה 560.000 איש בכוחות המזוינים (ובכלל זה המשטרה) וכן בערך מיליון ורבע מחוסרי עבודה. לפי התכניות, שהממשלה הודיעה עליהן, עדיין יהיו, ביוני 1946, הכוחות המזוינים והמשטרה גם יחד כשיעור שני מיליון וחצי איש. אך אם אלו הן תביעות השירותים הלוחמים לכוח האדם בתקופה שלאחר המלחמה, מנין — שואל ה„אקונומיסט“ — עשויים לבוא שני מיליון הנוספים (לעומת היקף הכוחות המזוינים שב־1939)? יש לשער, כי הנהגת שירות של חובה במשך שנה — לגברים — תתן כ־250.000 איש; ואף לו הטילו על מגויסי החובה לשרת שנתיים, היה הדבר מצטרף לחצי מיליון נושאי-נשק. החיוליבהתנדבות היה נותן לפני המלחמה גם כשחוסר העבודה היה גדול — בסך הכל רק כחצי מיליון איש בשביל כל הכוחות המזוינים כולם; ואין ספק, כי מספר זה היה מועט יותר אילו היה בעת ההיא ביקוש רב יותר לכוח עבודה ותעשייה. במצב זה אין ספק שכל מספר המתקרב לשנים וחצי מיליון הנל אין להשיגו כלל, ואף לו אפשר היה להשיג מספר כזה מבחינה פוליטית פנימית (הסכמת דעת הקהל הבריטית), הרי מן הנמנע היה לקיימו מבחינת התעשייה וקהל-הצרכנים הגדול, כי גם אם יצומצם חוסר העבודה עד למינימום האפשרי לא יימצאו פועלים בשיעור שיש בו כדי לספק את הצרכים. תעשיות היסוד (חקלאות, מכרות ועוד) ואת שירותי היסוד (תחבורה וכיו"ב) לא יזדקקו לכוחות עבודה בשיעור הפחות מזה שנדרש ב־1939; ואלו הבניה ותעשיות-היצוא יצטרכו להרבה יותר משנצטרכו אז. וכן יש למלא את הנחסר מחמת הפגור הרב בבניית היסוד. וישנו שיעור עצום של ביקוש לסחורות צרכניות רגילות, אשר יפרוץ משיתר. באם יכילו הכוחות המזוינים תוספת ניכרת של כוח אדם על פני ממדיהם שב־1939 (ובלי המשטרה מנו אז שלשת השירותים הלוחמים 470.000 איש), — וכל זה לאחר פעולת תיול נמרצת עד מאד, הרי שמחמת העדר כוחות עבודה מספיקים תהא בריטניה צפויה למחסור קשה ומתמיד במצרים נחוצים, ה„אקונומיסט“ סבור, כי האספקה הדרורה מכל אלה היא כי המדיניות וקצב הדמוביליזציה,

המקובלים כיום בבריטניה, יסודם בהערכות המעטות מעיקרן, וכי על הממשלה לשבץ ולבדוק את הענין כולו מחדש לאור המציאות הזאת.

ב. "מאזן" כוח-האדם, הכלכלה וכוחות-המלחמה החדשים

בשלהי נובמבר 1945 חזר ה"אקונומיסט" לנושא זה במאמר מפורט. הפעם ניסה להציג זה מול זה, את הצרכים האובייקטיביים של הכוחות המזוינים בתקופה שלאחר המלחמה — מול כוח האדם, שיהא מצוי. כנקודת-המוצא צוין מספרם של הטיירוניס המתניבים שנה-שנה לשירות, באם יונהג שירות-של-חובה בן שנה אחת. בשנים הקרובות אין מספר זה עלול לעלות על 250.000; אך במרוצת הימים יתמעט וילך, בשקפו כל שנה את שעורי הילודה שהיו מלפני י"ח שנה, ועד שנת 1951, אשר ממנה ואילך יהא המספר יציב. את שאר הכוחות המזוינים יהא צורך לחייל מבין המתנדבים, שיהיו לאנשי-מלחמה-שמלאכתם-בכך במשך תקופות שירות ארוכות. המספר של 470.000 שיא, בשלשת השירותים גם יחד, מספר שהגיעו אליו ביוני 1939 (לאחר מאמץ של חיול נמרץ ביותר) עדיין מתבסס היה על שעורי הילודה של הסטור השני שבמאה הזאת; ובשנים הקרובות עתיד מספר כזה, למעשה, להוות אחוז גבוה יותר מאשר ב-1939 של כוח-האדם המצוי שבגילים המתאימים. הרי ש"דרושה מידת-מה של אופטימיות כדי להעריך את הסך-הכל, של מגויסי-החובה והטיירוניס המתנדבים, בשיעור 750.000 בערך".

ומהמצוי — אל הנדרש. הצטרפותו של צי המלחמה, למשל, לכוח-האדם בעתות-שלום היתה אז, בערך, 100.000 איש. בסיכומה של המלחמה האחרונה לא הוצא מהרכבו של הצי אפילו סוג אחד מכל סוגי האניות, ולעומת זאת נוספו שני סוגים חדשים — ה"קורבט" הקטן, המשלים את אניות-המשחית במלאכת השמירה על שיירות כלי-השיט המסחריים, ו"נושאת-האווירונים-הנלוות", שנועדה גם היא להבטחת השיירות — וגם כלי שיט נוספים אלה יצטרפו לאנשי-הצוות. אמנם, אין לראות כיום בעולם כולו שום צי אויב-בכוח בעל מומדים ניכרים כל-שהם. עם זאת אין לצפות — לא מבחינת יחס דעת-הקהל, ולא מבחינת הצרכים האסטרטגיים — לשום צמצום של ממש בגודל הצי; ובסיכומו של דבר יידרש לו כוח-האדם בערך בשיעור שהיה לפני המלחמה, כנ"ל.

וזיל האויר המלכותי היו לו, בשיא התרחבותו, בערך 400 סקוורונים ו-1.000.000 איש — דהיינו, שיעור ממוצע של 2500 איש לסקוורון (כמובן, רובו של הממוצע הזה לא נכלל כלל בסקוורונים, אלא שימש ב"שירותי קרקע", במתקנים ובסיסים שונים). התקו שבימי השלום יכול, כמובן, להיות נמוך יותר. אך גם אז יש לנקוט ממוצע של כ-1500 איש לסקוורון. ואשר למספר הסקוורונים, שהוא הכרח כדי לשאת בהתחייבויות שבעתות השלום, ועם זאת לקיים גרעין מספיק להתרחבות שבימי מלחמה, — הרי ספק אם יוכל להיות פחות מ-125; ואם תקוים גם "מפקדת-הובלה", יהא מספר זה לא פחות מ-150. את השיעור המינימלי של הצטרפות לכוחות-האדם אפשר, איפוא, לראות בגבולות שבין 200.000 ל-225.000 איש בערך. גם בצבא נוהגים לחשב את ממדיו, בערך, באמת-המדה של חטיבה מסוימת — לפי די-ביזיות. עוצמתה של דיביזיית-רגלים הנה, כרגיל, 15.000 איש, ושל דיביזיית-שריון פחות מזה; אך אין כלולים בכך כל סוגי חילות-המקצועיות, שאינם מאורגנים בתוך הדיביזיות, אלא משמשים חילות-קורפוס, או חילות-ארמיה. אילו בשיא המלחמה האחרונה היו מחלקים את הסה"כ של אנשי הצבא לפי מספר הדיביזיות, שנתקיימו בעת ההיא, כי עתה לא רחקה התוצאה מ-50.000. אכן, גם במקרה זה אפשר בימי שלום להסתפק בפחות, ויתכן לנקוט שיעור של 30.000 לדיביזיה. מספרן של הדיביזיות שיש לקיים בעתות-שלום שנוי במחלוקת. אכן, אם הסה"כ יהיה כנ"ל, — 750.000 — והצי וחיל-האוויר יטלו כ-300.000 איש, או קצת יותר מזה, הרי שישאר די משביל 12—15 דיביזיות בערך. גם לפני המלחמה האחרונה וגם ערב זו שלפניה המגמה היתה ל"חיל-משלוח" בן שש-שבע דיביזיות. אבל, כמובן, לא את הצבא כולו אפשר להכליל בתוך חיל-משלוח; וצבא שחציו הם טירונים "גלמיים" מוכרח להיות

במידת־מה גדול מזה שכולו מורכב מאנשי־מקצוע מאומנים. ויתכן, איפוא, כי 12—15 דיביות לא יהיו הרבה יותר מן המינימום. אכן, תיאום כזה — ברמת 750.000 — של הכוחות המזוינים הרצויים מחד גיסא ושל כוח האדם המצוי מאידך, יצטרך להתבסס גם על אופטימיות בהערכת כוח האדם (עיין לעיל), וגם על צמצום מרחיק לכת, בין במספרי החטיבות למיניהן ובין בתקן האדם עבורן; והדבר יחייב חסכון והסתגלות.

לחישוביו אלה של השבועון האנגלי הבקי בדבר יש להוסיף כמה הערות. ודאי שיבואו הספקנים ויטענו: קטן הוא המספר, ואינו הולם את צרכי ההגנה והמעמד של הקיסרות הפרוסה כמעט על פני תבל כולה. אבל יש לזכור, כי סה"כ הצבא והצי במדינה תעשייתית בעלת המגמות הצבאיות הנמרצות ביותר, — בגרמניה, — בפרוס מלחמת העולם הראשונה (כלומר גם לפני ההגבלות, שהוטלו ע"י שלום ורסיל, אך גם לא במצב של תכונה מיוחדת למלחמה ודאית (כב'—39—1937) לא הגיע למספר הכולל שצוין כאן; וזה אף על פי שאוכלוסית גרמניה עלתה על 60 מיליון — (כלומר: כדי יותר משליש למעלה מזו של הממלכה המאוחדת כיום) ושיעורי הילודה שלה, ומשום כך גם מספר המתייצבים לגיוס בכל שנה, היו מרובים יותר, והכוחות המזוינים, עם תקופת שירות־החובה של שתיים־שלוש שנים, היו מורכבים, במידה מכרעת, ממגויסי חובה. דהיינו, שרק מעמדה הקיסרותי והגיאוגרפי של בריטניה הוא, אשר בכלל גותן לה את האפשרות (או, ביתר דיוק כופה אותה) לקיים כוחות מזוינים רבים כל כך, במידה יחסית, עד כדי 750.000 (ומאליו מובן שהספרה הזאת איננה כוללת את חילות הילידים למקומותיהם, כגון בהודו, באפריקה ועוד). ולדוגמה: הישוב העברי בארץ־ישראל בהיקפו כיום צריך היה לקיים לפי מכסה זו של הבריטים כות־קבע מזוין בן עשרת אלפים איש כמעט בעתות שלום. אך כיון שגם היקף כוחות זה אינו גדול לעומת מרחבי הקיסרות, יצריכו ממדיו אלה זיון וציוד משובחים.

בעל המאמר ב"אקונומיסט" קובע כי אם יוצרכו 750.000 לשאת באחריות אם של קיסרות עולמית ואם של מעצמה שהיא חבר־קבע במועצת־הבטחון של "האומות המאוחדות" וכן לשמש גרעין להתרחבות בעתות־חירום, בדיון יהיה לצידם ציוד מעולה ביותר. ובימינו אלה, ימי ההתקדמות הטכנית המהירה ביותר, יחייב הדבר גם מחזורי־החלפה קצרים מאד; אזי, למשל, אסור יהיה להניח שאיזה טיפוס מטיפוסי המטוסים יתמיד בשימוש יותר מחמש שנים. ועוד: מה טעם להכין חילות־מילואים מאומנים, אם עתידים הם בשעת קריאתם־אל־הדגל להיות חסרי ציוד; נמצא, שלא רק איכות נדרשת כאן, אלא גם כמות של ציוד, שתעלה על השיעור הנדרש ל־750.000 איש בלבד. ההשערה היא, איפוא, שהמחיר הממוצע של שכר, מזון ושכון לאדם, אספקת הציוד ההולם באיכותו ובכמותו, ספק הוא אם יהיה פחות מ־800 לירות לשנה, דהיינו, שש מאות מיליון לירה לשנה בשביל הסה"כ של כוחות מזוינים (עם כל ההפרשים שבהוצאות הממוצעות שביניהם); ויש אומרים, כי סה"כ זה הוא כדי מאה מיליון לירות פחות מן השיעור שנאמד באוצר הממלכה.

מעמסה זו על תקציב המדינה ועל כוח־האדם מחייבת כמה מסקנות. יש הצעה להתמיד בשירותי־הנשים בהתנדבות. (עיין "מערכות", כ"ב—כ"ג) כמו כן יש הצעה להחליף את אנשי המלחמה בעובדים אזרחיים שכירים בכל סוג מסוגי עבודות השירות והעזר שהדבר ייתכן בהן (ע"י כך יתרחבו מאד גם תחומי הגיל והכושר הגופני להעסקה בהן). כן יהא הכרח למשוך לשירותים הלוחמים את מיטב כוח־האדם, ועל כן להעלות הרבה את דרגות השכר. "שוב לא ייתכן לקבוע את דרגות השכר על סמך ההנחה, שכל הקצינים יש להם כסף פרטי משלהם, וכי כל החיילים הטירונים הם פועלים חקלאיים מחוסרי־עבודה". מעניינת ההצעה, כי רובם של אנשי הכוחות המזוינים שמקצועם־בכך (קרוב לחצי מיליון, כנ"ל) צריכים להיות סמלים או קצינים בדרגתם.

ועוד מסקנה מסיק בעל המאמר: יש לסגל את הכוחות המזוינים ליכולת התרחבות מהירה בשעת חירום, דבר שקודם לכן לא הביאוהו בחשבון בבריטניה, כי "אם רק לא תשנה הפצצה האטומית את כל סיסמה של האיסטרטגיה של האומות — או עד שתשנה אותו —

יש להניח, כי ראשית חובתם של ה"שירותים" בעתות שלום היא לא להיעשות לחיל-מקצוע מאומן ביותר אלא לשמש סגל (קדרים) לכוחות, שיהיו גדולים מהם הרבה יותר, בזמן מלחמה. ומוזה מוסקת גם בת-מסקנה בענין האספקה. "צבא מקצועי קטן יכול לסמוך על פירמות מעטות ומשוכללות העוסקות בהספקת זיון, ואלו צבא-הסגל חייב לראות חובה לעצמו לחלק את חוזה ההזמנות בין פירמות שונות ורבות ככל האפשר".

המסקנה השלישית מן "הניגוד", שבין האחריות הנרחבת לבין מקורות היכולת המוגבלים, הוא ההכרח בגמישות וניידות מכסימליות. מאלי יובן, כי "הניידות אינה אלא גילוי מיוחד של הגמישות, אשר בזכותה יכולים אותם החיילות עצמם למלא גם את התפקיד של שומרי גבול-הודו הצפוני וגם את התפקיד של התגבורות למשטרה הארצישראלית". ועל כן: "ככל שיגדל חלקם של הכוחות שאפשר להחזיקם ברזרב מרכזי בממלכה-המאוחדת ולהניעם חישקל לכל מקום של חירום, כן ירבה החסכון בכוח האדם". דבר זה יחייב, כמובן, "מפקדת-תובלה" אוירית גדולה ואולי גם יצריך תיקון מסוים בחלוקת כוח-האדם, שבין הצבא לחיל האויר, תיקון שהוא לטובת השני. אך "הובלת חילות-היבשה באויר אינה הדרך היחידה, שבה אפשר להרבות חסכון בעזרת הניידות. חיל-האויר עצמו נייד עכשיו הרבה יותר מכפי שהיה ב-1939. מעטים היו בימים ההם המטוסים שיכלו "להטיס עצמם" עד למרח התיכון; ואלו כיום מעטים הם כאלה שלא יצלחו לכך".

בשולי הניתוח הזה באות גם הצעות מסויימות בענין השילוב והתיאום שבין שלשת השירותים. אך עיקר ערכו של הניתוח הוא בהבלטת גופי הגורמים הכלכליים והאוכלוסיתיים, הקובעים את ההיקף האפשרי והאופטימלי של כוחות-הקרב לימות השלום במדינה חדישה. — ובמקרה שלפנינו — בבריטניה על קיסרותה.

נמצאנו למדים מן ההיסטוריה, כי ההסתגלות לשם הנוחות לא זיכתה את בעליה בנוחות אלא לעתים רחוקות בלבד. אך יתכן, כי יותר מבכל הזמנים מדמים המדינאים של כל הארצות בזמן הזה בלשון "ההסתגלות לתנאים". וכמעט נדמה, שחוששים הם שמא יטביעו עצמם בגושפנקא של "בלתי מעשיים" אם ידברו בשם עקרונות. חביבה עליהם ביחוד הדגשת הצורך ב"ריאליזם". אכן, אפשר שיחס זה היה נכון ביסודו אילו היה בו מן הביטוי לתחושת הלקח שההיסטוריה נותנת אותו באמת. שהרי בלתי-ריאליסטי הוא, למשל, שלא להעריך כראוי את כוח האידיאליזם. וכן בלתי-ריאליסטי הוא שלא להתחשב בעקרונות ובתנאים הצבאיים, שעה שעושים צעדים מדיניים או מבטיחים הבטחות. ושומה עליו, על הריאליזם, שיהא רואה את הנולד: — להקדים ולראותו מראש "מהלך" אחד או שנים.

המחשבה, המתעוררת מתוך עיון במאה שנות ההיסטוריה האחרונות, וביחוד בתולדות עניינינו בים התיכון — היא, כי אכן היטיבה המדיניות הבריטית לעשות, לא רק ברוח מעשיה אלא גם בתוצאותיהם, כשקרבה ביותר אל היושר.

לידל הרט —

"משום מה אין אנו לומדים מן ההיסטוריה".

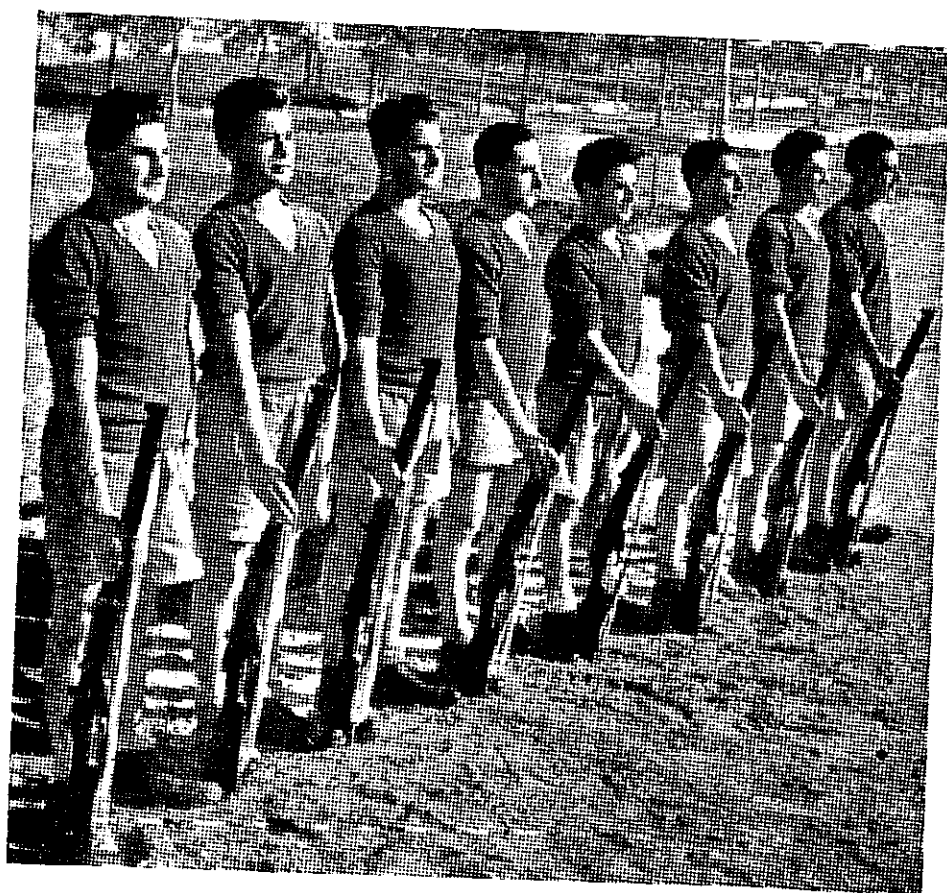
אותות הצטיינות צרפתיים לאנשי-”מקי” יהודים

המלחמה” בעל כוכב-הכסף הוענק לקצינת-הקשר שרה פוכסמן, לרב-סרגנט דוד בלום ולשלושה טוראים.

שנים מן החיילים-הפרטיזנים הללו נאסרו ע”י הגרמנים בינואר 1944 ועונו ע”י הגסטפו עד מוות, על שסרבו לגלות ידיעות על תנועת ההתנגדות.

הממשלה הצרפתית העניקה אותות הצטיינות לכמה פרטיזנים יהודים בתנועת ההתנגדות היהודית הצרפתית שבצרפת, בעד מעשי גבורה בקרב. שניים מאותות ההצטיינות הוענקו לאחר מות מקבליהם.

”צלב המלחמה” Croix de Guerre בעל כוכב הברונזה הוענק לקפיטן ג'ק (יעקב) לצרוס, ללויטננט אלברט כהן ולארבעה טוראים. ”צלב-

קבוצת אנשי ”מקי” יהודים שהצטרפו לחי”ל

כיצד נוהגים אנשים בשעת מבחן

סות-קרב, חיוה את דעתו, כי בשעת סכנה ומתיחות גדולות נוהגים בני-אדם להגיב ואבה אחידה למדל, אף על פי שבימים כתיקונם שונים הם זה. מזה באישיותם תכלית שינוי, פעם אחת

אחד מצעירי הפסיכיאטרים המומחים, שבתורת משקיף רפואי נתלוה חמש פעמים למ-טוסי-”חילהאור השמיני” של צבא ארה”ב (אשר חנה בבריטניה בשנות 44-43) בטי-

יצא בסיסת-משימה, שבה נפגעו האוירון B 17* וחבר עובדיו פגיעה קשה עד שנדמה היה כי אבדה מהם כל ישועה. לפני כן, בעודם „על הקרקע“, הכיר לדעת את תכונותיהם של אנשי הצוות ומצא בהם גיוון רב של טיפוסים אנרגיים שונים. על התנהגותם בשעת המבחן סיפר: „תגובותיהם היו דומות דמיון מפתיע ביותר. בשעת סערת הקרב ותהפוכות מאורעותיו העזים היו כולם מדברים בטלפון-הפנימי דיבור של דיוק ושקט, ואת מעשיהם עשו בצורה חזת ובבטחה. „תותח-הזנב“, „תותחן הירך-הימינית“ והגוסט נפצעו פצעים קשים בתחילת הקרב; אך שלושתם הוסיפו לעשות את חובתם ביעילות ובלי הפסק. עיקר העול בפעולות-החירום, שנדרשו מחמת חבלתו של המטוס, הוטל על הקברניט, המכונה „תותחן-הצריח“, וכך הם עשו את מלאכתם במהירות, בדייקנות, ביעילות רבת-יכולת, בלי בזבז תנועה כלשהי. נטל האחריות להחלטות במהלך הקרב, וביחוד לאחריו, רבץ בעיקר על הקברניט, ובכמה דברים שניים-במעלה — על סגנו ועל הכוון המפציץ. את החלטות היו מקבלים בשיקול דעת ובמהירות, ומשנתקבלו, לא היה איש מערער עליהן.

ואחר כך נתברר, כי אמנם מצוינות היו בפרקי הזמן, שבו ציפו לבוא האסון בכל רגע, נקבעו תכניות-המשנה — שיש לעשותן לכשיתהווה מצב-החירום — תוך בהירות רבה ולאור המחשבה האחת: כיצד להבטיח את שלומם של כל אנשי-הצוות כולם. ואותה שעה היו כולם שקטים, מעודדים, ללא הבלטה יתירה, ומוכנים לכל. ואפילו רגע קט לא ניכרו באיש מהם סימני שיתוק, בהלה, מחשבה מעורפלת, שיפוט לקוי, או בקשת שלום הפרט איש לעצמו.

למראה התנהגותם, אי-אפשר היה להסיק, שפלוגי, בעודו על הקרקע, היה איש בעל מצבי-רוח משתנים, או שאלמוני היה איש בישן, שקט, שקוע בתוך עצמו. כולם השקטו בחיצוניותם, נעשו דייקנים במחשבתם ומהירים בפעולתם.

המפה הצבאית — בסולם העליה

ומייד הארט, המשמש כאחד מסגני-המנהל של „שירות-המפות הצבאי“, אמר (בשלהי דצמבר), כי במלחמת 18—1914 הכין שירות זה 34 מיליון מפות, שמשקלן היה כ-5.000 טון. ואלו במלחמת-העולם השניה היה מספרן הכולל של המפות שהוצאו לאור על ידיו — 230 מיליון, בלי לכלול במספר זה את המפות, שתוכנו והוכנו במיוחד באיזורי החזית (*), שאין כ-55.000 טון. תשעה וחצי מיליון מפות של חוף צפון-אפריקה הודפסו לפני הפלישה לאותה יבשת. בימי ההתקדמות המהירה דרך שטחי צרפת היה „שירות-המפות הצבאי“ מטיס 5 טון מפות ליום.

דוגמה מבדחת, שהזכיר המיור, בענין הטרחה שסורחים לעתים לשם השגת מפה מהימנה של שטח שנעשה חיוני, היתה בעניין הקשיים שנתקלו בהם, מבחינה זאת, כשנגשו להכנת המסע למדגסקר. בדרך-מקרה נמצאה מפה טובה

יש תפקידים, שמילויים מושך ממילא את תשומת-לבו של הקהל והערצתו, ולעומתם ישנם אחרים, מוצנעים וכמעט בלתי-נראים, אך אינם פחות חיוניים, וביצועם המושלם צריך הבשרה, שאינה מצוייה, אולי, אצל אחד מני אלף. תפקיד מסוג זה מילאה בחזית המזרח והים-התיכון פלוגת המהנדסים העברית מארץ-ישראל, שנתמסרה למלאכה הקרטרופית.

כדי להבין את עוצם המשימה הזאת בצבא החדש ואת ממדיה, מן הראוי לעמוד על העובדות הבאות: —

אילו פרשו ב„סרט“ אחד את כל המפות, שהוציאו מודדים צבאיים בריטיים בין 1939 ל-1945, היו הללו מקיפות את כדור מארץ כארבע פעמים.

עובדה זו גילה בסוף חודש דצמבר 1945 מיור ק. א. הארט בהרצאת חג-המולד ב„חברה-הגיאוגרפית-הלכותית“.

(*) דהיינו — מפותיה של יחידתנו הארצית-ראלית — בכלל זה. — המער כת.

(*) מפציץ אמריקאי כבד.

הצבא על פני יבשת אירופה ועריכת ההפצות בנקודות-מפתח איסטרטגיות. ובמקומו של הציבור העברי, בעל קשרים רבים באירופה המרכזית ושפע החומר שבידו, היה לעזור עזר חיוני לצבאות-הברית בענין זה, ובשעתו ידעו השל-טונות להעריך את הדבר. — המ ע ר כ ת.

מצות הזהירות בהלכות-המפות

להם שלוש מפות גוללות במקום אחת. אחת מהן היתה האמיתית, ושאר השתיים לשם גניבת דעת. על המפקדים היה ללמוד את כל שלוש המפות, בלי לדעת, איזו מהן המגלה את השטח שאליו הם נשלחים.

היו ימים שביחס למפה מסויימת היו מהדרים במצוות של זהירות בסייג לפנים מסייג, ואף על פי כן לא היתה אפשרות לשמור את הענין בסוד גמור. כך היה המצב כשעסקו בהכנת המפות להפצצה הראשונה של רומא. הכל נעשה באופן שלא יתגלה עניינה של המטרה ושלא יודע כי המפות הללו הנן בהכנה. אך הדבר מוכרח היה להודיע למי שהו, — כי רבים מצילומי האויר של השטח, שעל פיהן עבדו עורכי המפות, צוינו בקוים אדומים עבים, "לא להפציץ כאן!" והרי מתחת לקוים האדומים הללו הת-נוססו דמויות של כנסיית פטרוס הקדוש והותיקן.

המפה — כלי בידי הטוראי

הקרוב, — ולמזלנו, היתה זו דוגמה לטובתנו: הלא היא הקרב על השליטה באותו מיצר-הרים הקרוי "מעבר-פאיד" (*).

בקרב ההוא במסע תוניסיה נלכדה באורח בלתי צפוי דיביוזיה אמריקאנית באש-ארטילריה אויבת, בבצעה מסע-התקדמות לשם תפיסת מע-בר-הרים מסויים, אשר אליו היה עליה להגיע בזמן מסויים, כדי שיישמר התאום בעריכת הת-קפת-הנגד הכללית. כדי להגיע במועד הנכון הוצרכה אותה דיביוזיה לשתק את הסוללה של ה"ציר" שערכה את ההרעשה. אלא שנבצר ממנה

(*) במסע-תוניסיה בחורף 43—1942, כשרומל ערך את מבקעו מערבה (באמצע פברואר) שכמ-עט הצליח לבתר לשנים (בקטע המרכזי) התפוס ע"י הקורפוס האמריקאי את החזית המערבית של בעלי-הברית. — המ ע ר כ ת.

בזאת בספינה טבועה, בבגדיו של ספן שיכור ב"עיר-הכף" — קייפטאון, — שבדרום-אפריקה (הצבור בארץ-ישראל עוד זוכר בודאי את פניית שלטונות-הצבא, בשנות 44—1941 לקהל בבקשה להמציא להם מפות, תוכניות-ערים, ספרי "מורי-דרך", גלויות וצילומים, להקלת תיכנון פעולות-

שני הקטעים האופייניים הבאים לקוחים ממאמר מפורט רב-ענין, — "מפות-המלחמה: דרך-הכנתן", — שנתפרסם בירחון האמריקאי הרציני (HARPER'S) בשלהי 1944 —

היו במלחמה זו מצבים שחייבו זהירות כל כך רבה לגבי מפות מסויימות, שכמעט נאסר בתכלית האיסור לדבר עליהן — אף לא בלחיש. בספרים על קצין בוחשינגטון, שבא יום אחד למפקדה הראשית של חיל המהנדסים, ואמר: "עלי להשיג אילו מפות, שכולן צריכות סודיות מוחלטת, עד שאיני יכול אפילו לומר לכם מאיזה איזור."

ובמקום לומר — ה צ ב י ע על אותו איזור ונתנו לו עוד כמה מפות אחרות כדי שיקח עמו. ומספרים על קולונל פלוני, שכל פעם שהיו באים אליו מפקדי "חטיבות-משימה" ימיות, או אנשי שירות הידיעות של הצבא, היה מדקדק לתת

המפה — כלי

ככל שייראו אמצעי זהירות אלה גדושים, מכל מקום אין הם מופרזים כפי שנראה הדבר בסקירה ראשונה. יש לזכור, שזוהי המלחמה הראשונה, שבה יודע כל חייל רגיל את ערכה של מפה, ורוב החיילים יודעים, איך לקרוא או-תן ולהשתמש בהן. וזוהי הסיבה שעל פני מפור-תינו מודפסת בצבע אדום הכתובת: "מפה זו היא מסמך רשמי. אם תימצא, יש למסרה למפ-קדה הצבאית, או לתחנת המשטרה הקרובה". מימרה מורגלת היתה בפיהם של החיילים במלחמה הקודמת, שאין המפות מיועדות אלא לגנרלים בלבד; או, באופן ציורי יותר, שגנרל הוא "בחור-חייל היודע לקרוא במפה". לא כן במערכה זו. מפה אחת שבידי חייל פשוט וידי-עתו להשתמש בה — עשויה להביא ברכה מר-בה עד אין ערוך לה. או תקלה קשה שאין לה תקנה. ישנה דוגמה היסטורית לכך, מן העבר

אכן, זה היה המקום. הוא ציין את תנועת סוללת-האויב במפתו ומיהר לחזור למסדה (השדה *) ולמפקד יחידתו. משניתן לה להשתמש בנתונים שסומנו במפת אותו חייל-טוראי, הופיעה הארטילריה שלנו ומחצה את תותחי "88" המ"מ" הגרמניים. הדיביזיה האמריקאנית הגיעה אל מעבר-ההרים בשעה הנכונה.

"ובואה בזמן שנועד מראש" — הצהיר לאחר זמן קצין אמריקאני מהימן — "היה נקודת-המפגש זה במהלך המסע התוניסי כולו".

לקבוע את מקום הסוללה, ולא היה, איפוא, לאל ידה להשיב אש. סייר אמריקני אחד, בסיירו בגבעות הרחק מיחידתו, הצליח לאתר את מקום תותחי האויב. אדם זה היתה עמו מפה מדויקת, והוא ידע להשתמש בה; הוא קבע מן המקום שעמד בו את כיוון הסוללה האויבת, סימן את הכיוון במפה, ואמד ביארדים (באומדנה נכונה) את המרחק שבינו לבין הסוללה. לאחר כך סקר סקירה בוחנת את המבנה הכללי של הקרקע סביבו; וכן סקר סקור ובחון את קווי-ההיקף של הגבעות. נראה לו, כי שני אלה מזדהים.

חיילים בריטיים במזרח התיכון — על שום מה ?

רח-התיכון על כל בחינותיהם, ואחד משנים עשר פרקיה מוקדש במיוחד ל-א.ס.ס. אף על פי שהחברת נועדה לאלה שהם "פנים חדשות" במזרח-התיכון, מכל מקום צומצמה לעת-עתה הפצת החברת ואין אתה מוצאה אלא בחדרי-הקריאה של היחידות אשר ב"מפקדת המזרח-התיכון". החברת הוכנה לפי הוראתו של המפקד הראשי במזרח-התיכון; הקדמתו מתארת את השטח הזה כ"אחד המקומות המעניינים והחשובים ביותר בעולם כיום", והיא מסבירה, כי חשיבות זו היא המצריכה את מציאותם של החיילים כאן. הרקע ההיסטורי והמנהגים שבזמננו מתוארים בחוברת ובתשומת-לב רבה, לאור הסביבה החדשה שבה נמצא החייל. מטפלת היא בעניינים הנוגעים בשלומם וצרכיו האישיים של החייל, בבעיות הבריאות, בבטחון ובכללי הנהירות, בתחבורה, בדואר ובסידורי הלימודים וההשכלה.

נוכח ההנמקות השונות בענין השארותו של חייל-מצב בריטי גדול במזרח-התיכון (ובארץ-ישראל בכלל זה), והגירסאות שמפיצים, בין השאר, בקרב אנשי-הצבא הבריטי "על מי שאחראי לשילוחם לארץ זרה", — יש ענין בידיעה שנתפרסמה ע"י אחד החותם בשם "הצופה בענ"יני-הצבא" ב"פלסטין-פוסט" בימים האחרונים של דצמבר 1945:

"ההישג האחרון של מוסדות ההשכלה והחינוך בצבא הוא הצלחתם לסכם בשרטוט כולל, בשביל החייל, שהוטל עליו לשרת בתחום "מזרח-המזרח-התיכון", את מרחביו העצומים של חבל-עולם זה, ולהביא סיכום זה בצורה המושכת את לבו של אותו חייל וקרובה לרוחו ולהבנתו. החוברת בת 40 העמוד (שחציים ציורי "קריטונים") שהוצאה על ידי המוסדות הנ"ל בשם "זירת המזרח-התיכון" — דנה בחיי החייל במזרח-המזרח-התיכון".

המטוס-שאינו-נצרך-לאירודרום בברית המועצות

לעלות למטוס ולרדת ממנו בסולפי-חבלים, בשעה שירחף לו ממעל בנקודת-קבע. וכן חשוב הוא השימוש הצבאי ב"הליקופטר" — להנחתת סיירים וסוכנים בעורף תזית אויבת, (אפשר למסור להם את ציודם ביתר דיוק ויתר בטחון מאשר ע"י מצנח), — וכן לתפקידי-תצפית, בין ארץ-פרטיבית-כללית ובין ארטיילרית.

(*) דהיינו — מפקדה קדומנית, אשר עם החיילות — להבדיל מן המפקדה העיקרית על משרדיה, הרחוקה יותר בעורף.

באוקטובר 1945 פורסמו במוסקבה פרטים על "הליקופטר" רוסי חדש, בשם "אומגה". תכונותיו המיוחדות של סוג מטוס זה היא שיש ביכולתו לשהות במקום אחד בארץ ולא לזוז פול. משום כך מותקן המדחף שלו מלמעלה. לעומת זאת, טיסתו היא אטית יותר משל מטוס רגיל.

ישתמשו באוירון זה להסעת אנשים, דואר ומטענים לאיזורים שבהם אין שדות-תעופה, — כגון יערו צפון-רוסיה וסיביריה, וכן איזורי הרים ומדבריות באסיה המרכזית. הנוסעים יוכלו

כתת שלושה-עשר איש

שיטת המבנה ה"משולש", של שלוש כיתות רובאיות למחלקה, ושלוש מחלקות בפלוגה, — מוסיפה להתקיים.

מפקד הכיתה מצויד בקרבין. כל אחת משלוש "חוליות-האש" שבכיתה מאורגנות ומצוידות כפי שמראה התמונה, פרט לכך שהקורפורלים מצוידים ברובה M 1 (גרנד חצי-אב"טומטי) ולא בקרבין. כמו-כן תצויד כל כיתה בזרקאש אחד ובמערך-נתיצה, וכן בצויד קרב נלווה אחר.

מפקד הכיתה אחראי לניהול חוליות-האש שלו ולתיאומן. מפקד חולית-אש אחראי להפעלת חלקיה השונים של החוליה, שהיא כולה מאורגנת סביב ה"ציר", המקלע, "BAR" המשמש לה, "בסיס-אש". עם זאת דרוש שכל איש מאנשי החוליה ידע להשתמש בכל אחד מכלי נשקה.

תפקידי הסיירות אפשר להם שיבוצעו ע"י הכיתה כולה, או ע"י חוליה, או הרו-באים שבתוך חוליות-האש. בכוחה של חוליה כזאת לבצע פעולה עצמאית בסיוור, בתצפית, בהבטחה או בתורת משמר-חץ.

קיצורו של דבר, "צבא הצי" מקוה שיהיה בה, בכיתה החדשה, כדי:

1. לקיים ניהול ותיאום בתנאי-קרב, ובמיוחד בפעולות אמפיביות (עליה-בחופים).
2. לתאם את האש ואת התנועה בתוך חוליות-האש, ובשילובה עם חוליות-אש אחרות.
3. לתאם את ההסתננות בהתקפה ולנהלה בתוך חוליות-האש, ובשילובה עם חוליות אחרות.

4. לספק סיוע הדדי בהגנה.
5. לשחרר מריכוז מופרז את ניהול האש, ואת הפיקוד.

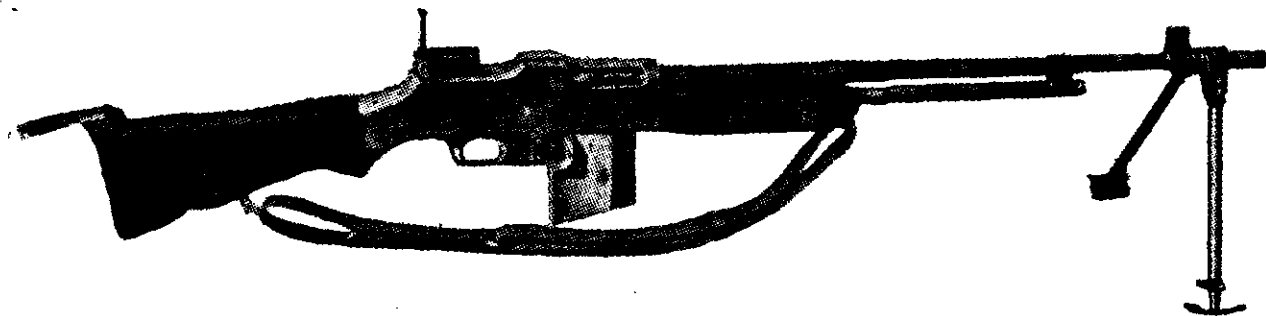
6. להבטיח ניידות וגמישות.
7. לאפשר קליטה מהירה של מילואי-הח-לפך באדם, ושתהא מסתגלת על נקלה לצרכי האימון ל"משימות מיוחדות".

מ"ירחון הרגלים" (ארה"ב), יולי 1944 — כיתת הרובאים החדשה של "צבא הצי" (Marines) של ארה"ב — בת "ג איש, במקום י"ב שלפי התקן הקודם¹). לפני שנתקבל מבנה הכיתה הזה ניסו "צבא-הצי" בתנאי קרב בזירות האוקיינוס השקט. וכן יחידות הצבא (צבא-היבשה התקין) שבאותן הזירות, ערכו אף הן נסיונות בכיתות במבנה דומה. אין הכיתה החדשה פוגעת במבנה של חטיבות הגדולות ממנה.

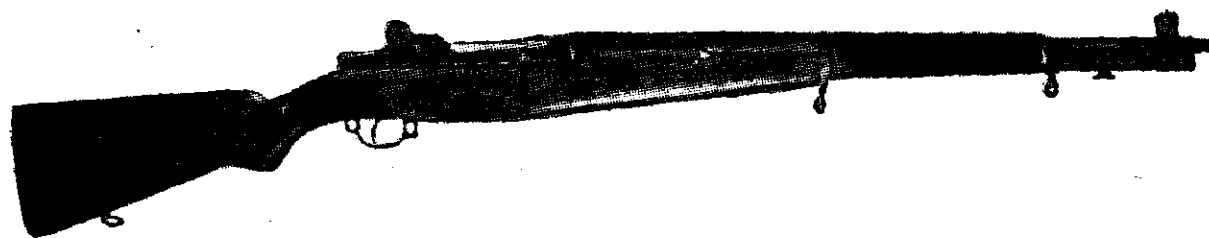

מפקד הכיתה, ואחת משלוש חוליות-האש שבכיתה, (במדי-הסוואה).

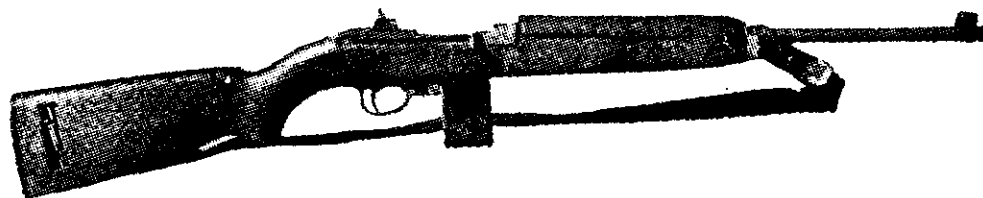
(1) לעניין מבנה צבא-הצי עיין "מבנה הצבא" בפרק מהעתונות הצבאית, "מערכות", חוב' ל'.

המקלע BAR ("רובה-אבטומטי בראונינג"), הוא כלי הכיתה, לאש אבטומטית. קוטר כדוריו — 7.6 מ"מ; 20 למחסנית; טווחו — עד 5 קילומטר; הטווח היעיל בקרב — כ-11 ק"מ; אורכו כ-1.20 מטר; בעל דורגל.

ה"גרנד" — רובה חצי אבטומטי בן 7.6 מ"מ, — נשק יסוד לרגלי ארה"ב. אורכו — 1.07 מ', ועם הכידון — כ-1.46 מ'. כדורים למחסנית; טווחו המכסימלי — 3 ק"מ; הטווח היעיל בקרב — 700—900 מטר.

ה"קרביין" — בצבא ארה"ב, אין פירושו כיום הרובה הרגיל במהדורה מקוצרת (לפרשים לחיילות טכניים וכד'), כאשר היה בעבר. כעת הנו מעין "אקדח-ענק", — ואכן תוכן על מנת לבוא במקרים רבים תחת האקדח — אם כי צורתו היא צורת רובה-כתף-מוקטן. כדורו, בקוטר 7.5 מ"מ, רב-משקל כשל כדור האקדחים או תת-המקלעים. מחצו נופל מזה של הרובה, בשל מהירות-הלוע הקטנה יותר; אינו יורה כדורי 7.5 מ"מ של הרובים. פעולתו — "חצי-אבטומטית", במחסניתו — 15 כדור. יריתו מהכתף, מקנה לו דיוק וטווח הער-לים על אלה של אקדחים.

מקטפה

לכידת "תיבת-שדה"

לכבוש תיבת-שדה זו ולהחזיק בה, בהסתייעות בטנק.

הסתכלתי במפה ובפני השטח וראיתי, כי היתה שם גם חפירת-קלעים, ישר מאחרי תיבת-השדה. כינסתי את אנשי ולאחר שירדה החש-כה, הסתלקנו לאותו מקום שבו צריכים היינו לפגוש בטנק. מפקד הטנק ואנוכי הכינונו יחד את תכניותינו, אחר כך שקדתי הרבה להסבירן לאנשי.

החילוני לנוע בשעה 10.30, צמודים מאחור

מ"ירחון הרגלים" (ארה"ב) יוני 1945
פלוגתנו, שלא היתה במלוא כוחה, נעצרה על גבעה אחת ע"י אש מרגמה ומכ"י גרמנית. מכאי גרמני כיסה באש את הערוץ, שהשתרע אלכסוני לפנינו, ולעבר האגף השמאלי. גר-מנים היו גם בתיבת-שדה שבמעלה-הדרך, ישר לפנינו. והרושם היה, שהגרמנים מכוונים מתי-בת-שדה זו את אש הארטילריה והמרגמות. מי שמילא את תפקיד מפקד הפלוגה, פקד על מחלקתי (לא היה לנו מ. מ.) בת 12 איש

לסנק, הגע לאורך הדרך. לאחר זמן מועט נתיקלנו באש ארטילריה ומרגמות. הטנק ירה בתיבת-השדה פעם בפעם, ואנחנו התקדמנו. כשהגענו לאיזור, שבו צריך היה הטנק להעצר, שאל מפקד הטנק: מתי עליו להפסיק לירות בתיבת-השדה. אמרתי לו: "כשנהיה קרובים כל-כך שתוכרח להפסיק, אז תפסיק".

ניהלתי אחת מכיתות לעבר תיבת-השדה, שהיתה מרוחקת כ-350 יארד. הם נתקלו בתיל, והחלו לחתכו. חשבת, כי אי-אפשר לנו לבזוז זמן בדרך זו. מצאתי דרך סביב תיל ונהגתי בכיתה קדימה. כבר לפני כן היו יורים בנו ממרגמות, ובערך באותו זמן נכנסנו לגורת-אש של מכ"י, וכמה מאנשי חדלו להתקדם בעקבותי. סרג'נט מאולדינג השיג שבעל-המקלע ושלשה רובאים המשיכו בתנועה לעבר תיבת-השדה. קראתי בקול למפגרים "המשיכו ובואו, ממזרים גרמנים אלה אינם יכולים לפגוע בנו". עוד סרג'נט אחד ושלשה מאנשיו המשיכו להתקדם, אך אותה שעה כבר לא היה מספרנו אלא 9 אנשים בלבד.

הגעתי לתיבת-השדה, ובערך באותו זמן חידש הטנק את אש. נזרק עלי מעט עפר, אך חשבת כי יהא זה הפגז האחרון שלו. אנשי קרבנו והלכו, ובידי אחד מהם היו 10 ליטראות של T.N.T. (טרי-ניטרו-טולואן). בשעה שחכיתי להם זרקתי צמד רימוני-יד אל הדלת האחורית, — פשוט, כדי שלא ישרבבו הגרמנים ראש מתוך תיבת-השדה, עד שתגיע אלי עזרת-מה. כשהגיעו אנשי, חיפו סרג'נט אחד ושני אנשים על חפירת-הקלעים שמעורף לתיבה, ואלו החב' לנים שלנו הניחו את ה"ט.נ.ט." ליד דלת התיבה. אך ה"ט.נ.ט." לא נתפוצץ.

בינתיים התקדמו שאר אנשי הפלוגה עד כדי 200 יארד מאתנו, ואדם נשלח קדימה אלינו

ועמו עוד שני מטעני נפץ, בן 10 ליטראות כל אחד. מטען-הנפץ הראשון שהניח לא נתפוצץ גם הוא, ואני החילתי להזיע ממש. לאחרונה הכנסנו את מטען-הנפץ השלישי, והלזו נתפוצץ לבסוף. ההתפוצצות לא "הורגשה" כלל ע"י תיבת-השדה, אך משערני, שזעזעה כהוגן את הגרמנים. שירתתי שני אנשים לשמור על התיבה, למקרה שיצאו אותה, ושאריתנו התקדמה לעבר חפירת-הקלעים. היא נמצאה ריקה, וכן ריקה היתה מחפורת-המגורים של הגרמנים, הסמוכה לשם. זרקתי כמה רימוני-יד אל הדלת הפתוחה של זו האחרונה.

אותה שעה, בערך, שמעתי יריה מתיבת-השדה ורצתי בחזרה לראות מה אירע. 21 גרמנים, ובתוכם קפיטן ושני לויטננטים, יצאו הלכו מתוך התיבה, וידיהם מורמות. גרמני אחד ניסה לפני כן לחמוק משם, אך קיבל כמה כדורי רים מרובה M 1 ("גרנד", חצי-אבטומטי). השאר סברו כי הגיעה השעה לגמור באותו עסק. ערכתי חיפוש אצל השבויים וחשבת, כי מוטב שנסתכל גם במה שנשתייר בתיבת-השדה. לקחתי אחד השבויים והטלתי עליו לסלט ול-הניע ממקום למקום את החפצים והכלים שב-"תיבה", למקרה שמא יהיו שם "פחיות-קשים". אך למזלנו לא היו שם כאלה. שלחתי את השבויים לעורף בלוחית שלושה מאנשי והקימותי את מערך-ההגנה עם השאר. למחרת בבוקר שלחו לנו עזרת-מה, והחזקנו בעמדה זו כמה ימים, עד שחטיבתנו הוצאה לעורף, לשם ארגון מחדש. הערה: לגוף רשימה זאת, שהיא העתק דו"ח-קרב רגיל, מאת סרג'נט-טכני בדיביוזיה ה-28 של צבא ארה"ב, הקדימה מערכת "עתון-הרגלים" הערה, האומרת: "כל קורא דו"ח זה ייקל לו להבין, על שום-מה אותו סרג'נט-טכני הנו כיום לויטננט-שני".

פלגת-הסער נגד תיבות-שדה

לויט. טרי אורגן כותב על נושא זה ב"ירחון הרגלים" של צבא ארה"ב, ספטמבר 1945: התקפה על מערה יפנית בעיה חמורה למחלקת רובאים רגילה. אינך יכול להטיל בפשטות כמה רימוני-יד, לזנוק פנימה ולבער את שרידי האויב. דבר זה עולה בתיי אנשים יקרים. שיתוקם של ביצורים תת-קרקעיים אלה מצ-

"ירחון הרגלים", ספטמבר 1945:

הערת הגורל: בתור "כלי-זינו" הימיוחד של מפקד-הבטליון יכולה "פלוגת-הסער" לבצע את המשימות של חיסול תיבות-שדה, שמחלקת-הרובאים מהסוג הרגיל, עם כל חוסנה, חסרה את הציוד הנדרש לכך. הפלוגה מאומנת במיוחד ונשלחת לקרב בפקודת-מפקד-הבטליון.

ריך אימון מיוחד. ועם זאת, לכאורה, בלתי אפשרי הוא לבשל מחלקות רובאיות מתרגולן הקצוב והרגיל ללימוד כל העקרונות של "פיצוץ מערות".

דומני, כי את התשובה לכך מצאנו בפלוגת-הסער של הבטליון. כיום בנויה זו מ-21 אנשים וקצין אחד, כולם מתנדבים.

וזהו פירוט מבנה היחידה (1)

מפקד (קרביץ), סגן המפקד, סרג'נט-מטה (רובין), שתי כיתות בנות 10 אנשים, ובכל אחת: שני סיירים (רובים); זורק-אש (אקדח); עוזר לזורק-אש (תת-מקלע); מכ"י "קלה" (אקדח); עוזר למכ"י (רובה); "בזוקה" (קרביץ); עוזר ל"בזוקאי" (רובה); חבלן (קרביץ); מקלען. גאחת היחידה ועבודת הצוות הן התכונות, שטיפוחן מודגש קודם לכל. אימון גופני ושיעור-רי טקטיקה על גבי לוח-שחור הם השלב השני, והשלישי — בנין תיבות-שדה ומערות והריסתן. והרי משהו מן הטקטיקה, הכללים והתחבורות שהשתמשו בהם בצאת הפלגות לפעולה.

אין להפעיל את ה"פלגה" אלא לאחר שנוסו ולא הועילו כל אמצעי סיועו של מפקד מחלקת-רגלים: כלי-סיוע כבדים, טנקים וכו', לפי שאין טעם לקרוא לפלגה כל פעם שנתקלים במעצור. דבר זה היה שם קץ מהיר לעצם קיומה. על הפעלת ה"פלגה" מחליט מפקד הבטליון.

מפקד המחלקה, שנתקלה במכשול ממין זה, מסייר את אגפי תיבת-השדה, או מערת האויב. הוא מחפש דרכי גישה טובים ביותר, עמדות נוחות לצלפים ושאר נקודות-מאחז שיתאימו לסיוע-גומלין. בהגיע מפקד ה"פלגה" למקום, חוזר הוא ובודק את האיזור. אפשר שיצטרך לפצל את פלגתו. כל כיתה שבה יכולה, לכש יידרש, לפעול באורח עצמאי. לשם פשטות המחשבה נניח-נא, כי הפלגה כולה תתקף מאגף אחד. שימו לב, אמרתי: אגף. התקפות חזיתיות כמוהן כאיבוד-לדעת.

המחלקה הרובאית (זו שנתקלה ראשונה ב"מעצור האויב) צריכה בינתיים לערוך מערך-אש. דבר זה דרוש כדי להצמיד את האויב אלי-קרקע ולשתק את פעולותיו. אם אפשר, מן הר-

(1) עיין — חבורות-הסער בצבא ארה"ב — ב"מערכות" חוב' כ' — כ"א, עמ' 134.

אוי שכיתה של מכונות-יריה כבדות תירה לתוך פתחי תיבת-השדה או המערה. קובעים את האר-תות המוסכמים ל"הפסק-אש!" או "העתק-אש!", מסמנים את אורחת-הגישה של התוקפים אל מטרם, וההתקפה מתחילה.

הראשונים הם הסיירים, אחריהם המפקד, עוזר למכ"א, מכ"א, עוזר לזורק-אש, זורק-האש, "בזוקאי", עוזר ל"בזוקאי", החבלן — והמקלע הוא האחרון, להבטחה מן העורף.

עיקר דאגתנו עכשיו היא — הצלפים. נניח, כי עברנו על פני חצי המרחק, ולפתע נכנסנו לאש של מכ"י מאגפנו החשוף. הנחשל תחילה את תיבת-השדה, או מערה נוספת זו בזרק-האש או על ידי חבלנינו? "לעזאזל, לא, אחא! הרי משימתנו לא נשתנתה". "ניחא, אך יש לאל ידינו לשתקה" והנה: "שפיר, מקלע-ה-Bar הצמידם לקרקע". "בזוקה, הטילי צמד לעבר ההוא". — צריך להניח כי כל זה ישקיטם: ב-שעת הצורך, מתקדמים אנשי-מלואים מן הכיתה השניה למלא את מקום הנפגעים שבכיתה הראשונה. ושוב "זזנו" קדימה.

עכשיו התקרבונו למדי. הבה נא נציב עכשיו את מכונת יריתנו ה"קלה" ונירה באשנב הלוח. מעתה יש לו ל"בזוקאי" שני תפקידים: לירות לאותו חור, ולמנוע את התקרבות הטנקים האויבים, באם יופיעו. משהוצבו שני הכלים האלה, נוכל לאותת למערך-האש (עיין לעיל) שיעתיק את אש. הסיירים תופסים עמדות לתצפית אחרי הצלפים. רימוני-זרחן-לבן נזרקים אל עמדת האויב, או בסמוך לה. הם גם שורפים וגם נותנים הסתר. זורק-האש פולט עכשיו "צרור" בזווית של 90° הנמשך 2 או 3 שניות ומעביר את אשו לזווית 45°. דבר זה ודאי ירחיק כל יפני מן הפתח. לבסוף תופס הוא עמדה ישר מול התיבה, ממשיך ללחוץ על ההדק ומתקרב, ככל האפשר, עד שהכלי פולט אנחה כסימן שמיכלי הדלק נקרוקנו. בו בזמן מתקדם החבלן. "מטעני השקיקים" של החומר-נפץ, בני 24 הליטראות, אשר לחיל-המהנדסים, נוחים מאוד לשימוש. והרי הם שהושמו במבואות התיבה. עשר שניות הן זמן יפה למטענים אלה. והנה — "בום". עתה, הבה נרים את כלינו האבטומטיים. ירה תירה תוך כדי התקרבותך. עתה מהר לה-כנס פנימה. כל היפנים שבתוכה פנימה מהר

ממים. ועליך לתפוס את התיבה ולהחזיק בה מיד, שאם לא כן אפשר שתוכרח לערוך את כל המחזה מחדש. וגם המחלקה הרובאית חייבת כבר עתה להגיע לכאן. כי ההתפוצצות היתה להם הסימן שעליהם להתקדם.

אלא הן, בקיצור, מסיבות של מצב מסויים. אך יכולים להוצר מצבים שונים, לוח-שחר-ושולחנות-חול הכרת הם ל"חזרות מראש" על הבעיות.

בסכום יש לשוב ולהדגיש נקודות אלו:

1. אין ה"פלגה" יכולה לפעול בלי "עבודת צוות" ובלי האפשרות לסמוך על כל איש ואיש.
2. אין זה כלי משחק. ה"פלגה" היא כלי נשקו המיוחד של מפקד הבטליון, והוא ישתמש בה לפי שיקול דעתו הוא.
3. בתקופת האימון תהא כל התערבות מה-

בערייח בקרב

כלבי-הסיור של חיל הרגלים

קול. פרנק ג'. סקטון, צבא ארה"ב, כותב ב"ירחון הרגלים", ספטמבר 1945: משגילה כלבי-הסיור "פריסקי" התעוררות לקראת קירבתה של עמדת-אויב, בלכתו בפטרול עם יחידת-משנה מפלוגה "י" של רגימנט-הרגלים מס' 136 באי לוזון שבפיליפינים, — החל הפטרול לנוע, בעקפו את העמדה, לשם התקפה אגפית. תוך כדי תנועתו זו של הפטרול לעמדת-המוצא של התקפתו חזר "פריסקי" והתריע על חבורת יפנים אחרת, וכך הציל את הפטרול מפח טמון של מארב. הודענו על הדבר לחיל-התותחנים, והלזו הציף את השטח באש. שלושים ושלושה יפנים נהרגו, או נפצעו.

"פריסקי" וכלבי-סיור אחרים במחלקה ה-39 של כלבי-הסיור לחיל-הרגלים השתתפו ביותר משמונים משימות-קרב עם החיילים הרגליים של הדיביזיה ה-33 בלוזון למן ה-5 במרס ועד ה-1 במאי 1945. בארבעים משימות אלה הגיעו לידי מגע עם האויב. בסך-הכל נהרגו ע"י פטרולים אלה 97 יפנים, בעוד שאבידותינו היו אז רק הרוג אחד ופצוע אחד. כשצוותי כלבי-הסיור "צוות" פירושו

חוץ מצד הממונים הקשישים יותר עלולה להפחית את רגשי-האימון במפקד הפלגה.

4. המחלקה הרובאית חייבת להיות בחזקת מערך-ראש, להצמיד את האויב. כי אנשי ה"סל-גה" נושאים ציוד כבד, ואינם יכולים להתקדם בשיטת "אש ותנועה" לסירוגין. הכרח הוא שתהא התקדמותם איטית ומתמדת.

5. יש להמנע מהתקפות חזיתיות.
6. עליך לקחת עמך הרבה רימוני זרחן-לבן.
7. התפרץ וכבוש, מיד לאחר התפוצצות מט-עני ההריסה.

8. מחלקת הרובאים חייבת ללכת בעקבות הפרץ, שהבקיעה "פלגת-הסער". אפשר שישנן עוד נקודות רבות, אך מכאן ואילך יוכרח המפקד לפתור בעצמו את בעיותיו. ולסיכומו של ענין יורשה-נא לי לומר, כי דרך זו תצליח, ושכרה יהיה בצדה. פלגתי שלי הר-כיחה דבר זה באיי-הפיליפינים.

כאן: כלב ומטפלו) נשלחו לראשונה עם פטרולים, היו כמה ספקנים בין החיילים הרגלים; אך כשהנסיון הוכיח את התועלת שבעבודת הכלבים, גדל הביקוש להם. כפי שסיפר את הדבר קצין אחד — "אנחנו השתמשנו בכלבי-סיור בפטרולים בשלוש מפלוגותינו הרובאיות. מפקדי הפטרולים ואנשיהם מסרו, כי הכלב מקנה לפטרול יתרון מפורש. בכמה מקרים הזהירו הכלבים את הפטרולים בעוד מועד, והדבר מנעם מהיפגע מאש האויב". קצין אחר אמר: "רצוננו להוסיף ולהשתמש בכלבי-סיור בפטרול. חושבני, כי מן הראוי לצרף לדי-ביזיה עוד מחלקת-כלבים אחת".

מקרים, שבהם הצילו כלבי-סיור את הפטרול ממארב לא היו נדירים. אנשים, שפעלו פעולת פטרולים בשטח האויב, יודעים, כי לעתים רחוקות בלבד זוכים הם להיות יורי היריה הראשונה; ואלו הרובאי היפני, המוסתר בעמדתו, יכול להמתין עד שיגיע הפטרול לתחום-הכוונת שלו. אך כלבי-סיור טוב יכול להמעיט את ההפ-רש הזה שהוא לטובת האויב. מלאכתו של "ידיד" — כלב אחר במחלקת כלבי הסיור ה-

39, — היא דוגמה לכך. בשעת פטרול, עם מחר לקת החקר-והסיוור של רגימנט-הרגלים 136, הז' היר "יהיד" כמה פעמים, — ופטרול-הסיוור בן ששת האנשים יכול היה כל פעם מן הפעמים הללו להימנע מלהפגש באויב ולהשלים את משימתו. "בוטש" (כלב אחר במחלקה), "הז' עיק" והודיע (בשעה ששימש בהבטחת תחום-החניה, עם פלוגה אנטי-טנקית) על שלושה יפנים המתקרבים מן העורף. המטפל בכלב הרג אחד מהם; השנים הנותרים ברחו.

מאמנים כלב-סיוור שיוציק בהרגישו במציאות בני אדם שאינם מאנשי חבורתו. המטפל בו מאומן להבין את פשר "ההזעקה" ולהסבירה למפקד פלגת-הסיוור. בזכות אמונם בצוותא מה-וים בשעת פטרול הכלב והמטפל בו את ה"חוד". ומהיותם תקופה ממושכת יחדיו, מסוגל המטפל להבין את הגבות כלבו ולקבוע את מחבוא האויב. ואז חוקרים הסיירים את האיזור שציון המטפל.

בשעת פטרול חייב המטפל ליחד לכלבו תשומת לב מלאה. רוב הזמן חייב המטפל לעמוד, כדי לעשות את מלאכתו, והוא וכלבו מה-וים מטרה טובה לרובאי האויב. לעתים, כשה-פטרול מתקשה לאתר את האויב לאחר שה"הז' עיק" הכלב, צריך המטפל לעשות את דרכו קדימה, עם כלבו, לעבר האויב. המקרה שקרה עם "דני" ומטפלו יש בו דוגמה למה שיכול לעשות "צוות" מאומן היטב של סיוור-הכלבים. פטרול-קרב, מדיביוזית הרגלים ה-123, שאליו

נחלו "דני" ומטפלו, נשלח לאתר ולהשמיד עמדת מכ"י אויבת, שאיימה על עורק-האספקה של הרגימנט. "דני" התריע על מציאות האויב, אך הפטרול לא יכול לאתרו במדויק. המטפל והכלב התקדמו, עד שאיתר המטפל את העמדה. היפנים פתחו באש והרגו את המטפל, בשעה שאותו לציין את מקום העמדה. אחר כך הרג הפטרול שלושה יפנים ונתן את המכ"י.

הכלבים מתריעים על כל אדם, ולא רק על האויב. הם גם מתרעים על איזור שהאויב פינהו לא-מזמן: אך לא יתריעו על גויה, אם גם מתה שעות מעטות קודם לכן.

הכלבים, כבני-אדם, נצרכים למנוחה והתחזקות ויש להוציאם מן החזית כל שני חדשים בערך. גם הם, כ"בחורי-הרגלים", אינם להוטים אחרי פת בג של "מזונות-שדה". דרושה דיאטה של בשר טרי כדי לחדש את חיוניותו של הכלב.

קשיבות אוניו אינה נותנת לו את האפשרות לעמוד בפני ההדף והזעזוע של אש ארטילריה כבדה, אש מרגמות 4.2 והפצצות. כלב אחד מן המחלקה ה-39 הומם ע"י התפוצצות פצצה באיזור החניה עד שלא היה ראוי עוד לשמש ככלב-סיוור.

בדיביוזיה ה-33 נהגו לצרף בקביעות צוותי סיוור-הכלבים ליחידות-החזית הפעילות פעילות יתרה במלאכת הפטרולים. כי אם עובדים צוותי כלבים עבודת קבע עם אותן היחידות עצמן, נע-שים הפטרולים יעילים יותר, כיון שהצוותים וה-פטרולים לומדים לעבוד יחדיו ולהבין זה את זה.

כיצד מתגלים פרטי שיתוף יהודי-בריטי במלחמה

במהלך משפטו הידוע של הלויטננט י. בן-אהרון (שנאשם בהפרת המשמעת והנהוג הצבאי על אשר נאם נאום פוליטי באספת הנבחרים, בו ביקר את התנהגות הצבא הבריטי בפרשת גבעת-חיים) — ניתנה ההזדמנות להציץ הצצה כלשהי, לחייהם ולמעשיהם של אנשי-צבא יהודיים מארץ-ישראל בשנות המלחמה.

הזדמנות זו ניתנה אגב קריאת ההודעות-שבכתב באותו משפט, הודעות שבהן הביעו וסיפרו את אשר היה להם לספר קצינים בריטיים, אשר נודמן להם להפגש בקצין יהודי מארץ-ישראל בתנאים המיוחדים, בוחני-נפש-אדם, ששררו במחנות השבויים שבגרמניה. ופסק-הדין — ("נויפה") — עמד בסתירה בולטת לאוירה שהושלטה בתקופה שלפני המשפט ולחומרת אמצעי השמירה שנקטו בהם, עד כדי ליווי נושא-הפרן ועד בכלל.

כידוע, נמצא י. בן-אהרון בשבי הגרמני מאז שביית יחידות ארצישראליות ע"י קלמטה שביוון (אפריל 1941), עד שחרורו ע"י צבאות הברית המתקדמים ב-1945. בתקופה זאת, שנתיים היה עורכו של שירות ידיעות סודי שקויים. ע"י חבר העצינים הסריטיים השבויים, אשר ערכו

היה רב לקיום העירות ואיתנות הרוח בקרבם. במשך שנתיים וחצי היה חבר ב"ועדת בריחה" במחנות השונים אשר דרכם טולטל. כידוע, תפקידי ועדות כאלו אינם תפקידי גוי בלבד, ובהם כרוכים החלטות גורליות לחיי אנשים, השתתפות בפועל בפעולות חשאיות וסיכון עצמי רב, וסיפוחו של אדם לגופים כאלה הריהי תמיד הערכה לאופי ולנאמנות. לויט. בן-אהרון נמנה על הקבוצה הקטנה של קציני-הזהירות וקציני-החקר אשר פעלה רבות לתיאום פעולות השבויים והופעותיהם, ובעיקר לליקוט כל ידיעה אפשרית על המתרחש בגרמניה ובמכונת-המלחמה הגרמנית ובהמצאתן של ידיעות אלו, בכל דרך שהיא, אל מוסדות הפיקוד הבריטי הגבוה. שיתופו של איש אשר לא נמנה בעבר על חבר קציני-החקר הצבאי לפעולות מסוג אלה, הנו אף הוא חזיון מעניין. משהופיעה ב-1942, תביעה להקמת המגע בין מחנות הקצינים השבויים ושל קו-ההתנהגות למקרה של התמוטטות גרמנית, סופח י. בן-אהרון אל לשכה מייעצת ששימשה את הקצינים הבריטיים הגבוהים.

כשאחזו הגרמנים, לאחר עליית הצבא הבריטי בחופי דייפ, ב"פעולות תגמול" ואסרו באזיקים 360 קצינים בריטיים, היה גם הוא אחד מאלה, ונשאר כבול במשך 14 חודש. במכתבו של המיור מיכאל פאריש (לשעבר בריגמנט פרשי המיליציה — "יומנרי" — ממחוז נוטינגהמשיר) נאמר כי הכיר את הנאשם מאז מרס ועד ספטמבר 1944, ושכל הקצינים שבמחנה, 2000 במספר, נהגו כולם כבוד בלויט. בן-אהרון, שהיה לעזר רב לארגון-החקר ולתנועת "הסודר-והפגיון" (הארגון לביצוע בריחות והרפתקאות נועזות, שבאו בראש וראשונה לצורך השגת ידיעות) שבתוך המחנה, שנוהלה בעיקר ע"י לויט-קולונל ד. סטרלינג. לדברי מיור פאריש "היה הוא למקור הראה לכל אשר ראוהו ובאו עמו במגע".

כותב המכתב השני, לויט-קולונל סטרלינג, הוא עצמו הנו מעין "דמות אגדית" בצבא הבריטי במלחמה זאת. מאז 1941 טיפח במצרים ובלוב, הוא והלויטננט "ג'וק" ליואס (גם סטרלינג אז בדרגת לויטננט בלבד) את ההלכה ואת המעשה של פעולות בעורף האויב, ע"י קומץ אנשים בעלי הכשרה ואימון מעולים. בית הספר לאימונים שהוקם על ידי שנים אלה נודע בשם "מחנה הנופש של סטרלינג". רוב פעולותיהם אלה בוצעו בדרך הנחתת האנשים במצנחים ולעתים קרובות פעלו בשיתוף עם "פטרולי המדבר לטוחים ארוכים" הנודעים. ביתר הרחבה על פעולות החטיבה הנו עמדנו ב"מערכות" חוב' כ"ד—כ"ה "שירות אויר מיוחד".

לויט-קול. סטרלינג כותב, כי נפגש בבן-אהרון ב-1943 במחנה קצינים בבואריה — "שעה שיצאו לו כבר מוניטין כנכון במידה בלתי-רגילה לעשות לשירות הציבור, מוניטין אשר לא קל היה לזכות בהם במחנה שבוי-מלחמה. כן סייע בפעולות בריחה למרות שידע כי אילו תפסוהו הגרמנים עוסק במלאכה זאת היו נוהגים בו בחומרה יתרה בהרבה מן הצפוי במקרה כזה לקצין בריטי תקין... בראשית 1944 הקימו הגרמנים מחנה חדש ל-1700 קצינים... בין האחרים שנשלחו שמה היינו בן-אהרון ואנכי... הוא הקים וקיים שם שירות חדשות, אשר היה גורם חיוני בשמירת רוח-המחנה".

"המחנה הועבר אח"כ לסביבת בראונשוויג ובמשך הסתיו והחורף 1944 נעשו התנאים גרועים מאוד, כשהמחסור במזון ובדלק, והדוחק בשיכון, הותמרו עוד ע"י הפצצות הברית על מטרות מקומיות, אשר הרסו בנייני מחנה... באותן מסיבות היה המקרה, שגבוהים שבקצינים הבריטיים... דנו ביניהם בשאלה, איזה מן העמים הרבים שהיו להם "נציגים" במחנה זה מתגלה כבעל הרוח הרמה ביותר. רובם הסכימו שהיהודי הארצישראלי היחידי שבאותו מחנה הנו המופת הבולט של רוח טובה ואזרחות טובה".

מבלי להכנס לצד הלגליסטי של משפט מעניין זה, יש להצטער על כך, שהודמנות כזו של האשמה במשפט, היא ששימשה אחת ההודמנויות המעטות ביותר עד כה לגילוי דרך צינור רשמי, להערכת חלקם והתנהגותם של החיילים היהודים מארץ-ישראל במלחמה זו ע"י חבריהם לנשק הבריטיים. אכן, אולי פחות נתפלא לדבר אם נזכור, כי במשך רוב שנות המלחמה עמד בראש "מחלקת הקשרים הציבוריים" של מיניסטריון המלחמה הבריטי אדם שפרסם, בין השאר, רומן בעל גוון אנטישמי מובהק.

צדור ידיעות

מן המזרח התיכון

פרס

תורכיה

בראשית פברואר הודיע רדיו מוסקבה על כרוז של חזית-חופש פרסית, שנתפרסם בעתוני פרס ודרש להחזיר את איי בחריין במפרץ הפרסי לידיה של פרס ולשחררם מהתערבות בריטית. כידוע, נמצאים איי בחריין במרחק 30 ק"מ בערך מחופה של ערב ומאוכלסים ערבים, וקשר להם עם בריטניה ע"י סוכן מדיני היושב במקום.

הממשלה התורכית החליטה לכונן מחלקה מיוחדת לאויריה. כל השירותים בכוחות האויר ובתעופה האזרחית ירכזו במחלקה חדשה זו.

תורכיה עומדת לחדש את כל ציוד המכרות של זונגולדק (מרכז הפחם התורכי) ולהגדיל את הייצור בהם. מתעתדים לחפור מכרות חדשים בקבורון וקרדון, ולצייד מחדש את הישנים. מניחים, שאפשר להגדיל את תפוקת הפחם השנתית (שעכשיו היא מתמצעת בין 2 וחצי מיליון ל-3 מיליון טון) ולהביאה לידי 7.000.000 טון. את ההוצאות הכרוכות בכך מעריכים ב-160.000.000 לירות תורכיות (16 מיליון ל"ש) בערך.

20 ספינות, שהיו שייכות לממשלות היפנית והאיטלקית, יימסרו לפרס לפי הסכם בין בעלי הברית, על ידי כך יוגברו כוחות-הצי הפרסיים, השוקדים על מניעתה של הגנבת צרכי המזון מתוך הארץ.

בגבול עיראק ופרס

בינואר פשטו ערבים מעיראק לעיר קוראמש שבפרס, בגדה המזרחית של שאט-אל-ערב, הוא אפיקם המשותף של פרת וחידקל לפני הישפכם הימה. לפי כמה ידיעות, היה מספרם של הפושטים 300 איש, שהיו מזויינים ברובים ומכונות-יריה. לפי מקור טהרני, פירקו הערבים את הנשק מכמה משמרות ג'נדרמיה ומשטרה, תפסו את בית המכס ובזזו את העיר. כמה אנשים נהרגו ונפצעו.

למצב בו נתונה תורכיה בחדשים האחרונים אופיניות הן התלונות, שנתפרסמו בעתונות הסובייטית, על שמספר ניכר של קצינים תורכים מקבל אימון חדיש אינטנסיבי בהדרכת החטיבות ואולפני הקצינים של הצבא הבריטי במזרח התיכון (במצרים, ובא"י), — ובעיקר בתותחנות האנטי-מטוסית.

פשיטה זו נעשתה בשמו של השייך רזאל, שיהיה שליט על האיזור הערבי של מוחמרה בחבל הפרסי של חוזיסתאן, קיים קשרים עם הבריטים וגורש בשעתו על-ידי רשות-שאת, המלך הפרסי הקודם. הפושטנים הוכרחו להסתלק לאחר זמן

בסוף דצמבר ערך ראש עיריית-עזה מסיבה לכבוד קבוצה גדולה של קציני-צבא תורכיים שעשתה בדרומה של הארץ. בנאומים שהיו במסיבה דובר על הידידות התורכית-הערבית המסורתית.

על הצגה לעזרת קרן קרבנות שטפונות עזה, שתערך בפטרונותו של לויט. קול אחמד סובחי ביאלגורי, הקצין המפקד של הלגיון במחוז חיפה, בתיאטרון "אלי-שרק" בחיפה.

מאז ראשית פברואר הופקדו חיילי ה"לגיון הערבי" של עבה"י על משמרם של כמה בנינים צבאיים וממשלתיים בירושלים במקום הזקיפים האפריקאיים מן החטיבות שבאו משטחים בריטיים באפריקה הדרומית.

סוריה והלבנון — הצבא הזר

סתומה היא פרשת פינויו של הצבא הזר (לפי הסכם בריטי-צרפתי) משטחי סוריה לשם "שיתוף-עריכתו" אשר נועד לו בלבנון. הוראות, שנמסרו, לפי רויטר, לממשלה הסורית, זמן-מה לאחר שנפתחה ועידת האומות המאוחדות בלונדון, דיברו על "פינוי כולל מחבלי ג'זירה (שטח של מדינת סוריה אשר בין נהר פרת לנהר חידקל) והפרת, אשר יתחיל ב-25 בינואר וימשך עד ה-6 בפברואר, יום שבו יוגף הדגל הסורי מעל לכל ה"קסרקסים ושדות התעופה אשר בשני החבלים".

בימים ההם נאמר בחוגים רשמיים, כי יש להניח שפינוי כל החיילות הזרים יושלם במשך חדשים. לכך הוסיפה סוכנות "רויטר", כי ההסכם הצרפתי-הבריטי בענין סוריה קבע, כי פינוי הצבאות ייעשה שלבים-שלבים. אך כש-בועיים לאחר מועד ראשיתו של הפינוי, אשר הוזכר, טענו מדינות הלבנט, בויכוח בלונדון, כי אין שום סימן וזכר לכך, ודיברו על מסירת כל הענין כולו לבירור למועצת הבטחון של האומות המאוחדות. הרקע למצב-הדברים הנ"ל היה אותו הסכם צרפתי-בריטי, שכבר הוזכר. הוא נתגלה עד מהרה כעובדה הפוליטית העיקרית שבשטחי הלבנט בחודש דצמבר 1945, — לפיו הוסכם, כאמור, על פינויים ההדרגתי של הצבאות הזרים. אך עם זאת נאמר בו שנוסגת החיילות הצרפתים והבריטים תעשה אל לב-נון, שבו "ירוכזו (או יאורגנו) מחדש".

ההסכם דיבר על הוצאתם הגמורה של החיילות הזרים מן הלבנט, לאחר שה"אומות המאוחדות" יקבעו את סידוריהן לשמירת הבטחון בשטח ההוא. מכל זה הסיקו החוגים הלבנוניים

קצרי רדיו מוסקבה ראה צורך להדגיש, כי זרם בלתי פוסק של כלי-זיין זרים הולך לדרום פרס וגמסר לשבטים. לדבריו מודיעה העתונות הטהרנית, כי כלי-זיין אלה הנם, בעיקרו של דבר, רובים מתוצרת זרה, שמחסניותיה מחזיקות 10 כדורים¹. הרובה נמכר בצירוף מאה כדורים.

עבר-הירדן

בראשית פברואר ביקר העוצר העיראקי אצל האמיר עבדאללה בעמאן. פלגת טנקים עיראקית נסעה לפניו בשעת כניסתו החגיגית לעמאן (אם רק לא טעו כאן העתונים הערבים ולמעשה לא היו הטנקים אלא מכוניות-שריון עיראקיות). לפי מלחיו של העוצר — בין השאר, המיניסטרם לעניני חוץ, כספים, וכן נורי סעיד פשה — רב המדינאים העיראקיים — אפשר היה להבין, כי מתכוננים לבירור ההסכם על שיתוף בין עיראק לעבה"י בענין החזקת צבאה של זו האחרונה. עם התעצמותה הרשמית של עבה"י, לא תוכל זו בשום פנים לכלכל מהכנסותיה היא את ה"לגיון הערבי": — לא בהיקפו הקודם של 1600 איש, (אנשי הצבא שב"לגיון", להבדיל מהמשטרה שבו) כאשר נדרשו גם תמיכות בריטיות, ובדאי לא במהדורתו המורחבת, המקיפה את המזרח התיכון כולו, כשפלגותיו משרות כידוע, בשמירה וב"קיום הבטחון" מפרס במזרח ועד לצפת וחיפה, סביבת ת"א וירושלים במערב. נמסר, כי ממשלת עיראק נוטה להתחייב על תשלום 2 מיליון לירות להחזקת הלגיון, בתנאי, שבאם יידרש, ישתתף בשמירה על גבולות עיראק. באם יתגשם הסכם מעין זה, תפתח תקופה חדשה בה ישמשו, למעשה, חטיבות צבא עיראקי מעין חיל-מצב בנקודותיה החיוניות של ארץ-ישראל.

בשיחות אלו השתתף מיניסטר ההגנה העיראקי של ממשלת עיראק (שנתפסרה בראשית פברואר, אך הוסיפה לפעול כמה שבועות) לויט. גנרל איסמעיל נאמיק.

מידת ההתבססות של הלגיון הערבי של עבה"י בתוך הציבוריות הערבית בא"י נראית מתוך העובדה שבסוף ינואר נמסרה בעתונות ההודעה

1) כידוע, הרובה בעל מחסנית של 10 כדורים הוא הרובה הצבאי לייאנפילד. הבריטי.

סוד של ראשי השבטים מן הצד הסורי מזה ומן הצד העיראקי מזה.

כשרוחו ידיעות אלה הכחיש השייך מטר, מזכירו של האמיר פאזי שעאלן (ראש שבטי רוד אללה), באמרו: „האמיר פאזי ושבטיו חונים בואדי אל-חריל, 150 ק"מ מדמשק ו-50 ק"מ מן הגבולות בין של עיראק ובין של עבה". כל הידיעות על ריכוזי שבטים בשקר יסודן, ותנאי הבטחון במדבר משביעים רצון עד מאוד. אבל, הצד הפוליטי שבדבר מסתבר לאור ההתנגשויות שחלו בחדשים הקודמים בין שבטי עיראק וסוריה במדבר זה, ולאור העובדה, כי שבטי רוד אללה, נושאי ההשפעה הוהאבית הגדולה ביותר בסוריה ובמדבר הסורי, וחניוניהם גובלות את האיזור העשוי להדרש כ„פרוודור" סעודי אל עבר סוריה, בחצותו בין עיראק ועבה".

הלבנון

בסוף ינואר הוקמה בלבנון מועצת-בטחון לאומית מיוחדת, שחבריה הם התובע הכללי, מפקדי צבא הלבנון והג'נדרמריה, ראש המשטרה והמנהל הכללי של עניני הפנים במיניסטריון הפנים. נשיאה — מיניסטר הפנים. במקום המש-טרה ישמרו להבא על בנייני הממשלה, הצבא והגוארדיה הריפובליקאית.

סעודיה

מראשית אוקטובר מלאה העתונות ידיעות על דרישותיה של הממשלה הסעודית למסור לה שטחים שנחשבו מזה 20 שנה עם תחומי אמיר רות עבה". שני השטחים הנדונים הנם כברות ארץ מדבריות שוממות ועקרות (ביחוד הראשון), אולם רבי ערך איסטרטגי, אם מפני מצבם הגאוגרפי הטבעי, ואם מפני קווי הגבולות, שנמתחו בין מדינות המזרח-התיכון למן הסידורים שנעשו לאחר מלחמת העולם. הראשון שבהם הוא רצועת-השממה שבצומת שטחי עבה"י ועיראק; השליטה ברצועה זו היתה נותנת לאבן-סעוד גבול משותף עם סוריה, אם כי גבול שומם ומוזנח. האזור השני הן נפות עקבה ומעון, שהיו מקנות לסעודיה שכנות בלתי אמצעית עם ארץ ישראל המערבית (נגב) ו„כמעט שכנות" עם מצרים (רק ק"מ אחדים של אדמה ארצישראלית היו מפסיקים אז בין סעודיה למצרים ליד עקבה). אין אישור רשמי לידיעות אלה.

והסוריים, כי למעשה מתכוונים לקיים בסיסי צבא, צי ואויר בחופיו של לבנון. ותנועת-המחיה אה נגד ההסכם (שתחילה קיבלוהו בשמחה רבה) גברה והלכה. — ההסכם הצבאי הצרפתי-הבריטי נתנסה במשבר קשה זמן מועט לאחר שהוכרז עליו, כשנציגי שני הצדדים בוועדה הצבאית המעורבת שבבירות לא הגיעו לידי הבנת גומ-לין בענין פירושו של ההסכם בדבר גודלם, המוחלט והיחסי, של כוחות הצבא לכל צד, אשר ירוכזו בלבנון עם פינויה של סוריה. לבסוף נמסרה השאלה לדיון ולפתרון ע"י משא ומתן בין שתי הממשלות. עד אמצע פברואר לא נודע דבר על פתרונה.

למעשה דרשו הצרפתים שיתקיים המצב היחסי הקודם בלבנון. כי אילו העבירו את כל הצבא הבריטי שבסוריה ללבנון דווקא (ולא בחלקו לארץ-ישראל, כפי שסברו הצרפתים), כי עתה היה הצבא הצרפתי, שבלבנון ובסוריה גם יחד, נשאר כמיעוט מבוטל.

כתוצאה מן הבירורים שהיו במסגרת האומות המאוחדות בלונדון, ניתנו סוף סוף בשבוע השלישי של פברואר הוראות שוות למפקדי הצבא הבריטי והצרפתי בלבנט ע"י ממשלותיהם. עם זאת עלולה להתחיל נסיגתם השיטתית של הצבאות האלה, בראש וראשונה אל חופי הלב-נון, וצפוי משא ומתן בריטי-צרפתי עם הלבנון. (בינתים, כידוע, הוכרז בלונדון על פינוי גמור, ובהקדם).

סוריה — שבטים

היריות בדמשק (והאיום שאיימו בינואר צירים בדוים בפרלמנט לירות באקדחים באכראם אל-חורני, על שדרש לבטל את ההקצבות לשבטים בצפון סוריה וליחד את הכסף לשיכון ול-פיתוח חקלאי; ורציחתו של ציר פרלמנט בדוי ברחוב ראשי בדמשק) — באו מחמת התמרמרותם של ראשי הבדוים. הסוריים על הבקורת שנמתחה בשל מיליוני הלירות הסוריות הניתנות להם לשם שמירת הבטחון של השבטים. בעקבותיהן פשטו שמועות על ריכוזים גדולים של שבטים במדבר הסורי, הממלא את החלל שבין איזול-הישוב, אשר בסוריה עצמה לבין עיראק-שבין-הנמרות. מדובר היה על ריכוזים בשיעור רבבות בדוים, ועל התיצצויות עוטות-

בשיחה עם בא-כוחו של עתון יום א' הלונדוני "אנבזרבר" עמד האמיר פייצל (בנו השני של אבן-סעוד ומיניסטר החוץ שלו), לאחר ההכרזות על ההצעה של פדרציה צבאית בין עבה"י ועיראק, ואמר, כי יש לדחות דבר זה עד שהליגה הערבית תעיין בו ותחליט. את דעתו חיזק ע"י ציון העובדה, כי הליגה מעיינת עכשיו בהצעה לכוון "צבא ערבי" הנתון לפיקוח מרכזי, ואשר עליו ינצח מטה כללי בסמכותה של אותה הליגה.

נודע בחודש ינואר, כי מלך סעודיה נתכוון למנות למפקד צבאו את ה"קוילינג" המצרי הג'נרל עזיז עלי אל-מצרי פשה, אלא שעכשיו אין הדבר יכול לצאת אל הפועל בגלל מאסרו. כן יש בדעתה של ממשלת סעודיה להזמין כראש מחלקת הבריאות בחיג'אז את אחד המגור-שים הארצישראליים ד"ר אמין רוויחה, אשר שוחרר לא מזמן ממעצרו ברודזיה.

לפי ידיעות "יונייטד פרס", שוקדים עכשיו על הכנת התכנית לסלילת כביש ארוך ביותר מלב מדבר ערב הסעודית אל הים התיכון, לנמל חיפה. זוהי תכנית אמריקאית, והכביש ישתרע במקביל לצנור-הנפט, שיבנו המהנדסים האמריקאיים החל מ"דהרן", שבו מפיקים את הנפט הגלמי, דרך ראס-טנורה (עיין מפה עמ' 12), בית הזקוק הגדול שיפיק בקרוב כ-50.000 חביות ליום. משם יימשך הכביש, שאורכו כ-1600 ק"מ, בעיקר על פני ערב הסעודית ואח"כ על פני עבה"י עד חיפה.

לדברי "יו.פ.": "כמעט שאין למעשה שום כביש במאות אלפי המילין המרובעים, שהן ממלכת המדבר החצי-איית של אבן סעוד. עד כה היו המכוניות נוסעות לאורך המשעולים, שדרכו פיסות רגליהם הרכות של שיירות הג'מלים הרבות עד אין מספר, ששרכו דרכן על פני המדבר. אך צינור הנפט שבתכנית העלה את המחשבה על סלילת כביש, כדי שאנשי-הנפט יוכלו לנסוע בו לשם פיקוח מתמיד על הצינור והוא יחבר את התחנות שייבנו לאורך נתיב-הנפט. חמרי הבנין יבואו. בעיקר מן השארית שהניח אחר צבא ארה"ב במזרח התיכון. אך, השמועה אומרת, שלאכפת הבנין תיעשה ע"י

פועלים אורחיים. מלאכתם האחרונה של אנשי הצבא האמריקאים בערב הסעודית היא שדה התעופה של צבא ארה"ב הנשלם והולך ב"דהרן", בקירבה נוחה לישובם של אנשי-הנפט האמריקאים שם, שמניינו הוא 2000 נפש, שיפיק בקרוב כ-50.000 חביות ליום. משם יימשך הכביש, שאורכו כ-1600 ק"מ, בעיקר על פני ערב הסעודית ואח"כ על פני עבה"י עד חיפה. בסיס אויר זה, שבנינו החל עוד לפני גמר המלחמה ביפן, הוקם מתוך כוונה לקשור בעזרתו את דרך האויר בין אירופה למזרח-הרחוק. אך המשיכו בבנינו גם לאחר בוא השלום, לפי ההסכם המקורי שנעשה בזמן המלחמה בין ממשלת ארה"ב וממשלת ערב הסעודית, ו"מחלקת-המדינה" האמריקאית סברה, כי המוניטין של ארה"ב חייבו לבצע באמת את ההסכם הזה.

לפי יו.פ. נתגלו מרבצי-זהב עשירים בחיג'אז המרכזית. הם שייכים ל"חברת מכרות ערב" האמריקאית, ולפי יו.פ., אלה הם המכרות ש"האגדה קושרתם בשלמה המלך". הזכיון לחפוש הזהב נמסר זמן מה לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה.

לדברי מיסדה של החברה (בשעה שעבר על פני קהיר, בדרכו לארה"ב), נתגלה המכרה סמוך לכפר נהד אד-דאהב (דהיינו: מדהבה "עריכת הזהב") כ-160 ק"מ ממדינה. (עובדה זו זרעת אור על ה"תגלית" שעליה מדבר מיסד החברה, כי מקום זה ידוע מימים מקדם כשופע זהב — המער). המכרה העשיר בעורקי זהב הנמצאים בתוך הר. לדבריו, נראה כי בדברי הימים כבר שימש המכרה הזה להפקת זהב כמה וכמה פעמים, כאשר הוכיחו מכשירי האבן והברזל העתיקים שנמצאו בקרבת המקום.

מיסד החברה הכחיש לחלוטין את הידיעות שנתפרסמו בעתונות ושעל פיהן מכביד אבן סעוד על האמריקאים מחמת תמיכתן של ארצות הברית בשאיפות הציונים בא"י. כשנשאל, אם אמת נכון הדבר שאבן סעוד רוכש לו ציוד צבאי בזהב הניתן לו ע"י בעלי הזכיון, הסביר הדובר, כי ייתכן שישנה מינה של צמח בדברים הללו.

מצרים

בגד „פרעוני“ — סיגנון של לבוש מצרים העתיקה, הקלסית.

גזון זה ניכר גם בחגיגות יום הולדת פארוק, כאשר, בצד המסדרים הצבאיים וכדומה, נערכו גם מירוצי-שליחים הפגנתיים — העיקרי שבהם ע"י הצבא המצרי, שהביא אבוקה בוערת ממקום המקדש העתיק באבידוס, אל היכל עבאדין של המלך. טיפוח הלאומיות ה„ערבית“ של מצרים לא דחק כאן, איפוא, את הנוסיונות להזניח גאווה ארצית ממקורות העבר ה„פרעוני“ הרחוק, דבר המוסיף לעמדת המרכז של מצרים במעגל ארצות ערב.

במשלה המצרית החדשה, אשר הוקמה באמצע פברואר בראשותו של איסמעיל צדקי פשה, נמסר הפעם תיק-ההגנה לא לפוליטיקאי (ואף לא לראש שבטי הבדווים של מצרים, כאשר היה לפני כמה שנים), כי אם לליוא מיר-נג'רל אחמד עטיה פשה, כלומר: לאיש-צבא שמקצועו בכך. הדבר הולם את אופיה הכללי של ממשלה זאת, שהיא בחלקה „ממשלת מומחים“.

בימים האחרונים של ינואר הודיעו באורח רשמי על „מערכה בין חיל הספר המצרי, במכור-ניותיו המשוריינות, לבין מבריתים רוכבי-גמלים, שגיטשה במשך כמה ימים בחולות שבין נוה-המדבר בחריה לבין פאיוס השוכנת 130 ק"מ דרומית-מערבית מקהיר. אנשי חיל-הספר הרגו מברית אחד ותפסו 80 רובים ושאר כלי נשק וכן תשעה שקי תחמושת. המבריתים נסוגו בהלחמם אגב בריחה.

מכוניות שריון, החוצות את המדבר ומסיירות אותו, מקיימות מגע אלחוטי ביניהן, ולעזרת המחפשים נשלחו תגבורות. אך לפי ידיעות האחרונות, הצליחו המבריתים לחמוק לפי שעה מרודפיהם.

על רקע המאורעות האחרונים במצרים יש ענין בעובדה, שהבריטים האחרונים, אשר עוד שירתו בחיל המשטרה המצרי — (כשמונים קצינים ושוטרים) — גומרים את שירותם בחדשים האלה. העובדה נתפרסמה ברבים מפני תלונתם, שעם פרוץ מלחמת העולם עוכבו בשירותם זה (אעפ"י שבהתאם לחוזה האנגלי-מצרי של 1936, בדיון היה לפטר חמישית מהם בכל שנה ול-

שתי הודמוניות ניתנו בזמן האחרון למצרים להפגין את כוחה הצבאי והספורטיבי-העממי: ביקורו של אבן-סעוד, ויום הולדתו של המלך פארוק. מאמץ גדול נעשה להנחיל לשליט הסעודי התרשמות עמוקה מיכולתה הצבאית-הטכנית של מצרים ומהמוני-האדם שלה. במיסדרים הצבאיים מילא חיל-הרגלי המצרי תפקיד עיקרי בכמות. אך הושם לב גם להבלטת שתי בחינות אחרות. מצד אחד הוסעו והופגנו ארטיילרי-ת-השדה הקלה, מעט התותחים ה„בינוניים“ אשר למצרים, וכן מכוניות-שריון והטנקים הקלים — עוד מימי 1939. אך עם זאת הובלט חיל-הפרשים, בין במצעדי-טכסים ובין בהתחרויות ומיפגמים נוסח „פנטסיה“ ערבית, או „גיטיות“ קוקיות. הקשר עם המסורת הערבית, וכן עם המוצא הקוקי של מה שהיתה השכבה הפיאודלית ה„ליטה של מצרים, — הממלוכים — הודגש גם ע"י הופעת פלגת פרשי-המשמר בלבוש ה„ממלוכי“ העתיק והססגוני — זה אשר גם נפוליאון בשעתו, גמשך אחריו, בצרפו חבורת שומרי-ראש לעצמו מקרב הממלוכים המצרים. לא היתה

זו הפגנה יחידה לקשר עם העבר ולהבליט גדולתה של מצרים מימיה-קדם. בפני אבן-סעוד הוצגו תרגילי-התעמלות המוניים של אלפי תלמידי בתי הספר; ובצד אלה הופיעו גם קבוצות סייף-ספורט, אשר, יחד עם האטלטיקה הקלה ועם ספורט-קליעה, הגיע במצרים - להתפתחות ניכרת בתוך השכבות האמידות או המשכילות יותר. והנה, היו קבוצות-סייפים אשר הולכשו

המערבי, ושם הצטרף אל כוחות רומל. הוא מסו לאויב ידיעות רבות-ערך וניסה להשפיע על הערבים שבאותו איזור שיתפו פעולה עם ה"ציר".

בסוף דצמבר עדיין עסקו בקהיר בחקירתם של 5 מצרים, הנאשמים בתעמולה לטובת ה"ציר" בימי המלחמה, ואשר נאסרו בגרמניה והוסגרו לממשלה המצרית. האישיות הראשית באותה קבוצה הוא ד"ר טביב נאצר, ראש המפלגה הלאומנית המצרית באירופה, שהתארגנה ב-1937 לשם איחוד מצרים עם סודן תחת שלטון המלך המצרי ולשם קידוש מלחמה על התערבות נכרית, וכן לשם איחוד ארצות ערב. עם פרוץ המלחמה ב-1939, נצטרפו המצרים הצעירים שבאירופה למפלגה הזאת. ביוני 1942, כשד"ר נאצר גמר את חוק-לימודיו בחכמת הרפואה עבר לאיטליה, שידר ונאם לטובת ה"ציר" ועסק בכרוזי-הסאה שנועדו להפצה ממוססים. עם כניעת איטליה, בספטמבר 1943, העבירוהו הגרמנים לברלין. שם מצא, כי הערבים מחולקים ומסוכסכים. וכתוצאה מכך אסרו הגרמנים כמה מהם ונהגו בהם כאשר נהגו ביהודים. בין אלה: עבדול-רחמן (א"י) ואסוף טיבין (לבנון). ד"ר נאצר ביקש רשות לשוב מצרימה. הגרמנים אסרוהו, טלטלוהו מבית-סוהר למשנהו, ולבסוף נכלא עם ראשיד עלי אל-כילאני, מנהיג הקשר העיראקי ב-1941, בטירה ליד דרדון, ושם כנראה מצאוהו כוחות הברית.

למפורסם שבכל הקוילינגים המצריים, הליוא (גנרל) עזיז עלי אל-מצרי פשה, — שהיה ראש המטה והמפקח הכללי של צבא מצרים וניסה ב-1942 לברוח באוירון אל מחנה רומל, עם תכניות צבאיות רבות-ערך, — הותר לאחר גמר המלחמה בגרמניה לשבת במצרים ישיבה חפשית פחות או יותר. אך לא מזמן נעצר לרגל רציחתו של אמין עותמן פשה. על הסכויים שנפתחו לו ממקום אחר — עיין במדור "ערב-הסעודית", שב"צרור ידיעות" זה.

לוב

בראשית דצמבר, לאחר הפרעות שנתחוללו שם ורצח המוני של יהודים בטריפולי. הודיעה סוכנות "רויטר" כי הגנרל סיר בוגרד פגיש, המפקד הראשי למזרח התיכון, "הזהיר בטרי-

טאים פיטורים אלה ב-1941), "לכל זמן המלחמה, לשם הבטחון במזרח-התיכון וכדי להוציא לפועל את התפקידים החשובים של הגנה אורחית ושיירות-מקשרים בין הצבא הבריטי לבין השלטונות המצריים". מתוך כך נמנעה מאנשים אלה ההצטרפות לכוחות המזוינים הבריטיים, שעשויה היתה לזכותם בעליה-בדרגה, במדליות-המלחמה ובתשלומי סיום-שירות, בפנסיות, — הלא הם הדברים שאין הם זוכים לקבלם בצאתם כעת משירות המשטרה המצרית.

לסוף אבגוסט, כשיצאו בדימוס רסל פשה, מפקד משטרת תעלת סואץ, וסגן מפקדה של משטרת קהיר פיטס פטריק פשה ובקר פשה, מפקד משטרת אלכסנדריה ואיזור התעלה, — לא יהיו עוד בריטים במשטרה המצרית. כידוע, ניצח פיטס פטריק פשה על פעולות המשטרה אגב הפעולות בקהיר בזמן האחרון.

תנאי-העבודה הירודים לטייטים ולטכנאים ב"חברת נתיבי האויר המצרית" "מיצר" וכן התלונות על רוע-איכותם של המטוסים, (בקשר עם כמה אסונות, שארעו, אגב, באוירודרום של לוד ונסתיימו באבידות בנפש ובפצועים), אשר הנם מטוסים בריטיים מטיפוס מתיישן ואף ראו שירות רב מדי, — כל אלה הביאו לשביתת הטייטים והעובדים, שבחודש פברואר שיתקה במשך שבועות את כל שירותיה האוויריים של אותה חברה. חברת "מיצר" הנה כיום למעשה היחידה במזרח-התיכון, ששירותי האויר הבריטיים נוהגים לשתף עמה פעולה, כמשמשת את תחבורת האויר המקומית, במקושר לעור-קי התנועה הגדולים שלהן.

מצרים — "קוילינגים"

בשלהי 1945 הגיעו לבסוף לידי בירור משיפטיהם של הבוגדים המצריים, שתמכו בפעולות ה"ציר" בימי המלחמה.

ל-15 שנות עבודת פרך נדון הקצין הטייס (*) רדואן סלים, שנאשם בעריקות, בגידה במדינה והתחברות עם האויב; כן הודח הלה מדרגתו בחיל-האויר המצרי-המלכותי. רדואן סלים גנב ב-1942 אוירון וטס למחנה ה"ציר" שבמדבר

(*) דרגת הקצינים הנמוכה ביותר, בדומה לחיל האויר הבריטי, שווה ללויטננט-שני בצבא.

פוליטניה את האלמנטים המסיתים, העורכים הפ-
רעות ומחוללים אותן, כי ינהגו בהם ביד תקיפה.
הגנ. פג'ט קרא לטריפוליטנים שימשיכו בקשרי
הידידות שהיו להם מזמן המלחמה עם הצבא
הבריטי, אשר חובתו היא לקיים את שלטון
החוק".

במאמרו של סופר המלחמה הידוע מרטין הר-
ליהי, מקהיר, באמצע פברואר, על עתידה של
קירינאיקה נמצא הציון המעניין הבא:

מבחינה איסטרטגית קירינאיקה איננה בעלת
חשיבות ראשונה במעלה, אך יש בה כדי להור-
עיל. ההחזקה בה היתה נותנת בידי בריטניה
את השליטה על "הדבשת", על אותו חלק מז-
דקר של אפריקה, הקרוב ביותר אל כרתים זו,
אשר בעדה היה הכרח ללחום מלחמה קשה כל-
כך. וכן היתה נותנת את השימוש בבסיס המור-
עיל שבטוברוק, בשביל הקטנות שבין ספינות
המלחמה ועד, אולי, לסירות הקלות ועד בכלל.
ונוסף ליתרונות הללו, הרי כבר הירבו להת-
וכח על ההצעה, כי חלק מן הכוחות הבריטיים
שבמצרים יועתק לקירינאיקה, אשר שם היו גי-
תנים לשימוש מהיר בשעת חירום, לשם הגנה
על תעלת סואץ.

קפריסין

באמצע פברואר נתפרסמו ידיעות בענין חטי-
בות-הצבא של בני קפריסין שמשמעותן רבה
בשביל השטחים הבריטיים אשר במזרח-התיכון
בכללם. ה"רגימנט דה-קפריסין" יתחיל לשחרר
את אנשיו בחודש מרס הקרוב, ושחרורם יסתיים
עם סוף יוני 1946. לכולם ניתן מועד של 16
יום, כדי להחליט אם רוצים הם להשתחרר או
להוסיף לשרת שנה או שנתיים. ביחוד חשובה

ההודעה, שבאה עם זאת, כי תינתן גם ההודמנות
לשירות בחיל-קבע של קפריסין, אשר פרטי
אופיו עדיין נתונים לעיון. יש בידיעה זו משום
שינוי המצב שלפני המלחמה, כשמכל השטחים
הבריטיים הסמוכים לים התיכון לא נתקמו
חטיבות מבני המקום אלא במלטה, כי את
"חיל הספר" של ארץ ישראל, ("של עבה"י")
נהגו לראות כחיל ג'נדרמי למחצה, ויש בחידוש
זה שבקפריסין, משום פתח להחלטות דומות נוס-
פות.

צנחנים ערביים

בימים אלה, כשהישוב העברי בארץ חי מח-
דש את חוויות הפרידה-לנצח משבעה בין עש-
רות שליחיו-צנחניו לארצות הכיבוש באירופה,
יש עניין מיוחד בפרטים, המתפרסמים (ע"י
השבועון הערבי המושלמי "אל וחדה") על אחד-
דים מן הצנחנים הערביים הא"י. אחד מהם
עבד אל-לטיף שמו, מורה מעזה, נחת יחד
עם שני קצינים גרמנים באיזור יריחו באוקטו-
בר 1944. איש אחר, השייך חסן סלאמה, נחת
גם הוא עם עוד שני קצינים גרמנים ב-
מקום אחד בארץ-ישראל. עבד אל לטיף, בא
במגע עם הנכבדים ביריחו, אך נאמר לו, כי אין
מעניין הצבור לסייע בידיו. יעצו לו ולחבריו
שיחזרו. הם התחבאו בגבעות יריחו ונתפסו כע-
בור שבוע.

קבוצה שניה (זו' שעם שייך חסן) לא נת-
פסה, וסברו, כי ניתנו לה האפשרויות לחזור
בשלום. עבד אל-לטיף גורש לעקבה עם מרעיו
ולפי שמועה שהעתון מצטטה, עודנו שם. בעבר
לקח חלק ב"מרד" 39—1936. שייך חסן היה
מנהיג "מורדים" באיזור רמלה. שניהם ברחו
לעיראק ב-1938 ואח"כ עברו לגרמניה.

ק

ורא המאמר „הגנת המזרח התיכון“ ודאי שישאל: מהי השפעתו של בעל המאמר ומהו היחס בציבור לדעותיו, לבמתו? התשובות על כך יכולות להיות שונות מן הקצה אל הקצה. אפשר לומר: „טיים אנד טייד“ הוא אחד מארבעת השבועונים המדיניים הנודעים ובעלי המעמד בבריטניה. ואפשר לומר גם כך: מארבעת השבועונים הנ”ל הוא הפחות ביותר במשקל השפעתו המדינית. על כל פנים: המובא בבטאון זה עשוי להישמע; ורק ההתפתחות שבמצאות היא הקובעת על פי רוב את התקבלות הדעות או דחייתן. השבועון עצמו משקף במיוחד את דעת קהל-הנשים בבריטניה — על השפעתו וחולשותיו גם יחד. בענין מגמתו המדינית הכללית אפשר אולי לומר, כי קרוב הוא ביותר אל „שביל הזהב“, — „בערך“: הליברלים — אם כי לא פעם הוא סוטה ממנו. בשנות המלחמה דבק דביקות מיוחדת בצירציל האיש — במידה שבכלל אפשר להפריד מושג זה — האיש — ממנהיגה של מפלגת השמרנים. בעניני הפוליטיקה הבלקנית נקט הבטאון הזה עמדה לטובת האופוזיציה היוגוסלבית נגד משטר טיטו. בעניני הציונות מקיים עתון זה במשך כמה שנים יחס של חיבה חמה.

ל

קוראי „מערכות“ ניתנה עד כה תמונה אחת של מצב הדברים בערב-הסעודית, מנקודת מבטו של מי שהיה שליח בריטי רשמי באותה ארץ (לויט-קול. דיגורי, „היום ומחר בערב הסעודית“, מערכות כ”כ—כ”א).

ההתפתחות הפוליטית בעת האחרונה מגבירה את הצורך להעביר תחת שבט הבדיקה הבקורתית את העובדות הראשיות של מצב הדברים בתוככי ערב-הסעודית ומסביב לה. המאמר הניתן בחוברת זו שאוב ממקורות שונים — בריטיים, אמריקאיים, צרפתיים ואחרים. הפרקים על יחסי סעודיה עם שכנותיה הערביות שבתוך חצי האי — יבואו בחוברת הקרובה. כן נביא הערכות מיוחדות של המבנה הכלכלי של ערב-הסעודית ושל עצמתה הצבאית. מועד חתימת המאמר — 24 בדצמבר — מבאר ממילא את ההפרשים בין המצטייר מקריאתו לבין החדשות של החדשים האחרונים, אשר צוינו רובם ב„צורר ידיעות מן המזרח התיכון“ בחוברת זו.

ב

פרשת ההיסטוריה הצבאית של א”י ניתנו עד כה ב„מערכות“ תיאורי העבר העברי הקדום מצד אחד, וכמה פרשות ממלחמת העולם הראשונה. תקופת י”ה מאות השנים שבין אלו לאלו נשארה עד כה (פרט לפרק „מערכת תבור“, על מסע נפוליון בא”י) ללא ציון. „אבן-שרפה ונשק-חם במדינה הממלוכית“, משמש פתיחה הן להעלאת עברה הצבאי של א”י בתקופה הערבית, או הערבית למחצה ולרביע, והן להצגתם של גלגולו והתפתחותו של הזין מתקופות העבר, מתוך בחינה שטרם טיפלנו בה מעל דפי „מערכות“. מאמר זה הנו פרק מעבודתו המיוחדת של ד. נוישטרט על הצבאות המצריים-הסוריים של התקופה הממלוכית, והוא אחד הנסיונות הראשונים של מחקר יהודי ארצישראלי באספקט הצבאי של תולדות ארצות ערב.

פ

רשת אירלנד שבחוברת זאת לקוחה מספרה של גבי ק. צ’ורלי, העוסק בבתונות השונות של תפקידיהם והופעתם של צבאות סדירים במצבי מרידות ומהפכות בעמים ותקופות שונים. כיון שניתוחו של הספר את המצורעות השונים הוא ניתוח של השואות, הרי לעתים קרובות שזור הוא קטעי סיפור או הערכה מארץ ותקופה אחת בתוך פרק העוסק

בעיקרו של דבר בענינים אחרים. ומכאן הגזרות השוות וציוני ההבדלים המובאים בפרק זה לגבי נסיונה של „הקומונה“ הפריזאית. אשר לגישה לעצם החומר הכלול בפרק זה — ראה בהערות המלבה“ד בפתח המאמר.

ה ידיעות המתרבות והולכות על גלויי ההתנגדות היהודית בארצות אירופה השונות, אשר לעתים אף לא שיערנו על קיומן, מגדילות את הצורך בידיעת הרקע הכללי של תנועות ההתנגדות האירופאיות ולהבנת התנאים בהם פעלו והדרכים אשר נקטו. לתוספת הדגמה — ראה בסקירה על „ההשקפה ההיסטורית של הצבא“, בחוברת הקודמת (המאמרים בענין „מאקי“) וכן בקטע מן הספר „עם המאקי“ לקפיטן מילאר שבחוברת זו. פעלה ותולדותיה של תנועת ההתנגדות היהודית עצמה — עודם מחכים לגילוי פרטים נוספים, לכינוס ולהערכה כוללת.

ר שימתו של קפיטן פולס על „השישית“, היא מסידרת ה„ביאוגרפיות“ של דיביויות בריטיות שבלטו במלחמה האחרונה, סדרה שבה הוא פתח כבחלק של סיכום ולקח מן המלחמה האחרונה. הקפיטן פולס הוא כידוע סופרו הצבאי של ה„טיימס“ והיה מראשי המחלקה להיסטוריה מטעם המטה הכללי של הקיסרות הבריטית.

בגוף הרשימה הניתנת בזה היו קבועים (במקור האנגלי) צילומיהם של שני מפקדיה, — של הקודם (והראשון) הגנרל גייל; ושל המכהן עכשיו — הגנרל א. בולס. קפיטן פולס מציין, כי הגנרל בולס יש לו, מבחינה מסוימת, קשרי עבר עם א“י, לפי שאביו הגנרל ל. בולס שימש בשעתו ראש-מטה לגנרל אלנבי בשעת כיבוש א“י ואחר כך. פעל בתורת המושל הצבאי לשטח זה בשנת 1919—1920 (אשר מאורעות ירושלים מן הימים ההם — פסח תר“ף — תוארו בדברי לויט-קול. ה. מ. באראס שנתפרסמו ב„מערכות“ חוב' ל', עד לבוא הנציב העליון הראשון, סיר הרברט סמואל (בקיץ 1920).

גנרל גייל, שמדבריו ב„רבעון הצבא“ לוקח הקטע של פשיטת-הדאונים, היה מפקדה הראשון של הדיביויה השישית.

תאור ה„קפיצה“ אל מעבר לריין לוקח מן החוברת „בדרך האויר אלי-קרב“, שהוא „דו“ח רשמי של הדיביויות הבריטיות המוטטות“.

תמונת הלוחם הצעיר, מניף החנית, רוכב הסוס המכונף, (הוא „פגסוס“ של האגדה היוונית) הנה סמל חילותיה המוטסים של בריטניה.

ק פיטן ג' מילאר היה אחד הקצינים הבריטיים אשר הוצנחו בלב צרפת, ותפקידם לטפח את חבורת ה„מאקי“ ולהדריך את הדרכה מקצועית ואופרטיבית. עברו העיתונאי ושנות שהותו בצרפת בעבר עמדו לו, הן במילוי תפקידו והן בתיאור תמונת החיים של מחתרת פטריוטית לוחמת אשר ניתנה בספרו. אכן, ספרו חפשי מכל סממנים „ג'ורנליסטיים“ מן הסוג הידוע והוא נתקבל על ידי הבקורת, הן הספרותית והן המקצועית, כאחד התיאורים הנאמנים ביותר מתקופת המלחמה האחרונה, תוך פשטות וצניעות רבה. קטעים מתוך הספר אף שודרו בצורת תסכיתים ברדיו הבריטי. הספר כולו עומד להופיע בעברית בהוצאת „מערכות“.

צ רור ה„מזרח-התיכון“ אינו עומד על שתי פרשות אשר היו מחייבות סיכום וניתוח החורגים ממסגרת הלקט הכרונולוגי, — הלא הן פרשת אזור בייג'אן ופרס וסוגיית הנפס וצנורות הנפס בערב.

הערות למאמר „נשק חם במדינה המלכותית“ (עמוד 24)

כתיב שמות

מדפּע אל-נפּט; מִכְחֶלֶת אל-נפּט; צואַעק אל-נפּט; צואַרְך' אל-נפּט;
אל-בְּנֹדֶק אל-רִצְאָק; דאָבִיק; רִידאַנִיָּה; נְרִדָּאן; מִיִּאדִין; סֶלְקָה; אַוְלָאד
אל-נאס; אל-טֶבְקָה אל-כאַמְסָה; אַלְסֶסְכֶּר אַלְמֶלֶפֶס; עֶבִיד נֶפְטִיָּה.

הערות

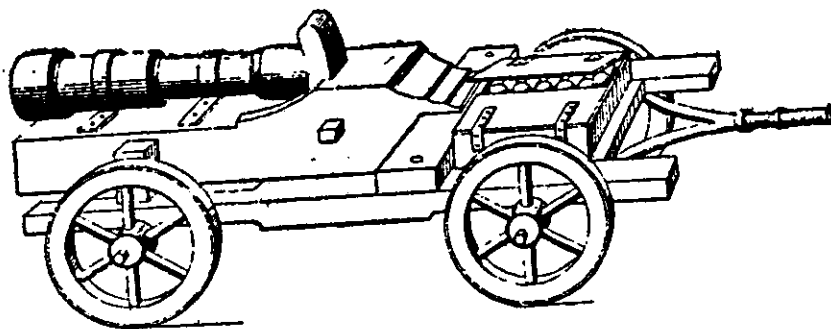
Charles Oman: A History of the Art of War in the Middle Ages, (1
vol. II P. 206, PP. 208-209.

- (2) בתרגומו לסלוח של מקריזי, והשווה גם מלונו של דווי בערך „מדפּע“. (2) צאַלח ך
- יִחִי, תאַרִיך' בִּירוֹת, בִּירוֹת 1927, עמ' 105. (4) אַבְן אִיאַס בְּדַאִיעַ אַלְוַהוֹר, קהיר 1895—1893, ו, עמ' 196. (5) אַבְן תַּגְרִי בְּרִדִי, אַלְנִגִּים אַלְוַהוֹרָה פִּי מְלוֹךְ מִצְרַיִם וְאַלְקַהְרֶה, 1930—1933, V, עמ' 202. (6) אַבְן אַלְפְּרַאֲתַה, תאַרִיך' אַלְדּוֹל וְאַלְמְלוֹךְ, בִּירוֹת, 1936, IX, 88. (7) שֶׁם, שֶׁם, 87. (8) שֶׁם, שֶׁם, 122. (8א) לאחר שסקירה זו סודרה בדפוס פגשונו אצל שני סופרים ממלוכים בני הזמן עדויות שמהן מתברר בוודאות גמורה כי הממלוכים השתמשו בתותחים כבר בשנת 1366 (והשווה: אַלְקַלְקֶשְׁנִי, צִבְחַת אַלְאֶעֶשִׁי פִּי כְּתַאבַּת אַלְאִנְשָׁא, קהיר, 1913 ואילך, ו, עמ' 144—145; אַבְן כְּלִדוֹן כְּתַאב אַלְעֶפֶר, V, 456). על יסוד עדויות אלו ניתן לנסח את דברינו בלשון פחות מסתייגת מכפי שעשינו בגוף הסקירה. (9) למשל: נג'ום, V, 415; שֶׁם, IV, 207; שֶׁם, VII, 96; אַבְן תַּגְרִי בְּרִדִי, חוֹאדַת' אַלְדְּהוֹר פִּי מְדִי אַלְאִיאַם וְאַלְשֶׁהוֹר, 1930—1932, עמ' 170; אַבְן אִיאַס, בְּדַאִיעַ אַלְוַהוֹר, הוֹצ' קְהֶלָה, קושטא, 1932—1936, V, 415; צִבְחַת, IV, 48. (10) אומן, ב', 205—206, Journal Asiatique שנת 1850, חלק א', 242, 248, 250—251; שנת 1848, חלק ב', 310, הערה 1; שנת 1849, חלק ב', 310, Islam שנת 1929, 153—154. (12) אַבְן פַּצִּל אַלְלָה אַלְעַמְרִי: אַלְתַּעְרִיף פִּי אַלְמַצְטַלַח אַלְשֶׁרִיךְ, קהיר 1897, 208. (13) למשל: אַבְן אִיאַס, IV, 144, 196, 201, 314, 365; שֶׁם, 131, 136. (14) נג'ום, V, 812; שֶׁם, VI, 65, 207, 235, 500, 646; שֶׁם, VII, 16, 401; צִבְחַת, ו, 137; אַלְסַכְּאִוִי, אַלְתַּבְּר אַלְמַסְבוֹךְ פִּי דִיִּל אַלְסְלוֹךְ, קהיר, 1897, עמוד 42. (15) חוֹאדַת' 441—444. (16) אומן, ו, 215, 216, 225—226. (17) נג'ום, V, 407; שֶׁם, VI, 54, 117, 210—211, 256, 338, 349, 705; שֶׁם, VII, 134; תבר, 142; אַבְן אִיאַס, IV, 397, 425. (18) נג'ום, VI, 210—211. (19) אומן, ו, 218—220. (20) שֶׁם, שֶׁם, 227—228; והשווה גם 216 ואילך, 222. (21) אַבְן אִיאַס, V, 67—70; אַלְאֶסְחָאקִי, אַכִּיבָאֵר אַלְאִוִל, קהיר, 1893, עמ' 128, 129. (22) ראה הערה 20. (23) רִידַאנִיָּה הִתָּה הַתַּחֲנָה הַצִּבְאִית הָרִאשׁוֹנָה בְּדֶרֶךְ מִקְהִיר לְדַמְשֶׁק וּמִקוֹם רִיכוֹז חֵילוֹת הַמְּשֻׁלּוֹת שֶׁהָיוּ מִיוֹעֲדִים לַצֶּפוֹן. (24) אַבְן אִיאַס, V, 137, 142—143, 146; אַכִּיבָאֵר אַלְאִוִל, 129. (25) אומן, ב', 228—229. (26) שֶׁם, שֶׁם, שֶׁם. (27) אַבְן אִיאַס, ו, 335, 335, 360; שֶׁם, V, 128, ועוד במקומות רבים מאוד. (29) שֶׁם, ו, 80. (30) אִיבֵן אִיאַס, V, עמ' 67—70, 143, 146, 164, 168; אַכִּיבָאֵר אַלְאִוִל עמ' 128—129. (31) אַבְן אִיאַס, IV, עמ' 403. כמובן ראה תאורי מערכת צ'ליראן

Joseph von Hammer, Geschichte des Osmanischen Reiches, Pest 1828, II, 412-416; N. Jorga, Geschichte des Osmanischen Reiches, Gotha, 1909, II, Seiten 331-332.

ועוד. (34) שם, V, 12. (35) שם, IV, 145, 158, 169, 391. (36) שם, שם, 200, 269, 281. (37) שם, שם, 200, 206, 260, 269, 320. (38) הרכבו של הצבא הממלוכי במצרים היה כדלקמן:

(1) הממלוכים הסלטאניים (אלממאליך אלסלטאניה) שהיוו את חוט השדרה של הצבא. הם התחלקו ל: (א) ממלוכי הסלטאנים הקודמים (ממאליך אלסלאטין אלמתקדמה, קראנצה, קראניץ), (ב) ממלוכי הסלטאן המושל (משתרואת, אגלאב, גלבאן). מבין המשתרואת נבחרה גם חטיבה של שומרי ראש וחצרנים שנקראה בשם אלכיאצפיה, (ג) ממלוכים שעברו משרותם של האמירים לשרות הסלטאן בגלל מות אדוניהם או פיטורם (סיפיה). (2) ממלוכי האמירים (ממאליך אלאמרא, אג'נאד אלאמרא). (3) בני אמירים (אולאד אלנאס), וחיילים מקרב התושבים המקומיים (אג'נאד אלחלקה). (39) אבן איאס, IV, 84, 206, 260. (40) שם, שם, 89, 331, 360. (41) שם, III, 335, 373, 377; שם, V, 101, 131. (42) שם, III, 336. (43) שם, 356, 358. (44) שם, IV, 368-369. (45) שם, שם, 360, 458, 462. (46) שם, שם, 467. (47) קציני הצבא הממלוכי התחלקו לשלוש דרגות עיקריות: אמירי עשרה, אמירי ארבעים, אמירי מאה. (48) אומן, II, 225. (49) אבן איאס, IV, 201. (50) שם, שם, 144. (51) שם, שם, 204.

* ח'וח גרמני, מסוף הסאה הס'ו, המורכב על גבי העגלה

סולל בונה בע"מ

מ ר כ ז ק ב ל נ י

של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י

ח י פ ה

תבת דאר 563

טלפון 4-4311

החברה להתישבות חקלאית ועירונית בע"מ

שיכון רסקו בתל-אביב

בתוך גבולות העיר מציפה רסקו אפשרויות שיכון בשכונה המוקמת לפי תכנית חדישה ביותר:

(1) דירות בנות 2'3 חדרים

בבתים משותפים

(2) בתי קוטג' (COTTAGE)

בתים (פוריים) שלשה חדרים בשתי קומות.

תנאי מימון נוחים ☉ ביצוע הבנין באיכות טובה ☐
התחלת הבניה - בקרוב ☐ פרטים על ידי:
רסקו בע"מ, תל-אביב, שדר' רוטשילד 20, טל. 4604

«דרום יהודה»

אגודת נהגים קאופרטיבית בע"מ

שרות אוטובוסים מתל-אביב
לכל מושבות הדרום
שרות טקסי לכל חלקי הארץ

המשרד הראשי:

תל-אביב, רחוב הרצל 27,

טלפון 4597-5496

חיפה: טלפון 2438

רחובות: 205-232

בנק ארץ-ישראל לדיסקונט בע"מ

תל-אביב ירושלים

הון נפרע וזרבות — 734,780 לא"י

בנק מסונף:

בנק מרכנתיל אי בע"מ

חברת עזר:

חברת ב.א.ל. לאפוטרופסות

ונאמנות בע"מ

בנק עסקי בנק

הסנה

חברה אי לאחריות

בע"מ

(נוסדה בשנת 1924)

*

חברת הביטוח הגדולה בארץ

*

סכום הביטוח (חיים)	2,900,000	לא"י
מספר הפוליסות (חיים)	12,000	
הון וקרנות (1944)	390,000	לא"י
הכנסה שנתית (1944)	275,000	לא"י

*

כל ענפי ביטוח

*

כספך בתעודות חסכון —

נשק להשגת הנצחון

הסנה — מפעל הביטוח שלך

"עשת" - "לפיד"

סלמה 55

ת-ל-א-ב-י
טלפון 5469 - 5509

מזרחי 26

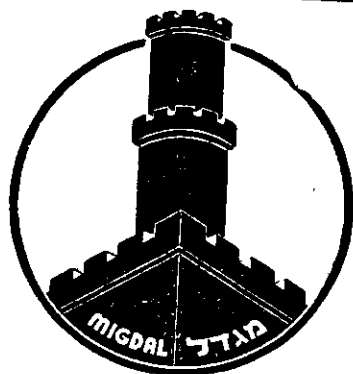
בתי מלאכה להלחצות ועבודות מכניות

מכונות מיוחדות, ליטוש ארכובות, ח"י
צילינדרים, יציקת חיקים, ליטוש
פיסטונים וחידוש מכונות יצור בוכנות
אלומיניום מכל המידות וכל המינים

מפעלי מגדל צדק לסיד וחצץ

בע"מ

המשרד: ת-ל-א-ב-י ברחוב החשמל 25 טלפון 3077
המפעל במגדל צדק טלפון 253 פ"ת

הספקת סיד, חצץ ומימת הסידן

מפעלים כימיים

ד"ר ויגרט בע"מ

חיפה

ת.ד. 560 ☒ טלפון 7142

CHEMICAL WORKS

DR. WEIGERT LTD.

HAIFA, P.O.B. 560, — PHONE 7142

חמרי לנקוי ולחטוי

עמוס

שרותי הובלה בע"מ

"המשא"

חברה להובלה

"המוביל"

חברה להובלת משאות בע"מ

שרותי הובלה קבועים בארץ ולכוריה בדיקנות ואחריות

המשרד הראשי:

ירושלים: רח' בן-יהודה 17 טלפון 2109, 2945

סניפים:

2109, 3469

2945

ירושלים: רח' הסולל

מחנה יהודה

3919, 2324

3919, 4835

תל-אביב: רח' הגדר העברי 8

רח' הרצל 91

3649, 3456

51-13

חיפה: רח' הנמל, בנין פריס

בירות: שדרות הצרפתים

אגרובונק

(בנק לחקלאות ולבנין לארץ ישראל) בע"מ

ת ל א ב י ב

לסכרקים: אגרובונק ח.ד. 161

רחוב אלנבי 65

כל עסקי בנק בתנאים נוחים

חברת עזר

חברה לקרקעות ולהלוואות בע"מ

עסקי קרקעות ופיתוח

צבעי אסקר

אסקר בע"מ

מפעלי אספלט,
צבעים ותעשיות חיסיות
חיפה, חבת דואר 42
מלפון: חיפה 2146 תליאביב 2883
ירושלים 5154

"חבר"

אגודה קואופרטיבית
לשרות מכוניות צבוריות
בע"מ

הקוים
20.8.6

חיפה הדר הכרמל

מלפון 2040, 4401

"צמח"

קבוצה קואופרטיבית
בע"מ

תליאביב. מלפון 3859

**קנו תוצרת חלב
השרון**

השרון ו"ג

מחלבה ותעשית. תוצרת חלב
תליאביב, רחוב עליה 25

להספקת

כוח - זרם - אור

דיזלים ומוטורים חשמליים / גנרטורים / אגרגטים קטנים
מיטלטלים עבור זרקורים / משקפות שדה / מצפנים / מנורות
חשמל מכל הגדלים עד 500 וט / כל מיני חמרי חשמל

מספק:

המשביר, המרכזי בע"מ

תל-אביב — חיפה
המחלקה התכנית

יצחק הוז ושות'

נוסדה בשנת 1923

סוכני אניות — באות כח

משרד ראשי: 30 שדרות רומשילד תל-אביב
ח.ד. 231 • טלפון 4415

תעשיה ארצישדאלית לגומי ופלסטיקה בע"מ

טלפון 7107

ח.ד. 1069

חיפה

יצרנים של:

סוליות, עקבים ולוחות גומי חדוש
ותקון צמיגים מדבדים, משאבות,
מעצרי דלתות, מקשרים לביכ
גלגלים גומי, אבגזי בסדיות,
מכסאות ובדגים גומי קשה

ומוצרים גומי לפי הזמנה

וכל מיני מוצרי גומי לתעשיה.

ליאון גרינברג

בע"מ

קבלנים כלליים לצבא
המלכותי ולמחלקות הממשלה

משרד ראשי: רחוב מונטיפיורי 24
תל-אביב טלפון 3727

בנק המזרחי

בע"מ

ירושלים תל-אביב

כל עסקי בנק

בתנאים נוחים.

„אסם“

אחוד

בתי חרושת לאיטריות בא"י
בערבון מוגבל

תל-אביב

רחוב החשמל 3 ☐ טלפון 2055

בית חרשת
לקופסאות, פח, פחים
ועבודות פח שונות

יעקב לב ובניו
בע"מ

תל-אביב רח' הרכבת מס' 32
טלפון 4959

קפת מלוח וחשכון שתופית

של העובדים בחיפה בע"מ
רחוב החלוצי, בנין «ב תנו»
טל. 81-780, ת.ד. 971, הדר הכרמל
נותנת: הלואות לחברים.

מקבלת: פקדונות וחשכונות על
פי תנאים טובים. שטרות לגובינה
והעברת כספים לכל חלקי הארץ
בתנאים נוחים.
סניפים: קרית חיים, נשר-יגור.

בית מסחר לגלנטריה בסיטונות
מחסי

ש. מנדלבוים

תל-אביב

רחוב הרצל 27, טלפון 4738

ירושלים

רח' יפו (מרכז מסחרי) טל. 2469

חברת העובדים העברים השתופית הכללית בא"י בע"מ

חברת "נוע" בע"מ

רחוב מקוה ישראל 6 * טלפון 4271-2

חלקי מכונות

המחסן: דרך פתח-תקיה, רחוב הגליל * טלפון 4031

האחים
אלדובי

אמן-מתכת

חרושת למטות ברזל ורהיטי פלדה

תל-אביב

ומרכז מסחר, רחוב החלוצים 56

טלפון 2090

בע"מ **עפירדום**

חברה מזרחית לתעשיית צרכי אריזה מדפסים
תל-אביב : טל' 2424 : ת.ד. 1084 : רחוב הרכבת 30 מול בית הדר

ניר אריזה מדפס בגלילים וגליונות / ניר אריזה מדפס לפרי

הדר / ניר פרפין מדפס לממתקים / ניר טואליט

תוצרת הארץ / מפיות ניר עם או בלי

הדפסה / שקיות ניר עבור מכלת

ומאפיות / שקיות צלוסן

עם הדפסה / קופסאות מתקפלות / כל מיני קרטונג'ים

א ל ד

ד ב ר י
ס ר י ג ה
ו ש מ ל ו ת
ל ג ב ר ו ת

בני ברק
תבת דואר 1

בנק הפועלים

בערבון מוגבל

ת ל - א ב י ב

ת. ד. 27

טלפון 4296-4297

הון המניות הנפרע ורזרבות
450.000 ל"א

מנהל עסקי בנק
לכל ענפיהם

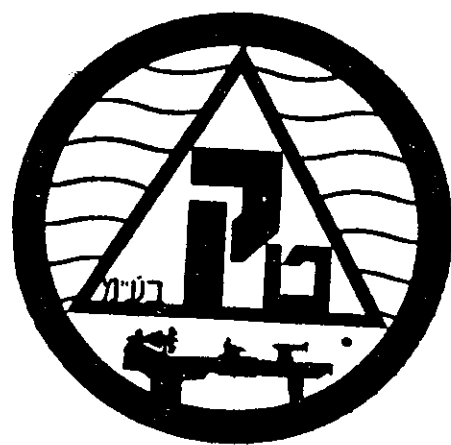
פלקרמיק

תעשית

קרמיקה טכנית

קרמיקה שמושית

וקרמיקה אמנותית

עשרים שנה
1945 - 1925

מ פרץ ח. יפה
טלפון 7124

ת. ד. 514

טייפר קנופף ב-
חדשת בדול, ח. יפה
טלפון 2708

חברת החמצן לא"י

(מילר ושות')

חיפה, ארץ ישראל

מלפון 295

ת.ד. 290

בית החרשת: מפרץ חיפה. מלפון 7215

יצרני חמצן

ואצטילן

נקי בצילינדרים